

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RADYO TELEVİZYON VE SİNEMA ANABİLİM DALI
RADYO TELEVİZYON BİLİM DALI

**TRT'NİN TELEVİZYON YAYINLARININ
KAMU YAYINCILIĞI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

BURAK ÜNLÜ

İstanbul, 2015

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RADYO TELEVİZYON VE SİNEMA ANABİLİM DALI
RADYO TELEVİZYON BİLİM DALI

**TRT'NİN TELEVİZYON YAYINLARININ
KAMU YAYINCILIĞI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

BURAK ÜNLÜ

Danışman: YRD. DOÇ. DR. ALİ BALABANLAR

İstanbul, 2015

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ ONAY BELGESİ

RADYO, TELEVİZYON VE SİNEMA Anabilim Dalı RADYO TELEVİZYON Bilim Dalı TEZLİ YÜKSEK LİSANS öğrencisi BURAK ÜNLÜ'nün TRT'NİN TELEVİZYON YAYINLARININ KAMU YAYINCILIĞI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ adlı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulunun 15.06.2015 tarih ve 2015-21/21 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oy birliği / ~~oy çokluğu~~ ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi 23.07.2015

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

Öğretim Üyesi Adı Soyadı	İmzası
1. Tez Danışmanı Yrd. Doç. Dr. ALİ BALABANLAR	
2. Jüri Üyesi Yrd. Doç. Dr. LEVENT ELDENİZ	
3. Jüri Üyesi Yrd. Doç. Dr. GÖKSEL AYMAZ	

GENEL BİLGİLER

İsim ve Soyisim	: Burak Ünlü
Anabilim Dalı	: Radyo, TV ve Sinema
Program	: Radyo TV
Tez Danışmanı	: Yrd. Doç. Dr. Ali Balabanlar
Tez Türü ve Tarihi	: Yüksek Lisans – Temmuz 2015
Anahtar Kelimeler	: kamu yayıncılığı, televizyon, TRT

ÖZET

TRT’NİN TELEVİZYON YAYINLARININ KAMU YAYINCILIĞI AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Radyo ve televizyon yayıncılığının yönetimi, denetimi ve yayınlarının içeriği, bu araçların kullanılmaya başlandığı ilk yıllardan bugüne her zaman tartışma konusu olmuş ve bu konu ile ilgili çeşitli politikalar üretilmiştir. Bu politikalardan biri olan kamu yayıncılığı; kamu yararını gözetmek amacıyla kurulmuş, toplumun tümünü programlarda çeşitlilik ilkesini göz önünde bulundurarak eğitmek, bilgilendirmek ve bunun yanı sıra eğlendirmekle yükümlü, bağımsız ancak devlet tarafından dolaylı veya dolaysız olarak denetlenen/denetlenebilen kuruluşların yaptığı yayınlar olarak açıklanmaktadır. 1980’li yıllara kadar Avrupa’da tekel konumunda olan kamu yayıncıları; yeni teknolojiler ve liberal politikaların etkisi ile bu özelliklerini kaybetmişlerdir. Açılan özel televizyon kanalları da yayıncılığı ticari bir faaliyete dönüştürmüştür.

Bu çalışmanın ilk bölümünde kamu yayıncılığı politikasının geçmişi üzerinde durulmuş ve bu politikaya yöneltelen eleştiriler ile birlikte günümüzdeki konumu hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde, Türkiye’deki tek kamu yayıncısı TRT’nin (Türkiye Radyo Televizyon Kurumu) tarihi, ilk radyo yayınlarının başladığı tarihten başlayarak aktarılmıştır. Çalışmanın son bölümünde ise, hem TRT’nin televizyon kanallarının, hem de Kanal D ve Star TV’nin yayın akışları üzerinden yapılan analizle, hangi program türlerine ağırlık verdikleri tespit edilmiş ve TRT 1, Kanal D ve Star TV birbirleri ile karşılaştırılarak TRT 1’in yayınlarının özel televizyon kanallarına olan benzerliği vurgulanmaya çalışılmıştır.

GENERAL INFORMATION

Name and Surname	: Burak Ünlü
Field	: Radio, TV and Cinema
Programme	: Radio TV
Supervisor	: Asst. Prof. Ali Balabanlar
Degree Awarded and Date	: Master – July 2015
Keywords	: public broadcasting, television, TRT

ABSTRACT

EVALUATION OF THE TELEVISION BROADCASTING OF TRT IN TERMS OF PUBLIC BROADCASTING

Managing and controlling of radio-television broadcasting and their content have been argued since its first years, and various policies on this topic have been developed. As one of the those policies Public Broadcasting was established for look after the public interest. Its has been defined as broadcastings of organisations which is liable to educating, informing and also entertaining to the all segments of society by considering the program diversity policy, independent but controllable or controlled by the government implicitly or explicitly. Until 1980's, public broadcasters in Europe which has a monopoly, lost their states by the influence of the new technologies and liberal policies, then by the establishing of private broadcasting channels, broadcasting became a commercial activity.

In the first section of the study focused on history of the public broadcasting policy, the critics and current status of the policy. In the second section, history of TRT (Turkish Radio and Television Corporation) -the only national public broadcaster in Turkey- has studied in detail starting from the commencement of the first radio broadcasting in Turkey. In the last section, both TRT's and selected private television channels' (Kanal D and Star TV) TV guides analysed and revealed which genres they prefer mostly, and also the data of TRT 1, Kanal D and Star TV have been compared with each other to determine the similarity between TRT 1 and private television channels.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
TABLO LİSTESİ	iv
ŞEKİL LİSTESİ	ix
KISALTMALAR	x
1. GİRİŞ	1
2. KAMU YAYINCILIĞI	
2.1. Kamu Yayıncılığının Öncüsü: BBC	6
2.2. Kamu Yayıncılığına Yöneltilen Eleştiriler ve Ticari Yayıncılık	16
2.3. Günümüzde Kamu Yayıncılığı	26
3. TÜRKİYE RADYO TELEVİZYON KURUMU (TRT)	
3.1. TRT Öncesi Türkiye’de Radyo ve Televizyon Yayıncılığı	33
3.1.1. TTTAŞ (Telsiz Telefon Türk Anonim Şirketi).....	33
3.1.2. Radyoda Devlet Kontrolü	34
3.2. TRT Yasası ve Kamu Yayıncısı ve Yayıncılık Tekeli Olarak TRT	38
3.2.1. 1964-1971: Özerklik Yılları	39
3.2.2. 1971-1980 Yılları Arasında TRT.....	44
3.3. Özel Televizyon Kanalları ve TRT	68
3.4. 2000’li Yılların Başından Günümüze TRT	79
4. TRT’NİN TELEVİZYON YAYINLARININ KARŞILAŞTIRMALI OLARAK İNCELENMESİ	
4.1. Program Türleri Üzerine	96
4.2. Program Türlerine Göre Yayın Dağılımlarının İncelenmesi	99
4.2.1. 2008-2013 Arasında TRT’nin Yayınları	99
4.2.2. Yayın Akışları Üzerinden Program Türü Dağılımlarının Analizi	107
4.2.2.1. Amaç	107
4.2.2.2. Yöntem	107
4.2.2.3. Kapsam ve Sınırlılıklar	108
4.2.2.4. Veriler ve Bulgular	108
4.3. TRT Televizyonlarının Kamu Yayıncılığı Açısından Değerlendirilmesi	136
5. SONUÇ	144
KAYNAKÇA	151

TABLO LİSTESİ

	Sayfa No.
Tablo 1 : 1988 ve 1995 yıllarında TRT 1 ve TRT 2'nin Programlara Göre Yayın Oranları.....	61
Tablo 2 : 1988 yılında TRT'nin Radyo ve Televizyon Yayınlarının Programlara Göre Oranları	66
Tablo 3 : TRT Televizyonlarının Verici Sayıları ve Kapsama Alanları.....	77
Tablo 4 : 2003 yılında TRT Televizyonlarında Program Türlerinin Hedeflenen Oranları.....	80
Tablo 5 : 2005 yılında TRT Televizyonlarında Program Türlerinin Hedeflenen Oranları.....	83
Tablo 6 : BBC 1, BBC 2, Anglia, KQED ve Channel 7'nin Saatlere Göre Program Dağılımı.....	94
Tablo 7 : BBC 1, BBC 2, Anglia, KQED ve Channel 7'nin Program Dağılımının Karşılaştırmalı Oranları	95
Tablo 8 : BBC 1, BBC 2, Anglia, KQED ve Channel 7'nin Program Tiplerinin Karşılaştırmalı Oranları.....	95
Tablo 9 : ESCORT 2007'nin Niyet ve Format Boyutlarındaki Sınıflandırmaları	97
Tablo 10 : ESCORT 2007'de Çok Boyutlu Sınıflandırma Örneği.....	98
Tablo 11 : 2008'de TRT'nin Televizyon Kanallarının Gerçekleştirdiği Yayınların Program Türlerine Göre Dağılımları	99
Tablo 12 : 2010'da TRT'nin Bazı Televizyon Kanallarının Gerçekleştirdiği Yayınların Program Türlerine Göre Dağılımları	100
Tablo 13 : 2011'de TRT 1, TRT Haber ve TRT 6'nın Gerçekleştirdiği Yayınların Program Türlerine Göre Dağılımları	100
Tablo 14 : 2011'de TRT Çocuk, TRT Belgesel ve TRT Müzik'in Gerçekleştirdiği Yayınların Program Türlerine Göre Dağılımları	101

Tablo 15	: 2012’de TRT 1, TRT Haber ve TRT 6 ve TRT Çocuk’un Gerçekleştirdiği Yayınların Program Türlerine Göre Dağılımları	102
Tablo 16	: 2012’de TRT Anadolu, TRT Belgesel, TRT Müzik ve TRT Okul’un Gerçekleştirdiği Yayınların Program Türlerine Göre Dağılımları	102
Tablo 17	: 2013’te TRT 1, TRT Haber ve TRT 6 ve TRT Çocuk’un Gerçekleştirdiği Yayınların Program Türlerine Göre Dağılımları	103
Tablo 18	: 2013’te TRT Müzik, TRT Okul ve TRT HD’nin Gerçekleştirdiği Yayınların Program Türlerine Göre Dağılımları	103
Tablo 19	: Yıllara Göre TRT 1’in Gerçekleştirdiği Yayınların Program Türlerine Göre Dağılımları	104
Tablo 20	: Yıllara Göre TRT 2/TRT Haber’in Gerçekleştirdiği Yayınların Program Türlerine Göre Dağılımları	105
Tablo 21	: Yıllara Göre TRT Çocuk’un Gerçekleştirdiği Yayınların Program Türlerine Göre Dağılımları	105
Tablo 22	: Yıllara Göre TRT 6/TRT Kurdi’nin Gerçekleştirdiği Yayınların Program Türlerine Göre Dağılımları	106
Tablo 23	: 8-14 Eylül 2014 Tarihlerinde TRT 1’in Yayınlarının Program Türlerine Göre Dağılımı	108
Tablo 24	: 15-21 Eylül 2014 Tarihlerinde TRT 1’in Yayınlarının Program Türlerine Göre Dağılımı	109
Tablo 25	: 8-14 Eylül 2014 Tarihlerinde TRT 6/Kurdi’nin Yayınlarının Program Türlerine Göre Dağılımı.....	110
Tablo 26	: 15-21 Eylül 2014 Tarihlerinde TRT 6/Kurdi’nin Yayınlarının Program Türlerine Göre Dağılımı.....	110
Tablo 27	: 8-14 Eylül 2014 Tarihlerinde TRT HD’nin Yayınlarının Program Türlerine Göre Dağılımı.....	111
Tablo 28	: 15-21 Eylül 2014 Tarihlerinde TRT HD’nin Yayınlarının Program Türlerine Göre Dağılımı.....	112

Tablo 29	: 8-14 Eylül 2014 Tarihlerinde TRT Çocuk'un Yayınlarının Program Türlerine Göre Dağılımı.....	113
Tablo 30	: 15-21 Eylül 2014 Tarihlerinde TRT Çocuk'un Yayınlarının Program Türlerine Göre Dağılımı.....	113
Tablo 31	: 8-14 Eylül 2014 Tarihlerinde Kanal D'nin Yayınlarının Program Türlerine Göre Dağılımı.....	116
Tablo 32	: 15-21 Eylül 2014 Tarihlerinde Kanal D'nin Yayınlarının Program Türlerine Göre Dağılımı.....	117
Tablo 33	: 8-14 Eylül 2014 Tarihlerinde Star TV'nin Yayınlarının Program Türlerine Göre Dağılımı.....	117
Tablo 34	: 15-21 Eylül 2014 Tarihlerinde Star TV'nin Yayınlarının Program Türlerine Göre Dağılımı.....	118
Tablo 35	: 8-21 Eylül 2014 Tarihlerinde Kanalların Yayınlarının Tip A-B Ayrımına Göre Oranları	119
Tablo 36	: 8-21 Eylül 2014 Tarihlerinde Kanalların Yayınlarının Program Türlerine Göre Dağılımı.....	120
Tablo 37	: 8-21 Eylül 2014 Tarihlerinde Kanalların 18.00-0.00 Saatleri Arasındaki Yayınlarının Program Türlerine Göre Dağılımı.....	122
Tablo 38	: 9-15 Eylül 2013 Tarihlerinde TRT 1'in 18.00-0.00 Saatleri Arasındaki Yayınlarının Program Türlerine Göre Dağılımı.....	125
Tablo 39	: 16-22 Eylül 2013 Tarihlerinde TRT 1'in 18.00-0.00 Saatleri Arasındaki Yayınlarının Program Türlerine Göre Dağılımı.....	125
Tablo 40	: 9-15 Eylül 2013 Tarihlerinde Kanal D'nin 18.00-0.00 Saatleri Arasındaki Yayınlarının Program Türlerine Göre Dağılımı.....	126
Tablo 41	: 16-22 Eylül 2013 Tarihlerinde Kanal D'nin 18.00-0.00 Saatleri Arasındaki Yayınlarının Program Türlerine Göre Dağılımı.....	126
Tablo 42	: 9-15 Eylül 2013 Tarihlerinde Star TV'nin 18.00-0.00 Saatleri Arasındaki Yayınlarının Program Türlerine Göre Dağılımı.....	126
Tablo 43	: 16-22 Eylül 2013 Tarihlerinde Star TV'nin 18.00-0.00 Saatleri Arasındaki Yayınlarının Program Türlerine Göre Dağılımı.....	126
Tablo 44	: 9-22 Eylül 2014 Tarihlerinde Kanalların 18.00-0.00 Saatleri Arasındaki Yayınlarının Program Türlerine Göre Dağılımı.....	127

Tablo 45	: 6-12 Eylül 2004 Tarihlerinde TRT 1'in 18.00-0.00 Saatleri Arasındaki Yayınlarının Program Türlerine Göre Dağılımı.....	127
Tablo 46	: 13-19 Eylül 2004 Tarihlerinde TRT 1'in 18.00-0.00 Saatleri Arasındaki Yayınlarının Program Türlerine Göre Dağılımı.....	128
Tablo 47	: 6-12 Eylül 2004 Tarihlerinde Kanal D'nin 18.00-0.00 Saatleri Arasındaki Yayınlarının Program Türlerine Göre Dağılımı.....	128
Tablo 48	: 13-19 Eylül 2004 Tarihlerinde Kanal D'nin 18.00-0.00 Saatleri Arasındaki Yayınlarının Program Türlerine Göre Dağılımı.....	128
Tablo 49	: 6-12 Eylül 2004 Tarihlerinde Star TV'nin 18.00-0.00 Saatleri Arasındaki Yayınlarının Program Türlerine Göre Dağılımı.....	129
Tablo 50	: 13-19 Eylül 2004 Tarihlerinde Star TV'nin 18.00-0.00 Saatleri Arasındaki Yayınlarının Program Türlerine Göre Dağılımı.....	129
Tablo 51	: 6-19 Eylül 2004 Tarihlerinde Kanalların 18.00-0.00 Saatleri Arasındaki Yayınlarının Program Türlerine Göre Dağılımı.....	130
Tablo 52	: 8-14 Eylül 1997 Tarihlerinde TRT 1'in 18.00-0.00 Saatleri Arasındaki Yayınlarının Program Türlerine Göre Dağılımı.....	130
Tablo 53	: 15-21 Eylül 1997 Tarihlerinde TRT 1'in 18.00-0.00 Saatleri Arasındaki Yayınlarının Program Türlerine Göre Dağılımı.....	131
Tablo 54	: 8-14 Eylül 1997 Tarihlerinde Kanal D'nin 18.00-0.00 Saatleri Arasındaki Yayınlarının Program Türlerine Göre Dağılımı.....	131
Tablo 55	: 15-21 Eylül 1997 Tarihlerinde Kanal D'nin 18.00-0.00 Saatleri Arasındaki Yayınlarının Program Türlerine Göre Dağılımı.....	131
Tablo 56	: 8-14 Eylül 1997 Tarihlerinde Star TV'nin 18.00-0.00 Saatleri Arasındaki Yayınlarının Program Türlerine Göre Dağılımı.....	132
Tablo 57	: 15-21 Eylül 1997 Tarihlerinde Star TV'nin 18.00-0.00 Saatleri Arasındaki Yayınlarının Program Türlerine Göre Dağılımı.....	132
Tablo 58	: 8-21 Eylül 1997 Tarihlerinde Kanalların 18.00-0.00 Saatleri Arasındaki Yayınlarının Program Türlerine Göre Dağılımı.....	133
Tablo 59	: Yıllara Göre Kanal D'nin 18.00-0.00 Saatleri Arasındaki Yayınlarının Program Türlerine Göre Dağılımı.....	133
Tablo 60	: Yıllara Göre Star TV'nin 18.00-0.00 Saatleri Arasındaki Yayınlarının Program Türlerine Göre Dağılımı.....	134

Tablo 61	: Yıllara Göre TRT 1'in 18.00-0.00 Saatleri Arasındaki Yayınlarının Program Türlerine Göre Dağılımı.....	134
----------	---	-----

ŞEKİL LİSTESİ

	Sayfa No.
Şekil 1 : TRT'nin İlk Örgütlenme Yapısı	40
Şekil 2 : TRT'nin Günümüzdeki Örgütlenme Yapısı	91

KISALTMALAR

BBC	British Broadcasting Corporation
TRT	Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu
ITV	Independent Television
IBA	Independent Broadcasting Authority
ITC	Independent Television Commission
NRK	Norwegian Broadcasting Corporation
SVT	Sveriges Television
SR	Sveriges Radio
UR	Utbildningsradion
DR	Danish Broadcasting Corporation
YLE	Yleisradio
VRT	Vlaamse Radio- en Televisieomroeporganisatie
NOS	Nederlandse Omroep Stichting
ABC	Australian Broadcasting Corporation
SBS	Special Broadcasting Service Corporation
CBC	Canadian Broadcasting Corporation
NHK	Nippon Hōsō Kyōkai
RTVE	Radio Televisión Española
ARD	Arbeitsgemeinschaft der öffentlich-rechtlichen Rundfunkanstalten der Bundesrepublik Deutschland
ZDF	Zweites Deutsches Fernsehen
TTTAŞ	Telsiz Telefon Türk Anonim Şirketi
PAL	Phase Alternation Line
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
ASTS	Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi
RTYK	Radyo Televizyon Yüksek Kurulu
RTÜK	Radyo Televizyon Üst Kurulu

1. GİRİŞ

Matbaanın icadı ile birlikte mümkün hale gelen kitle iletişimi; fotoğraf, telgraf, telefon, sinema gibi teknik gelişmeleri arkasına almış ve yirminci yüzyılda radyo ve televizyon ile doruğuna ulaşmıştır. Matbaanın ürünleri olan gazete, dergi, kitap vb. araçlardan çok daha hızlı ve etkili olarak kitlelere ulaşabilen radyo ve televizyonun kontrolü, denetimi ve içeriği, ilk yayınların yapıldığı yıllardan bu yana tartışma konusu olmuştur. Bu konudaki politikalar, her ülke tarafından kendi siyasal ve ekonomik yapılarına paralel olarak belirlenmiştir.

Kamu yayıncılığı -ya da kamu hizmeti yayıncılığı- da bu politikalardan biridir. Özellikle Avrupa'da 1980'lere kadar görülen tek yayın politikası olan kamu yayıncılığının çıkış noktası ise İngiltere'nin BBC'sidir (British Broadcasting Corporation). BBC'nin yayın politikasının yakaladığı başarı, diğer Avrupa ülkelerine örnek olmuş ve bu ülkeler de politikalarını bu örnek doğrultusunda şekillendirmişlerdir.

Ülkemizde kamu yayıncılığı yapan tek kurum Türkiye Radyo Televizyon Kurumu'dur (TRT). Kurulduğu 1964 yılından 1990'lı yılların başına kadar Türkiye'nin tek radyo ve televizyon yayıncısı olan TRT, 1990'ların ilk yarısında bir anda ortaya çıkmaya başlayan özel televizyon kanallarıyla birlikte bu özelliğini kaybeder. İlk olarak yasadaki açıklardan faydalanarak yayın yapmaya başlayan televizyon kanalları, 1993 yılında anayasada yapılan değişiklikle radyo ve televizyon yayınlarındaki kamu tekelinin kaldırılması ve 1994 yılında, 3984 sayılı "Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun"un yürürlüğe girmesi ile yasal bir yapıya kavuşurlar.

Küreselleşme, dünya vatandaşlığı, sınırların kalkması gibi ideallerin yaygınlaşmasıyla birlikte, özellikle Avrupa'da kamu yayıncılarının gerekliliği tartışılır hale gelir. Bunun sebebi ise, kamu yayıncılığının temellerinden biri olan "ulusal bir kültür yaratma ve yayma" düşüncesinin küreselleşme ile birlikte anlamını yitirmesidir. Her ne kadar ülkemizde TRT'nin konumu, Avrupa'daki kamu yayıncıları gibi tartışılmasa da, ticari televizyon kanallarının piyasaya girmesinin ardından TRT, bu kanallarla rekabet etmek zorunda kalmıştır. "TRT'nin, ticari yayın kuruluşlarıyla rekabet etmeli mi?" sorusu bu tezde cevabı aranan sorulardan biridir.

Lisans ücretleri, elektrik faturalarından alınan pay ve reklam gelirleri ile finanse edilen TRT'nin özerkliği de her zaman tartışma konusu olmuştur. Yayın politikasında yakaladığı özerkliğiyle BBC, ülkemiz için iyi bir örnektir, fakat ülkemizdeki konumuyla TRT, bu denli bir özerkliğe sahip olabilmiş değildir. Özerklik, Anayasa'da belirtilen bir husus olsa da, TRT'yi düzenleyen yasada TRT'nin özerkliği tanımlanmamıştır.

2002 yılından bu yana AKP (Adalet ve Kalkınma Partisi) hükümetlerince yönetilen ülkemizde, özellikle 2007 yılında yapılan Genel Müdür değişikliğiyle TRT'nin yayın politikasında, özellikle de TRT 1'de, bir değişim yaşandığı görüşü bu tezin iddialarından biridir. Çalışmada, bu iddiayı bilimsel bir çerçevede tespit etmek ve değerlendirmek amaçlanmaktadır.

Bu amaçlar doğrultusunda ilk bölümde kamu yayıncılığı üzerinde detaylı olarak durulacak, ikinci bölümde TRT tüm tarihiyle değerlendirilecek; tezin üçüncü ve son bölümünde ise TRT'nin televizyon yayınları program türleri dikkate alınarak kamu yayıncılığı açısından incelenecek ve yayın politikasındaki değişim tartışılacaktır.

2. KAMU YAYINCILIĞI

Öncülüğünü Britanya Yayıncılık Kurumu'nun (British Broadcasting Corporation, BBC) üstlendiği kamu yayıncılığı, finansal desteğinin büyük bir kısmını lisans ücretlerinden karşılayan ve temel amacı halka hizmet etmek olan bir yayın politikasıdır. Amerika'daki tecimsel sürecin aksine, tüm Avrupa'da 1980'li yıllara kadar tek yayın politikası olan kamu yayıncılığı; sektör üzerindeki tekel hakimiyetini kaybetse ve küreselleşme ile birlikte “*miadını doldurmuş*”¹ olarak değerlendirilse de halen geçerliliğini koruyan bir yayıncılık politikasıdır.

Kamu yayıncılığı, en temel haliyle, bilgilendirmek, eğitmek ve eğlendirmek amacı ile yayın yapmaya karşılık gelmektedir.² Raymond Khun'un editörlüğünü yaptığı “*The Politics of Broadcasting*” adlı kitapta kamu yayıncılığı, *genellikle bir kamu kuruluşu olarak örgütlenmiş yayın kurumunun, toplumdaki herkesin eşit bir biçimde erişebildiği yayınlarında, haber verme, eğitime ve eğlendirme işlevlerine göre dengeli program türü dağılımı sunması ve politik konularda tarafsızlığı ve dengeliliği gözetmesi* olarak tanımlanmaktadır.³ Erol Mutlu, İletişim Sözlüğü'nde kamu yayıncılığını, radyo ve televizyon yayınlarını yapan kuruluşların ticari olarak değil kamuya ait kurumlar olarak düzenlenmesi ve bu yayın kurumlarının *kamusal enformasyon, kültür-egitim ve eğlence kaynaklarını geliştirmekle yükümlü* olarak addedilmesi⁴ olarak tanımlar. Avrupa Yayıncılık Birliği (European Broadcasting Union, EBU) ise kamu hizmetini yayıncılık bağlamında topluma karşı hiçbir ayırım gözetilmeden, toplumun tüm katmanlarının gereksinimlerinin karşılanması olarak tanımlar. Siyasetin ve çıkar gruplarının etkisinde kalmadan yayınlarını yapmak ve yayınlarda tarafsızlığı korumak bu tip yayıncılığın temelindedir.⁵

---

¹ Erol Mutlu, "Ne Olacak Bu Kamu Yayıncılarının Hali?", **Medya Politikaları**, D. Beybin Kejanlıoğlu, Seviyal Çelenk, Gülseren Adaklı (drl.), Ankara: İmge Kitabevi, 2001, s. 46

² Hakon Larsen, "Public Service Broadcasting as an Object for Cultural Policy in Norway and Sweden", **Nordicom Review**, Sayı: 32, No: 2, 2011, s. 36

³ R. Khun'dan aktaran: Beybin Kejanlıoğlu, "Medya Çalışmalarında Kamusal Alan Kavramı", Meral Özbek (Ed.), **Kamusal Alan** içinde (689-713), İstanbul: Hil Yayınları, 2004, s. 693

⁴ Erol Mutlu, **İletişim Sözlüğü**. 4. Basım, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 2004, s. 162

⁵ Tayfun Akgüner, "Kamu Hizmeti Yayıncılığı", **İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Hakemli Dergisi**, Sayı.7, (1998), s. 287

Kamu yayıncılığı özet olarak kamu yararını gözetmek amacıyla kurulmuş, toplumun tümünü programlarda çeşitlilik ilkesini göz önünde bulundurarak eğitmek, bilgilendirmek ve bunun yanı sıra eğlendirmekle yükümlü bağımsız, ancak devlet tarafından dolaylı veya dolaysız olarak denetlenen/denetlenebilen kuruluşların yaptığı yayınlardır.

"Bugün televizyon, kültürel üretimin bütün evrenlerini rahatsız eden bir çelişkiyi en aşırı noktaya, sınırına getirmiştir. Belli bir tipteki yapıtları "arınmış" diye adlandırılan, dilerseiz tecimsel, vb. baskılara kıyasla özerk diyeceğimiz yapıtları üretebilmek üzere içinde bulunmak gereken ekonomik ve toplumsal koşullar ile, öte yandan, bu koşullar içinde elde edilen ürünlerin aktarımında ortaya çıkan toplumsal koşullar arasındaki çelişkiden; avangart matematik, avangart şiir, vb. yapabilmek için içinde bulunulması gereken koşullar ile bu şeyleri herkese aktarabilmek için içinde bulunulması gereken koşullar arasındaki çelişkiden söz etmek istiyorum. Televizyon, tecimin baskısına, izlenme oranı aracılığıyla, kültürel üretimin bütün öteki evrenlerinden daha fazla maruz kaldığı ölçüde, bu çelişkiyi en aşırı noktaya taşımaktadır."⁶

Bourdieu'nun bahsetmek istediği çelişkiye en az maruz kalması beklenenler, kamu yayıncılarıdır. Ancak, ticari yayıncıların yarattığı rekabet ortamında; -her ne kadar tecimsel baskılardan uzak olarak üretilebilse de- kamu yayıncılarının oluşturduğu içeriğin izleyicilere ulaştırılması, ticari yayıncıların daha eğlenceli ve ilgi çekici içerikleri karşısında tercih edilmemesiyle, bahsedilen çelişkiyi kamu yayıncıları için de mümkün kılmaktadır. Bu noktada kamu yayıncıları, yayınlarının içeriğini ticarileştirmeyi, yani özel yayıncılar tarafından yayınlanan ve bolca izleyici toplayan içeriklere benzetmeyi tercih edebilmektedirler. Rekabete tepki olarak kamu yayınlarının özel televizyonların kötü birer kopyası haline gelmesi neden hala ruhsat ücretleri toplandığı sorusunu gündeme getirmiştir.⁷

Avrupa'da pek çok ülkede kamu yayıncılığı, 1980'li yılların sonuna kadar rekabet ve piyasa koşullarından uzak bir şekilde tekel olarak var olmuştu. Amerika Birleşik Devletleri'nde yayıncılık doğrudan ticari bir pratik olarak başlamışken Avrupa'da yayıncılığın ticari bir faaliyete dönüşmesi uzun yıllar almıştı. Amerika'da

⁶ Pierre Bourdieu, **Televizyon Üzerine**, 1. Basım, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1997, s. 41-42

⁷ Bülent Çaplı, **Televizyon ve Siyasal Sistem**, 2. Basım, Ankara: İmge Kitabevi, 2001, s. 47

sürecin farklı başlamasının sebebi, iletişim araç-gereçlerini üreten şirketlerin güçlü konumlarının özel sektörü yayıncılık konusunda söz sahibi bir pozisyona getirmesiydi. Amerika’da devlet, sadece sektörü düzenleyici bir rol üstlenmişti. Avrupa’da yayıncılığın kamu tekelinde gelişmesinin nedenlerinden biri teknolojik sınırlılıklardı. Yayın sinyallerinin iletiminde kullanılan elektromanyetik tayf sınırlıydı. Bu sınırlılık elektromanyetik dalgaların doğal kaynaklar olarak görülmesine ve kullanımının sınırlandırılmasına neden olmuştu. Bu da frekansların kamu malı olarak görülmesi ve devlet tarafından “kamu hizmeti” ilkelerine uygun olarak kullanılması ile sonuçlanmıştı.⁸ Elektronik tayfin sınırlılığının yanında, yayıncılık faaliyeti için gereken altyapı yatırımının maliyeti de devletin bu işe el atmasını gerektiriyordu.

Cem Pekman, Televizyonda Özelleşme adlı çalışmasında, devletlerin televizyon alanında geliştirdikleri düzenlemelerin teknik-ekonomik temeller üzerine inşa edildiklerini ancak inşaat sürecine etki eden politik tercihlerin de göz ardı edilmemesi gerektiğini vurgulamıştır.

“Siune ve McQuail’e göre, Avrupa’da şekillenen devlet düzenlemelerinin büyük bölümünün ardında, elektronik medyanın gücünün fark edilmiş olması ve bu gücün düzene karşı amaçlar doğrultusunda kullanılabilmesi endişesi yatmaktadır. Yerleşik siyasal sistem, elektronik medyayı bu nedenle kontrol altında tutmak istemiştir.”⁹

Teknolojik-ekonomik sınırlılıklar ve politik kültürün etkisi ile kamu yayıncılığı modeli Avrupa’ya hakim olmuştu. Kamu yayıncılığı modelinin temelleri ve pratikleri ise İngiltere’de, BBC ile atılmıştı. BBC ve İngiltere’deki kamu yayıncılığına geçmeden önce McQuail’in sıraladığı kamu yayıncılığı özelliklerine değinmek faydalı olacaktır:

“1. Yayıncılık, ülkelerin değişen koşulları doğrultusunda, özellikle kültür ve bilgi alanlarında ve toplumsal kesimlerin istek ve çıkarlarına önem vererek, kamu hizmetinin amaçlarına bağlı olarak ve kamusal sorumluluk bilinciyle işlev görür.

2. Yayıncılık sistemlerinin tipik özelliği, ulusal sınırlar içindeki izleyici ve sosyal kurumlara hizmet vermek, merkezi bir örgüt

⁸ Bülent Çaplı, “TRT ve Kamu Hizmeti Yayıncılığı”, **Türkiye’de Gazetecilik**, L. Doğan Tılıç (drl.), Ankara: ÇGD Yayınları, s. 293-294

⁹ Cem Pekman, **Televizyonda Özelleşme**, 1. Basım, İstanbul: Beta Yayınları, 1997, s. 11

yapısına sahip olmak, ulusal dil ve kültürü korumak ve ulusal çıkarları temsil etmek üzere düzenlenmiş, milli niteliğidir. Bu milli niteliğin bir yansıması olarak, yayıncılık kurumları çoğunlukla tek bir yetkili kamu otoritesinin kontrolü altındaki tekelci veya yarı-tekelci yapılara sahiptirler.

3. Yayıncılık, ilke olarak ticari değildir. Bazen her türlü ticari faktörün sistem dışında bırakılmasıyla korunan bu özellik, genel olarak yayıncılığın ticari ve ya ekonomik değil, kültürel ve siyasal amaçlar gütmemesinin bir sonucudur. Sistem içerisinde var olan ticari öğeler ise sıkı bir biçimde denetlenir.

4. Yayın kurumları, siyasi açıdan tarafsız kalmaya zorlanarak veya farklı siyasi görüşlerin yansıtılmasında ve temsilinde denge gözetmeye çalışarak, çeşitli biçimlerde politize edilmiştir. Yayıncılık yapıları, ekonomik sistemden ziyade siyasi ve kültürel sistemin eseridirler ve egemen siyasi ve sosyal ortama son derece duyarlıdır. ”¹⁰

2.1. Kamu Yayıncılığının Öncüsü: BBC

Yayın politikası ve örgütlenme biçimi ile pek çok Avrupa ülkesine öncülük eden BBC, yayın hayatına devlet inisiyatifi ile birleşmiş bir özel sektör şirketler birliği olarak başlamıştı ve bu girişimin adı da British Broadcasting Company idi. Kasım 1922’de, o dönemin İngiltere Posta Bakanı olan Neville Chamberlain’in zorlamasıyla bir araya gelen şirketin hisselerinin %60’ından fazlası radyoelektrik malzeme üreticisi altı büyük şirkete aitti ve geri kalan kısmı da 200 küçük üretici tarafından paylaşılıyordu. 1927 yılına kadar devlet inisiyatifinde yayın yapmaya devam eden bu özel şirket, o yıl çıkarılan bir krallık yasasıyla, yerini bugün bilinen adıyla BBC’ye yani British Broadcasting Corporation’a bıraktı. Eski şirketin yayın ekipmanları devlet tarafından satın alındı ve kamulaştırıldı.¹¹

Ülkelerin yayın politikalarında, o ülkenin tarihsel deneyimleriyle siyasal ya da politik kültürünün özgün yapılarının yansımalarını görebilmek mümkündür.¹² Bülent Çaplı’nın bu tespitini göz önünde bulundurarak; liberal İngiliz geleneğinin, hükümetin

¹⁰ McQuail’den aktaran: Cem Pekman, **Televizyonda Özelleşme**, s. 18

¹¹ Jean-Noel Jeanneney, **Başlangıcından Günümüze Medya Tarihi**, 2. Basım, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2006, 149

¹² Çaplı, **Televizyon ve Siyasal Sistem**, s. 32-33

etkisinden daha rahat kaçabilecek bir kamu yayıncılık düzeni kurulmasındaki etkisinden rahatlıkla bahsedebiliriz: BBC'nin yönetimi için, yürütme tarafından atanan bir "genel müdürler" konseyi oluşturuldu ve BBC'nin genel müdürü doğrudan bu konseye sorumlu hale getirildi.¹³ On iki üyeden oluşan bu konsey, yayıncılığın siyasal iktidardan olabildiğince bağımsız bir şekilde sürdürülmesini garanti ediyordu.¹⁴ Kamusallaştırılmadan önce şirketin ilk genel müdürü olan; 1927 yılındaki kamusallaştırılmadan sonra da kurumun ilk genel müdürlük görevini üstlenen John Reith;¹⁵ kendi vizyonu ve hükümete karşı duruşuyla BBC geleneğini başlatan kişi oldu. Takip eden yıllarda, İngiltere'de hazırlanan bir raporda yer alan "*Halka istediğini değil, ihtiyaç duyduğunu vermek*" cümlesi¹⁶, ülkede benimsenen ve diğer Avrupa ülkelerine de örnek olan yayıncılık politikasının ardındaki düşünce yapısını açıklıyordu.

Kamu yayıncılığı geleneğini kendi prensipleri ve dünya görüşü doğrultusunda şekillendiren John Reith, yayıncılığın temelinde dört temel ilke olduğunu söylemiştir: (1) Sermaye ve kaynak temin etmek, (2) tekelin gücü, (3) kamu hizmeti motivasyonu ve (4) görev ahlakı kavramı. Seçkin bir tavra sahip olan Reith, bu ilkelerin BBC'nin gelişmesinde ve başarıya ulaşmasında önemli bir rolü olduğunu da belirtmiştir.¹⁷

1922 yılında kurulan, 1927'de kamusallaştırılan BBC, ilk düzenli televizyon yayınlarına 2 Kasım 1936 tarihinde başlamıştır. Bu yayınlar aynı zamanda dünyadaki ilk düzenli televizyon yayınlarıdır.¹⁸ 1962 yılındaki Pilkington Raporu, BBC 2'nin oluşumu sürecini başlatmıştır.¹⁹ 1964 yılında, popüler içerikli yayınlar yapan BBC'ye, daha "seçkin" bir yayıncılık yapması düşünülen BBC 2'yi açma yetkisi verilmiştir.²⁰ BBC'nin ilk renkli televizyon yayınları da BBC 2 tarafından 1967 yılında yapılmaya başlanmıştır. BBC 1'in yaptığı ilk renkli televizyon yayını ise 15 Kasım 1969 tarihinde gerçekleştirilmiştir. İlk zamanlar yayınların sadece %50'si renkli olarak gerçekleştirilmiştir.

---

¹³ Jeanneney, s. 150

¹⁴ Hülya Yengin, **Ekranın Büyüsü**, 1. Basım, İstanbul: Der Yayınları, 1994, s. 51

¹⁵ BBC, John Reith - 1. Beginnings, (tarih yok),

http://www.bbc.co.uk/historyofthebbc/resources/in-depth/reith_1.shtml (12 Mayıs 2013)

¹⁶ Jeanneney, s. 149

¹⁷ Yengin, s. 51

¹⁸ BBC, The BBC Story 1930s, (tarih yok),

<http://www.bbc.co.uk/historyofthebbc/resources/factsheets/1930s.pdf> (28 Kasım 2013), s. 1

¹⁹ Yengin, s. 55

²⁰ Çaplı, **Televizyon ve Siyasal Sistem**, s. 59

Bunun nedeni ise renkli televizyonların henüz yaygınlaşmamış olmasıdır. 1978 yılına gelindiğinde ise on bir milyon İngiliz'in evinde renkli televizyon olacaktır.²¹

Özerkliğiyle -hatta BBC'nin kendi deyimiyle bağımsızlığıyla- kamu yayıncılığı konusunda emsal teşkil eden BBC, bu özerkliğe yasalar bağlamında sahip değildir. Daha açık söylemek gerekirse, BBC'nin kurulmasını mümkün kılan Kraliyet Beratı ve İçişleri Bakanlığı tarafından verilen yayın ruhsatında BBC'nin bağımsızlığını belirten maddeler yoktur. Ancak BBC, yıllık olarak yayınladığı el kitabında, "... *Berat ve Ruhsat'ta belirtilen koşullar çerçevesinde BBC tam anlamıyla bağımsızdır.*" diye yazar. Buna benzer bir başka nokta da İçişleri Bakanlığı'nın ruhsat uygulaması vasıtasıyla BBC'nin yayınlarına müdahale edebilme hakkının bulunmasıdır. Ruhsattaki bir maddeye göre İçişleri Bakanı'nın, yazılı uyarıda bulunarak bazı konuların yayınlanmamasını isteyebilme hakkı vardır. Diğer örnekte olduğu gibi bu madde de BBC tarafından daha olumlu bir şekilde yorumlanmıştır ve bu yetkinin "yedek bir güç" olduğu vurgusu yıllık yayınlanan el kitabında yerini almıştır.

Daha önce de aktardığımız gibi, ülkelerin siyasal-politik kültürünün özgün uygulamalarının yayıncılık anlayışına yansımaları mümkündür. İletişim tarihçisi A. Briggs, BBC'nin bağımsızlığını yasalar ve yönetmeliklerin değil, teamüller ile güvence altına alındığını söyler ve bunu teamüllere daha fazla önem veren İngiliz siyasal gelenekleriyle açıklanabileceğini belirtir.²²

BBC, hükümet tarafından –en fazla– beş yıllık süre ile atanan on iki kişinin oluşturduğu yönetim kurulu (BBC Trust) tarafından yönetilir. Kurulda bir başkan, bir başkan yardımcısı ve on normal üye vardır. Normal üyeler; Kuzey İrlanda, İskoçya, Galler ve İngiltere için ayrı ayrı olmak üzere; kültürü, bilgi birikimi, karakteri ve seçtiği toplumla olan ilişkileri değerlendirilerek atanmaktadır.²³

BBC yönetim kurulunun başkanı da hükümet tarafından atanmaktadır. Başkan atamalarında da kimi yazılı olmayan teamüllere bağlı kalındığı söylenebilir. BBC'nin

---

²¹ BBC, Anniversaries, (tarih yok),

http://www.bbc.co.uk/historyofthebbc/great_moments/index.shtml (28 Kasım 2013)

²² Çaplı, **Televizyon ve Siyasal Sistem**, s. 59-60

²³ Toby Mendel, **Public Service Broadcasting: A Comparative Legal Survey**, Fransa, Paris: UNESCO, 2011, s. 79

genel müdürü ise yönetim kurulu tarafından görevlendirilmektedir. Yönetim kurullarının yaptıkları genel müdür görevlendirmelerine bakıldığında, genel müdür olarak görevlendirilen kişinin mesleki geçmişinin siyasal eğilimlerinden önde geldiği görülmektedir.

BBC yönetim kurulunun, kurum üzerindeki gücü oldukça fazladır, ancak kurulun kuruma yönelik müdahaleleri yayın içerikleri ya da politikaları ile ilgili olmaktan çok kurumun gelişmesine yöneliktir. Buna rağmen, yönetim kurulunun günlük yayınlara doğrudan karışmamasına karşın, yukarıdan müdahalelerde bulunarak kurumun tümünü doğrudan etkileyecek kadar güçlü olduğunu hissettirdiğinin saptandığı araştırmalar da vardır.²⁴

Temelleri, uzun soluklu bir politik süreç ve uzlaşmacı yaklaşıma dayanan kamu yayıncılığı anlayışının bir getirisi olan bağımsızlığını hükümete karşı korumak için BBC hep dikkatli olmuş ve bu konuda zaman zaman, özellikle İrlanda ve milli savunma konularında, önemli zorluklarla karşılaşmıştır.²⁵ Bu zorlu sınavlardan biri 1985 yılında gerçekleşmiştir. Bu olay, BBC tarafından hazırlanan 45 dakikalık “*Real Lives*” isimli belgesel programın yayınının durdurulmasının talep edilmesidir. Bu programda, “İrlanda Kurtuluş Örgütü’nün (IRA) başkanı olduğu iddia edilen bir örgüt mensubu ve Kuzey İrlanda’nın İngiltere’ye bağlı olmasını savunan sertlik yanlısı bir başka örgüt mensubu ile yapılan” röportajlara yer verilmiştir. Thatcher hükümetinin teröristlere televizyonda propaganda olanağının verilmemesi konusundaki söylemlerine karşın BBC programı 17 Ağustos 1985’te yayınlayacağını söylemiştir. Ancak hükümetin bu tepkisi üzerine toplanan yönetim kurulu programın yayınlanma tarihini erteleme kararı almıştır. BBC çalışanları da bu kararı protesto etmek için bir günlük grev yapmışlardır. Tüm bu olay kimilerince BBC’nin bağımsızlığını gölgeleyen bir leke olarak yorumlanırken, kimileri de yayının durdurulmayıp ertelenmesini olumlu bir durum olarak görmüşlerdir.²⁶

---

²⁴ Çaplı, **Televizyon ve Siyasal Sistem**, s. 64-65

²⁵ Sezer Akarcalı, **Türkiye’de Kamusal Radyodan Özel Radyo ve Televizyona Geçiş Süreci**, Ankara: Punto Matbaacılık, 1997 s. 59

²⁶ Çaplı, **Televizyon ve Siyasal Sistem**, s. 62

BBC'yi bir kamu yayıncısı olarak tanımlayan Kraliyet Beratları'ndan (Royal Charter) bahsetmiştik. Bu beratların ilki 1927 yılında ilan edildi.²⁷ Günümüzde halen geçerli olan berat ise sekizinci berattır ve bu berat 2016 yılına kadar geçerlidir.

BBC'nin İngiltere radyo ve televizyon yayıncılığındaki tekeli, o dönemin Muhafazakâr Parti hükümeti tarafından öne sürülen “*güçlü bir reklam lobisinin hızla gelişmekte olan tüketici toplumuna erişimini sağlamak ve ticari televizyon yayınlarını başlatmak*”²⁸ gerekçesi ile, 22 Eylül 1955'te yayın hayatına başlayan Bağımsız Televizyon (Independent Television, ITV) ile sona ermiştir. İlk yıllarında sadece Londra'da yayın yapan ITV, on yıldan kısa bir süre içinde hemen hemen tüm ülkeden izlenebilir hale gelmiştir.²⁹ BBC ile kamu yayıncılığını başlatan ve diğer ülkelere örnek olan İngiltere, ITV ile de hem kamu hizmeti hem de özel televizyon kanalının bir arada olduğu ilk ülke olmuştur.

ITV yayınlarına başlasa da BBC, sektörün esas ögesi olmaya devam eder ve Britanya medyasının geleneksel modeline göre organize olmayı sürdürür: Hükümetten bağımsız olarak, kamu eğitimini amaçlayan bir kalite politikasını takip ederek yayınlarını yapar. BBC'nin İngiltere görsel-işitsel dünyasındaki bu konumu 1980'li yıllarda iktidar olan Muhafazakar Parti döneminde sarsılacaktır.³⁰

Bağımsız Televizyon Otoritesi (Independent Broadcasting Authority, IBA), bağımsız yayıncılığı (kamu yayıncılığı dışındaki özel yayıncılık) düzenlemek ve kontrol etmek amacıyla, 4 Ağustos 1954 tarihinde kurulmuştur. İlk özel televizyon yayınlarına başlamadan aylar önce kurulan bu otorite, özel televizyonların düzenlenmesini sağlamak, uymak zorunda olduğu kuralları belirlemek ve denetlemekle yükümlüdür. İç İşleri Bakanı tarafından atanan on iki üyeden oluşan IBA'nın görevleri arasında yayın

---

²⁷ BBC, The BBC Story 1920s, (tarih yok), <http://www.bbc.co.uk/historyofthebbc/resources/factsheets/1920s.pdf> (28 Kasım 2013), s. 1

²⁸ Çaplı, **Televizyon ve Siyasal Sistem**, s. 70

²⁹ Yengin, s. 52

³⁰ Frederic Barbier ve Catherine Bertho Lavenir, **Diderot'dan İnternete Medya Tarihi**, 1. Basım, İstanbul: Okyanus Yayınları, 2001, s. 281

yapacak şirketleri belirlemek, yayın içeriklerini ve reklamları denetlemek, verici istasyonlarının kurulmasını ve işletilmesini sağlamak vardır.³¹

BBC ve ITV ile karma bir televizyon yayıncılığı anlayışına geçilen İngiltere’de radyodaki kamu tekeli 1972 yılına kadar devam etti, o tarihten sonra özel radyoların yayın yapmalarına izin verildi.³² 4 Kasım 1982 tarihinde ise, ikinci özel televizyon olan Channel 4 (Kanal 4) yayın hayatına başladı. Yayın içerikleri bakımından “ITV’nin tamamlayıcısı” olarak görülen Channel 4, kültürel ve belgesel programlar ve genellikle de etnik-kültürel azınlıklara ve özürllülere hitap eden yayınlar yapmaktadır.³³ Bu tamamlayıcı özelliğiyle Channel 4’un, ITV ve BBC’nin genel izleyiciye yönelik yayınlarına alternatif olarak, azınlık kesimlere hitap edecek yayınlar yapması beklenmektedir. Channel 4’un bu misyonla kurulması Avrupa’da benzeri olmayan bir gelişme olarak değerlendirilmiştir.³⁴

1970’li yılların başında BBC, kamu yayıncılığını bir adım daha ileri taşıyacak olan Open University (Açık Üniversite) programını başlatmıştır.³⁵ İlk yayını 3 Ocak 1971 tarihinde yapılan programlar, 2006 yılına kadar devam etmiştir. Yerini DVD ve internet üzerinden yayınlanan videolara bırakan Open University, diplomasız öğrencilere, üniversite seviyesindeki konuların radyo ve televizyon aracılığıyla öğretilebileceğinin mümkün olduğunu göstermiştir.³⁶

1980’li yıllarda iktidar olan Thatcher hükümetinin yayıncılık sektörüne olan yaklaşımı, alışılmış İngiliz temkinliliğinden uzaktır. Bu doğrultuda ilgili yasalar esnetilmiş ve özellikle kablolu televizyon yayıncılığı konusunda daha hızlı ve kısa sürede sonuç almak amaçlanmıştır.³⁷ İktidardaki hükümetin bu temkinli olmayan yaklaşımının gözlemlenebileceği bir nokta da yasal düzenlemeler tam anlamıyla bitirilmeden firmalara özel televizyon kurma izninin verilmiş olmasıdır. İlgili yasa 1984 yılında “Kablo ve Yayıncılık Yasası” adıyla tamamlanmıştır. Araştırmacılar, 1984

---

³¹ Yengin, s. 53

³² Jeanneney, s. 250

³³ Yengin, s. 53-54

³⁴ Çaplı, **Televizyon ve Siyasal Sistem**, s. 70

³⁵ Benzer bir uygulama ülkemizde de TRT tarafından gerçekleştirilmiştir.

³⁶ BBC, January Anniversaries, (tarih yok),

http://www.bbc.co.uk/historyofthebbc/great_moments/archive/january.shtml (28 Kasım 2013)

³⁷ Çaplı, **Televizyon ve Siyasal Sistem**, s. 72

tarihli bu yasayı, “geleneksel kamu yayıncılığı felsefesine ilk darbe” olarak değerlendirmişlerdir. Yasa, kablolu yayıncılık sektörünü düzenlemekten çok, gelişmelerin önünü açmak için oluşturulmuş bir düzenleyici kurulu da beraberinde getirmiştir. Bu kurulun “hafif” yetkilerle donatılmış olması, kurula pazar odaklı yeni yayıncılık sektöründe “hem oyuncu hem de hakem” gibi bir rol biçildiğini vurgular niteliktedir.³⁸

1983 yılında İngiltere’de televizyon yayıncılığının manzarası şu şekildedir: Haftalık 500 saat program yayınlanır. Bu 500 saatin 287 saati BBC 1 ve BBC 2, 105’i ITV, 75’i Channel 4 ve 21 saati de -sadece gündüz programları yayınlayan özel bir kanal olan- TV a.m. tarafından yapılır. Thatcher hükümeti, bu programların mümkün olduğu kadar çoğunun bağımsız yapımcılar tarafından üretilmesi ve kamu kanalları tarafından satın alınması yönünde baskı uygular. Böylelikle özel yapım şirketlerinin ortaya çıkmasının ve sayılarının artmasının yolu açılır.³⁹ Bu amaç, dönemin hükümetinin vizyonunu açıklar niteliktedir.

Kamu harcamalarını kısmak niyetinde olan Thatcher hükümeti, BBC’nin finansmanının bir kısmının reklam gelirleri ile sağlanabileceği düşüncesini ortaya atmış ve bu durumdan faydalanabilecek çevrelerden destek görmüştür. Amacı, BBC’nin finansman sorunlarına çözüm bulmak olan ve serbest pazar ekonomisi benimseyen görüşleriyle tanınan Alan Peacock’un başkanlığını yaptığı Peacock Komitesi, 1986 yılında yayınladığı raporda BBC’nin finansmanı konusunu ayrıntılı olarak ele almıştır. Raporda, BBC ve ITV’nin gelirlerinin hemen hemen birbirine eşit olması için, ruhsat ücretlerinin artırılması gerektiği, ancak bu artışın da kabul edilebilirlikten uzak olduğu vurgulanmıştır.⁴⁰ İlginç olan nokta ise hükümet tarafından oluşturulan bu komitenin BBC’nin reklam alması yönündeki düşünceye karşı çıkmış olmasıdır.⁴¹ Raporda reklama karşı çıkılması ile birlikte abonelik sistemi de öneriler arasında yer almıştır.⁴²

³⁸ Çaplı, **Televizyon ve Siyasal Sistem**, s. 75

³⁹ Barbier ve Lavenir, s. 281

⁴⁰ Çaplı, **Televizyon ve Siyasal Sistem**, s. 76-77

⁴¹ Alan Peacock, **Public Service Broadcasting without the BBC?**, Londra: The Institute of Economic Affairs, 2004, s. 35

⁴² BBC, The BBC Story 1980s, (tarih yok),

<http://www.bbc.co.uk/historyofthebbc/resources/factsheets/1980s.pdf> (28 Kasım 2013) s. 3

Komite, *rahat duopol* olarak adlandırdığı dönemin İngiliz televizyon sektörünü, tüketicinin çıkarlarından çok yayıncının çıkarlarını gözettiği için eleştirmiştir.⁴³

Teknolojinin ilerlemesi, kablo ve uydu yayıncılığının başlaması ile İngiltere'deki yayıncılık piyasası da çeşitlenmiştir. 1 Kasım 1990 yılında yürürlüğe giren Yayıncılık Yasası, palazlanan yayıncılık sektörünü düzenlemek için oluşturulmuştur. Bu yasanın getirdiği değişikliklerden biri Independent Television Authority (Bağımsız Televizyon Otoritesi) ve Cable Authority'nin (Kablo Otoritesi) lağvedilmesi ve bu otoritelerin görev ve yetkilerini Bağımsız Televizyon Komisyonu'na (Independent Television Commission, ITC) devretmesidir. Yayıncılık sektöründeki tekelleşmeyi önlemek amacıyla bazı yasaklar ve kısıtlamalar da içeren yasa ile ITV'nin adı Channel 3 (Kanal 3) olarak değiştirilmiştir.⁴⁴

ITV'deki değişim sadece isim ile sınırlı kalmamıştır. Kanalı oluşturan bölgesel televizyon kuruluşlarının lisansları da iptal edilmiştir ve yeni lisanslamaların ihale usulü ile yapılacağı açıklanmıştır. İngiltere'nin ilk ticari televizyonu olan ITV'nin (yeni adıyla Channel 3), en çok parayı verenin alacağı lisanslarla oluşturulacak olması toplumda büyük tepkilere yol açmıştır. Ticari bir televizyon olmasına karşın, Channel 3 için ortak endişe, en yüksek miktarı ödeyerek yayın lisansına sahip olacak kuruluşların kaliteden ödün vereceklerine dair öngörüdür. Kamu yayıncılığına ve kaliteli yayınlara alışmış İngiliz toplumu için bu oldukça ciddi bir durumdur.

Tepkilere karşın, ITC 15 Şubat 1991'de, ihale için gereken başvuru koşullarını duyurmuştur. 16 lisansı kapsayan bu ihaleye başvurular üç ay sürmüş, başvurular hem ITC tarafından incelenmiş, hem de incelenmesi için kamuoyuna sunulmuştur. Kamuoyunu lisanslama sürecine dahil etmek için oluşturulan kitapçıklar 21.000 kişi ya da kuruma gönderilmiştir, ancak konu ile ilgili ITC'ye dönüş yapanların sayısı 2.200 ile sınırlı kalmıştır. 16 Ekim 1991 tarihinde de ITC, merakla beklenen sonuçları açıklamıştır. Lisansların yarısı, -diğer koşullar göz önünde bulundurularak- en çok parayı veren kuruma verilmemiştir. ITC başkanı George Russell, kamuoyunda oluşan tepkiler ve eleştiriler sonucunda Komisyon'un bir "kalite sınırı" kavramı oluşturduğunu

---

⁴³ Çaplı, **Televizyon ve Siyasal Sistem**, s. 78

⁴⁴ Yengin, s. 54, 56-57

ve başvuruları bu kavram çerçevesinde değerlendirdiklerini açıklamıştır.⁴⁵ Tüm bu süreçte üzerinde durulması gereken en önemli nokta, ilgili üst kurulun, kamuoyunu karar verme sürecine dâhil etme çabasıdır. Her ne kadar ITC'nin hazırladığı kitapçıklara geri dönüş %15'i bile bulmasa da, ülkenin özel televizyonunu oluşturacak olan firmaların belirlenmesi ile ilgili bir durumda dahi toplumu bu işin içine dâhil etmek, günümüzde görmeye alışık olmadığımız bir demokrasi örneğidir.

Ticari televizyonlardaki bu değişimlerle birlikte BBC'nin geleceği de 90'lı yılların ilk yarısında tartışılır olmuştu. Özellikle 1994 yılında doruğuna ulaşan tartışmaların temelinde, Thatcher döneminde başlayan kamu yayıncılığı idealine yönelik yeni tavır vardı. Belirsizlik, o yıl yayınlanan Beyaz Rapor ile ortadan kaldırıldı. Yasal düzenlemeye giden yolda önemli bir gösterge olan bu raporda, BBC'yi mümkün kılan Kraliyet Beratı'nın on yıl süreyle uzatılacağı ve BBC'nin reklam almadan yayınlarına devam edeceği bilgileri yer almaktaydı. Beratın uzatılmasıyla BBC'nin kamu yayın kurumu olarak varlığını bir on yıl daha sürdüreceği garanti altına alınmaktaydı. Reklamsız yayınlar ise, kamu yayıncılığı ilkelerinden ödün vermemek için devam ettirilecekti.⁴⁶

Beyaz Rapor, BBC ile hükümet arasındaki ilişkileri açık bir şekilde belirleyen metinleri de içermekteydi. Bunlar; BBC'nin bir kamu kuruluşu olduğunu belgeleyen "Kraliyet Beratı", Devlet Bakanlığı ile BBC'nin yönetim kurulu arasında yapılacak ve kurumun faaliyetleri için bir çerçeve oluşturacak "Anlaşma" ve BBC'nin yayınlarını takip eden izleyici ve dinleyicilerine karşı sorumluluklarını listelediği "Bildiri" idi.⁴⁷

Bu süreçte BBC, ticari girişimlerini çoğaltmak niyetiyle –BBC Enterprises Ltd'nin devamı niteliğinde olan– BBC Worldwide isimli bir şirket oluşturuldu. Buna, BBC'nin iki uluslararası kanalı, abonelik sistemiyle gelirlerini sağlayacak BBC Prime ve reklam gelirleri ile finansmanını sağlayacak olan haber kanalı BBC World de

---

⁴⁵ Çaplı, **Televizyon ve Siyasal Sistem**, s. 83-84

⁴⁶ Medya tarihçisi Jean-Noel Jeanneney, Fransa'daki kamu yayıncısı radyonun reklam almaya başlaması ile ilgili olarak, "Başlangıçta, birazcık ticari 'reklam' pek de kötü görünmemişti, ama yavaş yavaş devlet radyosunun varlık nedeni ortadan kalkmaya başladı. Aradaki fark tam olarak, dinleyicilerin kulaklarında radyoyu 'kirleten' bu reklamın yokluğuydu. Kısa vadede hoş bazı mali kolaylıklar, ama ardından kesin bir gerileme..." demiştir. (Jeanneney, s. 257)

⁴⁷ Çaplı, **Televizyon ve Siyasal Sistem**, s. 85-86

eklendi.⁴⁸ BBC Worldwide, program ihracatı, videokaset ve dil öğrenme programları ile BBC'nin gelirlerinin %10'luk kısmını sağlayacaktı.⁴⁹

Beyaz Rapor, İngiliz toplumunda farklı tepkilere yol açtı ve kimileri, bu değişiklikleri özelleştirme öncesi BBC'yi derlemek toplamak niyetiyle yapılan değişiklikler olarak değerlendirdi. 1 Mayıs 1996'da ise dönemin hükümeti BBC'nin Kraliyet Berati'nin on yıl süre ile yenilendiğini açıkladı. Bu yenileme ile birlikte BBC'nin kurumsal yapısında bazı değişikliklere de gidildi. Bu değişikliklerdeki temel amaç, kurumun yönetsel ve işlevsel açıdan pazar-uyumlu bir konuma getirilmesiydi.

1996 yılında yürürlüğe giren Yayıncılık Yasası, hızla gelişmekte olan sayısal teknolojileri de kapsar nitelikteydi. Sektördeki yöndeşmenin farkında olan İngiliz hükümeti, uluslararası pazarda boy gösterebilecek güçte şirketlerin gelişiminin özendirilmesi ve yeni iletişim araçlarına yatırımın tercih edilebilir hale getirilmesi için, –1990 yılındaki yasada, kısmen yumuşatılmış da olsa halen varlığını sürdüren– yayın kuruluşlarının mülkiyeti konusundaki kısıtlamaları ortadan kaldırdı.

Karasal-sayısal yayınlar için belirlenen altı frekans da bu yasa ile kanallara tahsis edildi. “Multipleks” adı verilen bu frekansların ilki BBC'ye, ikincisi Channel 3 ve 4'ün ortak kullanımına verilmişti. Üçüncü frekans ise, 1990 yılındaki yasada kurulması planlanan fakat 1995 yılında yayın hayatına başlayabilen Channel 5 ile sadece Galler bölgesinde yayın yapan S4C'ye verilmişti.

Frekans tahsislerinden sonra, BBC'nin ilk karasal-sayısal yayın yapan kanalı, tam gün haber yayını yapacak olan BBC News 24, 1997 yılında kuruldu. BBC'nin dijital kanalları arasına 1998 yılında BBC Choice ve BBC Parliament, 1999 yılının Haziran ayında ise eğitim ağırlıklı yayınlar yapan BBC Knowledge eklendi.⁵⁰

Kamu yayıncılığı anlayışını iyice oturtan ve –Jeanneney'in deyimiyle– “*faydacılık ve hayal gücüyle kamu sektörü ile özel sektör arasında etkin bir denge sağlamayı en iyi başaran*”⁵¹ ülke olan İngiltere'de, bu yayıncılık politikasını

⁴⁸ Çaplı, **Televizyon ve Siyasal Sistem**, s. 89

⁴⁹ Yengin, s. 52

⁵⁰ Çaplı, **Televizyon ve Siyasal Sistem**, s. 88-89

⁵¹ Jeanneney, s. 290

destekleyici oluşumlar da mevcuttur. Britanya'nın farklı bölgelerinde (İskoçya, Galler, Kuzey İrlanda) kurulan "Ulusal Yayıncılık Konseyleri" ile kamu yayıncılığının bölgesel ihtiyaçlara ve beklentilere göre şekillendirilebilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca BBC'nin içinde de danışma kurulları bulunmaktadır. Bu kurullardan en önemlileri, kamuyu temsil etmesi için oluşturulan Genel Danışma Konseyi ile sekiz ayrı Bölgesel Danışma Konseyleri'dir.⁵²

Toparlayacak olursak, İngiltere; tüm dünyaya kazandırdığı kamu yayıncılığı modelini ve bu modelin ilkelerini –ticari yayıncıların pazara dahil olmasından sonra dahi– mümkün olduğunca koruyarak yayınlarda kamu yararının gözetilmesini sadece kamu yayıncılarını bağlayan bir kuralın ötesine taşımıştır. BBC, bugün halen kamu yayıncılığı ile ilgili herhangi bir metinde mutlaka değinilen, karşılaştırılan, göz önünde bulundurulmuş bir kurumdur.

2.2. Kamu Yayıncılığına Yöneltilen Eleştiriler ve Ticari Yayıncılık

Kamu yayıncılığına ilişkin mevcut savın ciddi bir meşruiyet sorununa *paçayı kaptırdığını* söyleyen John Keane, iletişim medyasını bir kamu hizmeti olarak savunulması için, bu medyanın oynayacağı rollerin ve yapacağı işlerin öneminin açık ve mantığa uygun bir şekilde anlatılması gerektiğine vurgu yapar:

*"Tıpkı, işçi sendikaları, siyasal partiler ve yasama organları gibi kamu hizmeti medyası da, devlet ve sivil toplumda hizmet verdiği kitleyi temsilde, çağdaş rollerinin kapsamı ve niteliği konusunda derin bir kuşkuya sürüklenmiştir. Kamu hizmeti medyasının hastalığı ötekilerden bile daha geneldir; bu hastalık, eski temsil biçimlerini zayıflatmakta ve parçalamaktadır."*⁵³

"Kamu yayıncılığı, belli bir memleket tahayyülünün pratiğe dönüşmüş halinin radyo ve televizyon yayıncılığı alanındaki -sanki- doğal bir uzantısıdır."⁵⁴ Bu yayıncılık politikası ulusallık fikri ile sıkı bir ilişki içindedir.

⁵² Çaplı, **Televizyon ve Siyasal Sistem**, s. 96-97

⁵³ John Keane, **Medya ve Demokrasi**, 4. Basım, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2010, s. 115-116

⁵⁴ Mutlu, **Medya Politikaları**, s. 25

"Bir memlekete özgü (yani onu diğer memleketlerden ayıran) kültürel özelliklerin bütün bir vatandaş topluluğunca paylaşılır hale gelmesi (kaderde, tasada, sevinçte birlik), kültürel ve siyasal bütünlüğe tehdit oluşturan (dahili ve harici) unsurları dışlayabilmek, en azından bu unsurların sızmasına veya hakim hale gelmesine karşı direnebilmek; eğitim, bilgi ve kültür şırında ederek memleketin halkını -modern ulus-devletin modern bireyi olan- bilgili, eğitilmiş, kültürlü, bilinçli vatandaş haline getirmek veya vatandaş "katına yükseltmek"; (...) radyo ve (...) televizyon yayıncılığının omuzlarına yüklenen görevlerdi; bu görevi hakkıyla yerine getirecek en etkili örgütlenme tarzı ise, hem piyasadan hem de devletten bağımsız olarak iş gören (şüphesiz bu çoğu kez sağlanmakta zorluk çekilen bir denge olmakla birlikte) kamu hizmeti yayıncılığıydı."⁵⁵

Ulusal devletlerin, yukarıdaki alıntıda belirtilen ihtiyaçları doğrultusunda şekillenen kamu yayıncılığı, özellikle 1980'li yıllardan sonra çoğu Avrupa ülkesince paylaşılan yayıncılık politikası olma özelliğini yitirmeye başlamıştır. Bunun en belirgin sebebi, birer birer hizmete girmeye başlayan ticari yayıncılık kuruluşlarıdır.

Sıra dışı bir şekilde radyo ve televizyon yayıncılığı başladığından beri ticari odaklarca şekillendirilen Amerika Birleşik Devletleri'nin aksine kamu yayıncılığı, uzun yıllar Avrupa ülkelerinde kabul edilen tek modeldir. Hatta çoğu Avrupa ülkesinde kamu yayıncılığı yapan kuruluşlar, ülkelerinde tekel konumundadır. İngiltere'de bu tekel 1950'li yıllarda ITV'nin kurulmasıyla kırılmışsa da diğer Avrupa ülkelerinde kamu yayıncılığı tekelinin ortadan kalkması 1980'li yılları bulmuştur. Ülkemizde ise bu tekel 1990'lı yıllarda yasal olmayan yollardan birer birer yayın yapmaya başlayan özel televizyon kanalları ile kırılmıştır.

Kamu yayıncılığına getirilen en güçlü eleştirilerden biri, kamu yayıncılarının ülkelerinde radyo ve televizyon yayıncılığını tekellerinde buldurmalarıdır. Her ne kadar günümüzde bu tekel tüm Avrupa ülkelerinde kırılmış olsa da, geride bıraktığımız birkaç on yıla kadar yayıncılık –Avrupa'da birkaç istisna ülke dışında– devletin tekelindedir. Yayıncılıktaki tekel konumunu geçmişte bırakmış olan kamu yayıncılığına halen yöneltilebilen bir diğer eleştiri de kamu yayıncısı-iktidar ilişkisidir. Kamu yayıncılığını anlamlı kılan, çıkar gruplarından, ticari kaygılardan ve hükümetin

---

⁵⁵ Mutlu, **Medya Politikaları**, s. 26-27

baskılarından etkilenmeden yayınlarını sürdürebilmesidir. Ancak çoğu ülkede bu bağımsızlık tam anlamı ile tesis edilememektedir ve eleştiri konusu olmaktadır.

Kamu yayıncılığına yöneltilen bir diğer eleştiri de yayınların içeriği ile ilgilidir. Kamu yayıncıları, halkın beğenisini göz ardı etmek ve seçkinci bir anlayışla yayın yapmak gerekçeleri ile eleştirilmiştir.⁵⁶ Bu yayıncılık modelinin ortaya çıktığı İngiltere’de yayınlanan bir raporda geçen “*Halka istediğini değil, ihtiyaç duyduğunu vermek...*” cümlesi, o dönemin İngiltere’deki kamu yayıncılığının seçkinci tavrını açıkça tasvir eder niteliktedir.

Bu başlık altında sıkça başvuracağımız Erol Mutlu, *Ne Olacak Bu Kamu Yayıncılarının Hali?* adlı makalesinde yayıncılığın Avrupa’da kamu tekelinin yıkıldığı 1980’li yıllardan günümüze kadar uzanan evriminin belirleyicilerini şöyle sıralamıştır: (1) Yayıncılık teknolojilerindeki gelişmeler ile birlikte karasal yayıncılığa ek olarak kablo ve uydu yayıncılığının –ve hatta günümüzde IPTV ve internet televizyonunun– mümkün olması, analog yayınların yerini dijital yayınlara bırakması ve böylelikle kanal kapasitelerinin artması, (2) dönemin siyasi gelişmeleri sonucunda sosyalist blokun güçsüzleşmesi ve devlet yayıncılığının önemini yitirmesi (3) “piyasa yayıncılığında gelişme ve daha önce kamu hizmeti tekeline sahip ülkelerde ticari televizyonun ortaya çıkması ve böylelikle karma yayıncılık rejimlerinin devreye girmesi,” (4) kamu çıkarlarının ve “ulusal kültürün muhafızı olarak devlet ve mevzuat kavramlarındaki değişimler (5) medya sektöründe sahipliğin giderek bir yerde toplanmaya başlaması ve çapraz medya sahipliğinin yaygınlaşması.⁵⁷ Bunlara ek olarak, günümüzün neo-liberal politikaları, kamu yayıncılığının altında yatan önermelerin, günümüzün küresel politik ve ekonomik çehresinde miadını doldurduğunu savunmaktadır.⁵⁸

Yirminci yüzyılın son yıllarında ve yirmi birinci yüzyılda süratle gelişen medya teknolojileri, yayıncılık sektörünü sürekli kalıplarının dışına çıkardı ve etki alanını genişletti. Yukarıda da alıntıladığımız gibi karasal analog sinyallerin yerini sayısal sinyallere bırakması, sınırlı sayıdaki yayın frekanslarının taşıyabileceği kanal

⁵⁶ Mutlu, **Medya Politikaları**, s. 28

⁵⁷ Mutlu, **Medya Politikaları**, s. 29

⁵⁸ Pulgurtta Chandra Sekhar, “Public Service Broadcasting and Social Accountability”, **Global Media Journal – Indian Edition**, Haziran 2011, s. 8

sayısını arttırdı. Frekansların sınırlılığı ve kamuya ait olarak kabul edilmesi ve bu durumda sağlıklı bir rekabet ortamının oluşturulmasının mümkün olmayacağı düşüncesi kamu yayıncılığını öne çıkarıyordu.⁵⁹ Kablo ve uydu yayıncılığının başlaması ile işler değişti. Gelişmelerden önceki frekans sınırlılığı kamu yayıncılığını destekler nitelikteyken, şimdiki teknoloji ticari yayıncılığı kaçınılmaz hale getiriyor. Sınırlı sayıdaki frekanstan sınırlı sayıda kanalla yapılabilecek yayınlar; kablo, uydu ve yirmi birinci yüzyılda internet ile birlikte yayınlar sınırsız kanal aracılığı ile izleyicilere ulaştırılabilir hale geldi. Teknolojik olanaklar, “pay TV” (öde-izle) sistemini de mümkün kıldı. Kısacası medya teknolojilerindeki her bir gelişme, yayıncılığı daha da ticari bir konuma getirdi. Yayıncılık giderek pazarın isteklerine göre şekillenmeye başladı. *Zaman hep kamunun (maddi ve zihni yapısının) altını oyacak şekilde ilerledi.*⁶⁰ Keane’e göre de, yukarıda değindiğimiz teknolojik gelişmeler, frekans kısıtlılığının kamu hizmeti yayıncılığına ulus-devletin sınırları içinde bir çeşit “doğal tekelleşme” pozisyonu kazandırdığı yönündeki kanıksanmış savı yavaş yavaş ama emin adımlarla yıkmıştır. Artık geçerliliğini yitiren bu savın yerine kamu yayıncılığını savunmak için öne sürülen “kalite” kavramını da stratejik bir hata olarak değerlendiriliyor Keane tarafından.⁶¹

İletişim teknolojilerindeki devrimsel gelişmelere ek olarak küreselleşme fikri de kamu yayıncılığının altında yatan bazı temelleri sarstı. Yukarıda değinildiği gibi radyo ve televizyona yüklenen görevler arasında eğitim, bilgi ve kültür yayınları yaparak izleyicileri bilinçli vatandaşlar haline getirmek, hatta vatandaş “katına yükseltmek” ve o ülkeyi diğer ülkelerden ayıran kültürel kodların tüm vatandaşlar tarafından paylaşılır hale gelmesi, böylelikle “kaderde, tasada ve sevinçte” birliğin sağlanması vardır. Bu görevlerin yerine getirilebilmesi için en uygun görülen yöntem ise kamu yayıncılığıdır. Ancak, Erol Mutlu’nun da değindiği gibi ulus devletleri artık daha önce bildiğimiz, deneyimlediğimiz yapıda değildir.⁶² Bu da ulus devletlerin radyo ve televizyondan beklentilerini ister istemez değiştirmektedir.

---

⁵⁹ Mutlu, **Medya Politikaları**, s. 28

⁶⁰ Mutlu, **Medya Politikaları**, s. 53

⁶¹ Keane, s. 118

⁶² Mutlu, **Medya Politikaları**, s. 40

Küreselleşmeyi ulus üstü bir devlet (imparatorluk) olarak ele alan Mutlu, bu ulus üstü oluşumların etkisi ile kamu yayıncılığına yöneltilen eleştirileri şu satırları ile anlatıyor:

“Küreselleşmenin ulus üstülük niteliğinin eleştiri oklarına medya alanında özellikle Avrupa’da en fazla kamu yayıncıları maruz kaldı. Bu eleştiriler küreselleşen ve özelleşen ve böylelikle de güzelleşen medya ortamında kamu hizmeti yayıncılığının miadını doldurmuş bir kavram-pratik olduğu, dolayısıyla en kısa zamanda (...) ortalıktan çekilmesi gerektiğinden, kalacak olsa bile yeniden düzenlenmesi ve bu düzenlemeyle de iyice küçültülerek her bakımdan önemsiz, marjinal konuma itilmesi gerektiğine kadar farklı biçimlerde dile getirildi.”⁶³

Kamu yayıncılığının ideolojik altyapısının küreselleşme ideali ile sarsıldığı somut bir örneği, bu modelin önderi olan BBC’deki değişimdir. Bir bakıma kendi vizyonuyla kamu yayıncılığı fikrini oluşturan, BBC’nin ilk genel müdürü Sir John Reith’in BBC’si, tüm Britanyalılar tarafından benimsenecek “tümsel değerleri” pekiştirme –hatta oluşturma–, böylelikle de toplumsal ve kültürel farklılıkları ortadan kaldırarak Britanya ulusunun bütünlüğünü sağlamakla görevliyken, günümüzün BBC’sinin kamu yayıncılığı anlayışı, toplumun farklılıklarına saygı göstermek, farklılıkların sesini duyurmak için çalışmak kavramlarını barındırıyor.⁶⁴ Buna ek olarak özgün kamu yayıncılığı normlarının ya da standartlarının (vatandaşlık, temsil, sorumluluk, eşitlik, tarafsızlık, açıklık, cevaplanabilirlik ve adalet gibi); Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, Fransa ve Kanada gibi gelişmiş demokrasilerde, yakın zamanda marjinalize edilmiş, öyle değilse bile rekabetçilik, verim, üretkenlik, karlılık gibi ticari normlar tarafından değiştirilmiştir.⁶⁵

“İletişimin küreselleşmesi” neticesinde kamu yayıncılığının karşı karşıya kaldığı problemleri şöyle sıralıyor Mutlu: (1) Gelişen teknolojiye rağmen artmayan gelirler sonucu, yeni teknolojileri temin edecek ve halka daha cazip gelecek programları üretecek mali manevra kabiliyetine sahip olmamak; (2) dijital yayıncılığın başlaması ile

⁶³ Mutlu, **Medya Politikaları**, s. 46

⁶⁴ Mutlu, **Medya Politikaları**, s. 50-51

⁶⁵ M. Haque’den aktaran: Karin Donders, Carolina Pauwels ve Jan Loisen, “Introduction: All or Nothing? From Public Service Broadcasting to Public Service Media, to Public Service ‘Anything?’”, **International Journal of Media and Cultural Politics**, Cilt 8, Sayı 1, 2012, s. 6

birlikte analog yayınlar tamamen bitene kadar hem dijital hem de analog yayın yapmak zorunda kalmak ve bu sebeple masrafların artması; (3) dijitalleşme ile artan kanal sayısı sonucu program üreticilerine yönelik talebin artması ve böylelikle program ücretlerinin yükselmesi; (4) özellikle Britanya ve Avrupa’da yayıncılık sektörünü düzenleyen metinlerin (yasalar, yönetmelikler, vb.) ve kurulların liberalleşme idealinin de etkisiyle eskiden olduğu gibi kamu hizmeti yayıncılığını destekler bir nitelikte olmayışı ve (5) gelişen teknolojileri yakalamaya çalışan düzenleyici kurulların endüstriye danışmaksızın yeni yönetmelikler oluşturamamaları, bunun da şirketlere kamu politikalarını etkilemekte büyük bir koz vermesi.⁶⁶

Mutlu’ya ek olarak kamu yayıncılığına yönetilen eleştirilere yönelik dayanakları şu şekilde sıralanabilir: (1) Eşi görülmemiş yeni teknolojilerin yarattığı çok kanallı ortam, yayın frekanslarına yönelik tartışmayı ortadan kaldırdı. (2) Kamu kaynaklarının evrensel bir boyutta adil bir şekilde kullanılması mümkün değil ve toplumun gittikçe azalan bir kesimi tarafından izleniyor/tüketiliyor. (3) Piyasa, kamunun ne istediğini belirlemede en söz sahibi konumdadır. Eğer kamu yayıncıları halkın izlemek ve dinlemek istediği yayınlar yapmıyorsa, kamu hizmeti yapmıyordur. (4) Buna bağlı olarak, eğer ticari yayıncılar insanlara duymak ve izlemek istediklerini veriyorlarsa, işte bu kamu hizmetidir.⁶⁷

Kamu yayıncılığı fikrini ayakta tutmak için öne sürülen –ve yukarıda değindiğimiz– kalite fikrine yönelik eleştiri, “kalite” teriminin anlamsal bulanıklığından yola çıkarak yapılmakta ve bu bakış açısına göre kamu yayıncılığı modeli akıl karıştırıcı ve “tepeden bakmacı” olarak değerlendirilmektedir. Keane’e göre, kamu yayıncılığının tüm toplumu temsil etme iddiası, kurgusal bir bütünün sanal temsilinin savunmasından ibarettir;

“... Söz konusu olan, programların yöneltildiği kişilerin bir kısmının gerçek görüş ve beğenilerinin taklit edildiği bir programcılıktır. Kamu hizmetinin “herkesi her zaman bilgilendirdiği” iddiası, işte bu yüzden şikayetlere yol açıyor: Kamu hizmeti medyası normal olarak belirli program türlerinin tiryakilerini tatmin etmekten uzak kalıyor.”

⁶⁶ Mutlu, **Medya Politikaları**, s. 71-72

⁶⁷ Sekhar, s. 8

Keane, yukarıda öne sürdüğü görüşüne en iyi örnek olarak müziği öne sürüyor: Tüm toplumca kabul edilen ortak bir müzik kültürünün hiçbir zaman var olmadığı için tüm topluma seslenen müzik yayınları yapmanın da imkansız olduğu deneyimlenerek öğrenilmiştir.

“Kamu hizmeti medyası, izleyicileri bir korse gibi sıkıştırarak herkesin eğlence, güncel olaylar ve kültür kaynakları programlarına erişebilmesini vaat eden kendi eşitlik ilkesini çiğniyor. “Denge” kaygısı, hükümet baskısı ve mahkemeye verilme korkusu gibi nedenlerle, kamu hizmeti medyasının cinsellik, siyaset ve şiddet gibi konuları işleyişi ürkek kalıyor. Bazı şeyler, en azından bazı biçimlerde verilemiyor. Verilseler bile, bunların insanları rahatsız eden, sorun çıkaran ya da öfkeliendiren sonuçları çoğu kez örtülü bırakılıyor. Ve kamu hizmeti medyası kimin konuşacağı, işitileceği ya da görüneceği konusunda karar verirken dengesiz davranıyor – bu açıdan ticari rakiplerinden pek farklı değiller. Muhabirler, sunucular, yorumcular, akademik uzmanlar, işadamları, politikacılar, sendikacılar ve kültürel otoriteler “müdavimleri” oluşturuyor: Bunlar sık sık medyada görünmeleri sayesinde kamusal yaşamın ve beğenin yetkili temsilcileri görünümünü kazanıyorlar.”⁶⁸

Toparlayacak olursak; liberal ekonomi, küreselleşme ve iletişim teknolojilerindeki dur durak bilmeyen gelişmeler, kamu yayıncılığının hem ideolojik altyapısını sarsmış, hem de yeni teknolojilere yapılması gereken yatırımlar, artan program üretim ücretleri ve bunlara rağmen aynı kalan –hatta azalan– gelire kamu yayıncılığının mali yapısı sarsılmıştır. Yayıncılıkta kamu tekeline yöneltilen eleştiriler ve yayıncılıkta çoksesselik talepleri karma yayıncılık sistemini ortaya çıkarmıştır. Birer birer açılan özel radyo ve televizyon kanalları yayıncılığı kültürel zeminden çıkarıp ticari bir iş, bir gelir kapısı haline getirmişti. Başka bir deyişle, yayıncılık sektörü Amerikanlaştı: *“Bu bir eğlence endüstrisi. Eğer bir mesajınız varsa, onu Western Union’un telgraftıyla gönderin!”*⁶⁹ Bu sözler Amerika’da yayıncılık sektörü içindeki bir yönetici tarafından söylenmişti. Amerika’da radyo ve televizyon yayınlarındaki içerikler hiçbir zaman Avrupa’daki gibi kültürel olmamıştı. Ticari yayıncılık ve diğer etkenlerle birlikte Avrupa’da bu özelliğini kaybetti.

---

⁶⁸ Keane, s. 119-121

⁶⁹ Jeanneney, s. 287

Yukarıda kamu yayıncılarının giderlerinin arttığından ve gelirlerinin azaldığından bahsetmiştik. Buna rağmen kamu yayıncılarının yeni kanallar açması ve program ücretlerinin artması, yayıncıların bütçe problemlerini arttırdı. Bu sorunlar, Amerika ve Brezilya'dan daha fazla ucuz içerik satın alınarak çözülmeye çalışıldı. Bu da Avrupa'da yayınları daha popüler, daha eğlenceli içeriklerle doldurdu.⁷⁰ İzleyici kaybetmemek için başvurulan bu yöntem, Avrupa'da yayıncılığın Amerikanvari bir şekle bürünüşünün somut bir kanıtıydı.

İzleyici kaybeden, bu kaybı telafi etmek için popüler içeriklere daha çok bel bağlayan ve böylelikle kendi ilkeleri ile çelişen kamu yayıncıları, özel televizyonlar ile rekabet içine girmektedirler. Ancak bu rekabet her zaman için özel yayıncıların lehine sonuçlanacak bir mücadeledir. *“Kamu Hizmeti Yayıncılığı”* adlı makalesinde, kamu yayıncılığı anlayışının sadece kamuya ait yayıncılar tarafından değil, özel yayıncılar tarafından da benimsenmesi gerektiğini savunan Tayfun Akgüner; *“Ticari yayıncılıkla rekabete girmek isteyen kamu hizmeti yayıncılığı, kendi varlık nedenini reddetmekte, kalitesini düşürmekte, kendi kulvarını değiştirmekte, amacını saptırmaktadır”*⁷¹ demiştir.

Kamu yayıncılığı, siyasi otoriteden ve ticari çıkar gruplarından bağımsız olduğu sürece anlamlıdır. Reyting pastasından daha büyük bir dilim elde etmek için yayın akışlarını özel televizyonların akışlarına benzetmek, halkın kendisi tarafından finanse edilen kamu yayınlarını anlamsızlaştırmaktadır. Ülkemizdeki TRT örneği üzerinden konuşacak olursak; gelirlerinin %45'ini elektrik faturalarından alınan ücretten sağlayan -buna karşılık sadece %3'ü reklamdan gelen- tek kamu yayıncımızın içeriklerini özel televizyonlara benzetmesi, kamu yayıncılığı ile ticari yayıncılık arasındaki farkı bulanıklaştırmakta; bu da kamu tarafından döndürülen bir yayıncının varlık nedenini yeniden düşündürmektedir.⁷²

Fransız medya tarihçisi Jean-Noel Jeanneney, kamu yayıncılığının birincil kuralını şöyle açıklıyor: *“Farkı dinleyin!”* Ve kamu sektörünün kuralı da işte budur:

⁷⁰ Çaplı, *Televizyon ve Siyasal Sistem*, s. 36

⁷¹ Akgüner, s. 289-290

⁷² “TRT'nin yaptığı yayınların özel televizyonlara benzediği” yönündeki hipotezimiz, yayın akışlarının analiz edilmesi yöntemi ile tezin üçüncü bölümde detaylı olarak ele alınacaktır.

Söz konusu olan, öncelikle, özel sektördekiilerin yapamayacaklarını, kar amacının kuşkusuz olanak tanımayacağı şeyleri yapmaktır.”⁷³ Jeanneney, 1982 yılında Fransız kamu yayıncısı Radio France’ın başına getirildiğinde deneyimlediklerini şöyle anlatıyor:

“Eylül 1982’de Radio France’in başkanlığına geldiğimde, France-Inter çok zor bir dönem geçiriyordu. Son 18 ayda dinlenme oranında oldukça önemli bir düşüş kaydetmişti. Bir teşhiste bulunmak ve özellikle de reçete yazmak gerekiyordu. Bize gelip her şeyi düzeltmenin tek yolunun RTL’yi taklit etmek ve dinleyicilere onları eğlendirecek kişiler sunmak olduğunu açıklayan iletişim uzmanı, davranış sosyoloğu bilgin kişiliklerin geçidi hala hatırımda. Belki de, kısa vadede kamuoyu araştırmaları eğrisinde hafif bir iyileşme sözü vermenin yolu buydu, ama bizim inancımıza göre bu orta vadede ölümcül olacaktı. Aksine, daha önce sözünü ettiğimiz bilgece slogana tutunmak gerekiyordu: “Farkı dinleyin.” Rakiplerimizin peşinden koşarak nefes nefese kalmak -onların başarılı oldukları türlerde onlardan daha kötü olmaya mahkum olmak- yerine, biçimi ve içeriğiyle farklı bir şeyler önermekte direktmek; vergi mükellefi vatandaşın masraflarını parasıyla karşıladığı bir kurumu demokratik olarak haklı çıkarmanın tek yolu buydu.”⁷⁴

Jeanneney, açık bir şekilde kamu yayıncılarının özel radyo ve televizyonlarla rekabete girmesinin, kamu için kaçınılmaz bir mağlubiyet olacağını belirtmektedir. Herhangi bir kar elde etmeden, sadece kamu yararına yayın yapması beklenen kamu yayıncılarının oyunu özel yayıncıların kurallarına göre oynamaları kabul edilebilir bir durum değildir. Yayınlarında “halkın istediği programlara” yer veren –daha açık bir şekilde söylemek gerekirse bunu iddia eden– pek çok ticari radyo-televizyon kanalı hem ülkemizde hem de diğer ülkelerde mevcuttur. Böyle bir yayıncılık ortamında, kamu yayıncılarının da ticari televizyonlar gibi yayın yapmasının kamuya hiçbir faydası olmaz. Aksine, Keane’in de belirttiği gibi, ancak kamu hizmeti sistemi pazar liberalizminin kusurlarını giderebilir ve böylelikle de daha gerçek anlamıyla açık ve çoğulcu, her inançtan tüm yurttaşların erişimi içinde bulunan bir iletişim düzeni yaratabilir.⁷⁵

---

⁷³ Jeanneney, s. 259

⁷⁴ Jeanneney, s. 284

⁷⁵ Keane, s. 122

Jeanneney; “ulusal televizyon sisteminin tümünü daha fazla zenginliğe ve çeşitliliğe doğru götürmek için başka kıyılar fethedecek, başka biçimler önerecek ve yeni iştahlar açacak ‘araştırmacı kafaları’ harekete geçirmek” görevlerinin kamu yayıncılarına düştüğünü söylüyordu.⁷⁶ İzleyici sayılarının gelirlerine neredeyse hiç etkisi olmayan kamu yayıncılarından yeni, farklı ve daha önce denenmemiş formatlar üretmesini, yayınlamasını beklemek kabul edilebilir bir taleptir. Jeanneney’in de dediği gibi, vatandaşın vergilerinin hakkını vermenin tek yolu budur.

Her şeye rağmen, kamu yayıncılığını desteklemek için pek çok neden vardır. Bunlardan ilki, kamu yayıncılarının halkın bilgilenme ihtiyacını ve çıkarlarını tatmin ederek ticari servisleri tamamlayıcı bir rol üstlenebilme potansiyeline sahip olmasıdır. Kalite de kamu yayıncılığının ayırıcı özelliklerinden biri olarak değerlendirilmekte ve tüm sektöre bir zemin oluşturmaktadır.⁷⁷ Yayınladıkları programların, toplum her kesiminin ihtiyaçlarına ve geniş bir çeşitlilik gösteren beğenilerine hitap edeceğini garanti altına almaktadırlar. Hepsinden önemlisi ise, programlarındaki çeşitliliği sağlayarak, kamunun bilgiye ulaşma hakkına büyük bir katkıda bulunurlar.⁷⁸

Bir sonraki başlığa geçmeden önce, John Keane’in kamu yayıncılığının geleceği için önerilerini, kendi cümleleri ile aktarmak yerinde olacaktır:

“Pazar rekabetinin gariban bir yardımcısı olarak görüldükleri sürece, kamu hizmeti medyası ... ilkel bütçe ve yönetim sorunlarını aşamazlar. Kamu hizmeti medyası (kamu parkları ve eski anıtlar gibi) “hayırlı bir iş”, yani azınlıklar için “bilgi, kültür, eleştiri ve deney”ler içeren değerli programlar sağlayan, ama toplumun ana kanallarının dışında kalan bir kurum olarak görüldüğü sürece etkili olamaz. Kamu hizmeti medyası elbette azınlıklara hizmet vermeli; bilgi, kültür dağıtmalı, eleştiri ve deney ortamı yaratmalı, hatta sık sık kamu beğenisinin suratına tokadı patlatmalı. Ama bunlar yetmez, daha fazlasını yapmalı. Kamu hizmeti medyası, başlangıçtaki kamu hizmeti modelinin geri dönülmez ve derin bir bunalıma girdiğini hiç unutmaksızın, “gayri metalaştırıcı” başarılarını örnek alıp ilerletmeli. Özünden değiştirilmiş bir kamu hizmeti modeli farklı yaşam biçimleri, beğeniler, görüşler arasında uyumlu bir birlik oluşmasına, despotik devletlerin ve pazar

⁷⁶ Jeanneney, s. 292

⁷⁷ Kamu yayıncılığını savunmak için ileri sürülen “kalite” kavramının John Keane tarafından stratejik bir hata olarak değerlendirildiğinden yukarıda söz etmiştik.

⁷⁸ Mendel, s. 3

güçlerinin egemenliği altında olmayan tarafından yönetilen yurttaş çoğunluğunun siyasal güç kazanmasına yardımcı olmalıdır. Onlara birbirinden çok farklı görüşler ulaştırmalıdır. Onların, çok katmanlı anayasal devletlerin çerçevesinde, demokratik biçimde yaşamasını sağlamalıdır.”⁷⁹

2.3. Günümüzde Kamu Yayıncılığı

1980’li yıllara kadar Avrupa’daki pek çok ülkede tekel konumunda olan kamu yayıncıları, o yıllardan itibaren dünyayı etkisi altına alan küreselleşme ve neo-liberal politikalarla birlikte yayıncılıktaki bu tekel konumunu kaybetmişler, ticari televizyonların yarattığı rekabet ortamının bir parçası haline gelmişlerdir. Kamu yayıncılarının iktidardaki parti ile olan ilişkisi de her zaman bir sorun olmuştur. Avrupa Yayın Birliği’ne göre 21. yüzyılda Avrupa’da kamu yayıncılığı, deregülasyon, rekabet ve yeni medya teknolojilerinin kamu yayıncılığının meşruluğunu tehdit etmesi sebebi ile kültürel ve politik hassasiyet göstermektedir.⁸⁰ Türkiye ekseninde düşündüğümüzde de TRT’nin, hemen her dönemde hükümetler ile tarafsızlığı zedeleyen bir seviyede ilişki kurduğu söylenebilir. Günümüzde kamu yayıncıları sadece iktidar partisinin politik çıkarlarından etkilenmemekte, aynı zamanda ticari medyanın oluşturduğu rekabet ortamının da etkisi altında kalmaktadır.⁸¹

Kamu yayıncılığının geleceği, akademisyenler, politikacılar, gazeteciler ve halk arasında tartışılan bir konu haline gelmiştir ve bu bağlamda kamu yayıncılığının görevleri, programlaması, organizasyonu ve finansmanı büyük bir öneme sahiptir.⁸² Kamu yayıncılarının finanse edilme yöntemi, ülkeler arasında farklılık göstermektedir. Lisans ücretleri (licence fee funding) ile sağlanan finansman en yaygın yöntemlerden biridir. Diğer bir yöntem de doğrudan kamu fonlaması olarak çevirebileceğimiz *direct public funding* yöntemidir. Lisans ücreti ile sağlanan finansman doğrudan kamu

---

⁷⁹ Keane, s. 123

⁸⁰ Bernie Grummel, “The Educational Character of Public Service Broadcasting”, **European Journal of Communication**, Cilt: 24, Sayı: 3, 2009, s. 269

⁸¹ Sekhar, s. 2

⁸² Larsen, s. 35

fonlamasına göre daha istikrarlıdır, çünkü kamu fonlaması politik etkilere açıktır.⁸³ Yukarıda bahsedilen iki finansman yöntemi de halktan sağlanmaktadır ve Avrupa’da lisans ücretlerini kaldırıp doğrudan kamu fonlamasına geçme eğilimi söz konusudur. Kamu yayıncılarının bir diğer kaynak üretme aracı da reklam gelirleridir.⁸⁴

Kuzey Avrupa ülkelerinin kamu yayıncıları, tamamıyla halk tarafından finanse edilmekte ve ticari reklamlara bağımlılık göstermemektedir. Bunun yanı sıra diğer Avrupa ülkelerinde hem halktan sağlanan finansman hem de reklam gelirleri kamu yayıncılığının gerçekleştirilmesinde kullanılmaktadır ve kimi ülkelerde bu iki farklı kaynaktan sağlanan gelir eşit bir seviyedeysen kimi ülkelerde de reklam gelirleri diğer kaynakların önüne geçmektedir.

Berg ve Lund, Avrupa ülkelerindeki kamu yayıncılarının finansman politikalarını ve yaklaşımlarını inceledikleri makalelerinde üç farklı politika öne sürmüşlerdir: (1) piyasa odaklı (market oriented model); (2) geleneksel (conventional model); (3) rekabetçi (competitive model). Piyasa odaklı modelde, devlet ödeneklerinin kullanılmasının sonucu olarak yetersizliğin alt edilmesi ile kamunun ihtiyaçlarının ticari olarak karşılanmasına yönelik teşviğin artırılması söz konusudur. Geleneksel modelde ise, kamu yararının kamu organizasyonları ya da melez organizasyonların çeşitli servisleri ile karşılanması söz konusudur. Rekabetçi model de, kamu organizasyonlarının kamu yararını karşılama amacına sahip servisleri olması ve bununla beraber ticari medya kuruluşları ile doğrudan rekabet içinde bulunması durumudur.⁸⁵

Avrupa ülkelerindeki, yukarıda öne sürülen modellerden de görüldüğü gibi, kamu yayıncılarının finansman şekilleri farklılık göstermektedir. İngiltere’nin BBC’si (British Broadcasting Corporation), Danimarka’nın DR’ı (Danish Broadcasting Corporation), Finlandiya’nın YLE’si (Yleisradio), İsveç’in SVT’si (Sveriges Television) ve Norveç’in NRK’si (Norwegian Broadcasting Corporation) sadece lisans ücretleri ile finanse edilmektedir. Almanya, İrlanda, Avusturya, Fransa, İtalya, Belçika

---

⁸³ Christian Edelvold Berg ve Anker Brink Lund, “Financing Public Service Broadcasting: A Comparative Perspective”, **Journal of Media Business Studies**, Cilt 9.2012, No 1, s. 9

⁸⁴ Stylianos Papathanassopoulos, “Financing Public Service Broadcasters in the New Era”, **Media Between Culture and Commerce**, Els de Bens ve Cees J. Hamelink (drl.), İngiltere: Intellect Books, 2007, s. 151

⁸⁵ Berg ve Lund, s. 16, 18-19

ve Yunanistan'ın kamu yayıncıları hem lisans ücreti hem de reklam ile finanse edilmektedir. Kamu yayıncımız TRT de bu kategoride yer almaktadır.⁸⁶ Doğrudan kamu fonlamasının yapıldığı ülkeler ise, Belçika'nın Flaman Bölgesi'nin VRT'si (Vlaamse Radio- en Televisieomroeporganisatie) ve Hollanda'nın NOS'udur (Nederlandse Omroep Stichting).⁸⁷ Aşağıda bazı ülkelerin kamu yayıncıları ilgili bilgiler yer almaktadır.

Almanya: Almanya'daki kamu yayıncıları ARD (Arbeitsgemeinschaft der öffentlich-rechtlichen Rundfunkanstalten der Bundesrepublik Deutschland) ve ZDF'dir. (Zweites Deutsches Fernsehen). 1950 yılında altı kamu yayıncısı tarafından kurulan ARD, günümüzde on altı federal eyalet için dokuz farklı kamu yayıncısından oluşmaktadır. Bu yayıncılar eyalet bazında bağımsızdırlar ve lisans ücretleri ile (yaklaşık olarak aylık 18 Euro) finanse edilmektedirler. ARD'nin esas televizyon kanalı Das Erste'dir. İlk Alman televizyonu olan bu kanal, Almanya nüfusunun %34.5'i tarafından günlük olarak (ortalama 27 dakika) izlenmektedir ve bu da %12.3'lük bir pazar payına tekabül etmektedir. ZDF ise İkinci Alman Televizyonu olarak nitelendirilmektedir. Das Erste'ye ve ZDF'ye ek olarak yedi farklı bölgesel odaklı televizyon kanalı vardır: Bayerisches Fernsehen, hr-fernsehen, MDR FERNSEHEN, NDR Fernsehen, rbb Fernsehen, SWR/SR Fernsehen ve WDR Fernsehen. Radyo yayınları ise ARD ve ZDF'nin birlikte yürüttüğü Deutschlandradio tarafından yapılmaktadır. Deutschlandradio üç farklı istasyondan yayın yapmaktadır: Deutschlandfunk, Deutschlandradio ve DRadio Wissen. Bu istasyonların dışında her bir yayıncı kuruluş kendi yayıncılık bölgesi için birkaç farklı radyo yayını sağlamaktadır.⁸⁸

Avustralya: Avustralya'da birbirinden ayrı iki kamu yayıncısı vardır. Bunlardan biri Australian Broadcasting Corporation (ABC), diğeri de Special Broadcasting Service Corporation'dur (SBS). ABC, Avustralya halkının bilgi ve eğlence ihtiyacını radyo ve televizyon yayınları ile karşılarken, daha küçük bir organizasyon olan SBS ise Avustralya'nın kültürel çeşitlilik gösteren nüfusunun medya

---

⁸⁶ Yunanistan'da olduğu gibi ülkemizde de lisans ücreti elektrik faturaları üzerinden toplanmaktadır.

⁸⁷ Papathanassopoulos, s. 152

⁸⁸ ARD, **About Us**, (tarih yok),

http://www.ard.de/download/564240/ARD_Brochure_2011_English.pdf, s. 3, 5, 8, 12 (14 Temmuz 2014)

ihtiyaçlarını karşılayan yayınlar yapmaktadır. ABC, dört farklı televizyon kanalından yayın yapmaktadır: ABC 1, ABC 2, ABC 3 (çocuklar için yayın yapar) ve ABC 24 (haber). Televizyon kanallarına ek olarak ABC'nin dört tane de radyo istasyonu vardır. Avustralya'nın diğer kamu yayıncısı SBS'in ise, üç televizyon kanalından ve bir radyo istasyonundan yayın yapmaktadır.⁸⁹ SBS'nin benzersiz olduğu bir nokta ise yayın yapılan dillerin sayısıdır. SBS, 74 dilde radyodan, 60'dan fazla dilde televizyondan ve 50'den fazla dilde de internet üzerinden yayın yapmaktadır.⁹⁰

Danimarka: DR (Danish Broadcasting Corporation), Danimarka'nın en eski ve en büyük medya kuruluşu ve kamu yayıncısıdır. DR, altı farklı televizyon kanalından (DR 1, DR 2, DR 3, DR Ultra, DR Ramasjang ve DR K) ve on bir radyo istasyonundan (P1, P2, P3, P4, P5, P6 Beat, P7 Mix, P8 Jazz, Ramasjang/Ultra Radio, Mama ve DR Nyheder) yayın yapmaktadır. Lisans ücretleri ile finanse edilen DR, Danimarka halkının %96'sı tarafından her hafta izlenilmekte/dinlenilmektedir.⁹¹

Fransa: Fransa'daki kamu yayıncılığı radyo ve televizyon için iki farklı girişim tarafından yürütülmektedir. France Télévisions, beş ana televizyon kanalı üzerinden yayın yapmaktadır. Bunlardan France 2, genel bir yayıncılık anlayışı ile, France 3, sahip olduğu bölgesel network düzeni ile hem ulusal hem de bölgesel nitelikli programlar ile yayın yapmaktadır. France 4 sadece dijital olarak yayın yapmakta, yenilikçi ve eğlence içerikli programlar yayınlamaktadır. France 5 ise bir tür eğilim kanalı olarak değerlendirilebilir. France Ô ise, dünya genelinde kültür ve haber paylaşmayı hedefleyen bir kanaldır. Radio France ise yedi farklı radyo istasyonuna sahiptir. Fransa'daki kamu yayıncılarının finansmanı ise yıllık lisans ücretleri (yaklaşık olarak 116 Euro) ile sağlanmaktadır.⁹²

İspanya: İspanya'nın kamu yayıncısı RTVE'dir (Radio Televisión Española). RTVE, sekiz televizyon kanalından ve 6 radyo istasyonundan yayın yapmaktadır.⁹³

---

⁸⁹ Mendel, s. 21, 26

⁹⁰ SBS, Our Story, (tarih yok) <http://www.sbs.com.au/aboutus/our-story/> (9 Temmuz 2014)

⁹¹ DR, DR in brief, (tarih yok),

http://www.dr.dk/Om_DR/About+DR/articles/2013/09/20093640.htm (10 Temmuz 2014)

⁹² Mendel, s. 37-38, 43

⁹³ RTVE, (tarih yok), <http://en.wikipedia.org/wiki/RTVE> (10 Temmuz 2014)

İsveç: İsveç'te kamu yayıncısı olarak nitelendirilebilecek üç farklı kuruluş vardır: SVT, Sveriges Radio (SR) ve Swedish Educational Broadcasting Company'dir (İsveççe: Utbildningsradion, UR). Bu üç kuruluş bir vakfa aittir, ancak bu vakfın yönetim kurulunun atamasını İsveç hükümeti yapmaktadır.⁹⁴ Her ne kadar üç farklı kuruluş söz konusu olsa da bu kuruluşların pek çok ortak iştirakleri vardır. SVT'nin yedi ulusal ve bir de uluslararası televizyon kanalı vardır ve tüm kanallarından sadece dijital olarak yayın yapmaktadır.⁹⁵ UR ise, radyo ve televizyon lisansları ile finanse edilmekte ve eğitim ve genel kültür yayınları yapmaktadır.⁹⁶

Japonya: NHK (Nippon Hōsō Kyōkai), Japonya'nın kamu yayıncısıdır. İki karasal, üçü de uydudan olmak üzere beş televizyon kanalı üzerinden yayın yapan NHK, üç radyo istasyonuna sahiptir. NHK, gelirlerinin neredeyse tamamını (%95) lisans ücretlerinden sağlamaktadır.⁹⁷

Kanada: Kanada'nın kamu yayıncısı Canadian Broadcasting Corporation'dur (CBC). 1936 yılında kurulan CBC, iki ana televizyon kanalından yayın yapmaktadır. Bunlar, İngilizce yayın yapan CBC Television ve Fransızca yayın yapan Télévision de Radio-Canada'dır. CBC ayrıca beş farklı radyo istasyonuna sahiptir.⁹⁸

Norveç: Norveç'te kamu yayıncılığı yapan kuruluş Norwegian Broadcasting Corporation'dır (Norveççe: Norsk rikskringkasting). Televizyon, radyo, internet ve mobil cihazlara içerik sağlayan NRK, hisselerinin tümü devlete ait olan bir şirket konumundadır ve başkanı hükümet tarafından atanmaktadır.⁹⁹ NRK, üç ana televizyon kanalından ve üç ana radyo istasyonundan yayın yapmaktadır. Bu üç televizyon kanalından biri olan NRK1, pek çok kamu yayıncısından farklı olarak, %30 pazar payına sahiptir.¹⁰⁰

---

⁹⁴ Larsen, s. 37

⁹⁵ SVT, (22 Ekim 2012), <http://www.svt.se/aboutsvt/the-swedish-public-service-broadcaster> (1 Temmuz 2014)

⁹⁶ UR, (tarih yok), <http://www.ur.se/Webbar/Om-UR/About-UR> (1 Temmuz 2014)

⁹⁷ Mendel, s. 45, 49

⁹⁸ Mendel, s. 31

⁹⁹ Larsen, s. 37

¹⁰⁰ NRK, 7 Nisan 2014, http://www.nrk.no/about/nrk_s-channels-1.3607220 (1 Temmuz 2014)

Adını bir sonraki bölümde TRT'nin yeniden yapılanma sürecinde tekrar duyacağımız McKinsey and Company adlı şirketin 1999 yılında yayınladığı “*Public Service Broadcaster Around the World: A McKinsey Report for the BBC*” adlı rapor, kamu yayıncılığının mevcut durumu için önemli bilgiler içermektedir. Rapora göre, radyo-televizyon yayıncılığı endüstrisi rekabetin devreye girmesiyle basit ve öngörülebilir bir tekelden, karmaşık ve değişken bir ekolojiye dönüşmüştür ve kamu yayıncıları da bu yeni düzende hayatta kalma mücadelesi vermektedirler. Rapor, incelediği 20 farklı ülkenin yayıncılık sektöründe 7 farklı grup tespit etmiştir: (1) izleyiciler, (2) kamu hizmeti yayıncıları, (3) ticari yayıncılar, (4) reklamcılar, (5) hükümetler/yasal düzenleyiciler, (6) altyapı ve ekipman sağlayıcıları ve (7) program üreten yapım şirketleri. Yayıncılık sektöründeki bu katılımcıların talepleri şöyle sıralanmaktadır: İzleyiciler, kendilerini eğlendiren ve canlandıran yüksek kaliteli programlara erişmek isterler ve bu programlar eğitici ya da saf eğlence olabilir. Kamu yayıncıları; ticari sektörün sağlayamayacağı kapsamlı ve özgün programlarla bilgilendirmeyi, eğitmeyi ve eğlendirmeyi amaçlarlar. Ticari televizyonlar kar elde ederek hissedarları için daha fazla değer yaratmayı amaçlarlar ve bunu maliyet-yarar düşüncesi üzerinden en karlı seyirci kitlesine hitap ederek ve bazen kaliteden genellikle de tüm izleyicilere hitap etmemeyi göze alarak sağlarlar. Reklamcılar, en cazip izleyicinin izlediği programlara reklam vererek o kitleye ulaşmaya çalışırlar. Yasal düzenleyiciler ise yüksek kaliteli ve ilkeli içeriklerin, yayıncılar arasında adil bir rekabet ortamının, güçlü bir iç yapım sektörünün ve özel sektörde makul karları özendirmenin peşindedir. Altyapı ve ekipman sağlayıcıları, yayıncılar ve izleyiciler arasında vazgeçilmez bir bağlantı kurarak karlarını arttırmanın peşindedir. Son olarak yapım şirketleri de karlarını arttırmak, yaratıcılıklarını kullanmak ve programlarının geniş bir izleyici kitlesine ulaştıklarını görmek istemektedirler. Tüm bu talepleri ile adı geçen gruplar, bir bakıma birlikte çalışarak yayıncılık endüstrisini meydana getirmektedirler ve bu sistemde birbirlerine bağımlıdırlar.¹⁰¹

Bir sonraki bölüme geçmeden önce, 2010 yılında İspanya’da yapılan bir çalışma elde edilen bulgulara değinmek doğru olacaktır. Yukarıda defalarca kamu

---

¹⁰¹ McKinsey&Company, **Public Service Broadcasters Around the World: A McKinsey Report for the BBC**, Londra, 1999, s. 14-15

yayıncılığı için *miadını doldurmuş* ifadesini kullanıldığı söyledik. Ancak bunu desteklemediğimizi de belirtmeliyiz. İspanya'daki kamu yayıncılığının finansmanı konusunda yapılan köklü değişikliklerden sonra kaleme alınan bir çalışmaya katılan kişilerin %80'i kamu yayıncılığının toplum için faydalı olduğunu düşünmektedirler. Geriye kalan %20'lik kesimin yarısı gereksiz görmekteyken yarısı da kararsızdır. Kamu yayıncılığının olumlu yönleri de şu şekilde sıralanmıştır: ticari yayıncılığa bir alternatif (%20), kaliteli programlar (%12), kültür ve eğitim programları (%11), çoğulculuk (%10), evrensel erişim (%9). Bununla beraber, katılımcıların %44'ü kamu yayıncılığının en olumsuz yönü olarak da hükümete bağımlılığı görmektedirler.¹⁰² Bahsedilen çalışmanın örneklemini oldukça küçük olduğundan bunu genel bir kanıya varmak için kullanmak bilimsel olmamakla birlikte, kamu yayıncılığının gerekliliği hakkındaki düşüncelerimizi desteklediği de açıktır.

---

¹⁰² Dimitrina Jivkova Semova, "Financing Public Media in Spain: New Strategies", **International Journal on Media Management**, Cilt 12, Sayı 3, 2010, s. 149-150

3. TÜRKİYE RADYO TELEVİZYON KURUMU (TRT)

Bu bölümde, elli yıllık mazisi ile Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu (TRT) detaylı olarak ele alınacaktır. Bunun öncesinde ise Türkiye’de 1927 yılında yapılan ilk radyo yayınından TRT’nin kuruluşuna kadar gelen dönemde, ülkedeki radyo –ve 1950’li yıllardan sonra televizyon– yayınları üzerinde durulacaktır. Buradaki amaç, okuyucuda Türkiye’deki radyo-televizyon yayıncılığı hakkında kapsamlı bir arka plan oluşturulmasıdır. Bu, üçüncü bölümde yapılacak olan karşılaştırmalı inceleme için önemli bir tamamlayıcı unsur olarak değerlendirilebilir.

3.1. TRT Öncesi Türkiye’de Radyo ve Televizyon Yayıncılığı

3.1.1. TTTAŞ (Telsiz Telefon Türk Anonim Şirketi)

Türkiye’de deneysel anlamda ilk radyo yayıncılığının 1921-1923 yılları arasında yapıldığını bazı kaynaklardan teyit edebilmekteyiz. Ancak, Türkiye’de profesyonel boyutta ilk radyo yayıncılığı 1927 yılında yapılmıştır. O dönemde İstanbul ve Ankara’da kurulması planlanan telsiz telgraf istasyonlarına, belirli zamanlarda radyo yayını yapılabilmesi amacıyla 5’er KW’lık vericiler de yerleştirilmiştir. Türkiye’deki ilk radyo yayıncılığının altyapısını oluşturan bu vericiler, on yıl süre ile 1926 yılında kurulması kararlaştırılan Telsiz Telefon Türk Anonim Şirketi’ne (TTTAŞ) verilmiştir. Böylece, –her ne kadar kurucuları hükümete yakın isimler olsa da– devletin yayıncılık tekeli bir özel şirkete devredilmiştir. TTTAŞ, İstanbul’daki verici ile ilk deneme yayınlarını 1927 yılının Mart ayında gerçekleştirmiştir. 27 Mart 1927 günü Türk sanatçıları radyodan ilk konserlerini yapmışlardır. Programlı ve düzenli yayınlar ise aynı yılın Mayıs ayında başlamıştır. Gazete arşivlerine bakıldığında bazı farklılıklar görülse de düzenli radyo yayınlarının 6 Mayıs 1927 tarihinde başladığını söyleyebiliriz. Ankara istasyonundan yapılan ilk yayın hakkında İstanbul’da olduğu kadar net bilgilere ulaşılamamaktadır, ancak Ankara’daki vericinin 1927 yılının Kasım ayında hizmete

sokulduğu tespit edilebilen bilgiler arasındadır.¹⁰³ O dönemki radyo yayınlarının günümüzde olduğu gibi 24 saat kesintisiz yapılmadığı da üzerinde durulması gereken bir noktadır. Hatta TTTAŞ'nin on yıllık serüveninde İstanbul Radyosunun günde ortalama 4.5 saat, Ankara Radyosunun ise yaklaşık 3 saat yayın yaptığı bilinmektedir.¹⁰⁴

TTTAŞ, kurulduğu 1927 yılından 1935 yılına kadar sadece üç yıl kar edebilmiş, diğer yıllarda büyük zararlara uğramıştır. 1932, şirketin kar ettiği ilk yıl olmuştur ve bunda artan abone sayısının etkisi büyüktür. Devletin tüm yardımlarına karşın şirket, mali durumunu hiçbir zaman düzeltememiştir. Bu devam eden mali problemler İstanbul ve Ankara istasyonlarının zaman zaman yayınlarını durdurmasına sebep olmuştur. TTTAŞ'nin bu başarısızlığının arkasındaki temel neden, gelişmekte olan radyoculuğun tamamıyla abone ve reklam gelirlerine bağımlı olarak bina edilmiş olması olarak görülebilir. Devlet, on yıllık iznin sonunda, 1936 yılında, radyo yayıncılığını –TTTAŞ, bir yıl önce on yıllık yayıncılık izninin uzatılması için başvurmuş olmasına rağmen– doğrudan kendi kontrolüne almıştır. TTTAŞ ise 1937 yılında tasfiye kararı vermiştir.¹⁰⁵

3.1.2. Radyoda Devlet Kontrolü

1936 yılından itibaren devlet, radyo yayıncılığı işini PTT'ye devretmiştir. Uygur Kocabaşoğlu'nun “geçiş dönemi” olarak nitelendirdiği 1936-1940 yılları arasında Türkiye'nin radyoculuk tarihinden niceliksel ve niteliksel olarak önemli gelişmeler olmuştur. İstanbul ve Ankara radyoları, radyoların bulunduğu illerin PTT Başmüdürlüklerine devredilmiştir. Her iki ilde de PTT Başmüdürlüklerinin altında birer Stüdyo Müdürlüğü oluşturulmuş ve bu müdürlükler altında söz ve müzik neşriyatı için ayrı ayrı birimler kurulmuştur. Radyo yayınlarında etkili olan bir diğer birim de Program Tertip Heyeti'dir. Bu heyette PTT'den, İçişleri Bakanlığı'ndan ve Milli Eğitim Bakanlığı'ndan birer temsilci yer almaktadır. Bu heyet, yayınların içerikleri konusunda

---

¹⁰³ Uygur Kocabaşoğlu, **Şirket Telsizinden Devlet Radyosuna**, 1. Basım, İstanbul: İletişim Yayınları, 2010, s. 34, 36-37, 55-57

¹⁰⁴ Özden Cankaya, **Bir Kitle İletişim Kurumunun Tarihi: TRT 1927-2000**, 1. Basım, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2003, s. 23

¹⁰⁵ Kocabaşoğlu, s. 65-70

(müzik ve söz programlarının oranı gibi) söz sahibidir. 1939 yılında dağıtılan heyetin yerine Başbakanlığa bağlı dört komisyon oluşturulmuştur ve bu radyo yayınlarının, 1940 yılında kurulan, Matbuat Umum Müdürlüğü'ne bağlanmasının ilk adımıdır.¹⁰⁶

Geçiş dönemi olarak nitelendirilen bu dönemde, TTTAŞ döneminden farklı olarak, söz yayınlarında bir artış gözlemlenmektedir. Radyoların, toplam yayın sürelerinin yaklaşık %26'sının söz programı olarak değerlendirildiği görülmektedir. Bu oran TTTAŞ döneminde %14.31'dir.¹⁰⁷ Reklam yayınlarının olmadığı dönemin radyo yayıncılığında, söz programları kapsamında "eğitici yönü ağır basan ancak, bugünkü anlamda özgün eğitim programı olarak nitelendirilmeyeceğimiz programlar" bulunmaktadır. "Manevi Yayınlar" diye nitelendirilebilecek ilk yayınlar ise 1940 yılında yapılmıştır.

1940'lı yılların ilk yarısı tüm dünyada radyonun önemini arttırdığı yıllar olmuştur. Bunda, İkinci Dünya Savaşı'nın koşulları ve radyonun propaganda amacı ile kullanımının yaygınlaşması etkili olmuştur.¹⁰⁸ Bu dönem Türkiye'deki radyo yayıncılığı için de önemlidir. Bu önemin oluşmasında iki olgu üzerinde durulabilir. Bunlardan ilki, yukarıda da değinildiği gibi, İkinci Dünya Savaşı'dır. Savaş döneminde, savaşa dahil olan-olmayan tüm ülkeler radyoyu propaganda aracı olarak kullanmışlar ve radyo yayınlarının sürelerini ve istasyonların güçlerini arttırmışlardır. Diğer olgu ise, ülkemizdeki yayınlarda nitelik yönünden gözlenen atılımlardır.¹⁰⁹

1940 yıllarda yapılan söz yayınları genellikle siyasal iktidarın amaçları ve istekleri doğrultusunda şekillenmektedir ve programların yapımında göz önünde bulundurulmuş ilkeler vardır. Bunlar, dönemin radyo müdürü Vedat Nedim Tör tarafından şöyle ifade edilmektedir: "Radyodan Türkçe'nin en güzel örneklerini vermek, söz programlarında halkı sıkmadan, olumlu ve yararlı bilgiler iletmek, eğitici nitelikte yayın yapmak ve halkın sanat zevkini yükseltmek."¹¹⁰ Radyo müdürünün bu sözlerinin bazı kamu yayıncılığı ilkeleri ile örtüştüğü de atlanmaması gereken bir noktadır.

---

¹⁰⁶ Kocabaşoğlu, s. 173, 177-180

¹⁰⁷ Kocabaşoğlu, s. 207

¹⁰⁸ Cankaya, s. 30-31

¹⁰⁹ Kocabaşoğlu, s. 229-230

¹¹⁰ Cankaya, s. 38

Bu dönemde Matbuat Umum Müdürlüğü'nün kontrolündeki Türkiye radyoculuğu için söylenebilecek şey ise radyo yayınlarının artık belirli bir düzene ve erginliğe kavuşmuş olmasıdır. Yayın süreleri ve saatleri bir düzene kavuşmuştur. 1940-1946 yılları arasında günlük yayın süresi 410-480 dakika arasında değişiyordu.¹¹¹ Ancak, her ne kadar yayın sürelerinde düzen olsa da, dönemin programlarına bakıldığında toplumsal içerikli yayınların gerçekleştirilemediği anlaşılmaktadır. “Hükümetin sesi olma durumundaki radyo, seçkin bir yaklaşımla, yukarıdan aşağıya verdiği iletilerle, toplumdan yönetime sadık olmalarını, daha çok çalışmalarını ve tutumlu olmalarını istemişlerdir. ... Konuların uzmanlarıyla hazırlanan söz programları ise, temel sorunlara eğilmekten çok, ayrıntı niteliğindeki konulara değinmişlerdir.”¹¹²

1945-1960 yılları arasındaki Türkiye radyoculuğunu etkileyen önemli değişiklikler, Türkiye'nin çok partili düzene geçmesi ve özellikle 1950 yılında Demokrat Parti'nin iktidar olması olmuştur. 1949 yılında çıkarılan 5392 sayılı “Basın-Yayın ve Turizm Genel Müdürlüğü Kanunu” radyonun yönetimine daha önceki yıllara göre daha kapsamlı bir düzenleme getirmiştir. Bu yasa, genel seçimlerde siyasi partilere programlarını açıklamak için, seçim tarihinden on beş gün öncesinden iki gün öncesine kadar olan süre içinde devlet radyolarını kullanabilme imkanı getirmiştir. 1950 yılında çıkarılan 5545 sayılı Seçim Kanunu ile muhalefet partilerinin radyodan faydalanmasının kapsamı genişlemiştir.¹¹³ Bu dönemde radyonun yayın sürelerinde de bir artış gözlemlenmektedir. Günde üç kuşak olarak yapılan yayınların süresi 1947 yılının Ocak ayında günde 426 dakika iken 1960'ın Ocak ayında 726 dakika olmuştur.¹¹⁴ 1949 yılından itibaren reklam da radyo yayınlarının bir parçası haline gelmiş ve 1950'li yıllarda en hızlı gelişen program türü olmuştur. 1959-1960 yıllarında radyo gelirlerinin %50'si reklam gelirlerinden sağlanmaktaydı.¹¹⁵

Bahsedilen dönemde yayınların büyük bir çoğunluğunu (%70) müzik yayınları oluşturmaktaydı. Bu dönemde, söz yayınları kategorisi içinde *bugünkü radyo dinleyicilerine biraz uzak gelecek bir program türü* de manevi yayınlardı. Türk

---

¹¹¹ Kocabaşoğlu, s. 258

¹¹² Cankaya, s. 42

¹¹³ Cankaya, s. 46

¹¹⁴ Kocabaşoğlu, s. 350

¹¹⁵ Cankaya, s. 48-49

ulusunun kahramanlığını vurgulama amacı güden bu yayınlar dinsel içerik taşımıyordu. Bu sebeple de laik manevi yayınlar olarak adlandırılmaktaydılar. Demokrat Parti hükümeti ile birlikte, 1950 yılının Temmuz ayında laik manevi yayınlara dini yayınlar da eklenmiştir.¹¹⁶

1950’li yıllar radyo için, “devlet radyosu” ve “partizan radyo” gibi eleştirel kavramların sıkça kullanıldığı yıllar olmuştur. Kendi iktidarı öncesi radyonun tarafsız yayın yapmadığından şikayet eden Demokrat Parti, kendi iktidarı döneminde benzer eleştirilere açık bir tutum sergilemiştir. Bu duruma verilebilecek en güçlü örnek ise “Vatan Cephesi” adı altında yapılan yayınlardır:

“Bir siyasi, hayal cephe olarak oluşturulan Vatan Cephesi Demokrat Parti’ye inananları ve onu destekleyenleri kapsıyordu. Hükümet Vatan Cephesi’ne girenleri ilan ederek tüm topluma gücünü kanıtlamak istiyordu. 1 Ekim 1958 günü 19.00 haber bülteninde Vatan Cephesi kurulduğu duyurulmuştu. Ülkenin iyiliğini, esenliğe çıkmasını isteyenlerin bu cepheye katıldıkları akşam haber bültenlerinde okunmaya başlandı. Daha sonra bu adlar öğle haber bültenlerinde de okunarak, radyo, hükümetin propaganda ve muhalefetine karşı savunma aracı durumuna getirildi. Olay öyle abartılı boyutlara çıkmıştı ki bu listelerde ölenlerin adlarının okunduğu bile söyleniyordu. Bu adların okunması saatlerce sürüyordu ve radyo mikrofonları, gerçek olmayan bir olayın yayınlanmasına aracılık ediyordu. Vatan Cephesi uygulaması aydınların ve basınının yoğun eleştirilerine hedef olmuştu.”¹¹⁷

27 Mayıs 1960 Askeri Darbesi öncesi, Türkiye siyasi yaşamını daha çalkantılı bir hale getiren Vatan Cephesi’nin kuruluş nedeni ise şöyle aktarılabilir:

“Devlet otoritesi yıkılmaya çalışılmaktadır. Buna karşılık iktidar kendini savunma olanaklarından yoksundur. Muhalefet ve bağımsız basının iktidarı yıkmaya çalışması karşısında iktidarın ayakta olduğunu, halkın iktidara güvendiğini kanıtlayabilmek için Vatan Cephesi yayınlarına başlanmıştır.”¹¹⁸

27 Mayıs Darbesi’nden nasibini radyo da almıştır. O dönemde radyolardaki canlı yayınlar bir süre yasaklanmış, tüm programlar banda kaydedilip sıkı bir

---

¹¹⁶ Cankaya, s. 49

¹¹⁷ Cankaya, s. 51

¹¹⁸ Kocabaşoğlu, s. 414

denetimden geçtikten sonra yayınlanmıştır. Canlı yapılması gereken yayınlarda ise büyük önlemler alınıyordu.¹¹⁹ Bu önlemlerin altında yatan sebep ise, 27 Mayıs Darbesi'ni gerçekleştirenler radyoyu Demokrat Parti'nin suç aletlerinden biri olarak görmesiydi. Suç aleti olarak görülen radyo için verilen tepki ise 1961 Anayasası'ndaki radyo (ve televizyon) istasyonlarının yönetiminin özerk kamu tüzel kişiliği halinde düzenleneceği yönündeki madde olmuştur.

1960 Darbesi'nden 1964 yılına kadar olan dönemde radyo yayınları birtakım çelişkileri içinde barındırarak sürdürülmüştür. Radyo, bir taraftan örgütsel ve yönetsel açıdan derlenip toparlanmaya çalışılırken diğer yandan da TRT yasası bekleyişinin yol açtığı bir belirsizlik ve düzensizlik yaşamıştır. Bu dönemdeki radyo programlarında hem biçim, hem de içerik yönünden ileri uygulamalarla birlikte, tam zıttı uygulamaları da görmek mümkündür.¹²⁰

1960-1964 dönemindeki radyoculuk, 1961 Anayasası'nın yayıncılık hakkındaki ileri hükümleri ve bu doğrultuda yeni bir örgütün kurulmasına ilişkin çabalar göz önüne alındığında bir geçiş döneminde olarak değerlendirilebilmektedir.¹²¹ Bu geçiş dönemi 1 Mayıs 1964 tarihinde yürürlüğe giren 359 sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu Kanunu ile sonlanmıştır.

3.2. TRT Yasası ve Kamu Yayıncısı ve Yayıncılık Tekeli Olarak TRT

1 Mayıs 1964 tarihinde kabul edilerek yürürlüğe giren TRT Kanunu ile, 1927 yılında TTTAŞ ile başlayan radyo yayıncılığı, Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu'nun sorumluluğuna verilmiştir. Çalışmada, bu noktaya kadar Türkiye'deki yayıncılık radyo yayıncılığı üzerinden ele alınmıştır. Bu yaklaşım, Cankaya'nın da vurguladığı gibi, Türkiye'deki televizyonculuğun, radyoculuk birikimleri ve deneyimleri ile beslenmiş¹²² olduğundan ve incelememiz altındaki kurumdan önceki

---

¹¹⁹ Cankaya, s. 56

¹²⁰ Kocabaşoğlu, s. 429

¹²¹ Kocabaşoğlu, s. 490

¹²² Cankaya, s. 77

yayıncılık anlayışının kavranabilmesi açısından tercih edilmiştir. Çalışmanın bundan sonraki bölümlerinde ağırlık televizyon yayınlarına verilecektir.

Türkiye’de yapılan ilk televizyon yayını 1950’li yıllarda gerçekleştirilmiştir. İstanbul Teknik Üniversitesi, Yüksek Frekans Tekniği Bilim Dalı öğrencilerine uygulamalı eğitim vermek amacı ile başlatılan televizyon yayınları Türkiye’de gerçekleştirilen ilk televizyon yayınları olmuştur. İlk yayın 9 Temmuz 1952 tarihinde gerçekleştirilmiştir.¹²³ O tarihten 1955 yılına kadar her hafta cuma günleri televizyon yayınları yapılmıştır. Tabii o dönemde bu yayınların ulaştığı kişi sayısı oldukça azdır. 1954 yılındaki bir gazete haberine göre o yıl İstanbul’daki televizyon alıcısı sayısı sadece 30’dur. 1955 yılından sonra yayın sıklığı on beş günde bire düşürülmüş, ancak bir yıl sonra tekrar haftada bir yayın yapmaya başlanılmıştır. 27 Mayıs Darbesi öncesi, Demokrat Parti iktidarının *öfkесinden* İTÜ Televizyonu da nasibini almış ve televizyon 2 Mayıs 1960’ta kapatılmıştır. Darbe sonrası, 10 Ekim 1960’ta askerlerin izniyle yeniden yayına başlanmıştır.¹²⁴ Bu arada TRT ise ilk televizyon deneme yayınlarına 31 Ocak 1968 tarihinde başlayacaktır.¹²⁵ İTÜ Televizyonu 1970 yılında yayınlarına son vermiş ve 1971 yılında TRT ile yaptığı protokol ile stüdyolarını ve teknik ekipmanlarını TRT’ye devretmiştir. İTÜ Televizyonu yayın sorumlusu Prof. Adnan Ataman’ın hazırladığı raporda, televizyondaki yayınların %50’sinin müzik, %20’sinin film ve %30’unun da sohbet programları olduğu bilgisi yer almaktadır.¹²⁶

3.2.1. 1964-1971: Özerklik Yılları

1964 yılında yürürlüğe giren 359 sayılı yasa, TRT’yi bir kamu tüzel kimliği halinde düzenlemiştir:

“TRT, yeni bir örgütlenme içinde tüzel kişiliğe sahip özerk bir kamu iktisadi teşebbüsü olarak kamu görevi icra edecektir. İstasyon kurma ve işletme tekeli kendisine aittir, her türlü araç ve gereci

---

¹²³ Yengin, s. 67-68

¹²⁴ Ömer Serim, **Türk Televizyon Tarihi 1952-2006**, İstanbul: Epsilon Yayıncılık, 2007, s.

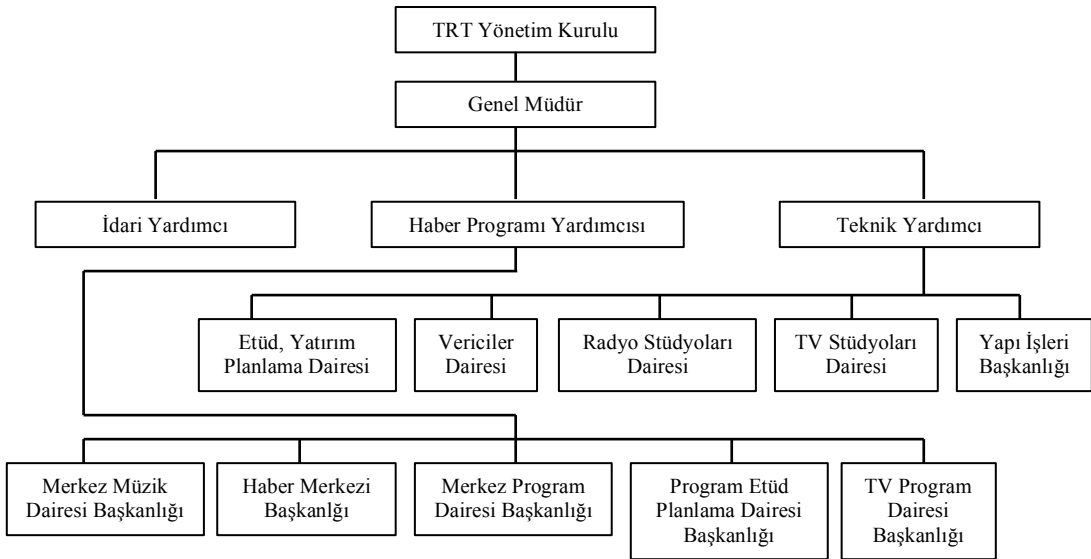
31-32

¹²⁵ Yengin, s. 69

¹²⁶ Serim, s. 34-35

*devlet malıdır. Personeli de devlet memurudur. TRT yönetim kurulu dokuz kişiden oluşmakta, yönetim kurulu başkanlığını TRT Genel Müdürü yapmaktadır.*¹²⁷

Yasaya göre kurumda dört önemli birim vardı: Yönetim Kurulu, Genel Müdür, Danışma Kurulları ve Siyasi Yayınlar Hakem Kurulları. En yüksek karar ve yönetim organı olan Yönetim Kurulu dokuz üyeden oluşuyordu. Genel Müdür'ün başkanlık ettiği kurulda, Turizm ve Tanıtım Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı adına hükümeti temsil eden iki Hükümet Temsilcisi; üniversiteler tarafından seçilen Üniversite Temsilcileri; radyo televizyon konularında kürsüsü bulunan bir üniversiteden seçilen Teknik Üniversite Temsilcisi; üniversitelerin ilgili fakültelerinden seçilen Hukuk, İktisat, Sosyal Bilimler Fakültesi Temsilcisi; Edebiyat ve Dil-Tarih-Coğrafya Fakülteleri ile Güzel Sanatlar Akademileri Temsilcilerinin kendi aralarında seçeceği bir üye; çeşitli sanat kuruluşlarından seçilecek bir üye ve yönetim kurulu tarafından kurum içinden seçilecek bir üye bulunurdu. Görevden uzaklaştırmanın olmadığı yönetim kurulunun görev süresi beş yıldır. Dönemin Kızılay Genel Müdürü olan Adnan Öztrak, TRT'nin ilk Genel Müdürü olarak atandı.¹²⁸ TRT'nin ilk örgütlenme yapısı ise şöyleydi:

Şekil 1: TRT'nin İlk Örgütlenme Yapısı

Kaynak: Oya Tokgöz, **Türkiye ve Ortadoğu Ülkelerinde Radyo-Televizyon Sistemleri**, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Yayınları, 1972, s.86

¹²⁷ 359 sayılı TRT Kanunu'ndan aktaran Serim, s. 44

¹²⁸ Cankaya, s. 65

1927 yılında başlayan radyo yayıncılığı, özerk bir kamu yayıncısı olarak tanımlanan TRT ile daha profesyonel bir kimlik kazanmaya başlamıştır. 1965 yılında, program planlamaları merkeze bağlanmış ve o yıla değin radyoların kendi hazırladıkları program planları, radyolar arası koordinasyonun sağlanması ve program çakışmasının önlenmesi hedeflenerek Merkez Program Dairesi'nce hazırlanmaya başlanmıştır.¹²⁹ Bu dönemde TRT, sınırlı imkanlarına rağmen günlük yayın saatlerini de yükseltmeye çabalamıştır. 1964 yılında tüm radyoların günlük toplam yayın süresi 128 saatken, 1966'da 171, 1968'de 193, 1969'da ise 226 saat günlük toplam yayın süresine ulaşılmıştır. 1967 yılına gelindiğinde, Türkiye'deki toplam radyo vericisi gücü 727 kW'a ulaşmış ve ülkenin alan olarak %62'si radyo dinleme olanağına sahip olmuştur. 1966 yılında ise TRT, düzenli televizyon yayınlarına başlamadan iki yıl önce, ilk kapalı devre televizyon yayınlarını gerçekleştirerek televizyon yayınlarına sıcak baktığını göstermiştir.¹³⁰ Türkiye, kapalı devre yayınlarından önce de televizyon konusunda bir adım atmıştı. TRT kurulmadan bir yıl önce, 2 Eylül 1963'te Dışişleri Bakanlığı ile Federal Almanya arasında yapılan bir anlaşma ile bir Televizyon Eğitim Merkezi'nin kurulması öngörülmekteydi.¹³¹ O tarihte halihazırda yayınlarını sürdüren İTÜ Televizyonu'nu bir kenarda tutarsak bu anlaşma, Türkiye'de televizyon yayıncılığı için önemli bir adım olarak nitelendirilebilir.

TRT, daha önce de belirttiğimiz gibi, 1966 yılında kapalı devre televizyon yayınlarına başlamıştı. Bu yayınlar, Ankara Radyosu'ndaki bazı gönüllü çalışanların yurtdışında televizyon ile ilgili eğitim görmeleri amacıyla gönderilmesi sonucunda gerçekleşmişti. Kapalı devre yayınlar, yurtdışına gönderilen personelin ülkeye dönmesinin ardından başlatılmıştı. İki yıl süren bu bir nevi kapalı deneme yayınlarından sonra 1968 yılında TRT, halka açık olarak ilk televizyon yayınıni 31 Ocak 1968 tarihinde Ankara Televizyonu'ndan gerçekleştirdi. Deneme yayınları başladığı sırada Ankara Televizyonu'nun başındaki Mahmut Tali Öngören, o sırada televizyon yayınlarının yapıldığı binanın ve içerisindeki teknik donanımın devamlı yayınlara uygun olmadığını TRT Genel Müdürü Adnan Öztrak'a rapor etmiş olmasına rağmen gerçekleştirilmişti. Bunun sebebi de 1964 yılında göreve gelen ve artık görev sürelerinin

---

¹²⁹ Cankaya, s. 68

¹³⁰ Cankaya, s. 71-72

¹³¹ Serim, s. 48

sonuna yaklaşan TRT'nin ilk yönetim kurulu üyelerinin, görevlerini bitirmeden önce televizyon yayınlarını başlatmış olma arzularıydı.¹³² Yönetim kurulunun bu acelesine rağmen Türkiye'deki televizyon yayınları tüm komşularından daha sonra başlamıştı. 1968 tarihinde Türkiye, sadece Ankara'dan izlenebilen yayınlar yaparken sınır komşuları hızlı bir gelişim dönemi içindeydiler. Sınır komşularının yaygın yayın yapabiliyor olmaları, sınır şehirlerimize televizyon vericisinden önce alıcısının girmesine neden olmuştu.¹³³

Spiker Nuran Emren Devres'in "*Burası üçüncü bant beşinci kanaldan deneme yayınları yapan Ankara Televizyonu. Bugün 31 Ocak 1968. Bu akşamki deneme yayınına başlıyoruz*" anonsu ile TRT ilk televizyon yayınına gerçekleştirdi. Yaklaşık 90 dakika süren ilk televizyon yayınında, Mahmut Tali Öngören'in *Başlarken* adlı açılış konuşmasından sonra sırasıyla, *Devrim Tarihi* adlı belgesel, haberler, hava durumu, *Kötü Adam - İnatçı Çiçek* isimli çizgi film ve *Antalya Ormanları* adlı başka bir belgesel yer almıştı. O dönemde televizyon yayınları haftada üç gün (salı, perşembe ve cumartesi) yaklaşık 3-3.5 saat olarak yapılıyordu.¹³⁴

Yayınlara başladığı 1968 yılında, televizyondaki personel yetersizliğine rağmen yerli yapımlar ağırlıktaydı. Toplamda 530 saat 26 dakikalık televizyon yayınının yapıldığı 1969 yılında ise, Federal Almanya'nın teknik yardımlarına paralel olarak, Alman yapımlarına ağırlık verilmiştir. Dizi ve eğitici programlarda Alman yapımlarına, müzik programlarında ise çoğunlukla Fransız yapımlarına yer verilmiştir. Deneme yayınları olarak adlandırılan bu iki yılda, yayınlarda bir düzensizlik söz konusudur: "*Günlük program akışları incelendiğinde, profesyonel bir yayın düzenlemesi değil, amatör bir televizyon yayıncılığı izlenimini uyandırmaktadır.*"¹³⁵ Başka bir kaynağa göre de o dönemdeki yayınlar, *el altında ne varsa* onun hemen yayınlanması şeklinde gerçekleştiriliyordu. TRT'nin televizyon personeli o dönemdeki nitelişi ile kadrolu değil "kaşeli" çalışıyordu. Bu durum, Maliye Bakanlığı'nın beş

---

¹³² Serim, s. 49-50

¹³³ Refik Özdek, **Hedef TRT**, Ankara: Ekonomik ve Sosyal Yayınlar, 1977, s. 44-45

¹³⁴ Aysel Aziz, **Türkiye'de Televizyon Yayıncılığının 30 Yılı**, 1. Basım, Ankara: TRT Yayınları, 1999, s. 27-28

¹³⁵ Cankaya, s. 79-81

yıllık planda televizyona yer vermemiş olmasının bir sonucuydu.¹³⁶ Televizyon yayıncılığının bu şartlar altında, deneme adı altında sürdürülüyor oluşu böylesi bir yayıncılık anlayışının hoş görülmesini sağlıyordu.

Televizyon yayınları, 359 sayılı kanunun TRT için öngördüğü amaç, işlev ve politikalar çerçevesinde gerçekleştiriliyor, radyo ve televizyon arasında bir ayrım gözetilmiyordu ve haber ve eğitim programlarına önem veriliyordu. Yukarıda da değinildiği gibi, özellikle televizyonun ilk yılında yerli yapımlar ağırlıktaydı. Bu yerli yapımlar arasında, kamu yayıncılığı açısından önemli bir örnek olarak değerlendirilebilecek olan "*Köye ve Köyden Kente*" adlı program üzerinde durmaya değerdir: İlki 5 Mayıs 1968 tarihinde yayınlanan programda, Köy İşleri ve Tarım Bakanlığı ile birlikte çalışılarak çeşitli bölgelerdeki köylere araştırma yapmak ve film çekmek üzere gönderilen ekiplerin topladıkları görüntüler yayınlanıyordu. Bu programı önemli kılan ise, her ne kadar o dönemde Ankara Televizyonu'nun kapsama alanına çok sayıda köy giremese de, seçilen Ankara'nın beş köyüne televizyon alıcısı dağıtılmış ve bu yayınlara erişmeleri sağlanmış olmasıdır. Literatüre "Projeli Eğitim Yayını" adı ile giren bu yayınların amacı, kırsal kesim insanına televizyon vasıtası ile eğitim götürmek ve/veya eğitimlerine yardımcı olmaktı. Televizyon alıcısı bulunan yerlerde toplu izlemelerle eğitim yapılması planlanmıştı. "İzleme Forumu" olarak adlandırılan bu metot, bu pilot uygulamada başarı yakalanmasına rağmen devam ettirilmemişti.¹³⁷

1970 yılında, Ankara Televizyonu'ndan yayınlanan dış kaynaklı filmlerde yine Almanya ve Fransa ağırlıklıydı. Bu yılda yayınlanan 25 dış kaynaklı filmin ve sadece sekiz tanesi tespit edilebilmiştir. Bu durum, her ne kadar televizyon yayıncılığımızın geçmişi çok derin olmasa da, ilk yıllara dair bilgilerin bulunabileceği yazılı metinlerin üretilmemiş olmasından kaynaklanmaktadır. Daha doğru bir ifade ile TRT bu yıllara ilişkin bilgileri arşivleyememiştir.¹³⁸

TRT'nin televizyon yayınları hakkında üzerinde durulması gereken önemli bir teknik detay da yayınların siyah beyaz olmasıydı. Dünyadaki pek çok ülkenin siyah beyaz yayınları terk edip renkli yayınlara geçtiği bir dönemde ülkedeki televizyon

---

¹³⁶ Serim, s. 53-54

¹³⁷ Aziz, s. 29, 31-32

¹³⁸ Cankaya, s. 81

sistemini siyah beyaz teknoloji üzerine kurmak, ilerleyen yıllarda ülke ekonomisi üzerinde olumsuz bir etkiye neden olmuştu. Federal Almaya'nın yardımları Türkiye'de televizyon yayınlarının en kısa sürede başlamasında son derece olumlu bir etkiye sahipti. Ancak, Federal Almanya'dan gelen ve *bedava olduğu için baş üstünde tutulan* bu destekler siyah beyaz teknoloji üzerine idi. ABD ve pek çok diğer ülkenin renkli yayına geçtiği ya da geçmekte olduğu yıllarda siyah beyaz teknolojiye bağlanmanın ne kadar yanlış bir karar olduğu sonradan anlaşılmıştı. Aysel Aziz'in de vurguladığı gibi, Türkiye'de televizyon yayınları planlı programlı bir şekilde, ekonominin kendi katkıları ile başlatılabilseydi, siyah beyaz televizyon yayını denemeleri atlanarak doğrudan renkli televizyona geçilebilecek ve siyah beyaz yayın ekipmanlarına harcanan kaynaklar başka yerlerde kullanılabilirdi.¹³⁹

3.2.2. 1971-1980 Yılları Arasında TRT

TRT'nin 359 sayılı yasa ile tanımlanan özerkliği, 1965 yılından itibaren hedef alınan bir olgu haline gelmişti. Serim'e göre "*buradaki açık amaç TRT'yi özerkliğinden kopartmak ve iktidarın kontrolü altındaki bir yayın organı haline getirmektir.*" O yıllarda kuruma yöneltilen eleştiriler, partizanlık ya da taraflılık, solculuk ve komünistlik, Türk dilinin kötü kullanılması ve din aleyhtarlığı başlıkları altında toplanıyordu.¹⁴⁰ 12 Mart 1971 Muhtırası ile ülkedeki pek çok şey gibi TRT de değişti. Muhtıradan sonra çıkarılan 1568 sayılı TRT Yasası ile, iktidardaki partilere TRT üzerinde daha fazla söz sahibi olma olanağı verildi.¹⁴¹ Kurumun; devlet bütçesinden ödenek verilmemesinden ya da geciktirilmesinden, ruhsat ücretlerine Maliye Bakanlığı tarafından el koyulmaya çalışılmasına ve kadro tashih ve atamalarının geciktirilmesine kadar pek çok tuhaf durumla muhatap olmasına sebep olan özerkliği, 20 Eylül 1971 tarihinde anayasanın 121. maddesinde yapılan değişiklikle kaldırıldı.¹⁴²

---

¹³⁹ Aziz, s. 35-36

¹⁴⁰ Cankaya, s. 90

¹⁴¹ Serim, s. 45

¹⁴² Erol Mutlu, **Televizyon ve Toplum**, Ankara: TRT Yayınları, 1999, s. 20-21

Değiştirilen 121. madde, 359 sayılı yasada yapılacak değişikliğin önünü açmıştı. Yasada yer alan “...özerk bir kamu iktisadi kuruluşu...” ifadesi, “...tarafsız bir kamu iktisadi kuruluşu...” olarak değiştirilmiş ve TRT özerk bir kurum olma özelliğini yitirmişti. 1971 Muhtırası sonucu değişen hükümet, sağlık nedenleri gerekçesi ile istifa eden¹⁴³ Adnan Öztrak’ın yerine 25 Temmuz 1971 tarihinde Musa Ögün’ü TRT Genel Müdürü olarak atamıştı. Ögün dönemi, televizyon yayınlarının deneme yayınları nitelendirmesinden yavaş yavaş kurtulduğu bir dönemdi. TRT Televizyonu’ndaki bu teknik gelişmelerin kökleri Ögün’den önceki dönemde bulunsa da, özerklik sebebiyle hükümet tarafından desteklenmemesinden dolayı, televizyona yönelik yatırımlar Ögün döneminde artmış ve televizyon, kalkınma planlarındaki yerini almıştı.¹⁴⁴ Bilindiği gibi 1961 Anayasası’ndan sonra kurulan Devlet Planlama Teşkilatı (DPT), ilki 1963-1967 yıllarını kapsayan, beş yıllık kalkınma planları hazırlamaktaydı ve televizyon yatırımları ancak 1973-1977 yıllarını kapsayan Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda yer bulabilmişti.¹⁴⁵

Anayasanın 121. Maddesindeki değişikliğin ardından, 29 Şubat 1972’de çıkartılan 1568 sayılı yasa ile, yasanın uygulaması ile ilgili sorumluluk Turizm ve Tanıtma Bakanlığı’ndan alınıp Başbakanlığa verilmişti. Yasadaki yayıncılık ilkeleri de şu şekildeydi:

- Her çeşit çalışma ve yayın faaliyetlerinde Anayasanın özüne ve sözüne bütünü ile bağlı olmak;
- İnsan haklarına dayanan milli, demokratik, laik ve sosyal Cumhuriyete; Türk Devletinin ülkesi ve milleti ile bütünlüğüne bağlılığı güçlendirmek;
- Atatürk devrimlerinin, Türk toplumunun çağdaş uygarlık düzeyine erişmesini öngören dünya görüşünü yerleştirmek ve geliştirmek;
- Milli güvenlik ile genel ahlakın gereklerini ve milli gelenekleri gözetmek;
- Milli kültür ve eğitime yardımcı görevinde, Türk Milli Eğitiminin temel görüş, amaç ve ilkelerine uymak;
- Haberlerin toplanması, seçilmesi ve yayınlanmasında tarafsızlık, doğruluk ve çabukluk ilkeleriyle çağdaş habercilik teknik ve metotlarına bağlı olmak;
- Haberlerle yorumları birbirinden açık olarak ayırmak;

¹⁴³ Diğer kaynaklarda Adnan Öztrak’ın hem kurum içinden hem de kurum dışından gelen baskılar sonucunda istifa ettiğine değinilmektedir. (Cankaya, s. 90)

¹⁴⁴ Aziz, s. 38-39

¹⁴⁵ Aziz, s. 49-50

- 18. madde¹⁴⁶ kapsamı dışında kalan yorum niteliğindeki yayınları bu kanunda belirtilen esaslara uyum olarak ve Anayasaya aykırı olmayan karşıt görüşleri içine alacak şekilde hazırlamak; kaynaklarını belirtmek ve yorumları hazırlayanların ad ve unvanlarını açıklamak;
- Açık oturumlarda da karşıt görüşlere imkan ölçüsünde yer verilmesi esastır.¹⁴⁷

Yasa ile TRT’de yapısal değişiklikler de yapılmıştı. Önceki yasada TRT’nin “Yönetim Kurulu” ve “Genel Müdür” olmak üzere iki organı varken bu yasa ile üç yeni organ tanımlanmıştı: “Koordinasyon Kurulu”, “TRT Seçim Kurulu” ve “Genel Danışma Kurulu”. Bu yeni organların eklenmesi, TRT’yi bürokrasinin içerisine çekmek için yapılmış politik bir müdahale olarak değerlendirilmiştir.¹⁴⁸

359 sayılı yasa ile 1568 sayılı yasa karşılaştırıldığında, özerkliğin kaldırılmasından sonra göze çarpan bir diğer fark da, yeni yasanın daha detaylı açıklamalarda bulunmasıdır. 359’da TRT’nin görevleri ve yayın ilkeleri tek bir madde altında ele alınmışken, 1568’de bu konular değişik gruplara ayrılmıştı. Özerklik, yerini tarafsızlığa bırakmıştı ama TRT, 1971’den sonra tarafsız olamadı, gelen her yeni hükümetin icraatlarını anlatan bir araç oldu.¹⁴⁹

Özerkliğin kaldırılmasına ek olarak, TRT personeline de değişiklikler yapıldı. Örneğin, televizyonun ilk ekibi, 12 Mart Muhtırası sonrasında dağıtıldı. Mahmut Tali Öngören bu ekip için şunları söylüyordu:

“Televizyonun ilk ekibi çok iyi bir ekipti. Hem teknik hem de program kesimindeki ekip bir defa gençti, hırslıydı. Herkes bir şeyler yapmak istiyordu. Benim birebir ilişkide bulunduğum program ekibinde gençliğin verdiği enerjiye sahip, demokratik bir yayıncılık uygulamasını yaşama geçirmeye hevesli insanlar vardı. (...) 12 Mart’tan sonra bu ekibi dağıttılar.”

---

¹⁴⁶ 18. Madde: Kurum, Devletin dış ilişkileri ile ilgili yayınlarda Dışişleri Bakanlığınca uygun görülecek zamanlarda, TRT Kurumuna bildirilecek esasları ve Bakanlığın, yorumlarda kaynak belirtilip belirtilmeyeceği konusundaki görüşünü göz önünde tutar.

¹⁴⁷ 29.2.1972 tarihli 1568 sayılı Kanun, 2. Madde, http://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/kanunlar_kararlar/kanuntbmmc055/kanuntbmmc055/kanuntbmmc055_01568.pdf (11 Ekim 2014)

¹⁴⁸ Ali Nihat Yazıcı. **Kamu Yayın Kurumları ve Yeniden Yapılanma**, 1. Basım, Ankara: TRT Yayınları, 1999, s. 48

¹⁴⁹ Yazıcı, s. 49

Öngören, yukarıda aktarıldığı gibi, bu ekibin niteliklerinden bahsettikten sonra, 12 Mart Muhtırası olmasaydı bu ekibin TRT'ye getirdiği demokratik yayıncılık geleneğinin çok gelişebileceğini iddia etmekteydi. Sonuç olarak bu ekip dağıtıldı, TRT'de “elebaşı” olarak nitelendirilen kişiler görevlerinden uzaklaştırıldı ve/veya korkutuldu.¹⁵⁰

1970'li yıllardan itibaren, televizyon altyapısına daha çok yatırım yapılmaya başlanmış ve televizyon yayınlarına erişebilen illerin sayısı artmıştır. 1971 yılının Eylül ayında İzmir'de, Kasım ayında da İstanbul Televizyonu yayına başlamıştır. Federal Almanya'dan yardım alınarak Çamlıca Tepesi'ne kurulan ve 30 Aralık 1972'de hizmete giren “İstanbul Televizyon Verici İstasyonu” ile Trakya bölgesi ve Marmara Denizi çevresinde bulunan bütün iller televizyon izleme olanağı bulmuştur. 1974 yılında, Türkiye'nin yüzölçümünün %28'i ve nüfusunun %55'i (19 milyon 810 kişi) televizyon yayınlarına erişebiliyordu. Haftada 5 gün olan yayınlar 1975 yılına gelindiğinde haftanın 7 gününde de yapılmaya başlanmıştı. 1977 yılında ise nüfusun %81.5'i televizyon yayınlarını izleyebilir hale gelmişti ve yüzölçümü olarak ülkenin %60'ına televizyon sinyalleri ulaştırılabiliyordu.¹⁵¹

3 Mart 1972 tarihinde televizyondan ilk reklam yayını yapılmıştı. Bazı kaynaklara göre bu tarih TRT televizyonunun deneme yayınlarından çıktığı tarihtir. “TRT Radyo Reklam Yönetmeliği” esas alınarak, bu yönetmeliğin televizyon için de geçerli olması kararlaştırılmıştı. O dönemde televizyonda dakika başına reklam ücreti yayın kuşağına göre 6 ila 10 bin TL arasında değişiyordu.¹⁵²

Dönemin televizyon yayıncılığında hazırlanan programlara bakıldığında ise, olanaksızlıklara rağmen nitelikle yapımlarla da karşılaşmaktadır ve çocuk programları, kırsal kesime seslenen programlar ile eğitim programları dikkat çekmektedir. Bu programlardan *Bizim Sokağımız* ve *Çocukların Televizyonu* çocuklara yönelik yapımlardır. *Tarım Sohbeti* ve *Köye* adlı yapımlar ise kırsal kesime yönelik programlardı. Köye programında ormancılık, ağaçlandırma ve erozyon kontrolü gibi konular işlenmekteydi. Eğitim programlarının bir kısmı da Milli Eğitim Bakanlığı ile

---

¹⁵⁰ Cankaya, s. 123-124

¹⁵¹ Yengin, s. 70-71

¹⁵² Aziz, s. 40-41

işbirliği içinde gerçekleştiriliyordu. Yukarıda bahsedilen türlerin yanı sıra yarışma programları büyük ilgi görüyordu. *Bildiklerimiz, Gördüklerimiz, Duyduklarımız* bunlardan biriydi. Yarışma, magazin ve eğlence programları toplumu gündelik hayatın sorunlarından uzaklaştırıyordu ve bu o dönemde dahi eleştirilen bir durumdu. Bir diğer eleştiri konusu da eğlence programlarındaki estetiklik-müstehcenlik ve zevklilik-zevksizlik çizgisinin iyice karıştırılmış olması yönündeydi. “*Görsellik, izleyicinin TRT’nin radyolarından alıştığı ciddi, ağırbaşlı yayıncılık alışkanlıklarını sarsıyordu.*”¹⁵³

1973 yılında, Türkiye’nin genel ekonomik gidişatına paralel olarak yaşanan enerji sıkıntısı, televizyon yayınlarını da etkilemişti. Öngörülen elektrik kesintileri nedeni ile televizyon yayınları yarım saat kısaltılmıştı ve haftanın 6 günü televizyon yayını yapılması planına uyulamamıştı. Buna karşın, 13 Mayıs 1973 tarihinde gerçekleştirilen nüfus sayımı nedeni ile ilk tam gün yayın gerçekleştirilmişti.¹⁵⁴

30 Ağustos 1973 tarihinde, 12 Mart Muhtırası sonucu göreve getirilen tümgeneral Musa Öğün TRT Genel Müdürlüğü görevinden ayrılmış, yerine yardımcısı Doğan Erden vekalet etmiş ve daha sonra, 15 Şubat 1974 tarihinde TRT’nin en genç genel müdürü olarak İsmail Cem İpekçi atanmıştı. İsmail Cem’in TRT Genel Müdürlüğüne atanması, yasaya iki farklı yönden aykırı olmasına rağmen, dönemin koalisyon hükümeti *bir yolunu bulmuş* ve İsmail Cem’in 500 günlük genel müdürlük görevi başlamıştı.¹⁵⁵ Cem’in, göreve başladıktan üç hafta sonra düzenlediği basın toplantısında söyledikleri yeni genel müdürün TRT’yi nasıl yöneteceğine dair bir özet gibiydi:

“TRT’nin yeni çalışma dönemi hakkında bilgi vermek istiyorum. Anayasa ve kanun çerçevesinde, çağdaş, demokratik, çoğulcu bir anlayışla TRT’nin kendi görevine eğilmesi, TRT’nin bu dönemdeki başlıca özelliği olacaktır. TRT’nin görevi belli bir görüşü halkoyuna kabul ettirmek değil, bütün görüşleri yansıtarak halkoyununun serbestçe oluşumuna yardım etmektir. TRT, görevinin sınırını ve kendi yerini dikkatle belirleyerek yeni çalışma dönemine başlamaktadır. Önce, halka son derece saygılı olacaktır TRT; hem genel tutumu hem de görev anlayışı açısından. Benim başlıca ölçülerimden biri, halkın ne istediği ve neyi beğendiğidir. TRT’yi

---

¹⁵³ Cankaya, s. 127

¹⁵⁴ Cankaya, s. 128

¹⁵⁵ Serim, s. 71-72

ise her şeyin en doğrusunu bilen bir akıl gibi görmeyeceğim. TRT, haber ve kültür görevini halkın eğilimlerini dikkatle değerlendirerek, mümkün olduğu yerde halkla diyalogu kurarak gerçekleştirecektir. (...) TRT'nin görevi iktidarların sesi olmak değildir. Bütün Türkiye'nin tek sesi olmak gibi, bir yayın aracı için ölçüsüz bir iddiayla ortaya çıkmak da değildir. TRT'nin görevi, bütün Türkiye için çok önemli bir haber ve kültür aracı olmaktır. Benim gerçekleştirmesine çalışacağım görev, budur.”¹⁵⁶

İpekçi döneminden önce, 1974 yılının başlarında, Ankara Televizyonu haftada beş gün yayın yapmaktaydı. Yayınlar 19:00'da başlayıp 22:00'da bitiyordu. Kısıtlı teknik olanaklar sebebiyle yayınlarda sıklıkla kesintiler oluyordu. Televizyonun *görsel gücünün* farkında olan İpekçi, göreve geldikten kısa bir süre sonra, 18 Mart 1974 Pazartesi gününü altıncı yayın günü olarak ilan ederek yayın süresini uzattı.¹⁵⁷ Aynı yılın Nisan ayında ise televizyon haftanın yedi günü, toplamda 52 saat yayın yapmaktaydı.¹⁵⁸ Televizyonculuk tarihimizdeki ilk yerli diziler de İpekçi döneminde gerçekleştirildi. İsmail Cem, kurum tarihinde bir ilki gerçekleştirerek, kurum dışındaki sinema yönetmenlerinden Türkçe romanlardan diziler çekmesini istedi. Bu kapsamda, Lütfü Akad beş bölümlük "Ömer Seyfettin Hikayeleri"ni; Metin Erksan "Beş Hikaye" adlı yapımı, Halit Refiğ de "Aşk-ı Memnu" adlı diziyi çekmişti.¹⁵⁹ Bu yapımlar, kurum dışındaki yönetmenlere yaptırılmıştı ancak prodüksiyonu TRT tarafından üstlenilmişti. Cem bu konudaki görüşlerini şöyle açıklıyordu:

“TRT'nin kendi dışındaki sinema ustalarıyla işbirliğine gitmesi mutlak bir zorunluluktur. Ancak, bunun biçimini doğru saptamak gerekiyordu. Kolay çözüm, bir film şirketiyle ya da prodüktörle anlaşmak, gerisini ona bırakmaktır. Bugünlerde uygulanmakta olduğu söylenen bu yöntem, TRT açısından 'kolay' olmasına rağmen, büyük sakıncalar da getiriyordu: Yapımı ticari bir kuruluşa emanet ettiğimizde, bu kuruluş, kendi kazancını arttırmak amacıyla filmin yapımına daha az masraf edecek, böylece kalite düşebilecekti. (...) Seçtiğimiz yol, dolayısıyla, prodüksiyonu TRT'nin gerçekleştirmesi, fakat yönetimini tecrübeli bir sinemacının yapması oldu.”¹⁶⁰

¹⁵⁶ İsmail Cem, **TRT'de 500 Gün**, 1. Basım, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2010, s. 38-40

¹⁵⁷ Serim, s. 75, 79

¹⁵⁸ Cem, s. 123

¹⁵⁹ Serim, s. 76-77

¹⁶⁰ Cem, s. 80

İsmail Cem'in üzerinde durduğu nokta, günümüzün TRT'sini değerlendirirken oldukça önemlidir. Günümüzün TRT'sinde pek çok yapım, kurum dışındaki prodüksiyon şirketlerine yaptırılmakta, satın alınmaktadır. "Kolay" olan bu yöntemin uygulandığı günümüz TRT'sine ilerleyen sayfalarda tekrar değinilecektir.

İsmail Cem'in 1974 yılında yaptığı bir açıklamaya göre, Türkiye'de on bir milyon kişi televizyon yayınlarına erişebiliyordu ve üç ay içinde bu rakamı yirmi milyona çekilmesi amaçlanıyordu. O yıl TRT, haftada altı gün ve toplamda 30 saat televizyon yayını yapıyordu. Aynı yıl, kurum 1975 yılındaki Eurovision Şarkı Yarışması'na katılacağını duyurdu ve bu geleneği geçtiğimiz yıllara kadar sürdürdü.¹⁶¹

1975 yılında gerçekleştirilen Kıbrıs Barış Harekatı da TRT ekranlarından izleyicilere aktarıldı. Kısıtlı olanakları ve yeterince tecrübeye sahip olmayan muhabirleri ile ilk harekate hazırlıksız yakalanan TRT, Mersin'den haber geçmek durumunda kalmış, ancak ikinci harekatta Kıbrıs'ta kaydedilen görüntüleri yayımlayabilmişti.¹⁶²

Cem döneminde radyo yayıncılığında da önemli bir gelişme olmuştu. Televizyona göre daha "kurumlaşmış" ve daha az teknik imkana ihtiyaç duyan radyo yayınlarına, 1975 yılında bir ikincisi eklenmişti. 1 Ocak 1975 günü TRT I radyosuna alternatif olarak TRT II radyosu da yayınlarına başlamıştı.¹⁶³ En önemli özelliği sanat, edebiyat ve genel kültüre verdiği önem olan yeni radyo istasyonunda, her hafta iki radyo oyunu ve bir *Arkası Yarın* yayınlanmaktaydı.¹⁶⁴

İsmail Cem İpekçi döneminde, öne çıkan televizyon yapımlarından biri olan "Kaynanalar" adlı dizi, Tekin Akmanşoy tarafından yazılıp yönetiliyordu. Döneminin en çok sevilen yerli yapımlarından olan dizi, 25 yıl boyunca devam etti. "Çocukların Evreni", "Birlikte Olalım", "Atlı Karınca", "Çocuklar İçin", "Oyun Treni" ve "Daldan Dala" adlı programlar da dönemin özgün çocuk programlarıydı. İsmail Cem döneminin kültür sanat programlarından bazıları ise "Sanatçının Dünyası", "Sanat ve İnsan",

---

¹⁶¹ Serim, s. 79

¹⁶² Serim, s. 80

¹⁶³ Cem, s. 96, 111

¹⁶⁴ Cem, s. 109

“Sanat Çevresi”, “Yaşasın Edebiyat” ve “Edebiyat Dünyası” adlı yapımlardı. Cem döneminde başlanan ve gelenekselleşerek günümüzde de sürdürülen yayınlardan biri de 1974 yılının ramazan ayında yayınlanmaya başlayan “İftar Saati” adlı *ilk dini kuşak programı* ve Kadir Gecesi’nde Sultanahmet Camii’nden yapılan mevlit yayınıydı.¹⁶⁵

Cem döneminde, Milliyet gazetesi tarafından dokuz şehirde yapılan bir anket çalışmasından çıkan sonuçlara göre, en çok izlenen programları yabancı diziler oluşturmaktaydı. İkinci sırada ise yine yurtdışından temin edilen konulu filmler yer alıyordu. Haber yayınları da çok izlenen programlar arasındaydı. Yukarıda bahsedilen Kaynanalar dizisi de en çok beğeni toplayan yerli dizi olarak tespit edilmişti.¹⁶⁶

Refik Özdek, “Hedef TRT” adlı kitabında Cem’i titiz bir şekilde eleştirmiştir. Ancak, haber verme sürecinin hızlanması, Avrupa Yayın Birliği ile ilişkiler ve Türkiye ve dünya klasiklerinin televizyona aktarılması konularında Cem’in başarısına da değinmiştir: Türkiye, Avrupa Yayın Birliği yönetim kurulu üyeliğine Cem döneminde seçilmişti ve yukarıda da bahsedildiği gibi, pek çok önemli eser Cem döneminde televizyona uyarlanmıştı.¹⁶⁷

Sol görüşlü olması ve Türkiye’nin geri kalmışlığını irdeleyen yazıları nedeni ile sağcı çevreler tarafından sevilmeyen Cem, kendisini genel müdür olarak atayan koalisyonun dağılmasından sonra göreve gelen yeni koalisyon tarafından görevden alınmıştı. Bakanlar Kurulu, 12 Mayıs 1975 tarihinde, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi öğretim üyesi olan Prof. Dr. Nevzat Yalçıntaş’ı TRT Genel Müdürü olarak atadı ve 500 gün süren Cem dönemi sona erdi. Ancak, Cem, görevden alınmasına ilişkin kararı mahkemeye taşıdı ve Danıştay yürütmeyi durdurma kararı aldı.¹⁶⁸ Bu karara rağmen Nevzat Yalçıntaş, 17 Mayıs - 24 Kasım 1975 tarihleri arasında 191 gün boyunca genel müdürlük görevini sürdürdü.¹⁶⁹ Bu dönemde televizyon, hafta içi saat 19:00-23:00 arasında, hafta sonu ise 18:00-0:00 saatleri arasında yayın yapıyordu.¹⁷⁰ Hükümet mahkemenin aldığı yürütmeyi durdurma kararını uygulamamıştı. Yalçıntaş ise 24

---

¹⁶⁵ Serim, s. 82-83

¹⁶⁶ Cankaya, s. 136

¹⁶⁷ Özdek, s. 105

¹⁶⁸ Cankaya, s. 134

¹⁶⁹ Özdek, s. 283

¹⁷⁰ Serim, s. 87

Kasım 1975'te istifa ederek görevinden ayrılmıştı. Yalçıntaş'ın istifasından sonra TRT Genel Müdürlüğü vekaleten teknik konulardan sorumlu daire Başkanı Doğan Erden'e verilmişti.¹⁷¹

TRT'nin bir sonraki genel müdürü, 19 Ocak 1976 yılında göreve başlayan Prof. Dr. Şaban Karataş oldu. Politik yönü ağır basan Karataş'ın göreve başlaması, TRT'de ideolojik yönü belirgin yeni bir yayıncılık döneminin başlangıcı olarak değerlendirilebilir.¹⁷² Hatta Aysel Aziz'in de belirttiği gibi, İsmail Cem İpekçi ve ondan sonraki TRT Genel Müdürleri çoğunlukla iktidardaki siyasal parti ya da partilerin görüşlerinin temsilcileri olarak nitelendirilebilirler.¹⁷³

Karataş döneminde öne çıkan gelişmelerden biri, 16 Ağustos 1976 tarihinde Kanada'nın Montreal kentinde başlayan Olimpiyat Oyunları'nın uydu aracılığı ile TRT televizyonundan yayınlanmasıydı. Bir diğer gelişme de, daha önceden projelendirilmiş olan ve 8 Mart 1976 tarihinde başlayan YAY-KUR (Yaygın Eğitim) yayınlarıydı.¹⁷⁴ Bu yayınlardaki amaç ise o yılın yayın planında şöyle ifade ediliyordu:

“Lise ve dengi okullardan mezun olan öğrencilere toplumumuzun ve ekonomimizin gereksinme duyduğu alanlarda çağdaş eğitim teknolojisinin bütün gereklerini kullanarak öğretim olanağı sağlamak ve böylece yüksek öğrenim önündeki yığılmaya çözüm bulmak amacıyla başlatılmıştır.”¹⁷⁵

Karataş döneminde, altyapı yatırımlarında da bir artış olmuştur. Musa Öğün döneminden sonra durulan yatırımlardan elde edilen en önemli başarılarından biri stüdyoların güçlendirilmesi ve arttırılması olmuştur. Yeni stüdyolar ile artık TRT, yabancı yapımların dublajlarını kurum içerisinde yapabilir hale gelmiştir. Daha önce oldukça fazla para harcanan dublaj işinin %80'i kurum içerisinde gerçekleştirilmiştir.¹⁷⁶

1977 yılında, Demirel Hükümeti'nin süresi tamamlandıktan sonra kurulan Ecevit hükümeti iktidar olduğunda, Şaban Karataş'ı genel müdürlük görevinden almıştı

---

¹⁷¹ Cankaya, s. 135

¹⁷² Cankaya, s. 139

¹⁷³ Aziz, s. 53

¹⁷⁴ Serim, s. 93-94

¹⁷⁵ Cankaya, s. 152

¹⁷⁶ Özdek, s. 328

ve yerine vekaleten Cengiz Taşer getirilmişti. Ancak, bu hükümetin güvenoyu alamaması ile birlikte, yeni bir Demirel Hükümeti iktidar olmuş ve genel müdürlüğe vekalet eden Taşer'i görevinden alıp yerine daha önce de bu göreve vekalet etmiş olan Doğan Erden'i vekaleten görevlendirmişti. Aynı hükümet daha sonra, eski Genel Müdür Nevzat Yalçıntaş'ı vekaleten tekrar atamıştı, fakat İstanbul Üniversitesi'nde akademisyen olan Yalçıntaş'ın üniversiteden izin alamayacağı kesinleşince asaleten atanamamış ve yine genel müdürlük görevini bırakmıştı.¹⁷⁷ Demirel Hükümeti, yıl sonunda CHP'nin verdiği gensoruyla devrilmiş ve çoğunluğu sağlamayı başaran Ecevit tekrar bir hükümet kurmuştu.¹⁷⁸ Bir radyo televizyonu kurumundan ve onun tarihinden bahsedilen bu satırlarda hükümet değişikliklerinin yer bulması, kurumun siyasal iktidarlar tarafından ne kadar önemsendiğinin ve kontrol altında tutulmak istendiğinin açık bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Nitekim, TRT özerkliğini yitirmiş olsa da halen çok tartışılan bir kurumdu. Değişen ise, özerklik yıllarında iktidardaki parti tarafından eleştirilen ve muhalefet tarafından savunulan TRT'nin, özerkliği kaldırıldıktan sonra muhalefet tarafından eleştirilmeye ve iktidar tarafından savunulmaya başlanması olmuştu. Erol Mutlu'nun ifadesi ile eleştirinin tarafları *normale dönmüştü*.¹⁷⁹

Hükümetler ve ona paralel olarak TRT Genel Müdürlerinin sürekli değiştiği bu dönemde, İsmail Cem'in açtığı davadan da kesin sonuç gelmişti. 16 Şubat 1978'de Danıştay, İsmail Cem'in TRT'nin yasal Genel Müdürü olduğuna ilişkin kesin kararı, Ecevit hükümeti tarafından uygulamaya konuldu ve İsmail Cem görevine geri döndü. Ancak, Cem "hükümeti güç durumda bırakmamak" için görevinden hemen istifa etti. Cem'in istifasından sonra Cengiz Taşer genel müdür olarak atandı. Kurum içerisinden gelen ilk genel müdür olma özelliğini taşıyan Taşer; kurumda avukatlık, program uzmanlığı ve program müdürlüğü, hukuk müşavirliği, genel müdür idari yardımcılığı gibi görevlerde de hizmet vermişti.¹⁸⁰

TRT'nin televizyon yayınlarının onuncu yılında Genel Müdür olan Taşer, o dönemde İsmail Cem'den sonra en çok yerli dizi yaptıran ve yayınlatan genel müdür olarak nitelendirilmişti. Taşer döneminde, bir yandan dramalara ağırlık verilirken diğer

---

¹⁷⁷ Cankaya, s. 144-145

¹⁷⁸ Serim, s. 99

¹⁷⁹ Mutlu, **Televizyon ve Toplum**, s. 21

¹⁸⁰ Cankaya, s. 148-149

yandan da kurum içi programlara da önem verilmişti. 1978 Haziran ayı boyunca Arjantin’de yapılan Dünya Kupası futbol karşılaşmaları televizyondan naklen yayınlanmıştı. 1979 yılında, “Gökkuşağı” adlı ilk çocuk haber programı yayımlandı ve aynı yılın 23 Nisan’ında “TRT Uluslararası 23 Nisan Çocuk Şenliği” adlı yayın yapıldı ve bu yayınlar her yıl tekrarlandı.¹⁸¹

Televizyon yayıncılığı onuncu yılına ulaşmıştı ancak bu yayınlara hem kurum içinden hem de dışından güçlü eleştiriler yöneltiliyordu. Onuncu yılda, yurtdışı kaynaklı yapımlara ağırlık verildiği ve Türkiye’nin yabancı kültürlerin etkisinde kaldığı yönünde eleştiriler yapılmaktaydı. Bu eleştiriler, dış yapımların evrensel ve kültür ve yaşamın öğrenilmesine sağladığı katkı göz önünde bulundurularak savunuluyordu. TRT’nin televizyon yayıncılığının onuncu yılında halen profesyonelleşemediğini öne sürülüyor ve bunun sebepleri arasında; yayının sürekli kopması, kimi zaman sessiz sadece görüntülü yayın yapılması, teknik araçlara sahip olunmasına rağmen çağdaş ortalama düzeyin altında kalınması ve yayınların yarısından fazlasının dış kaynaklı olması gibi hususlar sıralanıyordu.¹⁸²

Cengiz Taşer, her ne kadar yerli yapımlara öncelik vermeye çalışsa da, *televizyonun tüketim hızına ayak uydurabilmek için* diğer genel müdürler gibi dış kaynakları yayınlar satın almaktaydı. Çoğunluğu Amerikan yapımı olan bu dizilerden bazıları “*Aşk Gemisi*”, “*Küçük Ev*”, “*Baretta*”, “*Zengin ve Yoksul*”, “*Çarli’nin Melekleri*” ve “*Kökler*” idi. Bu dizilerin tuhaf bir özelliği ise renksiz yayın yapan TRT televizyonu tarafından satın alınan renkli yayınlar oluşuydu.¹⁸³

Taşer’in genel müdürlüğü, 13 Aralık 1979 tarihinde sona erdi ve yerine yine kurum içerisinden gelen Doğan Kasaroğlu atandı. Bu Genel Müdür değişikliği de yine bir önceki gibi, hükümet değişikliğinin peşi sıra gerçekleşmişti. Gazetecilik kökenli ve Ankara Hukuk Fakültesi mezunu olan Kasaroğlu, TRT Haber Dairesi Başkanlığı da yapmıştı. Türkiye’nin belki de en sıkıntılı dönemlerinde TRT’nin başında olan Kasaroğlu, 12 Eylül döneminde de bu görevi sürdürmüştü.¹⁸⁴ Kasaroğlu döneminde

---

¹⁸¹ Serim, s. 101

¹⁸² Cankaya, s. 150

¹⁸³ Serim, s. 101

¹⁸⁴ Cankaya, s. 159

ülkede ithalata kısıtlama getirmişti ve günlük yayın süresi 3 saate kadar düşmüştü. Bunların yanı sıra kurum finansal sıkıntı içindeydi. Ayrıca Kasaroğlu, maaşların ödenmemesi tehdidi ile hükümet tarafından sıkıştırılıyordu. Bu sebeplerde Kasaroğlu döneminde, büyük bütçeli yerli yapımlar üretilmedi ve yurtdışından ithal edilen yayınlar da oldukça azdı.¹⁸⁵

Kasaroğlu önerisi ile Reklam Dairesi Başkanlığı kurulmuştu ve özel televizyonlar televizyon reklamcılığı piyasasına hakim oluncaya kadar TRT önemli ölçüde reklam geliri elde etmişti. Ancak, tutucu ve bağlayıcı pek çok kuralı olan reklam yönetmeliği sebebi ile reklam verenleri memnun edememişti.¹⁸⁶ TRT’de o dönemde pek çok aksayan yan vardı, ama TRT bir yandan da kurumsallaşma belirtileri gösteriyordu: *“Aksayan yanlar, çekişmeler ve kurum dışından gelen eleştiriler, bu gelişimin görülmesine engel olabiliyordu ama nesnel bir gözle bakıldığında, bir yayın kurumunun yavaş yavaş olgunlaştığı, geliştiği anlaşılıyordu.”*¹⁸⁷

TRT, 12 Eylül 1980 Darbesi’nden en çok etkilenen kurumların başında geliyordu. Darbe ile birlikte ordu, TRT’nin üst yönetimine kısa bir süreliğine el koymuştu. TRT’nin yönetim ve denetim sorumluluğu Tümgeneral Server Bilgi’ye verilmişti ve o da bu görevi 30 Eylül’e kadar sürdürmüştü.¹⁸⁸ Bu kısa yönetim “değişikliğinin” ardından Doğan Kasaroğlu tekrar Genel Müdür sorumluluklarını üstlenmişti ancak TRT yayınları artık askeri yönetimin oluşturduğu ilkeler ışığında yapılıyordu.¹⁸⁹ Doğan Kasaroğlu 23 Ocak 1981’e kadar görevini sürdürmüştü ve bu sürede ülke yönetimini elinde bulunduran Milli Güvenlik Konseyi ile *özenli ve dikkatli* bir ilişki içerisinde olmuştu.¹⁹⁰ Darbe sonrası, Kasaroğlu’nun Genel Müdürlük görevini sürdürdüğü süre boyunca TRT personeline önemli değişiklikler yapılmamıştı.

Askeri yönetim, 23 Ocak 1981 tarihinde emekli tümgeneral Macit Akman’ı TRT Genel Müdürü olarak atadı. Akman’ın genel müdür olarak atanması TRT’de bir dönüm noktası olarak değerlendirilebilecek bir gelişme idi. Çünkü Akman döneminde

---

¹⁸⁵ Serim, s. 106

¹⁸⁶ Serim, s. 106-107

¹⁸⁷ Cankaya, s. 163

¹⁸⁸ Aziz, s. 56

¹⁸⁹ Cankaya, s. 167

¹⁹⁰ Serim, s. 112

359 sayılı TRT yasası askıya alınmış ve yerine yeni bir yasa uygulamaya konulmuştu.¹⁹¹ İlk işi kuruma bir disiplin getirmek olan Akman, özellikle televizyon departmanında çalışan yapımcı, yönetmen, spiker ve diğer yayın personellerini görevden alıp TRT dışındaki çeşitli kamu kurum ve kuruluşlarına göndermişti. Daha sonra "101'ler Listesi" olarak adlandırılan bu olay sonucunda TRT, alanında yetişmiş ve uzmanlaşmış pek çok personelini kaybetmiş oldu. Bu disipline sokma çabası neticesinde televizyon ve özellikle haber yayınları tekdüzeleşmiş, tek sesli bir hal almıştı ve TRT çalışanları iş güvencelerini yitirmişti.¹⁹² Benzer bir göreve son verme mevzusu 12 Mart döneminde de yaşanmıştı, ancak görevden alınanların sayısı bu kadar fazla değildi. 101'ler Listesi ile görevinden uzaklaştırılanlardan azımsanamayacak bir kısmı verdikleri hukuk mücadelesi sonucunda yıllar sonra görevlerini geri almışlardı.¹⁹³

Macit Akman döneminde kamu yayıncılığına dair üzerinde durulmaya değer birkaç gelişme olmuştu. Akman döneminde eğitim programlarına ağırlık verilmiş ve doğrudan ya da örgün eğitime destek olmak amaçlı dizi eğitim yayınları başlatılmıştı. "Televizyon Okulu", "Açıköğretim" ve "Sınava Doğru" öne çıkan eğitim yayınlarıydı. İlk olarak 2 Mart 1981 tarihinde yayınlanan Televizyon Okulu programı ile okuma-yazma bilmeyen yetişkinlere okuma-yazma becerisinin kazandırılması amaçlanmıştı. Milli Eğitim Bakanlığı ile TRT'nin ortak yürüttüğü proje, yeterli ön hazırlığın yapılmamış olması, yapımcıların bu konudaki deneyimsizlikleri ve altyapı eksiklikleri gibi nedenlerle hedeflenen başarıya ulaşamamıştı. 1981 yılı sonunda yapılan bir araştırma sonucunda programın hedef kitlesinin sadece %25'inin bu programdan okuma yazma öğrendiği tespit edilmişti.¹⁹⁴

Eğitim yayınlarına ağırlık verilmiş olsa da 1981 yılı TRT için zor bir yıldır. Çünkü, kurum büyük bir finansal krizin içindeydi. Gelir ve giderler arasındaki fark dokuz sıfırlı rakamlara ulaşmıştı. Buna ek olarak ülkenin içinde bulunduğu enerji krizi nedeniyle de yurtdışından naklen yapılan spor yayınlarında, önceki yıllara göre azalma olmuştu. Bu mali krize rağmen, eğitim yayınlarının artırılması için ikinci bir televizyon kanalının gerekliliği dile getirilmeye başlanmış, yine aynı yıl renkli televizyon deneme

---

¹⁹¹ Aziz, s. 57

¹⁹² Aziz, s. 58-59

¹⁹³ Cankaya, s. 183

¹⁹⁴ Aziz, s. 59-60

yayınları arttırılmış ve 23 Nisan Çocuk Şenliği ve Avrupa Basketbol Şampiyonası renkli olarak yayınlanmıştı.¹⁹⁵

Hem kamuoyunda hem de kurum içinde televizyon yayınlarının kalite ve nitelik yönünden yetersizliğinden yakınılıyordu. Bunun yanı sıra renkli televizyon yayıncılığına geçişe karşı çıkanlar vardı. Televizyonun Türkiye'ye erken geldiğini ve gerekli hazırlığın yapılmadığı yönündeki argümanları ile renkli televizyon ve ikinci televizyon kanalına karşı çıkılıyordu.¹⁹⁶ 1980 yılında TV 1'in yayında olmadığı saatlerde deneme yayını olarak başlayan TRT'nin ikinci televizyon kanalı olan TV 2, gerçek anlamda yayın hayatına 6 Ekim 1986 tarihinde başlayacaktı.¹⁹⁷

Akman döneminde öne çıkan bir diğer gelişme de Açıköğretim yayınlarının başlamasıydı. Doğrudan TRT'ye ait bir yapım olmayan ve Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi tarafından TRT'nin Eskişehir'deki stüdyolarında üretilen bu eğitim yayınları 15 Ocak 1983 tarihinde başlamıştı. Uzun yıllardır üzerinde çalışılan bu proje ile özellikle 1970'li yıllardan sonra artan genç nüfusun üniversite kapılarına yığılması sorununa bir çözüm üretmek amaçlanmıştı. Türkiye'deki gelişim ve uygulama süreci farklı olsa da benzer yayınlar diğer ülkelerde de vardı.¹⁹⁸ Çalışmanın ilk bölümünde ele alınan BBC'nin, Open University yayınları bunlardan biridir.

Sınava Doğru adlı program da Akman döneminde öne çıkan bir diğer eğitim yayınıydı. Milli Eğitim Bakanlığı ve TRT'nin işbirliği ile üretilen bu programlarda amaç, üniversite sınavlarına girecek adayların bilgi ve becerilerini arttırmaktı. Sınava Doğru ve yukarıda üzerinde durulan diğer faydalı eğitim programlarının ötesinde Akman döneminde halen devam eden elektrik sıkıntısı yüzünden yayın süreleri kısaltılmıştı. 1981 Ekiminden itibaren, hafta içi 19.50-22.55, Cumartesi günleri 17.00-23.40 ve Pazar günleri de 10.00-22.55 arasında yayın yapılmaktaydı.¹⁹⁹

Akman döneminde göze çarpan bir diğer durum da kurumdaki denetimdi. Kurumda yoğun bir yayın denetimi söz konusuydu. Çıkarılan dil genelgesi ile bazı

---

¹⁹⁵ Cankaya, s. 175, 177, 179

¹⁹⁶ Cankaya, s. 180

¹⁹⁷ Yengin, s. 74

¹⁹⁸ Aziz, s. 60

¹⁹⁹ Serim, s. 125

kelimeler yasaklanmış ve onların yerine önerilen alternatif kelimelerin kullanılması zorunlu tutulmuştu. Yasaklanan “neden” kelimesinin yerine “sebebe”, “ulus” kelimesinin yerine de “millet” kelimesinin kullanılması gerekiyordu.²⁰⁰ Akman dönemindeki sıkı denetime bir diğere örnek de “Yorgun Savaşçı” adlı dizinin “yakılmasıydı”. Atatürk’ün 100. doğum yıldönümü için hazırlanan ancak gecikerek 1983 yılında tamamlanan, Kemal Tahir’in aynı adlı romanından uyarlanan dizi, yayına hazır hale getirildikten sonra yakıldığı TRT Genel Müdürü Macit Akman tarafından kamuoyuna açıklanmıştı. Bu olayın peşini bırakmayan gazeteler üç yıl sonra, yakılma emrinin dönemin Başbakanı Bülent Ulusu tarafından verildiğini yazmışlardı. Olaydan yaklaşık yedi yıl sonra yapılan bir habere göre de yakılma kararını bir komisyon vermişti.²⁰¹

1980 Darbesi’nin beraberinde getirdiği ve 1982 yılında halkoylaması ile kabul edilen Anayasa ile, daha önceki anayasada 121. Madde’de yer alan TRT ile ilgili içerik 133. Maddeye taşınmıştı:

“Madde 133: Radyo ve televizyon istasyonları, ancak Devlet eli ile kurulur ve idareleri bir kamu tüzel kişiliği halinde düzenlenir. Kanun, Türk Devleti’nin varlık ve bağımsızlığını, Ülkenin bölünmez bütünlüğünü, toplumun huzurunu, genel ahlakı ve Anayasa’nın 2. maddesinde belirtilen Cumhuriyetin temel niteliklerini koruyacak tarzda yayın yapmasını düzenler ve kurumun yönetim ve denetiminde, yönetim organlarının oluşturulmasında ve her türlü radyo ve televizyon yayınlarında tarafsızlık ilkesini gözetir.”²⁰²

Anayasa değişikliğini, 1983 tarihinde Meclis’te kabul edilen, 2954 sayılı TRT Yasası takip etti. Yasa ile birlikte, Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulu²⁰³ kurulmuştu.²⁰⁴ Her ne kadar biz TRT Yasası diye ansak da, bu kanun öncekilerinden farklı olarak doğrudan TRT Kurumu Kanunu değil, radyo televizyon alanının tamamını kapsayan bir kanundu. İlk bölümü amaç, kapsam, tanımlar, temel ilkeler ve yayın esaslarına ayrılan yasanın ikinci bölümü RTYK’ya, üçüncü bölümü de Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu’na ayrılmıştı. Bu yasa, 3984 sayılı yasa 1994 yılında yürürlüğe

---

²⁰⁰ Cankaya, s. 178

²⁰¹ Serim, s. 116

²⁰² Aziz, s. 62-63

²⁰³ İlerleyen yıllarda adı Radyo-Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) olarak değiştirilmiştir.

²⁰⁴ Yazıcı, s. 53

girene kadar yayıncılık alanının tamamını kapsayan bir yasa olmuş ve o tarihten sonra TRT Kanunu niteliğine bürünmüştü.²⁰⁵

1 Ocak 1984 tarihinde Özal Hükümeti göreve başlamış ve 2954 sayılı yasanın tüm hükümleri yürürlüğe girmişti.²⁰⁶ Yasa gereği RTYK, TRT Genel Müdürü görevi için üç isim önermiş ve bu isimlerden İstanbul Üniversitesi İktisadi Coğrafya Fakültesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Tunca Toskay, 28 Mart 1984'te atanarak göreve başlamıştı. Hükümetin RTYK'daki temsilcisi olan Toskay'ın bu göreve atanması eleştiri konusu olmuş ve "hükümetin adamı" olarak nitelendirilmişti.²⁰⁷ RTYK tarafından önerilerek atanan ve dört yıl görev yapan Toskay'ın bu süre içinde RTYK ile arası açılmış ve Kurul bir sonraki dönem için Toskay'a, üç kişilik öneri listesinde yer vermemişti.²⁰⁸

Toskay'ın görev yaptığı 1984-1988 yılları arasında önemli teknik gelişmeler ve uygulama değişiklikleri olmuştu. Bunlardan ilki 1 Temmuz 1984 tarihinde televizyondaki tüm programların renkli olarak yayınlanmaya başlamasıydı.²⁰⁹ Aslında 1982 yılından beri bazı programların yayını renkli olarak yapılmaktaydı, ancak tamamen renkli yayına geçiş, TRT'nin televizyon yayınlarına başlamasından 16 yıl sonra gerçekleşebilmişti.²¹⁰ Renkli televizyona geçilmesi pek çok tartışmayı da beraberinde getirmişti. Bu tartışmaların sebebi, renkli yayınlara geçişin ülke ekonomisine yapacağı olumsuz etkiydi. Renkli televizyon için hem TRT'nin bazı altyapı harcamaları yapması, hem de izleyicilerin alıcılarını değiştirmesi gerekiyordu. Bir diğer husus da renkli televizyon alıcısı üretimi için yapılması gereken yatırımlardı. O tarihte Türkiye'de 4,5 milyon kayıtlı ve 1,5 milyon kayıtsız olmak üzere 6 milyon televizyon alıcısı mevcuttu. Renkli yayınlar için PAL (Phase Alternation Line) sistemi tercih edilmişti. Bu tercihin sebebi ülkedeki siyah-beyaz televizyon alıcılarının da aynı sistem ile yayın yapıyor olmasıydı. Böylelikle TRT tüm yayınlarını renkli olarak vericilerinden aktarsa da siyah-beyaz televizyonları olan izleyiciler yayınlara renksiz de olsa ulaşmaya devam edebiliyorlardı. Dünyada renkli televizyon yayıncılığına geçişin

---

²⁰⁵ Cankaya, s. 196

²⁰⁶ Cankaya, s. 230

²⁰⁷ Serim, s. 126

²⁰⁸ Aziz, s. 67

²⁰⁹ Yengin, s. 73

²¹⁰ Aziz, s. 70

başladığı dönemde, Türkiye televizyon yayıncılığına siyah-beyaz olarak giriş yapmıştı. 1966 yılında Federal Almanya tarafından hibe edilen televizyon sistemlerinin bağlayıcılığı yıllar sonra anlaşılmıştı.²¹¹

1984 yılında planlanan televizyon yayın süreleri hafta içi 3 saat 15 dakika, cumartesi günleri 6 saat 45 dakika ve pazar günleri de 10 saattir. Tamamen renkli yayıncılığa geçişin tamamlandığı 1984 yılının 4 Mayıs'ında renkli reklam yayınları başlamıştı ve renkli reklamların ücreti %40 artmıştı. Reklamlarla ilgili bir diğer gelişme de aynı yıl içinde bira ve alkollü içki reklamlarının yasaklanması olmuştu. Yine aynı yıl 14 Ekim'de işitme engelliler için ilk haber yayını gerçekleştirilmişti. Bir diğer olumlu gelişme de yerli dizilerin yurtdışına satışları için bir anlaşma yapılmış olmasıydı.²¹²

1984 yılında yemek, sağlık, ev ekonomisi, aile ilişkileri, çocuk bakımı gibi konuları işleyen "Hanımlar Sizin İçin" adlı program başlamıştı. Bir sonraki yıl, 7 Ekim 1985 tarihinde TRT ekranlarında ilk pembe dizi yayınlanmıştı. İlerleyen yıllarda sayıları artacak olan bu Meksika/Brezilya yapımı dizilerin ilki, 1970'li yılların favori pembe dizilerinden olan "Köle Isaura"ydı.²¹³

1985-1989 yıllarını kapsayan Beşinci Beş Yıllık Plan'da, televizyon yayınlarının geliştirilmesi ve çoğaltılması planlanmıştı. Bunu takiben 15 Ocak 1985 tarihinde TRT Yönetim Kurulu'nda ikinci bir televizyon kanalının oluşturulması kararlaştırılmıştı ve TRT'nin ikinci televizyon kanalı olan TRT 2, 6 Ekim 1986 tarihinde yayınlarına başlamıştı.²¹⁴ TRT 2'nin amacı, kültürel gelişmenin sosyal ve ekonomik değişimlere ayak uydurmasını sağlamak ve izleyicilerin kültür düzeyini yükseltmekti ancak ilk yıllar bu amaca hizmet eden bir yayın planlaması geliştirilememişti.²¹⁵ TRT 2'nin yayınları, izleyicilere farklı türden programlar arasında seçim yapma imkanı tanımaktan ziyade, benzer programları farklı zamanlarda izleme şansı vermekteydi. Aşağıdaki tabloda da görüldüğü gibi TRT 2, ancak 90'lı yılların ortasına gelindiğinde TRT 1'den daha farklı ve kendi amacına yönelik bir yayıncılık

---

²¹¹ Aziz, s. 71-72

²¹² Cankaya, s. 231, 233

²¹³ Serim, s. 134, 136

²¹⁴ Çaplı, **Türkiye'de Gazetecilik**, s. 303

²¹⁵ Cankaya, s. 240

yapmaya başlamıştı.²¹⁶ 1987 yılında, TRT 1 ve TRT 2'nin haftalık toplam yayın süresi 129,5 saat olmuştur.²¹⁷

Tablo 1: 1988 ve 1995 yıllarında TRT 1 ve TRT 2'nin Programlara Göre Yayın Oranları²¹⁸

İçerik Türü	1988		1995	
	TRT 1	TRT 2	TRT 1	TRT 2
Eğitim-Kültür	38	21	27	39
Drama	25	37	28	33
Müzik	5	12	12	9
Eğlence	4	9,5	8	2
Haber-Spor	22	18	23	15,5
Reklamlar	4	0,5	1	0,5
Diğer	2	2	1	1
Toplam	100	100	100	100

Kaynak: Aysel Aziz, **Elektronik Yayıncılıkta Temel Bilgiler**, Ankara: Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, 1996, s. 172

TRT 2'nin yayınları ilk yıllarda sadece Ankara, İstanbul, İzmir ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin pilot olarak seçilen şehirlerinden izlenebiliyordu. Yayınlar Doğu ve Güneydoğu Anadolu'ya, kurulan dev çanak antenler aracılığıyla aktarılmaktaydı. TRT 2 ile birlikte uydu yayıncılığı da başlamıştı.²¹⁹ TRT 2'nin programları İstanbul'daki TRT stüdyolarında hazırlanıyor ve yayın bu şehirden gerçekleştiriliyordu. Merkezden, yani Ankara'dan, görece özerk bir şekilde yayınlarını üreten TRT 2, ilerleyen yıllarda merkeze bağlanacaktı.²²⁰

Tunca Toskay döneminde temelleri atılan ve günümüzde halen devam eden bir uygulama ise Kurum dışına yaptırılan programlardı. Toskay'ın Yönetim Kurulu'ndan geçirdiği bir yönetmelik değişikliği sonrası prodüksiyon şirketlerinden program satın almanın yolu açılmıştı.²²¹ Toskay döneminde artış gösteren bu kurum dışına sipariş edilen dramaların sayısı, 1984 yılında 26, 1985'te 32, 1986'da 27 ve 1987'de ise 40'tı. 1985-1991 yılları arasında ise toplam 155 program kurum dışı prodüksiyon şirketlerinden satın alınmıştı. 1991 yılına gelindiğinde TRT için program üretmeye

²¹⁶ Aziz, s. 75

²¹⁷ Serim, s. 141

²¹⁸ Bu tabloda 1988 yılına ait rakamlar ile Tablo 2'deki rakamlar arasında küçük bir çelişki söz konusudur. Ancak bu çelişki, tablo ile vurgulanmak istenen durumu etkilememektedir.

²¹⁹ Cankaya, s. 239

²²⁰ Serim, s. 131

²²¹ Serim, s. 139

çalışan prodüksiyon şirketi sayısı 300'ü bulmuştu.²²² Günümüzde bu şirketlerin sayısının dört haneli rakamlara ulaştığını söylemek zor değildir. Yine aynı şekilde bugün TRT'nin kurum dışına sipariş ettiği yapımların sayısı bir o kadar fazladır. Hatta bu konu 2012 yılında bir milletvekili tarafından soru önergesi haline getirilmiştir.²²³ Günümüz TRT'sinin dış yapımlara olan bağımlılığı ilerleyen bölümlerde ele alınacaktır.

Tunca Toskay, liberal politikaları ile bilinen Turgut Özal Hükümeti ile aynı yılda göreve başlamıştı. Yukarıdaki rakamlardan da anlaşılacağı gibi Toskay döneminde Kurum dışı prodüksiyon şirketlerinden satın alınan programların sayısında artış vardı. 1980 Darbesi ve ardından Özal Hükümeti ile ülkede etkisini gösteren liberal politikaların TRT'deki yansıması bu program satın almaları olmuştu. Cankaya bu durumu, "üstü örtük bir şekilde özelleştirme" olarak nitelendirmişti.²²⁴ TRT'nin özelleştirilmesi düşüncesi, 1991 yılında o dönemde Cumhurbaşkanı olan Turgut Özal tarafından şu sözlerle dile getirilmişti: *"TRT mutlaka özelleştirilmelidir. Yani muhakkak bir özel şirket gelsin burayı işletsin demiyoruz. Kendi geliri kendi gideri ile halka açılmış, hisse senetlerini satan ticari bir kuruluş haline gelmelidir. Bu da özelleşmedir."*²²⁵ TRT'nin özelleştirilmesi gerçekleşmiş bir plan olmasa da düşündürücüdür. Özelleştirmede amaçlanan TRT'yi siyasetin elinden kurtarmaktır. Ancak bu hisse senedi yoluyla özelleştirmenin TRT'yi piyasa koşullarına bağımlı ve kar etmesi gereken bir kuruma dönüştüreceği görmezden gelinmiştir.

Toskay döneminde drama türündeki yapımlar kurum dışında yaptırılırken belgesel türündeki yapımlar kurum içinde üretilmekteydi. 1977 yılında kurulan Belgesel Programlar Müdürlüğü'nün sorumluluğunda 1984 yılında 5, 1985'te 40, 1986'da 69 ve 1987'de 58 belgesel üretilmişti. Önceleri yurtiçinde doğa, tarih ve kültürel varlıklarla ilgili yapılan belgesellerin konularına daha sonra yurtdışına özellikle

---

²²² Aziz, s. 79-81

²²³ Ali Eyüboğlu, **TRT Son 10 Yılda Kime Ne Yaptırdı?** (22 Mayıs 2012), <http://cadde.milliyet.com.tr/2014/11/06/YazarDetay/1543260/trt-son-10-yilda-kimi-ne-yaptirdi-> (20 Aralık 2014)

²²⁴ Cankaya, s. 237

²²⁵ **Milliyet**, "TRT Siyasetten Uzak Tutulmalı", 6 Ocak 1991, s. 10

Türk işçilerin olduğu ülkelere yönelmişti.²²⁶ "Saray ve Tarih", "Selçuklu Mimarisi ve Taş Süslemeler", "İshak Paşa Sarayı" bu belgesellerden bazılarıydı.²²⁷

Kejanlıoğlu, TRT'de Toskay dönemini kapsayan 1983-1987 yılları arasındaki yayıncılık politikasında iki ayrı odak noktası üzerinde durur: Birincisi, eskiden beri süregelen, hükümet yanlısı yayınları, 'tarafsızlık' ilkesine kilitlenen tartışmalar ve siyasal-ideolojik yönelim bağlamındaki yayın politikasıdır. İkincisi ise, teknik açıdan TRT ile PTT'nin ilişkisi çerçevesinde yayıncılık ve telekomünikasyon alanlarının etkileşimine ve –TRT için– artan tecimselleşme ve özelleşme eğilimine bakarak ayırt edilebilecek olan hükümetin gelecek-yönsemeli yayıncılık politikasıdır. Dönemin hükümetinin kendi odak noktasına yönelik yayıncılık uygulamaları, TRT ekranlarından olabildiğince yararlanarak ağırlıklı olarak iktisat politikasına yönelik uygulamaları benimsetmek, radyo-televizyonda milliyetçi ve muhafazakar içerikli programları desteklemek ve diğer yandan da pragmatik yollarla TRT'ye gelir sağlamak ve 'zaman özelleşmesi' ile reklam ve özel yayınlara yer vermek olmuştur. TRT'nin yerli yapımlarında milliyetçi ve muhafazakar bir çizgi hakimdi, ancak bu yabancı yapımların sayısının azaldığı anlamına gelmiyordu: Yurtdışından ithal edilen programların tüm programlar içindeki oranı 1984'te %35, 1985'te de %45'ti. Bu dönemde başlayan kurum dışına program yaptırma politikası, hükümetin –yeni sağ olarak nitelendirilen– siyasal-ideolojik yöneliminin bir yansımasıydı: Bir yandan devletin yayın tekeli, kendi siyasal ve kültürel aracı olarak kullanırken bir yandan da özel sektörü destekliyordu.²²⁸

Toskay döneminde kurumun finansal yapısına katkı sağlayacak bir gelişme de yurtdışına TRT programlarının satılmaya başlanmasıydı. 1981 yılında Eurovision aracılığı ile yapılan bazı program satışları mevcuttu. Ancak yukarıda da değinildiği gibi, Toskay döneminde yapılan anlaşma ile bu satışlar arttı. 1985 yılında 24 milyon TL, 1986'da ise 9 farklı ülkeye yapılan 52 program satışından 203 milyon TL elde edilmişti. Bu rakamların artmasında renkli televizyon yayınlarına başlanmasının ve tüm

---

²²⁶ Aziz, s. 81-82

²²⁷ Serim, s. 142

²²⁸ Beybin Kejanlıoğlu. **Türkiye'de Medyanın Dönüşümü**, 1. Basım, Ankara: İmge Kitabevi, 2004, s. 261-264

programların renkli üretilmesinin de etkisi büyüktü.²²⁹ Bir önceki genel müdürün siyah-beyaz televizyon yayınları için malzeme bulmanın güçlüğüne dile getirmiş olması bu iddiayı destekler niteliktedir.²³⁰

Toskay döneminde televizyon yayıncılığı açısından pek çok olumlu gelişme olmuştu. Ancak olumsuz bazı gelişmeler de vardı. Bunlardan biri 16 Ocak 1985 tarihinde çıkartılan dil genelgesiydi. Bu genelge ile bazı kelimeler yasaklanmış ve yerlerine Osmanlıca kökenli sözcüklerin kullanılması önerilmişti.²³¹ Anı, başyapıt, devrim, doğa, etkin, kuram, olanak, özgürlük ve öykü gibi kelimeler yasaklanan kelimeler arasındaydı.²³² Toskay dönemi ile ilgili akılda kalan bir diğer olumsuzluk ise bu dönemin tarafı, hükümet yanlısı, partizan yayınlar, ülkücü kadrolaşma hareketi ve yolsuzluklarla anılmasıydı. Toskay döneminde çıkartılan dil genelgesinin yanı sıra bazı sanatçılara televizyona çıkma yasağı uygulaması da bir diğer olumsuzluktu.²³³

TRT'nin 1990'lı yıllara kadar devam eden yayıncılık tekeli sadece televizyon yayıncılığında değil radyoda da sürüyordu. 1980'li yılların başında TRT üç farklı istasyon ile radyo yayını yapmaktaydı. 1983 yılında, TRT Radyo 1 ülkenin %90'ına, Radyo 2 ise %82'sine ulaştırılabiliyordu. TRT Radyo 3 ise 27 FM vericisi ile yayınlarını sürdürmekteydi. Bu üç radyo yayınına 1987 yılında Radyo 4 eklenmişti. TRT Radyo 1, dinleyiciyi sıkmadan, yormadan bilgi, haber vermek, müzik gereksinimlerini karşılamak, eğlendirmek ve eğitmek amaçlarını taşıyan bir istasyondur. Radyo 2, kültür ve eğitim radyosu olarak nitelendirilirken Radyo 3 de müzik ağırlıklı bir yayın sürdürmekteydi. Radyo 4 ise, ilk zamanlarda Türk Sanat Müziği ve Türk Halk Müziği yayınları ve kısa haber bültenlerinden oluşan bir yayın yaparken, televizyonda yayınlanan dış kaynaklı yapımların orijinal seslerinin televizyon ile aynı anda yayını yapılmıştır. Yurtdışına yönelik yayınlar ise "Türkiye'nin Sesi" adlı radyodan, İngilizce, Almanca, Fransızca, Arapça, Elence, Sırp-Hırvatça, Arnavutça, Bulgarca, Romence, Macarca, Farsça, Urduca, Rusça, Çince ve Azerbaycan Türkçesi ile yapılmaktaydı.

---

²²⁹ Aziz, s. 85

²³⁰ Aziz, s. 71

²³¹ Cankaya, s. 234

²³² Serim, s. 128

²³³ Kejanlıoğlu, *Türkiye'de Medyanın Dönüşümü*, s. 246

Türkiye'nin Sesi radyosu üç farklı postadan (TSR-1, TSR-2, TSR-3) yayın yapmaktaydı ve günde toplamda 28 saat Türkçe ve 18 saat de yabancı dilde yayın yapıyordu.²³⁴

2954 sayılı yasa ile oluşturulan RTYK'nın TRT'ye atanacak genel müdür için 3 aday önerme görevinden bahsetmiştik. Buna ek olarak RTYK, TRT Yönetim Kurulu için 12 aday belirliyordu ve TRT'nin hazırladığı genel yayın planlarını da yine RTYK tarafından onaylanıyordu.²³⁵ 1984 yılında RTYK tarafından önerilerek TRT Genel Müdürü olan Tunca Toskay, görevi süresi içerisinde Kurul ile arasını açmıştı ve tekrar önerilmemişti. Toskay döneminde RTYK tarafından TRT'ye gönderilen uyarılar, yayın saatlerinin uygunluğundan içeriğin yayın ilkelerine uyup uymamasına, programların yayın kanallarının uygun olup olmadığından haberlerde magazinleşmenin sakıncalarına kadar uzanan konuları içermekteydi. RTYK, TRT ile ilgili toplamda 73 rapor hazırlamıştı.²³⁶

Görev süresi 21 Mart 1988 tarihinde dolan Toskay'ın yerine, RTYK - Başbakan'ın isteği doğrultusunda- Başbakanlık Dış Politika Danışmanı Cem Duna'yı genel müdür olarak önermişti. Duna, 27 Mart 1988'de TRT Genel Müdürü olarak atanmıştı.²³⁷ TRT'nin onuncu genel müdürü olan Duna, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi mezunuydu ve bu görevinden önce Dışişleri Bakanlığı'nda çalışıyordu. Duna'nın anlamlı adımlarından biri Toskay döneminde çıkartılan ve 205 kelimeyi dil genelgesini kaldırmak olmuştu.²³⁸

Duna döneminde öne çıkan gelişmelerden biri de televizyonun ilk uzun metrajlı çizgi filmi olan "Dede Korkut"un 17 Mayıs 1988 tarihinde yayınlanmasıydı. Derviş Pasin'in hazırlayıp yönettiği çizgi filmin senaryosunu da TRT Çocuk Şubesi Müdürü Tekin Özertem yazmıştı. Aynı yılın yeni yayın döneminde televizyonların yayın süreleri arttırılmıştı. TRT 1 hafta içi 7.00-12.00 ve 15.00-01.00 arasında yayın yapmaya başlamıştı. TRT 2 de öğleden sonra başlayan yayınları gece 12.00'da bitiyordu. Her iki kanal da yeni yayın dönemi ile birlikte hafta sonları tam gün yayın

---

²³⁴ Cankaya, s. 224-227

²³⁵ Aziz, s. 63

²³⁶ Aziz, s. 67-68

²³⁷ Serim, s. 147

²³⁸ Cankaya, s. 243

yapmaya başlamışlardı. 20 Mart 1989 gününde Milli Eğitim Bakanlığı ve Anadolu Üniversitesi'nin beraber hazırladığı Okul Televizyonu yayınlanmaya başladı.²³⁹

Tablo 2: 1988 yılında TRT'nin Radyo ve Televizyon Yayınlarının Programlara Göre Oranları

İçerik Türü	Radyo 1	Radyo 2	Radyo 3	Radyo 4	TRT 1	TRT 2
Eğitim	13.5	10.5	1.0	-	39	3
Kültür	5.5	8.5	-	-	6	15
Drama	4	4	-	-	17	34
Müzik	52.5	66	91	92	5	14
Eğlence	4	1	-	-	9	7
Haber	13.5	8.5	7	7	15	19
Spor	2	0.5	-	-	4	2
Reklam	4	-	-	-	4	4
Toplam (%)	99	99	99	99	99	98

Kaynak: TRT, 1989 Genel Yayın Planı, Ankara: TRT Basılı Yayınlar Müdürlüğü Yayınları, 1989, s. 47, 58, 61, 64, 66, 68, 70, 72.

Duna döneminde karşımıza çıkan olaylardan biri de TRT'nin sahip olduğu tüm vericilerin PTT'ye devredilmesi idi. 12 Ocak 1989 tarihinde çıkartılan 3517 sayılı yasa ile TRT'nin, radyo-televizyon vericileri ile ilgili taşınır ya da taşınmaz tüm varlığı PTT Genel Müdürlüğü'ne devredilmişti. Böylelikle TRT, teknik açıdan bağımsızlığını yitirmiş ve yayıncılık işlevinin bölünmesi ile özel girişimcilere yol açılmıştır.²⁴⁰ Vericilerin PTT'ye devredilmesi, TRT'nin özelleştirilmesine yönelik bir adım olarak da değerlendirilebilmekteydi. Vericiler 10 yıl boyunca PTT'nin kontrolünde kaldıktan sonra, 10 Temmuz 1999 tarihinde Resmi Gazete'de yayınlanan 4397 sayılı kanun ile TRT'ye devredilmişti:

“T.C. Posta, Telgraf ve Telefon İşletmesi Genel Müdürlüğüne devredilen bütün radyo ve televizyon verici ve aktarıcı istasyonları, program linkleri, TV yayınlarının uydudan alınmasında kullanılan sistemler (uydu uplinkleri ile Türksat ve diğer uydu sistemlerine ait transponderler ve karasal program linkleri hariç), bunlara ait taşınır ve taşınmaz mallar, her türlü teçhizat, yedekler, enerji nakil hatları, antenler, mefruşat, araç ve gereçler, yeni kurulacak tesisler için edinilmiş bulunan her türlü taşınır ve taşınmaz mallar 31.12.1999 tarihine kadar, net aktif değeri (katma değer vergisi

²³⁹ Serim, s. 150, 152, 154

²⁴⁰ Cankaya, s. 220

dahil) Hazine tarafından karşılanmak üzere Türkiye Radyo-Televizyon Kurumuna devredilir."²⁴¹

Turgut Özal, 1989 yerel seçimleri öncesi, "2000 Yılına Doğru" adıyla hazırladığı programı TRT'de yayınlamak istemişti. Ancak RTYK ve YSK'nın (Yüksek Seçim Kurulu) uyarılarını göz önünde bulunduran TRT, bu programı yayınlamamıştı. Seçimlerden başarılı bir sonuç alamayan ANAP ve Özal ise sorumluyu TRT Genel Müdürü olarak belirlemiş Cem Duna'yı istifaya davet etmişti. Cem Duna, göreve geldikten on üç say sonra 25 Nisan 1989 tarihinde görevinden istifa etmişti.²⁴²

RTYK'nın Duna'dan sonraki genel müdür adaylarını, 3 Mayıs 1989 tarihinde belirlemişti. RTYK'nın adayları Danyal Gürdal, Kerim Aydın Erdem ve Nedim Tekin'di. Adayların tümü TRT çalışanıydı. Hükümet genel müdür atamasını iki aydan daha uzun bir süre geciktirmiş olsa da 7 Temmuz tarihinde Kerim Aydın Erdem Genel Müdür olarak atanmıştı.²⁴³

TRT'de daha önce program yapıcılığı, program müdürlüğü, Radyo Dairesi Başkanlığı, Televizyon Dairesi Başkanlığı ve Genel Müdür Program Yardımcılığı gibi görevlerde bulunmuş olan Erdem'in genel müdürlük döneminde öne çıkan gelişmelerden biri TRT'nin üçüncü televizyon kanalı olan TRT 3'ün yayına başlamasıydı.²⁴⁴ TRT 3, 2 Ekim 1989'da deneme yayınlarına, 10 Ekim'de ise Ankara, İstanbul ve İzmir'den izlenebilen yayınlarına başlamıştı.²⁴⁵ GAP TV yayınları da yine bu tarihte başladı. Adını Güneydoğu Anadolu Projesi'nden alan GAP Televizyonu, projeye dahil olan şehirlerden her gün 20.00-23.00 arasında izlenebiliyordu.²⁴⁶ GAP yayınlarının amacı, Projenin gerçekçi bir temele oturtulması için, bölgede gerekli olan toplumsal, kültürel ve psikolojik ortamın oluşturulması ve geliştirilmesine katkıda bulunmaktı. Haftada 27 saat yayın yapan GAP TV, tarımsal konulara ağırlık veriyordu. Sulu tarımı özendirici, çiftçinin verimi nasıl arttırabileceğine ilişkin bilgiler veren

---

²⁴¹ 6.7.1999 tarihli 4397 sayılı Radyo ve Televizyon Verici Tesislerinin Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu Genel Müdürlüğüne Devredilmesi ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, 1. Madde, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4397.pdf> (29 Aralık 2014)

²⁴² Serim, s. 149

²⁴³ Cankaya, s. 244-245

²⁴⁴ Serim, s. 156

²⁴⁵ Aziz, s. 77

²⁴⁶ Yengin, s. 75

programlarla birlikte, bölgedeki düşük okuma-yazma oranına yönelik olarak okuma yazmayı öğretmeyi amaçlayan programlar yayınlanmaktaydı.²⁴⁷

Kerim Aydın Erdem döneminin belki de en önemli özelliği, TRT'nin televizyon yayıncılığındaki tekelinin, yasalara aykırı olarak yayın yapmaya başlayan özel televizyon kanalı Magic Box Star 1 ile yıkılmasıydı. Böylelikle Türkiye, 1994 yılına kadar yasal bir zemine oturtulmasa da, karma yayıncılığa geçmiş oldu. Süreç, tıpkı 1970-80'li yılların İtalya'sındaki gibi işliyor ve fiili durum ile yasalar arasındaki çelişki kendini hissettiriyordu.²⁴⁸

3.3. Özel Televizyon Kanalları ve TRT

Dönemin Cumhurbaşkanı Turgut Özal, 1990 yılında, ABD gezisinde sırasında kendisine eşlik eden gazetecilere “*yurtdışından Türkçe televizyon yayını yapılmasını engelleyen bir kural yok. Dış memleketlerden bir kanal kiralayan Türkiye'ye yayın yapılabilir*” demişti. Özel televizyonculuk konusundaki olumlu görüşlerini bu söylemi ile belli eden Özal, bir yandan da ticari televizyon girişimcilerine de yol göstermiş oluyordu.²⁴⁹ Rumeli Holding, Federal Almanya'dan “Magic Box Incorporated” adlı şirketleri ile, Eutelsat'tan iki kanal kiralamış ve 1 Mart 1990 tarihinden itibaren, Eutelsat F5 uydusu üzerinden test sinyalleri yayınlamaya başlamıştı. Magic Box Star 1 adını alan bu kanal 7 Mayıs 1990 tarihinde ise günde 5 saat yayın yapmaya başladı. Bu kanal, Anayasa'da ve 2954 sayılı TRT Yasası'nda uydu yayınlarının statüsünü belirleyen hiçbir hüküm bulunmamasından faydalanarak yayın yapmaktaydı.²⁵⁰ Yasadaki boşluğun yanı sıra, Turgut Özal'ın da özel televizyon yayıncılığını desteklediği açıktı. Yukarıdaki açıklamasına ek olarak, eski TRT Genel Müdürü Tunca Toskay'ın Star 1'in yönetim kurulu başkanı olması da önemli bir göstergedydi. Ayrıca,

---

²⁴⁷ Cankaya, s. 249

²⁴⁸ Akarcalı, s. 156

²⁴⁹ Sevilay Çelenk, **Televizyon Temsil Kültür**, 1. Basım, Ankara: Ütopya Yayınevi, 2005, s.

²⁵⁰ Yengin, s. 116-117

Turgut Özal'ın oğlunun bu televizyona ortak olduğu iddiaları 1990 yılının sonunda gerçeklik kazanmıştı.²⁵¹

Magic Box Star 1 televizyonu, 1990 yılının Eylül ayına gelindiğinde haftada 92 saat yayın yapmaya başlamıştı. Star 1'in bu dönemdeki yayınların çoğunu dış kaynaklı yapımlardan oluşmaktaydı. Star 1'in ilk yılında, haber programları, futbol karşılaşmaları ve söyleşi programları dışında yerli yapım yoktu. Bir sonraki yıl ise, eklenen birkaç yerli komedi dizisi dışında durum aynıydı.²⁵²

Magic Box Star 1'i izleyen, Türkiye'nin ikinci özel televizyon kanalı ise Teleon olmuştu. Star 1'in sahibi Cem Uzan'ın ortağı Ahmet Özal'ı Teleon'a ortak etmemesi, bu kanalın yayın hayatına başlamasını karmaşık bir duruma sokmuştu. 8 Ocak 1992 tarihinde video klip görüntüleri ile test yayınına başlayan Teleon, Ahmet Özal tarafından korsan yayın yaptığı ve ortağı olduğu Star 1'in imkanlarının onun izni olmadan kullandığı gerekçesi ile kapatılmasını talep etmişti. On gün sonra Teleon'un test yayınları durdurulmuş ve yerini "geçici arıza" yazısı almıştı. Fakat 27 Ocak 1992 tarihinde Teleon, yayın hayatına başlamıştı. Star 1'den gelen tecrübenin yanı sıra vericilerin de yerleştirilmiş olması Teleon'a avantaj sağlamıştı. Teleon'un Genel Müdürü Serpil Akıllıoğlu, en çok izlenen saatlerde yerli yapımlara, dizi, şov ve eğlence programlarına; diğer saatlerde ise ağırlıklı olarak yabancı dizi ve filmlere yer vereceklerini söylüyordu.²⁵³

Yasal boşluktan faydalanarak yayın yapmaya başlayan üçüncü özel televizyon kanalı da Show TV olmuştu. Eski TRT çalışanlarından Nuri Çolakoğlu'nun genel müdürlüğünü yaptığı kanal, Fransa'dan kiralanan uydu üzerinden 1 Mart 1992 gününde yayın yapmaya başlamıştı.²⁵⁴ Hedef kitlesini "gençler ve kendini genç hissedener" olarak açıklayan televizyon tam gün yayın yapıyordu. 4 Ekim 1992 tarihinde ise Türkiye'nin dördüncü özel televizyonu Kanal 6 yayına başlamıştı. Bir sonraki yılın Mart ayında ise Show TV'nin şifreli kanalı olarak nitelendirilen Cine 5 deneme yayınlarına başladı. Bu kanal aynı zamanda Türkiye'nin ilk paralı kanalı oldu. Bu

---

²⁵¹ Kejanlıoğlu, *Türkiye'de Medyanın Dönüşümü*, s. 312

²⁵² Cankaya, s. 278

²⁵³ Yengin, s. 142-143

²⁵⁴ Serim, s. 275-276

kanalları 1993 yılının Temmuz ayında yayına başlayan ATV, aynı yılın Aralık ayında yayına giren Kanal D izledi.²⁵⁵ Birbiri ardına açılan bu özel kanallar ancak 1994 yılında yapılan yasa değişikliği ile yasal bir zemin kazanacaktı.

Birer birer yayın hayatına başlayan bu televizyon kanalları ile birlikte TRT'nin yasalar üzerinde devam eden yayıncılık tekeli fiilen ortadan kalkmıştı. TRT'nin yasal olmayan rakipleri, TRT yayıncılığını daha ilk günlerden etkilemeye başlamıştı. Örneğin Magic Box Star 1'in, 1990 yılbaşı gecesi ekrana tam on bir dansöz çıkaracağını duyurmasının ardından, Kerim Aydın Erdem de bu konudaki yasağı delerek TRT 1 ekranlarında dansöz oynatılması iznini vermişti. Yine Magic Box'un başlattığı 900'lü hatlar üzerinden düzenlenen yarışmalar, *bir para tuzağı olmasına karşın* TRT'de de yapılmıştı. TRT'nin özel televizyonlardan etkilendiğini gösteren bir diğer yayın da 31 Mayıs 1991 Cuma akşamı gerçekleştirilmişti: TRT, Dünyanın En İyi Mankeni (The Best Model of the World) adlı güzellik yarışmasını İstanbul'dan canlı olarak yayınlamıştı. Bu yayın, TRT'nin özel kanal Magic Box'la girdiği rekabetin bir sonucuydu.²⁵⁶

Yasal olmayan özel televizyonların TRT'ye etkisi sadece yayın içerikleri ile sınırlı kalmıyordu. TRT, reklam piyasasından elde ettiği geliri Star 1 ile paylaşmak durumunda kalmıştı. Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu'nun raporunda, TRT'nin 1990 yılı gelirlerinin %73'ünü oluşturan reklam gelirlerinde *aşırı derecede* azalmalar olduğu vurgulanıyordu.²⁵⁷ TRT o yılı 165 milyar lira zararla kapatmıştı. 1992 yılında ise kurumun reklam pastasındaki payı %43'ten %27'ye gerilemiş ve 1988 yılında 7500 olan personel sayısı 1992 yılında 6300'e düşmüştü.²⁵⁸ TRT'nin reklam gelirleri gittikçe azalıyordu ama buna karşılık diğer gelir kaynaklarında (elektrik faturasından alınan pay, bandrol ücretleri ve program satışları) önemli bir artış olmamıştı.²⁵⁹ TRT hem gelir hem de deneyimli personelini kaybediyordu ancak rekabetten kopmamak için de sürekli bir şeyler deniyordu: 1992 yılında TRT 1 ve TRT 2'de yayın süreleri arttırıldı. Star 1'in 24 saat süren yayınlarına karşılık TRT 1, sabah 08.00 ve gece 03.00 arasında, TRT 2 de

---

²⁵⁵ Yengin, s. 145-147, 149

²⁵⁶ Serim, s. 157, 162, 164

²⁵⁷ Çaplı, **Türkiye'de Gazetecilik**, s. 306

²⁵⁸ Bülent Çaplı, **Fili Hayal Etmek**, 1. Basım, Ankara: İmge Kitabevi, 2008, s. 139

²⁵⁹ Günseli Önal, "TRT'nin Reklam Geliri Hızla Eriyor", **Cumhuriyet**, 1 Mart 1992, s. 3

sabah 10.00 ve gece 02.00 arasında yayın yapmaya başlamıştı. Aynı yılın Şubat ayında başlayan Güner Ümit'in sunduğu Turnike adlı araba ödüllü yarışma programı Star 1 ile rekabet için yapılıyordu. Bir yıl sonra bu yarışma programı Star 1'de yayınlanmaya başlamıştı. TRT'nin özel televizyonlar ile rekabete girişmesinin belki de en somut delili, 1992 yılbaşında TRT'nin, Star 1'i geçtiğini açıklaması olmuştu. Star 1 de daha sonra TRT'nin iddiasını doğrular bir sonuç açıklamıştı.²⁶⁰

Erol Mutlu'nun, bu dönemde yayın yapmaya başlayan özel televizyon kanallarının yayınları hakkındaki yorumu dikkat çekicidir: *“İşin aslına bakılacak olursa, belki biraz abartılı bir iddia olabilir ama hayli doğruluk payı taşıdığını sanıyorum. Türkiye’de özel yayıncılık uygulaması TRT ne yapmışsa ya da ne yapıyorsa onun tam tersini yapmak ve söylemek şeklinde başladı ve gelişti.”*²⁶¹ Mutlu'nun da belirttiği gibi abartılı bir çıkarım olsa da durum bu şekilde nitelendirilebilir. Zaten, özel televizyonların TRT'nin yapmadıklarını yapıyor oluşu, yıllardır benzer yayınlar izleyen toplumun dikkatini çekmişti ve TRT de bu rüzgara kapılarak rekabet etmek uğruna kendi yayıncılık anlayışından bazı feragatlerde bulunmak durumunda kalmıştı. Yukarıda verilen birkaç örneğe ek olarak, TRT Genel Müdür Yardımcısı Yücel Yener'in 1992 Eylül ayında başlayan yeni yayın döneminde televizyonun en çok izlendiği 19.00-22.00 saatleri arasına en popüler programlar koyularak TRT 1'in “rekabet kanalı” olarak düzenlendiği açıklaması da TRT'nin özel televizyon kanallarıyla rekabete girdiğinin ya da girmek zorunda kaldığının net bir göstergesidir.²⁶² Özel televizyonlarla girilen rekabetin kurumu değişime zorladığı da açıktır. Sevilay Çelenk, Televizyon Temsil Kültür adlı kitabında, özel televizyon kuruluşlarının ilk yıllarda olmasa da 1990'lı yılların sonlarıyla birlikte, TRT televizyonunu içerik üretiminde ve akış planlamada ticari televizyon pratiğini dikkate almak yönünde bir değişime zorladığını vurgulamıştır.²⁶³

Türkiye, Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesi'ni (ASTS), 7 Eylül 1992 tarihinde imzalamıştı. Bu sözleşme, uluslararası boyuttaki televizyon yayınları için Avrupa'da ortak bir yayın standardı oluşturma ve yayınların serbestçe yapılmasını

---

²⁶⁰ Serim, s. 165-167

²⁶¹ Erol Mutlu, **Televizyon ve Toplum**, s. 68

²⁶² Ayşe Sayın, “TRT Rekabete Hazırlanıyor”, **Cumhuriyet**, 1 Kasım 1992, s. 10

²⁶³ Çelenk, s. 124

sağlama çabası ile, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi tarafından 1989 yılında imzaya açılmıştı.²⁶⁴ 4 Kasım 1993 tarihinde Meclis tarafından onaylanarak yürürlüğe giren Sözleşme'nin amacı 1. maddesinde şöyle belirtilmiştir: “*Amaç, taraflar arasında televizyon program hizmetlerinin sınır ötesi yayını ve tekrar yayını kolaylaştırmaktır.*”²⁶⁵ İmzalanmış ve yasalaşmış olması nedeni ile bu sözleşme ülkedeki yayıncılık sektörü için bağlayıcılık taşıyordu.²⁶⁶

Kerim Aydın Erdem'in genel müdürlüğü döneminde (özel televizyonların yayına başladıkları ve reklam pastasına ortak oldukları dönemde) üzerinde durulması gereken gelişmelerden biri de “teletext” hizmetinin başlatılmasıydı. Telegün adı ile sunulan bu hizmet televizyon sinyali üzerine eklenen kodların metin sayfaları olarak görüntülenmesinden oluşuyordu. Düzenli deneme yayınları 3 Aralık 1990 tarihinde gerçekleştirilen Telegün'ün normal yayınlarına 1 Ekim 1991 tarihinde başlamıştı.²⁶⁷ Daha önceki dönemlerde başlatılan, ramazan boyunca devam eden iftar programlarına ek olarak sahur programları da yayınlanmaya Erdem döneminde başladı.²⁶⁸

Erdem dönemi başlamadan önce TRT, iki farklı televizyon kanalından yayın yapmaktaydı. Bu iki kanala, yukarıda da değinildiği gibi, 1989 tarihinde TRT 3 eklenmişti. 30 Temmuz 1990'da ise TRT'nin dördüncü kanalı olan TRT 4 yayına başladı. Bu kanalın amacı genel yayın planında orta ve yüksek öğrenimin örgün ve yaygın eğitimlerine yardımcı olmak olarak belirtilmişti. Yurt dışında yaşayan vatandaşların ülke kültürü ile bağlarını korumak için kurulan TRT-INT (TRT International) ise 19 Aralık 1990 tarihinde yayına başlamıştı.²⁶⁹ Ancak, 18 aydan kısa bir süre içerisinde birbiri ardına açılan bu kanallar için program üretiminin, hem nicelik hem de nitelik açısından yeterli olması mümkün değildi. Bunun sonucu olarak bu kanalların yayın süreleri kısa tutulmuş ve genellikle tekrar yayınları gerçekleştirilmişti.

---

²⁶⁴ Kejanlıoğlu, **Türkiye’de Medyanın Dönüşümü**, s. 398

²⁶⁵ 4.11.1993 tarihli 3915 sayılı “Avrupa Sınırötesi Televizyon Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun”, 1. Madde,
http://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanuntbmmc077/kanuntbmmc077/kanuntbmmc07703915.pdf (4 Şubat 2015)

²⁶⁶ Kejanlıoğlu, **Türkiye’de Medyanın Dönüşümü**, s. 416

²⁶⁷ Kejanlıoğlu, **Türkiye’de Medyanın Dönüşümü**, s. 284

²⁶⁸ Serim, s. 170

²⁶⁹ Yengin, s. 76-77

1990 yılının Nisan ayında yapılan bir araştırmaya göre toplamda 273 saat yayın yapan TRT kanallarında 64 saat tekrar yayınlarını içermekteydi.²⁷⁰

Kerim Aydın Erdem'in görev süresi 1993 yılında dolmuştu. Erdem'den sonra TRT Genel Müdürü Tayfun Akgüner olmuştu. Atandığı sırada İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dekanı olan Akgüner, bu görevini genel müdür olarak atandıktan sonra da bir süre sürdürmüştü.²⁷¹ Akgüner döneminin ilk yeni yayın dönemi 1993 Kasımında başladı ve bu yayın dönemi ile birlikte artık TRT 1 tam gün yayın yapıyordu. TRT 2'nin yayınları da sabah 10.00 ile gece 01.00 arasında yapılıyordu.²⁷²

TRT, sadece 1992 yılında 1 trilyon liralık reklam geliri kaybı yaşamış ve 1993 yılında TRT Reklam Yönetmeliği'nin birkaç maddesini değiştirilerek özel televizyonlarla daha eşit koşullarda rekabet sağlanmaya çalışılmıştı.²⁷³ 1994 yılı Ocak ayında 4,2 trilyonluk reklam pazarından kanallara düşen paylar şöyleydi: Kanal 6 954 milyar, ATV 807 milyar, İnterstar 554 milyar, Show TV 464 milyar, TGRT 266 milyar, HBB 217 milyar, Kanal D 134 milyar, TRT 15 milyar.²⁷⁴ Bu noktada Sevilay Çelenk'in değerlendirmesi önem kazanıyor:

“TRT Televizyonu için izleyicinin konumu, ticari televizyonlarla olan rekabetin oldukça sertleştiği son birkaç yıllık sürece değin, hiçbir biçimde bir ‘tüketici’ ya da ‘müşteri’ konumu olmamıştı. TRT, 1972 yılından sonra reklam almaya başlamış olsa da izleyiciler, 90’lı yılların ortaları, hatta sonlarına kadar reklamı yapılan ürün aracılığıyla yayın faaliyetinin bedelini ödeyen tüketiciler olarak düşünülmediler. Çünkü tek televizyon yayın kuruluşu olarak TRT, izleyiciyi ekran karşısında tutmak için özel bir çaba göstermek, rekabet etmek ya da tekil programlar ya da toplam akış aracılığıyla izleyici bağlılıkları kurmak gibi bir zorunlulukla karşı karşıya değildi.”²⁷⁵

Özel televizyonların yarattığı rekabet ortamı ülkedeki izleyicilerin “tüketici” konumunu pekiştirmeye başlamıştı: Bu kanallar, yayın akışlarında tüketim bilincini yerleştirerek bir tüketim toplumu oluşturmak yönünde çok sayıda tüketim ve pazarlama

²⁷⁰ Kejanlıoğlu, **Türkiye’de Medyanın Dönüşümü**, s. 285

²⁷¹ Serim, s. 171

²⁷² Serim, s. 175

²⁷³ Kejanlıoğlu, **Türkiye’de Medyanın Dönüşümü**, s. 380

²⁷⁴ Zaman Gazetesi’nden aktaran Serim, s. 176

²⁷⁵ Çelenk, s. 192

programına yer vermişlerdi. Flash TV'deki "Tükenmeden Tüketelim" ve "Pazarlama Kuşağı", TGRT'de yayınlanan "Tür-Pa" ve HBB'nin "Tüketici Dosyası" programları bunlardan bazılarıydı. Aynı dönemde TRT ise, TRT 1 ve TRT GAP'ta yayınlanan "Tüketicinin Sesi" adlı programla bir bakıma tüketicinin tarafında pozisyon alıyordu.²⁷⁶ Ancak, rekabet ortamı TRT'yi kendi ilkelerinden yavaş yavaş uzaklaştırmıştı ve reklam gelirlerindeki azalma, TRT'ye reyting kaybı kazandırmıştı.

Ülkedeki yasal temellerden uzak özel radyo-televizyon yayıncılığının, önce Anayasa'nın 133. maddesindeki değişiklik ve ardından da 3984 sayılı kanun ile yasallaşması Hukuk Fakültesi mezunu olan Akgüner'in genel müdürlük dönemine rastlamıştı. 8 Ağustos 1993'te Anayasa'da yapılan değişiklikle radyo televizyon alanındaki –sadece kağıt üzerinde kalan– devlet tekeli ortadan kalkmıştı. Anayasa'nın ilgili maddesi şu şekilde güncellenmişti:

*"Radyo ve televizyon istasyonları kurmak ve işletmek kanunla düzenlenecek şartlar çerçevesinde serbesttir. Devletçe kamu tüzel kişiliği olarak kurulan tek radyo ve televizyon kurumu ile kamu tüzel kişilerinden yardım gören haber ajanslarının özerkliği ve yayınlarının tarafsızlığı esastır."*²⁷⁷

Anayasa değişikliği sadece özel televizyonları yasal bir konuma getirmekle kalmamış, "...devletçe kamu tüzel kişiliği olarak kurulan tek radyo ve televizyon kurumunun ... özerkliği ve yayınlarının tarafsızlığı esastır" ifadesi ile bir bakıma TRT'ye 1971 yılında kaybettiği özerkliği Anayasal boyutta geri verilmiştir. Ancak, Anayasa'da belirtilen bu özerklik –tüm yasaların Anayasa'ya uygun olması gerekliliğine rağmen– 2954 sayılı TRT Yasası'na yansıtılmadı.²⁷⁸ Anayasa değişikliğinin ardından 13 Nisan 1994 tarihinde ise "3984 sayılı Radyo Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun" TBMM Genel Kurulu tarafından kabul edilerek yasalaştı.²⁷⁹

RTÜK, 14 Haziran 1994 tarihinde yayınladığı bildiriye, 3984 sayılı Yasa'nın geçici 6. maddesine dayanarak "alolu yarışma" olarak nitelendirilen telefon üzerinden

²⁷⁶ Çelenk, s. 196

²⁷⁷ Türkiye Cumhuriyeti Anayasası 133. Madde

²⁷⁸ Cankaya, s. 291-292

²⁷⁹ Kejanlıoğlu, **Türkiye'de Medyanın Dönüşümü**, s. 404

yapılan yarışma programlarında 900'lü hatların kullanılmasını yasaklamıştı. Bunun üzerine özel televizyonlarla rekabet için bu tür yarışmalar yayınlayan TRT hemen bu programları yayından kaldırmıştı. 10 Aralık 1994 günü Meclis TV yayına başladı. Meclisin çalışma günlerinde 15.00-19.00 saatleri arasında TRT 3 üzerinden canlı yayın yapılıyordu.²⁸⁰

Tayfun Akgüner, 21 Temmuz 1994 ve 30 Ekim 1995 tarihlerinde yapılan yayınlar sebebi ile TRT'nin aynı konuda ikinci kez uyarılması sonucu RTÜK tarafından görevden alınmıştı. Bu görevden almanın ardından Kurum uzun bir süre genel müdürsüz kalmış, en kıdemli Genel Müdür Yardımcısı olan Altan Kınal genel müdürlüğe vekalet etmişti.²⁸¹ Kurumun on aya yakın bir süre vekaletle yönetilmesi, yeni yasal düzenlemeden sonra bile TRT'nin siyasal baskılardan kurtulamadığını gösteriyordu. 18 Temmuz 1997 tarihinde kurum içinden gelen Yücel Yener TRT Genel Müdürü olarak atanmıştı. 1969 yılında Ankara Televizyonu'nda memur olarak göreve başlayan Yener, Yayın Şefliği, Genel Sekreterlik Uzmanlığı ve Yayın ve Programlamadan Sorumlu Genel Müdür Yardımcılığı görevlerinde bulunmuş ve 1996 yılında emekli olduktan bir yıl sonra bu göreve getirilmişti.²⁸²

1990'lı yılların başında birer birer yayına başlayan ve 1994 yılında yasal hale gelen özel televizyonlardan sonra TRT'nin izlenme oranları oldukça düşmüştü. İzlenme oranlarının düşmesinde en önemli faktör *TRT'nin yapmadığını yapan* özel televizyonlardı. Çelenk'in değerlendirmesine göre TRT, özellikle gündüz kuşağında, tüm kanallarıyla, bir '*okul televizyonu*' görünümündeydi ve özel televizyon yayıncılığının başladığı 1990 yılında TRT'nin yayın içerikleri o dönemki gazete ve dergilerde sert bir biçimde eleştirilmekteydi.²⁸³ TRT'nin eğitici olarak nitelendirilebilecek yayıncılık anlayışı eğlenceyi ön planda tutan özel yayıncıların karşısında her geçen gün kan kaybetmişti. Yücel Yener'in TRT'ye kaybettiği izleyici tekrar kazandırmak için yaptığı hamle ise gazetelere ve özel televizyonlara TRT'nin

---

²⁸⁰ Serim, s. 179

²⁸¹ Serim, s. 173, 181

²⁸² Cankaya, s. 321-322

²⁸³ Çelenk, s. 130

programlarının reklamlarını vermek olmuştur. Bu uygulama Yener'den sonra Genel Müdür olan Şenol Demiröz tarafından da devam ettirildi.²⁸⁴

TRT vericilerinin PTT'ye devredilmesi hakkındaki kanun yıllar öncesinden Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmesine rağmen gerekli düzenleme 10 Temmuz 1999 tarihinde yapıldı ve 4397 sayılı yasa ile vericiler ve teknik personeli tekrar TRT'ye devredildi.

TRT 2, 2002 tarihine kadar İstanbul'dan yönetiliyor ve kendi ürettikleri programları İstanbul'daki stüdyolardan yayınlıyorlardı. Bu durum TRT 2 ile diğer TRT televizyon kanalları arasında olumlu bir program üretme rekabeti yaratıyordu. Ancak bu durum, merkezîyetçi bir anlayış ile TRT 2'nin Ankara'ya bağlanması ile son buldu. Yücel Yener bu değişiklikle İstanbul Televizyonu'nu bir prodüksiyon merkezi haline getirmiş oldu. Ömer Serim'in ifadeleri ile “Ankara'nın verdiği emirleri yerine getiren, rutin iş yapan, teslimiyetçi memur televizyonu” olmuştur. Yücel Yener bu değişiklikle birlikte eğitim-kültür kanalı olarak nitelendirilen TRT 2'yi haber-bilgi kanalı haline getirdiğini de açıkladı.²⁸⁵ Bülent Çaplı'nın *Fili Tarif Etmek* adlı kitabında Haluk Şahin, TRT için bölücülük ve bu bölünme ile sağlanacak kurum içi rekabet öneriyordu.²⁸⁶ TRT 2'nin merkeze bağlanmadan önceki durumu bir bakıma bunu sağlıyordu. İleride üzerinde tekrar durulacak olsa da kurum içi içerik üretimine yönelik bir rekabet ortamının TRT için oldukça faydalı olacağını ve TRT'nin böyle bir ortamı yaratması gerektiğini şimdiden belirtmek yerinde olacaktır.

Yücel Yener döneminde TRT, 5'i yurtiçi ve 2'si de yurtdışına yayın yapan 7 televizyon kanalına sahipti. Bu kanal sayısı ile TRT, 1999 yılında, dünyanın en çok yayın yapan kamu yayıncısı unvanının da sahibiydi.²⁸⁷ Günde 24 saat kesintisiz yayın yapan TRT 1'in amacı, “... bilgi ve haber vermek, en yaygın şekliyle milli kültür bütünleşmesine, eğitime ve kalkınmaya yardımcı olmak, eğlendirmek ve seyircilerin müzik ihtiyaçlarını karşılamak” olarak belirtilmişti. Aziz, bu amaçlar arasına “eğlendirme”nin de dahil edilmiş olmasını ilginçliği üzerinde durmuştur. Aziz'in de

---

²⁸⁴ Serim, s. 187

²⁸⁵ Serim, s. 194

²⁸⁶ Bülent Çaplı, *Fili Hayal Etmek*, s. 64

²⁸⁷ Yazıcı, s. 130

belirttiği gibi “eğlendirme” bir amaç değil, diğer işlevlerin yerine getirilmesi için yapılan bir yayın türü, bir araç olmalıdır.²⁸⁸ Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde irdeleneceği üzere, TRT 1 günümüzde eğlence ağırlıklı yayınları ön planda tutmaktadır. Bu da kamu yayıncılığının ilkelerine uygun bir yayıncılık anlayışı değildir.

O dönemde yayında olan diğer TRT televizyon kanalları ise TRT 2 (Kültür-Sanat), TRT GAP, TRT 3, TRT 4, TRT INT ve TRT INT Avrasya’dır. Bu kanalların erişilebilirlikleri ise farklı farklıdır. 1990’lı yılların sonunda TRT’nin televizyon kanallarının verici ve yardımcı verici sayıları, ülke yüzölçümündeki kapsama alanları ve kuramsal izleyici oranları şöyledir:

Tablo 3: TRT Televizyonlarının Verici Sayıları ve Kapsama Alanları

	TRT 1	TRT 2	TRT 3	TRT 4	TRT INT
Ana verici	49	49	49	49	2
Yardımcı verici	1940	1687	1089	117	-
İzleyici (%)	98.4	97.5	95	87	12
Alan (%)	98.2	98	93	85	8.5

Kaynak: Aysel Aziz, **Türkiye’de Televizyon Yayıncılığının 30 Yılı**, 1. Basım, Ankara: TRT Yayınları, 1999, s. 144-145

TRT 1990’lı yılların sonunda büyük bir değişim kampanyası başlatmıştı. Bu kapsamda 1998 yılının Mart ayında “McKinsey and Company” adlı firma ile bir anlaşma yapılmıştı. Bu şirket, *kısa ama yoğun* teşhis çalışmalarının ardından oluşturdukları “Başarılı Bir Gelecek İçin Değişim Programı Tasarımı”nı aynı yılın son günlerinde TRT Yönetim Kurulu tarafından kabul edilerek uygulamaya konmuştu. 1999 yılında TRT içinde “Değişim Ofisi” kurulmuştu. Bu ofis 1999 yılında tüm TRT çalışanlarına gönderdiği “TRT - Değişim Elimizde” başlıklı mektupla TRT’de planlanan değişimin amacını, *“TRT’nin artık kendini yenileyen, halkla bütünleşmiş, özel televizyonlara öncülük eden ve 2002-2003 yıllarında kurumu tekrar Türkiye’nin en çok izleyici payına sahip kanalı haline getirmek”* olarak açıklıyordu. McKinsey and Company, bir yandan ülke genelinde alan araştırmaları yaparak izleyici eğilimlerini saptayıp yayın akışı planlaması grubu ile birlikte çalışıyor ve diğer yandan da yönetmeliklerin üretim süreçlerine göre yeniden düzenlenmesi, kanal kimliklerinin belirlenmesi, kamu ile iletişim ve kurumsal imaj için içerik ve planların hazırlanması,

²⁸⁸ Aziz, s. 146-147

kısa ve uzun vadeli tanıtım planlarının hazırlanması ve uygulaması yönünde çalışmaları yapıyordu. Yapılan tüm bu çalışmaların “maliyeti azaltacağı” savunuluyordu. McKinsey’e ek olarak, Strateji-Mori adlı şirketle birlikte çalışılarak, televizyon izleyicilerinin hangi saatte, hangi kanalda, hangi program türlerini izlemek istedikleri araştırılmış ve yayın akışları bu araştırmanın bulguları doğrultusunda hazırlanmıştı.²⁸⁹ Yürütülen kurumsal kimlik çalışmaları sonucunda TRT logosu da değiştirilmişti. İlk olarak 31 Ocak 2001 tarihinde, TRT televizyonunun 33. yılında televizyon ekranlarında yerini alan logo için 2 milyon dolar harcandığı yönünde iddialar ortaya atılmış ve yeni logo pek çok kişi tarafından eleştirilmişti.²⁹⁰ TRT’nin bu değişim atılımının kuruma maliyeti de oldukça fazla olmuştu. McKinsey and Company ve anlaşılan diğer şirketlere toplamda 2,9 milyon Türk Lirası ödenmişti. Bu değişim harcamalarının sadece tanıtım ayağının 10 milyon TL’yi bulacağı da konuşulmaktaydı. Bu değişim harcamalarına ek olarak TRT’nin diğer harcamalarında da artışlar olmuştu. 1999 yılında, bir önceki yıla kıyasla hem TRT personeli için harcanan para hem de TRT dışına sipariş edilen programlara ödenen miktar artmıştı.²⁹¹ Yapılan harcamaların büyüklüğü dışında, başlatılan bu değişim sürecinin başka bir sorunu vardı. Özden Cankaya bu sorunu şöyle dile getiriyor:

“TRT’de bu değişim, yeniden yapılanma süreci, yayın üretimini bir ticari faaliyet gibi düşünerek yapılmıştı. Kamu hizmeti yayıncılığında, izleyici "müşteri" olamazdı. "Müşteri", izleyicinin reklam şirketlerine pazarlandığı kapitalist ekonomi modelinde kullanılan bir kavramdır. Kamu hizmeti yayıncılığında amaç; daha çok izleyici, daha çok kâr olamazdı, ama TRT’ye bu ekonomik düzen içinde böyle bir yol çizilmişti.”²⁹²

Dallas Symthe’e göre kitle iletişim araçları, izleyicileri kitle halinde üretmektedir. İzleyicilerden üretilen bu kitle reklamcılara satılmakta ve bu izleyiciler de kendilerine kitle halinde üretilmiş tüketim malları ve hizmetlerinin pazarlanmasında

---

²⁸⁹ Cankaya, s. 337

²⁹⁰ Serap Yüzgüller, “Logoyu Nasıl Buldunuz?”, **Milliyet**, 21 Ocak 2001, s. 6

²⁹¹ **Zaman**, TRT’de Değişim Pahalya Patladı, 11 Şubat 2001,

<http://arsiv.zaman.com.tr/2001/02/11/haberler/haberlerdevam.htm> (10 Şubat 2015) (İlgili kaynakta yer alan para birimi günümüz para birimine uygun olarak aktarılmıştır. Başka bir deyişle kaynakta, 2,9 trilyon olarak belirtilen rakam 2,9 milyon olarak yazılmıştır.)

²⁹² Cankaya, s. 338

çalışmakta ve bu süreçte tüketilmektedirler.²⁹³ Ticari kaygıları, kâr etme amaçları olan ticari televizyonlar için izleyicilerin reklamcılara satılan metalar haline getirilmesi doğaldır. Ancak söz konusu olan, amaçları arasında kâr etmek olmayan/olmaması gereken bir kamu yayıncısı olduğunda izleyicilerin reklamcılara satılan metalar olması, ya da müşteri sıfatıyla nitelendirilmesi doğru değildir. TRT'deki “Yeniden Yapılanma Projesi” kapsamında, reyting hedeflerinin koyulacağı ve özel televizyonlara “rakip” olunacağı da belirtilmiş²⁹⁴ olması, Cankaya'nın süreç hakkındaki iddiasını desteklemektedir.

1997 yılında göreve başlayan Yücel Yener'in 4 yıllık görev süresi 2001 yılında dolmuştu. RTÜK tarafından yeniden aday gösterilen Yener, 10 Ağustos 2001 tarihinde yeniden atanmıştı.²⁹⁵ Yener, ikinci kez aday gösterilerek bu göreve atanan ilk Genel Müdür olmuştu ancak ikinci görev dönemi uzun sürmeyecekti.

3.4. 2000'li Yılların Başından Günümüze TRT

21 Mart 2001'de yayınlanan bir röportajında Yücel Yener, TRT'deki değişimin başarısını “yoğun bakımdaki hastanın ayağa kalkışı” olarak nitelendirmişti. Değişim için harcanan meblağa yöneltilen eleştirileri anlayamadığını belirtmiş ve harcanan bu paranın TRT için bir yatırım olarak görülmesi gerektiğini söylemişti. Değişim kapsamında TRT 1'in yeni kimliğini şöyle anlatıyordu: “1. kanalımız aile kanalı. Kamu yayın ilkelerinden taviz vermeden belli bir düzeyin altına inmeden, yaşamızın bize verdiği yükümlülükleri gözeterek ailenin bütün fertlerinin birbirlerinden utanmadan bir arada seyredebilecekleri bir kanal.” Yener'in röportajındaki en çarpıcı nokta ise şuydu: “TRT'nin daha fazla izlenmesi, beğenilmesi demek, reklam gelirlerinin de artması demektir. Reklam gelirini 6 milyon dolar olarak aldık, bu sene 26 milyon dolar oldu.”²⁹⁶ Tekrarlamakta fayda var: Bir kamu yayıncısının başarısı izlenme oranları ve reklam gelirleri ile ölçülmemelidir. Ancak, kurumun Genel Müdürünün

²⁹³ İrfan Erdoğan, Korkmaz Alemdar, **Öteki Kuram**, Ankara: Erk, 2002, s. 335

²⁹⁴ **Cumhuriyet**, “TRT, Yeniden Yapılanıyor”, 27 Ocak 2000, s. 16

²⁹⁵ **Cumhuriyet**, “Yücel Yener TRT Genel Müdürü”, 10 Ağustos 2001, s. 9

²⁹⁶ Bahar Tanrısever, “Değişimin Karşılığını Aldık”, **Cumhuriyet**, 27 Mart 2001, s. 16

açıklamalarından da anlaşılacağı gibi, değişimin başarısı reklam gelirlerinin ve izleyici oranlarının artması çerçevesinde değerlendirilmektedir.

Yücel Yener'in değişim ile TRT'ye kazandırdığı "ticari başarı" onun tekrar atanmasını sağlayan faktörlerden biri olarak değerlendirilebilir. Ancak, yukarıda da belirtildiği üzere Yener'in ikinci Genel Müdürlük dönemi uzun sürmemiştir. AKP (Adalet ve Kalkınma Partisi), 2002 seçimlerinde tek başına iktidar olmuştu. TRT tarihine bakıp hükümet değişikliklerini Genel Müdür değişikliklerinin takip ettiğini saptamak oldukça kolaydır. 2002 yılında tek başına iktidar olan AKP de TRT tarihinde sıklıkla denk geldiğimiz bir şekilde kendi Genel Müdürü ile çalışmak istemiştir. Görev süresi 2005 yılında dolacak olan Yener 23 Mart 2003 günü, "hükümetin görevinden ayrılması için baskı yaptığı" iddiasıyla istifa etmiştir.²⁹⁷

Tablo 4: 2003 yılında TRT Televizyonlarında Program Türlerinin Hedeflenen Oranları

	TRT 1	TRT 2	TRT 3	TRT 4	TRT GAP	TRT INT	TRT TÜRK
Eğitim	12	3	-	47	28.5	10	12
Kültür	9	29	-	1	22	20	15
Drama	42	2	-	-	23	27	32
Müzik	7	6	-	35	13	10	10
Eğlence	4	1	-	-	3	4	4
Haber	12	45	-	-	4	19	18
Spor	6	9	69	16	0.4	5	4
Reklam	4	1	-	-	0.1	1	-
Diğer	4	4	1	1	6	4	5
Toplam	100	100	100*	100	100	100	100

Kaynak: TRT, **Genel Yayın Planı 2003**, Ankara: TRT Yayınları, 2003, s. 87

* %30 Meclis TV yayını ile beraber.

2003 yılında yaklaşık on ay boyunca vekil genel müdürle yayınlarını sürdüren TRT'nin bütçesinin %53.7'sini elektrik faturasından kesilen pay, %21.8'ini devlet bütçesinden ayrılan para, %10.4'ünü reklam ücretleri ve %14'ünü de program satışı gibi diğer kalemlerden sağlamıştı. Karşılaştırma ve kıyaslama yapmak için aynı yıl BBC'nin gelirlerinin %94'ünün lisans ücretlerinden sağlandığını, geriye kalan %6'nın da program satışı ve diğer kalemlerden geldiğini ve sıfır reklam gelirinin bulunduğunu

²⁹⁷ **Milliyet**, "Yener TRT'den İstifa Etti", 24 Mart 2003, s. 18

belirtmeliyiz.²⁹⁸ Aynı yıl TRT'nin en çok izlenen kanalı olan TRT 1, ülkedeki televizyon izleyicilerinin %7'si, TRT 2 ise %1.8'i tarafından izlenmişken o yılın en çok izlenen kanalı %15 izlenme oranı ile Kanal D olmuştu.²⁹⁹

Yücel Yener'in istifasının ardından TRT'nin yeni Genel Müdürü, dönemin Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in üç kez veto etmesine rağmen, Şenol Demiröz oldu.³⁰⁰ 13 Ocak 2004 günü görevine başlayan Demiröz'ün ilk icraatı, birbirleri ile kavga ederek verimliliği düşürdükleri gerekçesi ile 11 kadın yöneticiyi görevden almak oldu. Yapılan açıklamalarda cinsiyet ayrımının olmadığı belirtilse de görevden alınan 11 kişinin yerine sadece 1 kadın yönetici atanmıştı.³⁰¹

Demiröz döneminde dini içerikli programların sayısı artmıştı. "İnanç Dünyası", "Diyanet Saati" adlı programlar ve her cuma günü cuma namazından önce yapılmaya başlayan yayınlar bunların birkaçıydı. 2003 yılındaki Eurovision Şarkı Yarışması'nda alınan birincilik neticesinde 2004 yılındaki yarışma Türkiye'de gerçekleştirildi. Törenin yayını TRT tarafından yapılmıştı, ancak tüm Avrupa'ya yapılacak olan yayının getirdiği büyük sorumluluk nedeniyle yayının yönetmenliği İsveçli bir yönetmene bırakılmış, ona yardım edecek kişi de kurum dışından tercih edilmişti.³⁰²

Şenol Demiröz döneminde kamu yayıncılığı açısından en önemli gelişme, etnik dilde radyo ve televizyon yayınlarının başlaması oldu. Bu kapsamda ilk yayın 7 Haziran 2004 sabahı Radyo 1'den, "*Yerel dil ve lehçelerde yayınınızın Boşnakçasını veriyoruz*" anonsuyla başladı ve 35 dakika süren programda yurt içi ve yurt dışından önemli gelişmeler ve spor haberlerine yer verildi. Etnik dil ve lehçelerde ilk televizyon yayını da aynı gün saat 10:30'da TRT 3 ekranlarında gerçekleştirildi. Sunucunun "*Yurdumuzdaki çeşitli dil ve lehçelerde yayımlanacak olan bu programlar kültürel*

---

²⁹⁸ EU Monitoring and Advocacy Program, **Television across Europe: Regulation, Policy and Independence volume 1, 2005**, http://www.opensocietyfoundations.org/sites/default/files/volone_20051011_0.pdf (18 Şubat 2015), s. 170

²⁹⁹ EU Monitoring and Advocacy Program, **Television across Europe: Regulation, Policy and Independence volume 3, 2005**, http://www.opensocietyfoundations.org/sites/default/files/volthree_20051011_0.pdf (18 Şubat 2015), s. 1549

³⁰⁰ **Milliyet**, "Demiröz TRT Koltuğuna Oturdu", 13 Ocak 2004, s. 15

³⁰¹ Serim, s. 198-199

³⁰² Serim, s. 200

zenginliğimizin bir aynısı olacak" diyerek anons ettiği "Kültürel Zenginliğimiz" adlı programda önce yurttan ve dünyadan önemli gelişmelere, haber özetlerine yer verilmiş ve ardından Boşnakça şarkıların da yer aldığı müzik yayınına geçilmişti. Radyo 1 ve TRT 3'ten sürdürülecek olan bu yayınlar için tasarlanan program da şöyleydi: Pazartesi, Boşnakça, salı Arapça, çarşamba Kirmançi, perşembe Çerkezce, cuma Zazaca.³⁰³

Etnik dil ve lehçelerde yapılan yayınlara yönelik haklı eleştirilerden biri yayınlar başladıktan iki gün sonra Milliyet gazetesinin manşetine taşınmıştı. Çünkü TRT, pazartesi günü Boşnakça yayınladığı programların ve haberlerin aynısını Arapça olarak yayınlamıştı. TRT'nin bu uygulaması gazetede, Avrupa Birliği reformları kapsamında başlatılan farklı dilde yayınları "yasak savma" olarak nitelendirilmişti. TRT'den gelen savunma ise yeterli zaman ve personelin olmaması üzerineydi.³⁰⁴

TRT'nin tarihinde ilk kez her hafta pazar akşamı futbol programı yayınlamaya Şenol Demiröz döneminde başladı. "Stadyum" adını taşıyan program pazar günleri akşam saat 20.30'da başlıyor ve ATV'deki "Bizim Stadyum" adlı programdan transfer edilen Faik Çetiner tarafından sunuluyordu.³⁰⁵ TRT'nin izleyici çekebilmek amacı ile futbolun popülerliğinden yararlanmaya ve bu işe yüksek miktarda para akıtmaya bu programla başlamıştı.³⁰⁶ Futbol maçlarının özetleri için Digtürk'e ödenen ücretin dışında, Stadyum programının yapımcısı ve sunucusu Faik Çetiner'e on kişilik tüm masrafları dahil program başına brüt 17.850 TL, diğer yorumcular Bülent Yavuz ve Yılmaz Vural'a da program başına brüt 1.840'ar TL ödeniyordu.³⁰⁷ Stadyum'a ve futbol yayınlarına harcanan paranın yanı sıra Demiröz döneminde kurum dışından satın alınan dizi ve filmlere ödenen rakamlar da yüksekti. 2004 yılında 712 yabancı film için 19,6 milyon dolar, 35 ayrı dizinin toplamda 738 bölümü için de 1 milyon 583 bin dolar ödenmişti.³⁰⁸

³⁰³ **Cumhuriyet**, "Boşnakça Yayına Tepki", 8 Haziran 2004, s. 6

³⁰⁴ **Milliyet**, "AB, Bu Numarayı Yutmaz", 9 Haziran 2004, s. 16

³⁰⁵ Serim, s. 202-203

³⁰⁶ Günümüzde halen devam eden Stadyum programına ek olarak TRT, spor -özellikle de futbol- programları için fazlasıyla para harcamaktadır. Bu konu ilerleyen sayfalarda detaylandırılacaktır.

³⁰⁷ TBMM, 11 Kasım 2004, <http://www.tbmm.gov.tr/d22/7/7-3958c.pdf> (18 Şubat 2015)

³⁰⁸ Fatih Uğur, TRT'nin Başlı Dönüyor, 24 Ekim 2005, http://www.aksiyon.com.tr/dosyalar/trtnin-basi-donuyor_513304 (18 Şubat 2015)

2005 yılında TRT ciddi bir finansal kriz içerisine girdi. Demiröz'ün "maaş ödeyemeyecek durumdayız" açıklaması mali darboğazın boyutlarını ortaya koyuyordu.³⁰⁹ Bu krizdeki etkenlerden biri TRT'nin en büyük gelir kaynağı olan elektrik faturalarından alınan payın %3,5'ten %2'ye düşürülmesiydi.³¹⁰ Dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın ısrarıyla TRT'ye Genel Müdür olan Şenol Demiröz, 1 Ağustos 2005 tarihinde hakkında açılan soruşturma raporlarının sonucunu beklemeden arkasında 101 milyon TL borcu olan bir kurum bırakarak emekliye ayrılmıştı.³¹¹ Demiröz'den sonra kurumun genel müdürlük görevi vekaleten en kıdemli genel müdür yardımcısı sıfatıyla İdari Yardımcı Ali Güney'e verildi.³¹²

Tablo 5: 2005 yılında TRT Televizyonlarında Program Türlerinin Hedeflenen Oranları

	TRT 1	TRT 2	TRT 3	TRT 4	TRT GAP	TRT INT	TRT TÜRK
Eğitim	12	4	-	46.4	33	11	12
Kültür	9.5	28	-	1	23	17	10
Drama	46.5	25	-	-	19	28	36
Müzik	3	15	-	51.6	12	8	8
Eğlence	4	-	-	-	-	7	7
Haber	11	21.5	-	-	7	18	15
Spor	4	2	65.5	-	1	3	2
Reklam	5	0.5	-	-	-	1	-
Diğer	5	4	1	1	5	7	10
Toplam	100	100	100*	100	100	100	100

Kaynak: TRT, **Genel Yayın Planı 2005**, Ankara: TRT Yayınları, 2005, s. 127

* %33.5 Meclis TV yayını ile beraber.

TRT'ye iki yılı aşkın bir süre genel müdür ataması yapılmadı. Bu süre içinde Bakanlar Kurulu'nun TRT Genel Müdürlüğü'ne atanması istediği kişi Ulaştırma Bakanlığı Müsteşarı İbrahim Şahin, dönemin Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer tarafından iki kere veto edildi. 2007 yılının Ağustos ayında Abdullah Gül Türkiye'nin yeni Cumhurbaşkanı oldu. AKP hükümetinin İbrahim Şahin'deki ısrarı devam etmiş ve İbrahim Şahin'in TRT Genel Müdürlüğü, Abdullah Gül tarafından onaylanmıştı. Şahin, 23 Kasım 2007 günü görevine başladı ve TRT'nin 15. Genel Müdürü oldu.³¹³ Göreve

³⁰⁹ **Cumhuriyet**, "Yanlış Yönetim TRT'yi Batırdı", 5 Nisan 2005 s. 8

³¹⁰ **Hürriyet**, Elektrikte TRT payı düşürüldü, 23 Şubat 2003, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=129679> (19 Şubat 2015)

³¹¹ **Cumhuriyet**, "Demiröz Sessiz Sedasız Gitti", 2 Ağustos 2005 s. 4

³¹² Serim, s. 210-211

³¹³ **Cumhuriyet**, "TRT'de Şahin İşbaşı Yaptı", 24 Kasım 2007, s. 7

gelmesinin ardından Şahin, kurumun üst düzey yöneticilerinden istifalarını istedi. Şahin, daire başkanları ve genel müdür yardımcıları ile yaptığı toplantıda “Yönetmelikler beni ilgilendirmez. Ben bu kurumu özel televizyonlarla rekabet edecek hale getireceğim” diyordu.³¹⁴

AKP hükümetinin İbrahim Şahin “ınadı”, Cumhurbaşkanı değişikliğinden sonra sonuç vermişti. Şahin göreve başladıktan bir yıl sonra, 2008’de, TRT’yi düzenleyen 2954 sayılı kanunda bazı değişiklikler yapmıştı. 11 Haziran 2008 tarihinde kabul edilen 5767 sayılı kanunla, 2954 sayılı yasanın 1. maddesi şöyle değiştirilmişti:

“Bu Kanunun amacı, radyo ve televizyon ile tüm medya araçlarından yapılan yayınların düzenlenmesine ve özerkliği ve tarafsızlığı Anayasada hükme bağlanan Türkiye Radyo-Televizyon Kurumunun kuruluş, görev, yetki ve sorumluluklarına ilişkin esas ve usulleri belirlemektir.”³¹⁵

TRT, daha önce de değinildiği gibi, Anayasa’nın ilgili maddesinde “özerk” olarak tanımlanmıştır. Yasada yapılan değişiklik TRT’nin özerkliğinin Anayasa’da hükme bağlandığından “bahsetmiş” ancak TRT’ye gerçek anlamda özerklik kazandıracak bir madde eklenmemiştir. Yasanın TRT ile ilgili 8. maddesinde³¹⁶ sadece tarafsız bir kamu tüzel kişiliği olduğu vurgulanmıştır. Oysa, defalarca tekrarlandığı ve ilerleyen bölümlerde öneri olarak tekrarlanacağı gibi, özerklik kamu yayıncılığının doğru bir şekilde sağlanabilmesi için birincil koşuldur. Özden Cankaya, 2954 sayılı yasada yapılacak değişiklik henüz tasarı aşamasındayken yaptığı bir değerlendirmede, “kamu hizmeti yayıncılığının gerektiği biçimde yapılabilmesi için, TRT’nin tarafsız, bağımsız ve kamu yararına yayın yapması, bunun sağlanabilmesi için de özerk olması gerektiğini” vurgulamış ve Anayasa değişikliğinin üzerinden yıllar geçmesine rağmen halen TRT’nin özerkliğinin sağlanamadığına değinmiştir:

“Kamusal yarar ve çıkarlar düşünüldüğünde, bir kültür ve sanat kurumunun yalnızca kâr ve zarar hesaplarıyla değerlendirilmesi kabul edilemez. Önemli olan; TRT’nin topluma kültür ve sanat

³¹⁴ Fırat Kozok, “TRT Kaynıyor”, **Cumhuriyet**, 26 Kasım 2007, s. 5

³¹⁵ TBMM, Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu ile Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 11 Haziran 2008, <http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5767.html> (25 Şubat 2015)

³¹⁶ 11.11.1983 tarihli 2954 sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2954.pdf> (25 Şubat 2015)

alanındaki katkılarıdır. 70 yılı aşkın, köklü bir geleneği olan bir kurum herhangi bir işletme gibi düşünülemez. Kamu hizmeti yayıncılığında en önemli kâr, topluma eğitim, kültür ve sanat açısından nitelikli hizmet verilmesidir. Kurum için en yaşamsal gereklilik olan özerklik kavramını hayata geçirmek varken, yalnızca çalışanların sayısını azaltıp, genel müdürün yetkilerini genişleterek, merkezci yönetim biçimi oluşturmak kurumun eleştirilen zaaflarını gidermez.”³¹⁷

Yasanın değiştirilen 16. maddesi³¹⁸ ile küçülmeye gidilmişti. Dikkat çeken bir diğer değişiklik ise öğretim ve eğitim yayınları ile ilgiliydi. Yasanın öğretim ve eğitim yayınları ile ilgili olan 25. maddesi yürürlükten kaldırılmıştı. 25. madde şöyleydi:

“Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu, yayın esaslarına ve teknik standartlarına uygun olmak şartıyla, sürekli, yaygın ve merkezi açık öğretim yapmaya kanunla yetkili kılınan yükseköğretim kuruluşlarınca hazırlanan radyo ve televizyon programlarını yayımlar. Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu, örgün eğitimle ilgili yayınları Milli Eğitim Bakanlığı ile birlikte düzenler. Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu yaygın eğitime yönelik program planlamalarında ilgili bakanlıkların görüşlerini alır.”³¹⁹

Yürürlükten kaldırılan bu maddede eğitim-öğretim yayınları “yetkili kılınan yükseköğretim kuruluşlarınca” hazırlanıyor ve Milli Eğitim Bakanlığı ile birlikte koordine ediliyordu. Düzenlemeden sonra, “Türkiye Büyük Millet Meclisi ile ilgili yayınlar” başlığını taşıyan 21. maddenin kapsamına açıköğretim yayınları ile eğitim ve öğretim yayınları da eklenmişti:

“Açıköğretim yayınları ve eğitim ve öğretim amaçlı diğer yayınlar, Türkiye Radyo-Televizyon Kurumuna tahsis edilen TV kanallarının uygun görüleninden yayınlanır. Ücret miktarı ve yayın ile ilgili diğer hususlar, ilgili kurumlar ile Türkiye Radyo-

³¹⁷ Özden Cankaya, TRT’de Neler Oluyor? Ne Olmalı?, 8 Nisan 2008, <http://bianet.org/bianet/ifade-ozgurlugu/106180-trtde-neler-oluyor-ne-olmalı> (25 Şubat 2015)

³¹⁸ 11.11.1983 tarihli 2954 sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu, Madde 16: “Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu; Genel Müdür, dört Genel Müdür Yardımcısı, Hukuk Müşavirliği, Teftiş Kurulu Başkanlığı, Yayın Denetleme ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, Genel Sekreterlik, Özel Kalem Müdürlüğü ile Televizyon, Radyo, Haber ve Spor Yayınları, Dış Yayınlar, Dış İlişkiler, Müzik, Arşiv, Strateji Geliştirme, Bilgi Teknolojileri, Stüdyolar ve Program İletim Sistemleri, Verici İşletmeleri, Muhasebe ve Finansman, Satınalma, İnsan Kaynakları, Eğitim, Reklam-Tasarım-Tanıtım ve Destek Hizmetleri daire başkanlıklarından oluşur. Dairelerin Genel Müdür Yardımcılarına olan bağlantıları Genel Müdürün teklifi ile Yönetim Kurulu tarafından belirlenir.”

³¹⁹ 11.11. 1983 tarihli 2954 sayılı Türkiye Radyo Televizyon Kanunu’nun Yürürlükten Kaldırılmış Hükümleri (tarih yok), <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/5.5.2954.pdf> (25 Şubat 2015)

*Televizyon Kurumu Genel Müdürlüğü arasında yapılacak bir protokolle belirlenir.*³²⁰

Bu değişiklik, eğitim-öğretim yayınları için hazırlanacak programların artık Milli Eğitim Bakanlığı ile birlikte düzenlenmeyeceğini ve yükseköğretim kurumları dışındaki kurumlar tarafından da hazırlanabileceğini gösteriyordu.

TRT yasasının düzenlenmesini takip eden süreçte TRT'nin televizyon kanallarının sayısı arttırılmaya başlanmıştı. Şahin göreve başladığında TRT'nin 7 televizyon kanalı vardı: TRT 1, TRT 2, TRT 3, TRT 4, TRT GAP, TRT INT ve TRT TÜRK. Şahin döneminde bu listeye eklenen ilk kanal TRT Çocuk oldu. TRT Çocuk, 1 Kasım 2008 tarihinde yayına başladı. Çocukların *animasyondan müziğe, haberden spora kadar bütün ihtiyaçlarına cevap vererek, 3-14 yaş grubu çocukların oynayarak, eğlenerek eğitimini ve bilinçlenmesini hedefleyerek* yayın yapan, ülkenin ilk yerli çocuk kanalı, 07.00-21.00 saatleri arasında kesintisiz 14 saat yayın yapıyordu.³²¹

Şahin döneminde yayına başlayan diğer televizyon kanalı TRT 6, 2008 yılının son günlerinden deneme yayınlarına, 1 Ocak 2009 tarihinde de düzenli yayına başladı. Kamu yayıncılığı için oldukça önemli bir gelişme olan kanal 24 saat boyunca Kürtçe yayın yapıyordu.³²² Bu yayınların %92,4'ü Kurmanci, %7,6'sı ise Zazaki lehçesinde gerçekleştiriliyor ve kanalın amacı "*insanımızın demokratik bilinçlenmesine katkıda bulunmak*" olarak belirtiliyordu.³²³ Kanal yayına ilk başladığı dönemde, hükümetin "seçim yatırımı" olarak nitelendiriliyor, hatta devletin parası ile böyle bir yayın yapılmasının doğru olmadığı yönünde tuhaf eleştiriler geliyordu. Bu eleştiriler tuhaftı çünkü, TRT'nin devlet televizyonu olduğuna ve devlet televizyonundan Kürtçe yayın yapılamayacağı yönünde söylemlere dayanıyordu. TRT'nin devlet televizyonu değil de kamu yayıncılığı modelinin idealleri çerçevesinde, kamu yayıncılığı yapması gereken bir kurum olduğu unutuluyordu.³²⁴ Eleştirilere rağmen, Kejanlıoğlu'nun üzerinde

³²⁰ 11.11.1983 tarihli 2954 sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu, Madde 21

³²¹ TRT, **TRT 2008 Faaliyet Raporu**, Ankara: TRT Yayınları, 2009, s. 17

³²² **Cumhuriyet**, "Kürtçe TV Resmen Yayında", 2 Ocak 2009 s. 5

³²³ TRT, **TRT 2009 Faaliyet Raporu**, Ankara: TRT Yayınları, 2010, s. 35

³²⁴ Bu noktada devlet yayıncılığının ne olduğu üzerinde durmamız gerek: "*Devlet yayıncılığı devletin resmi ideolojisi çerçevesinde kurulan ve onun propaganda aracı olan bir yayıncılık modelidir. Bu yayın biçiminde tarafsızlıktan söz edilemeyeceği gibi, yayın kurumunun özerkliğinden, bağımsızlığından da söz edilemez.*" Evin Katurman, TRT Şeş, TRT'nin Dönüşümünün Başlangıcı Olmalı, 17 Ocak 2009, <http://bianet.org/biamag/medya/111980-trt-ses-trtnin-donusumunun-baslangici-olmalı> (25

durduğu gibi, TRT 6, seçim yatırımı, dış baskı ya da her ne denirse densin, kamu yayıncılığı anlayışının oluşmasında demokratik bir açılıma gidebilecek önemli bir adımdı.³²⁵ Cankaya da, TRT 6'yı *gecikmiş bir hizmet* olarak değerlendiriyor ve Kürtçe yayın yapan bir televizyonun, Kürtçe konuşan ve Türkçe bilmeyen vatandaşlara vereceği hizmetin kamu yayıncılığı açısından önemli olduğunu vurguluyordu.³²⁶

2009 yılında TRT'nin gelirlerini büyük oranda arttıracak olan bir kararname yayınlandı. TRT payı kararnamesi ile içinde radyo ve televizyon olan her türlü alet ve araçtan kesilen pay TRT'ye aktarılıyordu. Bu kararname ile cep telefonu, ışıldak, saat, kulaklık, fotoğraf makinesi, adımsayar, kalem, banyo sistemleri, navigasyon cihazı, koşu bandı, buzdolabı, internet radyo cihazı ve DVD-VCD oynatıcılardan %8; set top box cihazları, FM ya da TV tünar kartı, MP3/MP4 çalar, uydu alıcısı ve ev sinema sistemlerinden ise %16 pay alınacaktı. Hatta bu kararname ile kara taşıtlarından %0.8, hava ve deniz taşıtlarından da %0.01 oranında pay alınacağı de belirtiliyordu.³²⁷ Bu yeni düzenleme ile TRT'nin gelirlerinde önemli bir artış olacağı açıktır. 2009 yılında peşi sıra yayına başlayan TRT'nin yeni televizyon kanallarının finansmanı için böyle bir gelir artışına ihtiyaç duyulmuştu.

İbrahim Şahin, 2009 yılı faaliyet raporunun önsözünde 2009'un TRT için atılım yılı olduğunu söylüyordu. Yeni açılan televizyon ve radyo kanalları bunun bir göstergesiydi. 2008 yılının sonunda yayına başlayan TRT Çocuk'u, Kürtçe yayın yapan TRT 6 izlemişti. 2009 yılında bu kanallara 4 yeni kanal eklendi: TRT Avaz, TRT Anadolu, TRT Müzik ve TRT Belgesel.³²⁸

Şubat 2015) Ali Nihat Yazıcı da kamu yayın kurumu ile devlet yayın kurumunu üç kelime ile özetlenen amaçları ile açıklıyor ve kamu yayıncısının amacı bilgilendirmek, eğitmek ve eğlendirmek iken devlet yayıncısının amacı ikna etmek, eğitmek ve "devletin istediği şekilde" bilgilendir şeklinde sıralıyor. (Yazıcı, s. 13)

³²⁵ Beybin Kejanlıoğlu, Baykal'ın TRT Şeş Yorumu Eşliğinde Kamu Yayıncılığı Üzerine Düşünmek, 31 Ocak 2009, <http://bianet.org/biamag/medya/112259-baykalin-trt-ses-yorumu-esliginde-kamu-yayinciligi-uzerine-dusunmek> (25 Şubat 2015)

³²⁶ Bawer Çakır, "TRT Şeş Kamu Yayıncılığı ve Toplumsal Barış Açısından Gerekli", 5 Ocak 2009, <http://bianet.org/bianet/ifade-ozgurlugu/111759-trt-ses-kamu-yayinciligi-ve-toplumsal-baris-acisindan-gerekli> (2 Mart 2015)

³²⁷ Ufuk Sandık, "Uçak alan da banyoda keyif yapan da TRT'ye pay verecek", *Sabah*, 23 Ekim 2009, http://www.sabah.com.tr/ekonomi/2009/10/23/ucak_alan_da_banyoda_keyif_yapan_da_trt_ye_pay_verecek (27 Şubat 2015)

³²⁸ TRT, Kilometre Taşları, 2009, (tarih yok) <http://www.trt.net.tr/Kurumsal/s.aspx?yil=2009> (27 Şubat 2015)

TRT Avaz, 21 Mart 2009 yılında yayına başladı. Yayın yaptığı coğrafyayı bir *kültür şemsiyesi* altında birleştirmeyi hedefleyen ve bu coğrafyanın ortak kanalı olma iddiası ile yola çıkan çok dilli bir kanal olan TRT Avaz; Çin Sincan Uygur Özerk Bölgesi, Kazakistan, Türkmenistan, Özbekistan, Kırgızistan, Azerbaycan, Afganistan, Rusya Federasyonu, Suriye, Irak, İran, Bulgaristan, Yunanistan, Balkan ülkeleri ve Doğu Avrupa ülkelerinin tamamını kapsayan bir yayın yapmakta ve yaklaşık 250 milyon nüfuslu bir coğrafyaya yayınlarını ulaştırmaktadır.³²⁹

2009 yılında yayına başlayan bir diğer kanal da TRT Anadolu'ydu. 18 Mayıs 2009 tarihinde diğer TRT kanallarından aktarılan yayınlarla test yayınına başladı. Bir sonraki yıl Mart ayında ise “*Bir ekran yüz ekran, yüz ekran bir ekran*” sloganıyla, normal yayın hayatına geçti. Bu kanalın yayın içeriğinin bir bölümünü TRT arşivindeki yapımlar ile diğer TRT kanalları ile birlikte yapılan ortak yayınlar oluştururken diğer bölümü de yerel ve bölgesel yayın kuruluşlarının hazırlamış oldukları kendi il ve yörelerinde yaşatılan değerleri, gelenek ve kültürleri içeren programlardan oluşmaktadır.³³⁰

TRT Türk, 2009 yılında yayına başlayan yeni kanallardan biri olmasa da, yeni bir kimlikle yayın yapmaya başlamıştı. 8 Mayıs 2009 günü, dünya genelinde yayın yapmaya başladı. Kanalın yayın akışı; Amerika, Avrupa, Avustralya ve Asya kıtalarının yerel saatleri göz önüne alarak hazırlandı. TRT Türk, aynı zamanda ilk –ve o dönem için tek– 16:9 formatında yayın yapan televizyon kanalı oldu. TRT Türk'ün hedefi, Türkiye'yi tanıtan yayınlar yapmak, haber ve kültür yayınları ile Türkçe bilen insanları birbirinden haberdar etmek ve dünyada olan gelişmeleri Türkiye'ye aktarmaktı.³³¹

TRT Müzik ve TRT Belgesel de yine 2009 yılında yayına başlayan tematik televizyon kanallarıydı. “*Tanık olmaya hazır mısınız?*” sloganıyla Ekim ayında yayına başlayan TRT Belgesel; içinde İngilizce, Almanca, Fransızca ve Rusça'nın da bulunduğu beş farklı dilde, doğa, çevre, spor, kültür-sanat, bilim ve teknoloji alanlarında belgeseller yayınlamaktaydı. Ayrıca her gün, 8.00-11.30 ve 19.00-21.30 saatleri arasında turizm yayınlarına ayırarak ülke turizmini destekleme amacı güdüyordu. 2009'da yayına

³²⁹ TRT, **TRT 2009 Faaliyet Raporu**, s. 38-39

³³⁰ TRT, **TRT 2010 Faaliyet Raporu**, Ankara: TRT Yayınları, 2011, s. 66

³³¹ TRT, **TRT 2009 Faaliyet Raporu**, s. 42-43

başlayan bir diğer kanal TRT Müzik de, video klip yayıncılığında çok müzik yayıncılığı ile müzik kültürünün aktarıcısı olmayı amaçlıyordu.³³²

2010 yılında TRT’de yayın hayatına başlayan 2 yeni televizyon kanalı ile birlikte format ve isim değiştiren 2 televizyon kanalı vardı.³³³ Haber, bilgi, kültür ve sanat kanalı olarak nitelendirilen TRT 2, Mart 2010 itibari ile TRT Haber olarak yayın yapmaya başladı. Aynı yılın Ağustos ayında TRT 3 logosunu, TRT Spor olarak değiştirdi. Bu kanal, aynı zamanda TRT GAP ve TBMM TV ile yayın zamanını paylaşıyordu. TRT HD ve TRT Arapça ise bu yılın yeni kanallarıydı. Yüksek çözünürlüklü televizyon yayıncılığı yapan TRT HD, 11 Haziran 2010 tarihinde, 2010 Fifa Dünya Kupası müsabakalarıyla yayın hayatına başladı. Arap dünyasında TRT ETTÜRKİYE adıyla bilinen TRT Arapça da 4 Nisan 2010 tarihinde yayınlarına başladı. TRT yayın ilkeleri doğrultusunda, Türkiye ile Arap ülkeleri arasındaki birlik, beraberlik ve yakınlaşmayı destekleyen yayınlar yapan kanalda yerli yapım dizilerin Arapça dublajlı versiyonları yayınlanmaktadır.³³⁴

2011 yılında yine kamu yayıncılığı için önemli bir gelişme olarak TRT Okul kanalı yayınlarına başladı. 31 Ocak 2011 tarihinde ilk yayını yapan kanal, Anadolu Üniversitesi ile TRT’nin işbirliği ile kurulmuştu.³³⁵ 2011 yılı ayrıca, 2009 yılında yayına başlayan tematik kanalların kendi alanlarında en çok izlenen kanal olma unvanını kazanmıştı.³³⁶

2012 yılında TRT 1’de önemli bir teknik gelişme oldu. TRT 1, Mayıs ayında 16:9 formatına geçiş yaptı ve aynı tarihte TRT 1 HD kanalı da yayına başladı. Diziler, dış yapımlar, iç yapımlar ve sinema filmlerinin bir kısmı bu kanaldan HD olarak yayınlanıyor, haber, reklam ve arşiv programları ise SD’den dönüştürülerek

---

³³² TRT, **TRT 2009 Faaliyet Raporu**, s. 46, 49

³³³ TRT, *Kilometre Taşları*, 2010, (tarih yok) <http://www.trt.net.tr/Kurumsal/s.aspx?yil=2010> (27 Şubat 2015)

³³⁴ TRT, **TRT 2010 Faaliyet Raporu**, s. 25, 32, 57, 61-62

³³⁵ TRT, **TRT 2011 Faaliyet Raporu**, Ankara: TRT Yayınları, 2012, s. 10

³³⁶ TRT, **TRT 2011 Faaliyet Raporu**, s. 1

kullanılıyordu. 2012 yılında programların yaklaşık %80'i HD olarak yayınlanmaktaydı.³³⁷

2009 yılında yayın hayatına başlayan TRT Anadolu kanalı, 2012 yılında TRT ile Diyanet İşleri Başkanlığı arasında imzalanan protokol ile farklı bir formatta yayın yapmaya başladı. Günün belli saatlerinde TRT Anadolu'nun yukarıda değindiğimiz yayın içeriklerine yer verirken geri kalan kısmında TRT Anadolu-Diyanet TV çift logosu ile Diyanet İşleri'nin hazırladığı programlara yer vermekteydi.³³⁸ Diyanet TV'nin gerekliliği, Diyanet İşleri Başkanı Mehmet Görmez tarafından, "*Toplumsal yapı hızla değişiyor. Din önemli sorular ve sorunlar var. Bu soru ve sorunlar sadece camilerde konuşulmamalı. Toplum din konusunda doğru bilgilere ihtiyaç duyuyor*" sözleriyle açıklıyordu.³³⁹ 2013 yılı itibari ile TRT Anadolu'nun adı TRT Diyanet olarak değiştirildi ve Diyanet TV adıyla test yayınları yapan kanal 24 saat yayın yapmaya başladı.³⁴⁰

2007 yılında göreve başlayan İbrahim Şahin, TRT'nin en uzun süre görev yapan genel müdürü olarak 2014 yılının Eylül ayında TRT'ye veda etti ve Samsun valisi olarak atandı.³⁴¹ İbrahim Şahin dönemi, TRT yayıncılığının niceliksel açıdan çıkış yaptığı bir dönem oldu. Göreve başladığında 7 olan televizyon kanalı sayısı 15'e; 11 olan radyo istasyonu sayısı ise 18'e yükselmişti. Bunun yanı sıra son birkaç yıldır TRT'nin gelirleri, giderlerinden fazlaydı.³⁴² Başka bir ifade ile TRT kar ediyordu. Bu veriler ışığında, İbrahim Şahin'in başarılı bir genel müdür olduğunu söylemek olasıdır. Ancak, unutulmaması gereken TRT'nin bir kamu kuruluşu olduğudur. Bu sebeple kamu için, kamu yararına yayın yapması beklenen bir yayın kurumunun bu yoldaki başarısı, onun finansal başarısı ile ölçülemez. Öte yandan, TRT'nin çeşitli yerlerden aldığı bandrol ücretleri ile ilgili genişletme de Şahin dönemine rastlamıştır. Daha açık bir ifade ile, Şahin'e atfedilebilecek finansal başarının gerçek kahramanı, arttırılan TRT payları olabilir. Aysel Aziz, "*Radyo ve televizyon yayınları devlete olan maliyeti ile değil,*

³³⁷ TRT, **TRT Faaliyet Raporu 2012**, Ankara: TRT Yayınları, 2013, s. 28

³³⁸ TRT, **TRT Faaliyet Raporu 2012**, s. 100

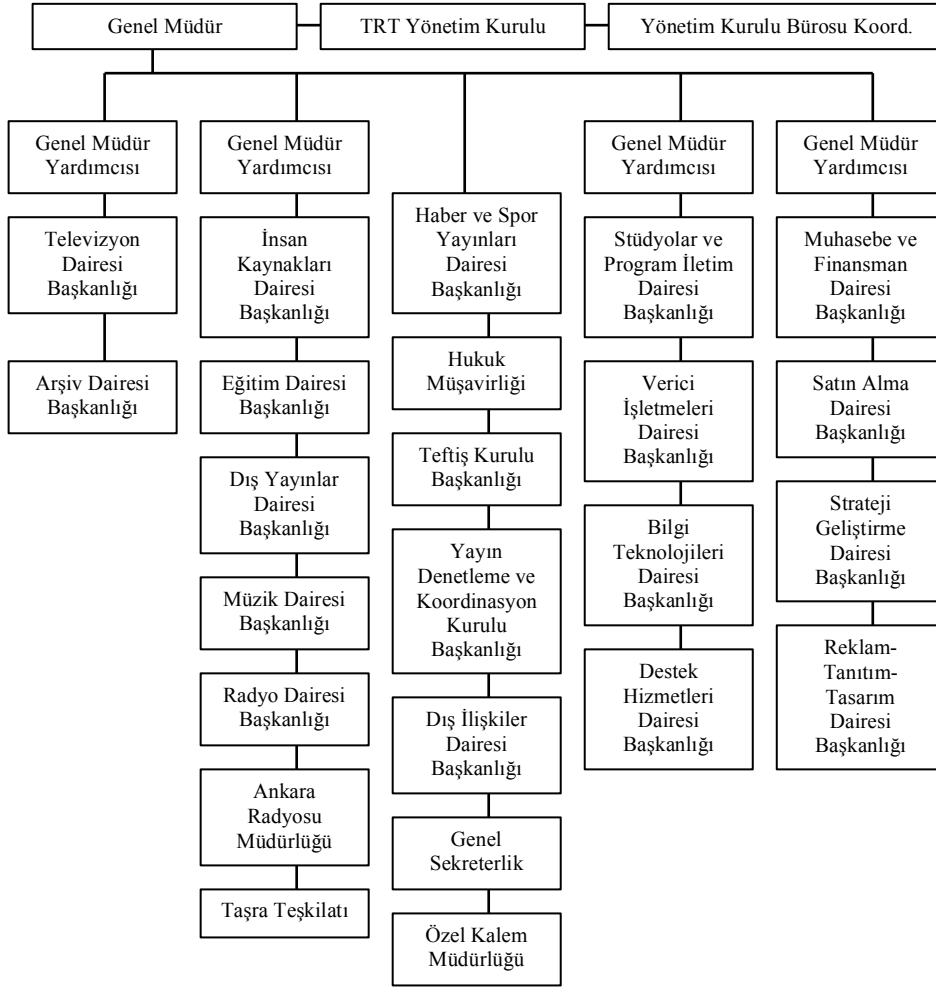
³³⁹ Fırat Kozok, "Medya Patronu Diyanet", **Cumhuriyet**, 14 Aralık 2012, s. 9

³⁴⁰ TRT, **TRT Faaliyet Raporu 2013**, Ankara: TRT Yayınları, 2014, s. 96

³⁴¹ **Cumhuriyet**, "Odasını Topladı", 16 Eylül 2014, s. 7

³⁴² TRT, **TRT Faaliyet Raporu 2013**, s. 9, 227

topluma olan yararları ve katkıları ile değerlendirilmelidir” demişti.³⁴³ Aziz’in bu tespitini TRT’nin bugünkü koşulları için genişleterek tekrarlayabiliriz: Radyo ve televizyon yayınları devlete olan maliyeti ya da *kârı* ile değil topluma olan katkıları ve yararları ile değerlendirmelidir.

Şekil 2: TRT’nin Günümüzdeki Örgütlenme Yapısı

Kaynak: TRT, Kurumsal Yapı, (tarih yok) <http://www.trt.net.tr/kurumsal/KurumsalYapi.aspx> (23 Mayıs 2015)

İbrahim Şahin’in Samsun Valisi olmasının ardından, yeni TRT Genel Müdürü Şenol Göka oldu. Eski Genel Müdür Yardımcısı olan Göka, diğer adaylar İbrahim Eren ve Nasuhi Güngör’ün arasından Bakanlar Kurulu tarafından seçildi ve karar

³⁴³ Aysel Aziz, “Nasıl Bir Televizyon Düzeni”, *Cumhuriyet*, 23 Ocak 1991, s. 2

Cumhurbaşkanı tarafından onaylandıktan sonra, 22 Ekim 2014 tarihinde görevine başladı.³⁴⁴

Az önce de belirtildiği gibi, bir kamu yayıncısının başarısı devlete olan finansal kârı ya da zararı ile değil, kamuya yapacağı katkı ile değerlendirilir. Bir sonraki bölümde, TRT'nin televizyon yayınlarındaki başarısı kamu yayıncılığı ilkeleri çerçevesinde program türleri üzerinden analiz edilmeye çalışılacaktır.

---

³⁴⁴ **Cumhuriyet**, "TRT'de Göka Dönemi", 23 Ekim 2014, s. 15

4. TRT’NİN TELEVİZYON YAYINLARININ KARŞILAŞTIRMALI OLARAK İNCELENMESİ

Bu bölümde öncelikli olarak TRT’nin 2008-2013 yılları arasında yaptığı televizyon yayınlarındaki program türlerinin oransal dağılımı, TRT faaliyet raporlarındaki veriler kullanılarak aktarılacaktır. Daha sonra da 8 Eylül 2014-21 Eylül 2014 tarihleri arasındaki iki haftalık dönemde, hem TRT’nin televizyon kanallarının hem de Kanal D ve Star TV’nin, internet siteleri üzerinden yayınladıkları yayın akışları üzerinden analiz yapılarak hangi program türlerine ağırlık verdikleri tespit edilecektir. Son olarak, bu veriler ışığında TRT 1, Kanal D ve Star TV’nin verileri birbirleri ile karşılaştırılacaktır.

Çalışmanın inceleme dönemi olarak aldığı tarihlerin genel müdür değişikliğine denk gelmesi talihsizlik olarak değerlendirilebilir. Ancak, yayın planlamalarının aylar öncesinden yapıldığı ve Şenol Göka’nın da Ekim ayının sonunda göreve atandığı düşünülecek olursa, bu çalışmanın analizini yaptığı dönem İbrahim Şahin dönemi olarak nitelendirilebilir.

Raymond Williams, *Television Technology and Cultural Form* adlı çalışmasında, 5 farklı televizyon kanalının (üçü İngiltere’den ve ikisi ABD’den olmak üzere üç kamu yayıncısı iki özel televizyon) 1 haftalık televizyon yayınlarını program türlerine göre dağılımlarını karşılaştırmalı olarak incelemiştir ve bu incelemede 12 farklı kategori kullanmıştır. Bunlar; haberler ve kamusal olaylar (news and public affairs), özel programlar ve belgeseller (features and documentaries), eğitim, sanat ve müzik, çocuk programları, drama, filmler, genel eğlence, spor, dini yayınlar, iç tanıtımlar ve reklamlardır.³⁴⁵ Williams’ın *geleneksel* olarak nitelendirdiği bu kategorilerin çeşitli alt kategorileri de vardı. Bu kategorileri Williams’ın incelemesi üzerinde göreceğiz.

Williams, 3-9 Mart 1973 haftasında, 5 televizyon kanalının saatlere göre program dağılımını incelemişti. Bu kanallar BBC 1, BBC 2, Anglia (IBA), KQED ve Channel 7’ydi.

---

³⁴⁵ Raymond Williams, *Televizyon, Teknoloji ve Kültürel Biçim*, 1. Basım, Ankara: Dost Yayınları, 2003, s. 65-67

Tablo 6: BBC 1, BBC 2, Anglia, KQED ve Channel 7'nin Saatlere Göre Program Dağılımı

	BBC 1	BBC 2	Anglia	KQED	Channel 7
<i>Haberler ve Kamusal Olaylar</i>					
- Haberler	5.7	3.5	5	5.2	11.6
- Haber magazin (genel)	7.1	-	5.1	5.1	5.3
- Haber magazin (etnik)	3.1	-	-	2.5	0.3
- Kamusal olay tartışmaları	8.3	4.3	3	8.5	1.8
	24.2	7.8	13.1	21.3	19
<i>Özel Programlar ve Belgeseller</i>					
- Özel Programlar	5.6	6.2	4.5	4.5	0.6
- Belgeseller	1	5.9	2	1	-
	6.6	12.1	6.5	5.5	0.6
<i>Eğitim</i>					
- Okullar, Kolejler vb.	17.9	16.5	10.7	18.6	-
- Aydınlatıcı/öğretici	2.9	1.7	2.2	3.5	0.9
- Yetişkin eğitimi	1.9	-	-	2.5	2
	22.7	18.2	12.9	24.6	2.9
<i>Sanat ve Müzik</i>	1.2	1.7	-	4.5	-
<i>Çocuk Programları</i>					
- Çizgi Filmler ve Kuklalar	4.4	0.1	1.1	-	2.5
- Diğer Eğlenceler	1.4	0.7	4.6	-	2
- Eğitim	5.7	3.3	2.6	25	0.8
	11.5	4.1	8.3	25	5.3
<i>Drama</i>					
- Oyunlar	4.4	3.1	3.5	-	-
- Diziler	6.3	0.9	8.7	1	16.3
- Seriler	0.8	1.5	8.1	3.7	6.1
	11.5	5.5	20.3	4.7	22.4
<i>Filmler</i>	6.7	6.6	12.3	5.2	23.8
<i>Genel Eğlence</i>					
- Müzikal Gösteriler	2.7	3	2	-	1.1
- Varyete Gösterileri	1.2	0.5	3.7	-	0.4
- Oyunlar, Yarışma programları	1.5	1	3.2	-	15.9
- Talk Showlar	2.0	-	0.9	-	15
	7.4	4.5	9.8	-	32.4
<i>Spor</i>	5.9	1.1	6.7	2	6.4
<i>Din</i>	1.1	-	0.6	-	0.8
<i>Tanıtım (iç)</i>	1.1	0.7	1.7	1.4	1.4
<i>Reklamlar</i>	-	-	10.8	-	18.4
Toplam	99.9	62.3	103	94.2	133.4

Kaynak: Raymond Williams, *Televizyon, Teknoloji ve Kültürel Biçim*, s. 68-69

Tabloda görüldüğü gibi, Williams'ın bir haftalık incelemesinde yayınları pek çok alt kategori kullanarak değerlendirmiştir. Williams, tablodan İngiltere ve ABD televizyonculuğu arasındaki farkın gözlemlenebileceğini vurguluyor, en önemli çıktının ise bir yanda kamu yayıncıları diğer yanda ise ticari yayıncıların program dağılımlarındaki benzerlik olduğunu söylüyordu. Değişken yayın sürelerinden dolayı daha net bir çıkarım yapmak için program türlerinin oransal dağılımlarını da çalışmasına dahil etmiştir.

Tablo 7: BBC 1, BBC 2, Anglia, KQED ve Channel 7'nin Program Dağılımının Karşılaştırmalı Oranları

	BBC 1	BBC 2	Anglia	KQED	Channel 7
Haberler ve Kamusal Olaylar	24.5	12	13	22.5	14
Özel Programlar ve Belgeseller	6.5	20	6.3	6	0.5
Eğitim	23	29.5	12.5	26	2
Sanat ve Müzik	1	2.5	-	5	-
Çocuk Programları	11.5	6.5	8	27	4
Drama (oyunlar)	4.5	4.5	3.1	-	-
Drama (diziler ve seriler)	7	4	16.6	5	17
Filmler	6.5	11	12	5.5	18
Genel Eğlence	7.5	7.5	9.5	-	24.5
Spor	6	1.5	6.2	2	4.5
Dini	1	-	0.6	-	0.5
Tanıtım	1	1	1.5	1	1
Reklamlar	-	-	10.7	-	14

Kaynak: Raymond Williams, **Televizyon, Teknoloji ve Kültürel Biçim**, s. 69

Williams, Tablo 7'den elde ettiği sonuçtan hareketle kamu yayıncılığı ve ticari yayıncılık için geçici olarak iki farklı programcılık tipi belirlemiştir. Tip A: haberler ve kamusal olaylar, özel programlar ve belgeseller, eğitim, sanat ve müzik, çocuk programları, drama (oyunlar). Tip B: drama (diziler ve seriler), filmler, genel eğlence. Bu iki programcılık tipine göre de televizyonları karşılaştırmıştır:

Tablo 8: BBC 1, BBC 2, Anglia, KQED ve Channel 7'nin Program Tiplerinin Karşılaştırmalı Oranları

	BBC 1	BBC 2	Anglia	KQED	Channel 7
Tip A	71	75	42.9	86	20.5
Tip B	21	22.5	38.1	10.5	59.5

Kaynak: Raymond Williams, **Televizyon, Teknoloji ve Kültürel Biçim**, s. 70

Tablolardan da anlaşıldığı gibi kamu yayıncıları ile ticari yayıncılar arasında belirgin bir fark vardır. 5 kanal birlikte değerlendirildiğinde Channel 7'nin, Anglia'ya göre daha ticari bir yayın sergilediği söylenebilir. ABD'deki kamu yayıncılığı-ticari yayıncılık ayrımı İngiltere'ye göre daha keskindir.³⁴⁶

Raymond William'ın çalışması üzerinde bu kadar durmamızın sebebi, yapılacak incelemede benzer bir metodolojinin takip edilecek olmasıdır. Ancak, analizde kullanılacak program türleri, daha güncel metinlere dayandırılacaktır. Bu metinlerden biri RTÜK tarafından diğeri de Avrupa Yayın Birliği tarafından hazırlanan dokümanlardır.

³⁴⁶ Raymond Williams, **Televizyon, Teknoloji ve Kültürel Biçim**, s. 70

4.1. Program Türleri Üzerine

RTÜK'ün 2003 yılında çıkardığı, *Yayınlarda Program Türleri Kod, Tanım ve Sınıflandırmaları* adlı kitapçık bunlardan biridir. Bu kitapçıkta 13 farklı program türüne yer verilmiştir. Bunlar; (1) haber, (2) spor programları, (3) kültür programları, (4) din ve moral programları, (5) eğitim programları, (6) bilgilendiren/eğlendiren programlar³⁴⁷, (7) gerçek insan hayatlarından yola çıkılarak oluşturulan programlar, (8) dramatik programlar, (9) müzik programları, (10) eğlence programları, (11) program tanıtımları, (12) reklamlar ve (13) diğer tür programlar arasında ve yukarıda yer alanlar dışında sürekli olarak bir türe dahil edilmesi beklenmeyen programlardır. Bu üst kategorilerin altında daha detaylı alt kategoriler de bulunmaktadır. Örneğin haber kategorisi; haber bülteni, hava ve yol durumu, ekonomi bülteni, haber programları, yorum programları ve güncel programlar olarak alt kategorilere ayrılmaktadır. Dramatik programlar; dramatik diziler, çizgi filmler, dramatik belgeseller ve sinema ve televizyon filmleri alt kategorilerine; kültür programları ise; belgesel programlar, bilgi-kültür yarışmaları, sanat programları, sohbet programları ve gösteri sanatları ile ilgili yapımlar kategorilerine ayrılmaktadır.³⁴⁸

Avrupa Yayınçılık Birliği'nin (EBU) 2007 yılında güncelleyerek yayınladığı *ESCORT 2007* de yine bu konuya yöneliktir. Açılımı *EBU System of Classification of Radio and Television Programmes* olan ESCORT, program türleri konusunda bir Avrupa standardı niteliği taşımaktadır ve oldukça kapsamlıdır. ESCORT 2007, çok boyutlu bir sınıflandırma şeması sunmaktadır. Bu şema, çeşitli boyutlarda türlerin farklı kategorilere ayrılmasına olanak tanımaktadır. Bu farklı boyutların birlikte kullanılması daha zengin içerik ve tür açıklamalarını mümkün kılmaktadır. Bu boyutlar; *niyet (intention)*, *format (format)*, *içerik (content)*, *katılım (participation)*, *hedeflenen izleyici/hedef grup (intended audience/target group)*, *köken (origination)* ve *içerik*

---

³⁴⁷ “Infotainment” kelimesine karşılık olarak kullanılan bu tür, artık dilimizce bilgi ve eğlence kelimelerinin birleştirilmesiyle “bilgilençe” diye anılmaktadır.

³⁴⁸ RTÜK, **Yayınlarda Program Türleri Kod, Tanım ve Sınıflandırmaları**, Ankara: Başbakanlık Basımevi, 2003, s. 9-21

uyarısıdır (*content alert*).³⁴⁹ Aşağıdaki ESCORT'un niyet ve format boyutundaki sınıflandırması bulunmaktadır.

Tablo 9: ESCORT 2007'nin Niyet ve Format Boyutlarındaki Sınıflandırmaları

Boyut (Dimension)	İstenen Seviye	Önerilen Seviye	ESCORT Kodları
NİYET			1
	Bilgilendirmek		1.1
		Siyasi bilgiler	1.1.1
		Salt bilgi	1.1.2
		"Bilgilence"	1.1.3
		Tavsiye	1.1.4
	Zenginleştirmek		1.2
		Eğitim	1.2.1
		Genel zenginleştirme	1.2.2
		İlham verici zenginleştirme	1.2.3
	Eğlendirmek		1.3
		Salt eğlence	1.3.1
		Bilgilendirici eğlence	1.3.2
	Teşvik etmek		1.4
		Kaynak yaratma	1.4.1
	Tanıtmak		1.5
		"Bilgireklam" (infomercial)	1.5.1
		Reklam	1.5.2
	Diğer/karışık/bilinmeyen niyetler		1.6
	Diğer özel		1.7
FORMAT			2
	Organik/kurgusal olmayan		2.1
		Bülten	2.1.1
		Magazin	2.1.2
		Açıklamalı olay	2.1.3
		Dini ibadet	2.1.4
		Belgesel	2.1.5
		Tartışma/Talk Show/Mülakat/Münazara	2.1.6
		Ders/Sunum/Konuşma	2.1.7
		Metin (teletext dahil)	2.1.8
		Sıradan insanların hayatlarını yansıtan programlar (docusoap)	2.1.9
		Realite (reality)	2.1.10
		Telefon bağlantısı	2.1.11
		DJ (DJ with disks)	2.1.12
		Diğer/karışık/bilinmeyen	2.1.13
		Diğer özel	2.1.14
	Show/Eğlence		2.2
		Basit yarışma	2.2.1
		Büyük yarışma	2.2.2
		Stand-up komedyenleri	2.2.3
		Reality Show	2.2.4
		Gerçek hayat melodramları	2.2.5
		Sunuculu Show (hosted)	2.2.6
		Panel Show	2.2.7
	Temsil/Piyas/Kurgu		2.3

³⁴⁹ EBU, ESCORT 2007, 2007, <https://tech.ebu.ch/docs/tech/tech3322.pdf> (11 Mart 2015) s. 6-

		Kurgusal hayat tasviri/drama	2.3.1
		Okumalar (readings)	2.3.2
		Çizgi film/animasyon/kukla	2.3.3
	Sanatsal performans		2.4
		Bireysel performans	2.4.1
		Küçük topluluk performansları	2.4.2
		Büyük topluluk performansları	2.4.3
		Karışık	2.4.4
	Etkileşim		2.5
		Yerel etkileşim	2.5.1
		Aralıklı cevap	2.5.2
		Sürekli bağlantı	2.5.3
	Diğer/Karışık/Bilinmeyen		2.6
	Diğer özel		2.7

Kaynak: EBU, ESCORT 2007, 2007, <https://tech.ebu.ch/docs/tech/tech3322.pdf> (11 Mart 2015) s. 11-12

ESCORT 2007'nin içerik boyutundaki sınıflandırma oldukça kapsamlıdır. Bu sebeple, bu tabloyu burada kullanmak yerine, bu dokümana dayanarak yapılabilecek çok boyutlu bir sınıflandırma örneği vermek daha doğrudur:

Tablo 10: ESCORT 2007'de Çok Boyutlu Sınıflandırma Örneği

Program	Niyet	Format	İçerik	Hedeflenen izleyici	Köken
TV Haberleri	1.1 Bilgilendirmek	2.1 Organik	3.1.1.1 Haberler	4.1 Genel	5.2 TV
Terminator	1.3 Eğlendirmek	2.3 Kurgu	3.4.1.3 Aksiyon	4.1 Genel	5.1 Sinema
Futbol Kupası Maçları	1.3 Eğlendirmek	2.1.3 Açıklamalı olay	3.3.3.1 Futbol	4.1 Genel	5.3.1 Yerinde yapım/canlı

Kaynak: EBU, ESCORT 2007, 2007, <https://tech.ebu.ch/docs/tech/tech3322.pdf> (11 Mart 2015) s. 8

ESCORT 2007'nin içerik sınıflandırmasını burada yer vermemiş olsak da yukarıdaki tabloda kullanılan numaralandırmalar, bu boyutun ne kadar kapsamlı bir şekilde sınıflandırıldığını göstermektedir.

Son olarak, TRT'nin 2008 yılından bu yana internet sitesinden dijital versiyonunu kamuoyuyla paylaştığı faaliyet raporlarında verdiği istatistiklerde kullandığı türleri sıralamak doğru olacaktır. TRT 2008 yılı faaliyet raporunda program sınıflandırmasını şu türlerle yapmıştır: eğitim, çocuk, kültür, drama, sinema, eğlence, müzik, haber, spor, reklam ve diğer. 2009 yılından itibaren ise, çocuk kategorisini çıkartmış ve haber kategorisini de haber programları ve haber bülteni olarak ikiye bölmüştür.

4.2. Program Türlerine Göre Yayın Dağılımlarının İncelenmesi

4.2.1. 2008-2013 Arasında TRT'nin Yayınları

İnceleyeceğimiz periyotu ele almadan önce, TRT'nin yayınladığı faaliyet raporları üzerinden televizyon yayınlarının program türlerine göre dağılımlarının 2008-2013 arasında nasıl gerçekleştiğine bakmak faydalı olacaktır.

Tablo 11: 2008'de TRT'nin Televizyon Kanallarının Gerçekleştirdiği Yayınların Program Türlerine Göre Dağılımları

	TRT 1	%	TRT 2	%	TRT 3	%	TRT 4	%
Eğitim	51210	9,7%	31676	6,0%	7409	3,1%	147963	41,3%
Çocuk	41676	7,9%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
Kültür	53409	10,1%	201098	38,2%	0	0,0%	20196	5,6%
Drama	97961	18,6%	2688	0,5%	0	0,0%	0	0,0%
Sinema	65638	12,5%	21017	4,0%	0	0,0%	0	0,0%
Eğlence	24124	4,6%	5692	1,1%	0	0,0%	11966	3,3%
Müzik	26368	5,0%	20012	3,8%	0	0,0%	165790	46,3%
Meclis TV	0	0,0%	0	0,0%	71138	30,2%	0	0,0%
Haber	66648	12,6%	185114	35,1%	5173	2,2%	0	0,0%
Spor	18012	3,4%	34739	6,6%	144197	61,2%	0	0,0%
Reklam	49268	9,3%	567	0,1%	18	0,0%	12	0,0%
Diğer	32726	6,2%	24437	4,6%	7766	3,3%	12265	3,4%
Toplam (dk.)	527040	100,0%	527040	100,0%	235701	100,0%	358192	100,0%

Kaynak: TRT, 2008 Faaliyet Raporu, s. 18-20

Tablo 11'de görüldüğü gibi TRT 1, 2008 yılında program türleri bakımından görece eşit bir dağılım sergilemiştir. En çok tercih edilen tür ise drama olmuş, onu haber, sinema ve kültür takip etmiştir. Haber, bilgi, kültür ve sanat kanalı olarak tanımlanan TRT 2'de %38,2'lik bir oranla kültür programları tercih edilmiştir. TRT 3'ün yayınlarının yaklaşık %30'unu Meclis TV yayınları oluşturmaktadır. Müzik ve belgesel kanalı olarak nitelenen TRT 4'te ise müzik ve eğitim programları en çok tercih edilen türlerdir.

TRT, 2009 yılı için hazırladığı faaliyet raporunda yayınların program türlerine göre dağılımını paylaşmamıştır. Aşağıdaki tabloda, 2010 yılına ait program dağılımları yer almaktadır. Ancak, 2010 yılı faaliyet raporunda program türü dağılımları için hazırlanan grafiklerde, yerli yapım-dış yapım ayrımı yapılmış ve sadece yerli yapımlar rakamsal olarak ifade edilmiştir. Bu sebeple TRT 1, TRT 3 Spor, TRT Çocuk ve TRT 6 için tablo oluşturulamamıştır. Grafik üzerinde bir değerlendirmede bulunacak olursak,

TRT 1'deki drama yayınlarında önemli bir artış olduğu gözlemlenmektedir. Bununla birlikte reklamların süresi de neredeyse iki katına ulaşmıştır. 2008 yılında 49268 dakika olan reklam süresi 2010 yılında 82833 olmuştur. Yine 2008'de 51210 dakika olan eğitim yayınları, 2010'da büyük bir düşüş göstererek 2164 dakika olmuştur. 2008 yılının sonunda yayın hayatına başlayan TRT Çocuk'ta öne çıkan türler sırasıyla drama, eğitim ve kültür yayınlarıdır. 2009 yılının yeni kanallarından olan TRT 6'da ise ağırlıklı olarak kültür ve eğlence programlarına yer verilmiştir.³⁵⁰

Tablo 12: 2010'da TRT'nin Bazı Televizyon Kanallarının Gerçekleştirdiği Yayınların Program Türlerine Göre Dağılımları

	TRT Haber	TRT Belgesel	TRT Müzik	TRT Anadolu
Eğitim	0,0%	27,7%	0,4%	10,2%
Kültür	16,8%	66,4%	1,5%	15,6%
Drama	0,2%	0,0%	0,0%	10,0%
Sinema	0,5%	0,0%	0,0%	0,0%
Eğlence	2,7%	0,0%	22,5%	0,0%
Müzik	0,7%	0,0%	57,4%	9,2%
Haber Prog	21,5%	0,0%	0,0%	0,0%
Haber Bülteni	39,3%	0,0%	0,0%	52,1%
Spor	5,9%	0,0%	0,0%	2,3%
Reklam	2,9%	0,0%	0,0%	0,3%
Diğer	9,5%	5,9%	18,2%	0,3%
Toplam (%)	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Kaynak: TRT, 2010 Faaliyet Raporu, s. 25, 51, 55, 67

Var olan kanalların tematikleşmesi ve açılan yeni tematik kanallarla TRT televizyonlarının program türü dağılımlarında keskin ayrımlar 2010 yılıyla birlikte gözlemlenebilir hale gelmiştir. TRT Haber adını alan TRT 2'nin haber yayınları %60'ın üzerine çıkmıştır. TRT Belgesel'de ise eğitim ve kültür yayınlarının toplamı %90'ı geçmektedir. TRT Müzik de, %55'in üzerinde müzik ve %20'nin üzerinde eğlence yayını yapmaktadır.

Tablo 13: 2011'de TRT 1, TRT Haber ve TRT 6'nın Gerçekleştirdiği Yayınların Program Türlerine Göre Dağılımları

	TRT 1	%	TRT Haber	%	TRT 6	%
Eğitim	16212	3,7%	0	0,0%	130894	24,9%
Kültür	52717	12,1%	65152	12,3%	112606	21,4%
Drama	153866	35,4%	527	0,1%	56546	10,8%
Sinema	49711	11,4%	508	0,1%	22567	4,3%

³⁵⁰ TRT, TRT 2010 Faaliyet Raporu, s. 20, 36, 41

Eğlence	27055	6,2%	18369	3,5%	67126	12,8%
Müzik	14497	3,3%	988	0,2%	35273	6,7%
Haber Prog.	27786	6,4%	0	0,0%	2000	0,4%
Haber Bülteni	26218	6,0%	336089	63,3%	48285	9,2%
Spor	23849	5,5%	30234	5,7%	14882	2,8%
Reklam	41261	9,5%	22089	4,2%	1820	0,3%
Diğer	1726	0,4%	56941	10,7%	33812	6,4%
Toplam (dk.)	434898	100,0%	530897	100,0%	525811	100,0%

Kaynak: TRT, 2011 Faaliyet Raporu, s. 19, 24, 41

2011 yılında TRT 1'in yayınlarının %35.4'ünü drama yayınları oluşturmaktadır. Dramadan sonra öne çıkar diğer program türleri ise %12.1 ile kültür ve %11.4 ile sinema yayınlarıdır. TRT 6'da ise en çok tercih edilen türler eğitim ve kültür yayınları olmuştur. TRT 6'nın program türü dağılımı TRT 1'e göre daha dengelidir.

Tablo 14: 2011'de TRT Çocuk, TRT Belgesel ve TRT Müzik'in Gerçekleştirdiği Yayınların Program Türlerine Göre Dağılımları

	TRT Çocuk	%	TRT Belgesel	%	TRT Müzik	%
Eğitim	279752	86,6%	392274	74,6%	2360	0,4%
Kültür	31618	9,8%	68286	13,0%	15829	3,0%
Drama	2583	0,8%	0	0,0%	2228	0,4%
Sinema	3261	1,0%	0	0,0%	9984	1,9%
Eğlence	82	0,0%	0	0,0%	44533	8,5%
Müzik	0	0,0%	0	0,0%	414010	78,7%
Haber Prog.	633	0,2%	0	0,0%	669	0,1%
Haber Bülteni	633	0,2%	0	0,0%	0	0,0%
Spor	3261	1,0%	0	0,0%	81	0,0%
Reklam	0	0,0%	61	0,0%	1019	0,2%
Diğer	1127	0,3%	64979	12,4%	35290	6,7%
Toplam (dk.)	322950	100,0%	525600	100,0%	526003	100,0%

Kaynak: TRT, 2011 Faaliyet Raporu, s. 35, 53, 57

Tablo 14'ten açıkça görüldüğü gibi TRT'nin tematik kanalları, kendi türlerine yönelik yayınları geçen yıla oranla daha fazla ağırlık vermiştir. TRT Çocuk'ta bir önceki yıla göre drama yayınlarında önemli bir azalma olmuş ve ağırlık %86 gibi bir oranla eğitim yayınlarına verilmiştir. Tabii burada, cevabımı bu yılın faaliyet raporundan alamadığımız soru, hangi programların eğitim yayınları başlığı altında değerlendirilmiş olduğudur. TRT Belgesel'de de tabloda eğitim olarak görülen yayınlar, raporda belgesel olarak aktarılan rakamlardır. Tabloda yer vermediğimiz TRT Anadolu ise 2011 yılında

yayınlarının %25'ini eğitim-kültür, %35'ini müzik-eğlence, %25'ini drama, %10'unu spor ve %5'ini haber yayınlarına ayırmıştır.³⁵¹ Eğitim yayınları ise %3.7'de kalmıştır.

Tablo 15: 2012'de TRT 1, TRT Haber ve TRT 6 ve TRT Çocuk'un Gerçekleştirdiği Yayınların Program Türlerine Göre Dağılımları

	TRT 1	%	TRT Haber	%	TRT 6	%	TRT Çocuk	%
Eğitim	22370	4,3%	0	0,0%	8555	1,6%	80868	24,2%
Kültür	62608	11,9%	44800	8,3%	160575	30,6%	74208	22,2%
Drama	221602	42,2%	1356	0,3%	100626	19,1%	110140	33,0%
Sinema	63379	12,1%	0	0,0%	8857	1,7%	1872	0,6%
Eğlence	8035	1,5%	12155	2,3%	3208	0,6%	5754	1,7%
Müzik	7156	1,4%	444	0,1%	107087	20,4%	7866	2,4%
Haber Prog.	31342	6,0%	48334	9,0%	39869	7,6%	0	0,0%
Haber Bülteni	17374	3,3%	323106	60,2%	61340	11,7%	5980	1,8%
Spor	20079	3,8%	0	0,0%	12773	2,4%	0	0,0%
Reklam	44800	8,5%	26305	4,9%	3839	0,7%	22432	6,7%
Diğer	26855	5,1%	80631	15,0%	18871	3,6%	24597	7,4%
Toplam (dk.)	525600	100,0%	537131	100,0%	525600	100,0%	333717	100,0%

Kaynak: TRT, Faaliyet Raporu 2012, s. 29, 36, 49, 53

2012 yılında TRT 1'in drama yayınlarındaki artış sürmüştür. TRT Haber'in haber türündeki yayınlarının toplamı neredeyse %70'tir. TRT 6'da ise eğitim yayınlarında ciddi bir azalma olmuş, %24.9'dan %1.6'ya düşmüştür. TRT Çocuk'ta da eğitim yayınlarında benzer bir azalma olmuş, drama ve kültür yayınları artmıştır. TRT Çocuk'taki bir diğer önemli gelişme de kanalın reklam yayınlarındaki artıştır. 2011 yılında hiç reklam almayan kanalın, 2012 yılındaki yayınlarının %6.7'sini reklamdır.

Tablo 16: 2012'de TRT Anadolu, TRT Belgesel, TRT Müzik ve TRT Okul'un Gerçekleştirdiği Yayınların Program Türlerine Göre Dağılımları

	TRT Anadolu	%	TRT Belgesel	%	TRT Müzik	%	TRT Okul	%
Eğitim	52391	9,9%	486581	92,6%	2222	0,4%	262282	49,9%
Kültür	212098	40,2%	0	0,0%	8341	1,6%	178846	34,0%
Drama	52174	9,9%	0	0,0%	2641	0,5%	3692	0,7%
Sinema	2577	0,5%	0	0,0%	14936	2,8%	276	0,1%
Eğlence	5484	1,0%	0	0,0%	49277	9,4%	32505	6,2%
Müzik	41538	7,9%	0	0,0%	400650	76,2%	1400	0,3%
Haber Prog.	22828	4,3%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
Haber Bülteni	6269	1,2%	0	0,0%	26	0,0%	7885	1,5%
Spor	9503	1,8%	0	0,0%	1227	0,2%	554	0,1%
Reklam	360	0,1%	2014	0,4%	4168	0,8%	0	0,0%
Diğer	121818	23,1%	37005	7,0%	42112	8,0%	38160	7,3%
Toplam (dk.)	527040	100,0%	525600	100,0%	525600	100,0%	525600	100,0%

Kaynak: TRT, Faaliyet Raporu 2012, s. 65, 71, 95, 100

³⁵¹ TRT, TRT 2011 Faaliyet Raporu, s. 74

Tablo 16’da görüldüğü gibi, TRT Anadolu’nun kültür yayınları önceki yıllara göre artış göstermiştir. Yine belgesel yayınlarını eğitim türünün altına eklediğimiz TRT Belgesel’de bu türün oranı %92’yi geçmiştir ve ilk iki yılında TRT arşivindeki belgesellere ağırlık veren kanal, 2012 yılı itibari ile arşiv belgesellerin oranını %60’lara düşürmüş, yeni yapımlar ve lisanslı dış yapımlar yayınlanmaya başlamıştır.³⁵² 2011 yılında yayına başlayan TRT Okul’da yayınların neredeyse %50’si eğitim yayınlarına ve %34’ünü de kültür yayınlarına ayırmıştır.

Tablo 17: 2013’te TRT 1, TRT Haber ve TRT 6 ve TRT Çocuk’un Gerçekleştirdiği Yayınların Program Türlerine Göre Dağılımları

	TRT 1	%	TRT Haber	%	TRT 6	%	TRT Çocuk	%
Eğitim	16227	3,1%	0	0,0%	81514	15,5%	55496	17,0%
Kültür	64965	12,4%	57130	10,7%	145920	27,8%	98040	30,0%
Drama	207298	39,4%	1270	0,2%	86715	16,5%	123873	37,9%
Sinema	52618	10,0%	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
Eğlence	45909	8,7%	17505	3,3%	0	0,0%	2182	0,7%
Müzik	3818	0,7%	522	0,1%	111621	21,2%	6397	2,0%
Haber Prog.	24975	4,8%	0	0,0%	0	0,0%	6248	1,9%
Haber Bülteni	22012	4,2%	343228	64,4%	79926	15,2%	0	0,0%
Spor	13997	2,7%	0	0,0%	19904	3,8%	0	0,0%
Reklam	45601	8,7%	26537	5,0%	0	0,0%	21840	6,7%
Diğer	28180	5,4%	86387	16,2%	0	0,0%	12465	3,8%
Toplam (dk.)	525600	100,0%	532579	100,0%	525600	100,0%	326541	100,0%

Kaynak: TRT, **Faaliyet Raporu 2013**, s. 27, 32, 45, 49

TRT 1’de 2008 yılından bu yana devam eden drama yayınların yükselişi bu yıl durmuş ve %39.4’e gerilemiştir. Bununla beraber %2’nin altında olan eğlence yayınları %8.7’ye yükselmiş ve eğitim yayınlarında da küçük bir azalma olmuştur. TRT 6’da ise eğitim programları %15’in üzerine çıkmıştır. TRT Çocuk’ta eğitim programlarında küçük bir azalma olmuş, kültür ve drama yayınları artış göstermiştir.

Tablo 18: 2013’te TRT Müzik, TRT Okul ve TRT HD’nin Gerçekleştirdiği Yayınların Program Türlerine Göre Dağılımları

	TRT Müzik	%	TRT Okul	%	TRT HD	%
Eğitim	1975	0,4%	285307	54,3%	0	0,0%
Kültür	8520	1,6%	180671	34,4%	300710	57,2%
Drama	0	0,0%	4421	0,8%	0	0,0%
Sinema	73	0,0%	30462	5,8%	16270	3,1%
Eğlence	63271	12,0%	18307	3,5%	0	0,0%
Müzik	403275	76,7%	749	0,1%	10190	1,9%

³⁵² TRT, **TRT Faaliyet Raporu 2012**, s. 65

Haber Prog.	0	0,0%	0	0,0%	0	0,0%
Haber Bülteni	125	0,0%	1365	0,3%	0	0,0%
Spor	135	0,0%	0	0,0%	148650	28,3%
Reklam	6217	1,2%	0	0,0%	0	0,0%
Diğer	42009	8,0%	4318	0,8%	49780	9,5%
Toplam (dk.)	525600	100,0%	525600	100,0%	525600	100,0%

Kaynak: TRT, Faaliyet Raporu 2013, s. 69, 77, 89

TRT Müzik'in 2013'teki yayın dağılımı hemen hemen 2012 ile aynıdır. TRT Okul'da ise eğitim yayınlarının oranı %50'nin üzerine çıkmıştır ve eğitim ve kültür yayınlarının toplamı neredeyse %90'a ulaşmaktadır. TRT Okul'un bu yıl yayınladığı belgeseller, tabloda sinema kategorisi altında değerlendirilmiştir. 2010 yılında beri yayında olan TRT HD'nin yayın dağılımları da ilk olarak 2013'ün faaliyet raporunda yer almıştır.

Fark edildiği gibi tablolarda TRT Spor'a ait veriler bulunmamaktadır. Yayınlarının neredeyse tamamı sporla ilgili olan TRT Spor'un yayın dağılımlarına 2008-2013 arasındaki faaliyet raporlarında hiç yer verilmemiştir.

Tablo 19: Yıllara Göre TRT 1'in Gerçekleştirdiği Yayınların Program Türlerine Göre Dağılımları

	1988	2008	2011	2012	2013
Eğitim	39	9,7	3,7	4,3	3,1
Çocuk	-	7,9	-	-	-
Kültür	6	10,1	12,1	11,9	12,4
Drama	17	18,6	35,7	42,2	39,4
Sinema	-	12,5	11,4	12,1	10,0
Eğlence	9	4,6	6,2	1,5	8,7
Müzik	5	5,0	3,3	1,4	0,7
Haber Prog.	-	-	6,4	6,0	4,8
Haber Bülteni	15	12,6	6,0	3,3	4,2
Spor	4	3,4	5,5	3,8	2,7
Reklam	4	9,3	9,5	8,5	8,7
Diğer	1	6,2	0,4	5,1	5,4
Toplam (%)	100	100	100	100	100

Tablo 19'da görüldüğü gibi, TRT 1'in 1988 yılında %39 olan eğitim yayınları, 2013 yılına gelindiğinde %3.1 olmuştur. Bu iki tarihi kıyaslarken TRT'nin o tarihteki televizyon kanalı sayısını dikkate almak gerekir. Bugün TRT, eğitim yayınlarının yükünü TRT Okul üzerinden çekmektedir. TRT 1 ise artık drama türü ağırlıklı bir yayın yapmaktadır. Hatta iddiamızı biraz daha keskinleştirirsek TRT 1 neredeyse tematik bir televizyon kanalıdır diyebiliriz. Özellikle 2012 yılında %42 oranında drama yayınların

yapan bir kanal için bu iddia abartılı olmasının yanında doğruluk payına da sahiptir. Öte yandan bu denli drama türüne yönelik bir yayıncılık bir kamu yayıncısı ile özel televizyonlar arasındaki ayrımı da bulanıklaştırmaktadır. İleride, TRT 1 ile diğer özel televizyon kanallarının program türlerine göre dağılımları karşılaştırılacaktır. İddiamız TRT 1 ile özel televizyonlar arasında benzer bir dağılımla karşılaşacağımız yönündedir.

Tablo 20: Yıllara Göre TRT 2/TRT Haber'in Gerçekleştirdiği Yayınların Program Türlerine Göre Dağılımları

	1988	2008	2010	2011	2012	2013
Eğitim	3	6,0	-	-	-	-
Kültür	15	38,2	16,8	12,3	8,3	10,7
Drama	34	0,5	0,2	0,1	0,3	0,2
Sinema	12,5	4,0	0,5	0,1	-	-
Eğlence	7	1,1	2,7	3,5	2,3	3,3
Müzik	14	3,8	0,7	0,2	0,1	0,1
Haber Prog.	-	-	21,5	-	9,0	-
Haber Bülteni	19	35,1	39,3	63,3	60,2	64,4
Spor	2	6,6	5,9	5,7	-	-
Reklam	4	0,1	2,9	4,2	4,9	5,0
Diğer	2	4,6	9,5	10,7	15,0	16,2
Toplam (%)	100	100	100	100	100	100

TRT 2, TRT Haber adını aldıktan sonra giderek artan bir grafikte haber yayınlarına ağırlık vermiştir. 1988 yılındaki rakamı bir yana bırakırsak, TRT Haber 2008 yılından beri yayınlardaki reklam süresini düzenli olarak arttırmaktadır. Diğer kategorisinin bu kadar yüksek oranda görünmesinin sebebi ise faaliyet raporlarında “Anons-Spot” olarak nitelendirilen yayınların da bu kategoriye dahil edilmiş olmasındandır.

Tablo 21: Yıllara Göre TRT Çocuk'un Gerçekleştirdiği Yayınların Program Türlerine Göre Dağılımları

	2011	2012	2013
Eğitim	86,6	24,2	17,0
Kültür	9,8	22,2	30,0
Drama	0,8	33,0	37,9
Sinema	1,0	0,6	-
Eğlence	0,0...	1,7	0,7
Müzik	-	2,4	2,0
Haber Prog.	0,2	-	1,9
Haber Bülteni	0,2	1,8	-
Spor	1,0	-	-
Reklam	-	6,7	6,7
Diğer	0,3	7,4	3,8
Toplam (%)	100	100	100

TRT Çocuk'ta eğitim yayınlarındaki düşüş, tabloya kültür ve drama yayınlarındaki artış olarak yansımıştır. 2011 yılında %86 olarak görünen eğitim yayınları, bir sonraki yıl büyük bir düşüşle %24, 2013'te de %17 olmuştur. 2011'de %1'in bile altında olan drama yayınları ise 2012'de otuz kat artarak %33'e, bir sonraki yıl da %37.9'a çıkmıştır. Rapordan 2011'de hiç reklam yayını yapmadığı anlaşılan TRT Çocuk'ta 2012 ve 2013'te %6.7 oranında reklam yayını yapılmıştır. Haber türündeki yayınların toplamı da 2011 yılında %1'i bile bulmazken 2013 yılında %1.9 olmuştur.

2009 yılında yayın hayatına başlayan TRT 6'nın kamu yayıncılığı açısından önemine yukarıda değinmiştik. Bu kanalın yıllara göre program dağılımlarını incelemeden önce değinmemiz gereken bir değişiklik olmuştur. Çoğulculuk ve azınlıkların kitle iletişim medyasında temsili açısından kritik bir konumda olan TRT 6'nın (TRT Şeş) ismi, kuruluşunun 6. yılında "TRT Kurdi" olarak değiştirilmiştir. TRT'nin günümüzdeki Genel Müdürü Şenol Göka bu değişikliği ve gerekçesini, *"Farklıklarımızı yok saymakla birçok şeyi yok etmiş oluyoruz. Dolayısıyla bunları en ince ayrıntısına kadar kabul ederek, genişletip zenginleştirmek, en geniş kitlelere ve en uzak coğrafyalara da bu şekilde ulaşmak en güzeli, en iyisidir"* sözleriyle açıklamıştır.³⁵³

Tablo 22: Yıllara Göre TRT 6/TRT Kurdi'nin Gerçekleştirdiği Yayınların Program Türlerine Göre Dağılımları

	2011	2012	2013
Eğitim	24,9	1,6	15,5
Kültür	21,4	30,6	27,8
Drama	10,8	19,1	16,5
Sinema	4,3	1,7	-
Eğlence	12,8	0,6	-
Müzik	6,7	20,4	21,2
Haber Prog.	0,4	7,6	-
Haber Bülteni	9,2	11,7	15,2
Spor	2,8	2,4	3,8
Reklam	0,3	0,7	-
Diğer	6,4	3,6	-
Toplam (%)	100	100	100

³⁵³ Hürriyet, TRT Şeş'in adı TRT Kurdi oldu, 11 Ocak 2015, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/27940340.asp> (18 Mart 2015)

Kurulduğu yıl %33 oranında eğitim-kültür yayını yapan TRT Kurdi³⁵⁴, 2011 yılında %24 eğitim ve %21 kültür yayını yapmıştır. 2012 yılında eğitim yayınlarında ciddi bir azalma olmuş ve %1.6'ya düşmüştür. Ancak bu düşüş sürekli olmamış ve 2013 yılında eğitim yayınları tekrar %15.5'e yükselmiştir. Tabloya göre 2013 yılında hiç eğlence programı yayınlanmamıştır. 2011 yılında %6.7 olan müzik türündeki yayınlar 2012 yılında üçe katlanarak %20.4 olmuştur. 2013 yılında ise bu oran %21.2'dir.

4.2.2. Yayın Akışları Üzerinden Program Türü Dağılımlarının Analizi

4.2.2.1. Amaç

Yapılan araştırmadaki amaç, TRT'nin –seçilen– televizyon kanallarındaki yayınlarının program türleri üzerinden kamu yayıncılığı ilkelerine uygunluğunu tespit etmek, TRT 1 ile Kanal D ve Star TV'nin televizyon yayınlarının program türleri üzerinden karşılaştırılması ve TRT 1 ile Kanal D ve/veya Star TV'nin yayınları arasında bir benzerlik ya da farklılığın olup olmadığının bilimsel olarak ortaya koyabilmektir.

4.2.2.2. Yöntem

Araştırmada kullanılacak verilerin elde edilmesinde kullanılan yöntem doküman incelemesidir. *“Bu yöntem, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar.”*³⁵⁵ Bu doğrultuda, televizyon kanallarının resmi internet sitelerinden elde edilen yayın akışları kullanılmıştır. Doküman incelemesi ile elde edilen veriler üzerinde betimsel analiz uygulanmıştır. Bu analiz yönteminde, elde edilen veriler, daha önceden belirlenen temalara göre özetlenmekte ve yorumlanmaktadır.³⁵⁶ Bu çalışmada kullanılacak tematik çerçeve, RTÜK'ün 2003 yılında hazırlamış olduğu “Yayınlarda Program Türleri Kod, Tanım ve Sınıflandırmaları” kitapçığına dayanmaktadır.

³⁵⁴ TRT, **TRT 2009 Faaliyet Raporu**, s. 36

³⁵⁵ Ali Yıldırım, Hasan Şimşek, **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**, 7. Basım, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2008, s. 187

³⁵⁶ Ali Yıldırım, Hasan Şimşek, s. 224

4.2.2.3. Kapsam ve Sınırlılıklar

Araştırma, Kanal D, Star TV, TRT 1, TRT 6, TRT Çocuk ve TRT HD kanallarının 8-21 Eylül 2014 tarihleri arasındaki yayınları ile sınırlıdır. Yayıncıların internet sitelerinden yayınladıkları akışlarda sadece programların başlama süreleri yer almaktadır. Bu sebeple, yapılan incelemede programların süreleri, kendilerini takip eden programın başlangıç sürelerine göre hesaplanmıştır. Bu hesaplama maalesef reklam ve tanıtım sürelerinin, program süresi içerisinde değerlendirilmesine neden olmuştur. Yine de bu uygulamanın tüm kanallarda aynı şekilde gerçekleştirilecek olması, elde edilecek verileri bilimsel açıdan değerlendirilebilir bir konuma getirecektir.

4.2.2.4. Veriler ve Bulgular

Bu başlık altında TRT'nin incelenen televizyon kanallarının program dağılımları haftalık tablolar haline sunulacaktır. Daha sonra TRT 1, Star TV ve Kanal D'nin haftalık program dağılımları karşılaştırılacaktır.³⁵⁷ Son olarak da, bu üç kanalın 18.00-0.00 saatleri arasındaki yayınları yine program türlerine göre karşılaştırmalı olarak incelenecektir ve bu inceleme gazete arşivlerinden elde edilen yayın akışları ile 2013, 2004 ve 1997 tarihlerini de kapsayacaktır.

Tablo 23: 8-14 Eylül 2014 Tarihlerinde TRT 1'in Yayınlarının Program Türlerine Göre Dağılımı

Program Türü	Alt Tür	8-14 Eylül 2014 – TRT 1							Ort.
Haber	Bülten	9,4%	9,0%	9,4%	9,4%	9,4%	3,8%	4,2%	7,8%
	Hava ve Yol	1,0%	0,8%	1,0%	0,8%	0,8%	0,8%	1,0%	0,9%
	Yorum Programları	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	4,9%	0,7%
Spor	Spor Bülteni	0,7%	0,6%	0,7%	0,6%	0,6%	0,6%	0,7%	0,6%
	Spor Karşılaşmaları Yayınları	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	8,3%	0,0%	1,2%
	Spor Haber Programları	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	8,7%	1,2%
Kültür	Belgesel Programlar	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	7,6%	0,0%	1,1%
	Kültür	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,3%	4,2%	0,6%

³⁵⁷ Kanalların bir günlük yayınları incelenirken her günün başlangıç saati 6.00 olarak kabul edilmiş ve tüm yayın akışları bu şekilde değerlendirilmiştir. Açıklamak gerekirse, bir kanalın 15 Eylül 2014'teki yayınları, 15 Eylül 2014 saat 6.00'dan 16 Eylül 2014 saat 6.00'a kadar olan yayınlarıdır.

	Programları								
Eğitim	Bilgi-Beceri Programları	0,3%	0,3%	0,3%	0,3%	0,3%	0,0%	0,0%	0,2%
Bilgilendiren/Eğlendiren	Kuşak Programlar	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Gerçek İnsan	Gerçek Hayat Hikayeleri	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,7%	3,8%	4,5%	1,3%
Drama	Diziler	68,3%	74,5%	70,3%	66,2%	68,6%	44,7%	41,9%	62,1%
	Sinema Filmleri	0,0%	0,0%	8,7%	8,0%	11,5%	25,0%	26,7%	11,4%
	Müzik	0,0%	0,7%	1,4%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,3%
Eğlence	Magazin	2,1%	2,1%	2,1%	2,1%	2,1%	2,1%	3,1%	2,2%
	Yarışmalar	18,1%	11,8%	5,9%	12,5%	5,9%	0,0%	0,0%	7,7%
	Program Tanıtımları	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%
	Diğer	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	2,8%	0,0%	0,4%

Tablo 24: 15-21 Eylül 2014 Tarihlerinde TRT 1'in Yayınlarının Program Türlerine Göre Dağılımı

Program Türü	Alt Tür	15-21 Eylül 2014 – TRT 1							Ort.
Haber	Bülten	14,2%	14,2%	14,2%	14,2%	14,2%	3,1%	3,1%	11,1%
	Hava ve Yol	0,5%	0,5%	0,5%	0,5%	0,5%	0,3%	0,3%	0,4%
	Yorum Programları	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	4,9%	0,7%
Spor	Spor Bülteni	0,6%	0,6%	0,6%	0,6%	0,6%	0,3%	0,3%	0,5%
	Spor Karşılaşmaları Yayınları	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	8,3%	0,0%	1,2%
	Spor Haber Programları	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	8,3%	7,6%	2,3%
Kültür	Belgesel Programlar	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	4,2%	0,6%
	Kültür Programları	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,3%	0,0%	0,0%
Eğitim	Bilgi-Beceri Programları	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Bilgilendiren/Eğlendiren	Kuşak Programlar	17,4%	17,7%	13,5%	13,5%	13,5%	0,0%	0,0%	10,8%
Gerçek İnsan	Gerçek Hayat Hikayeleri	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	2,1%	0,0%	0,3%
Drama	Diziler	59,2%	65,8%	57,5%	61,0%	70,1%	53,0%	42,1%	58,4%
	Sinema Filmleri	0,0%	0,0%	9,7%	0,0%	0,0%	15,6%	30,6%	8,0%
	Müzik	0,0%	0,0%	2,8%	1,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,5%
Eğlence	Magazin	1,0%	1,0%	1,0%	1,0%	1,0%	2,1%	3,1%	1,5%
	Yarışmalar	6,9%	0,0%	0,0%	8,0%	0,0%	3,5%	3,5%	3,1%
	Program Tanıtımları	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,0%	0,1%	0,3%	0,1%
	Diğer	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	2,8%	0,0%	0,4%

Tablo 23 ve Tablo 24 incelendiğinde, TRT 1'in en çok tercih ettiği içerik türünün diziler olduğu anlaşılmaktadır. İlk hafta (8-14 Eylül 2014) yayınlarının %62.1'ini diziler oluşturan TRT 1'in ikinci haftadaki (15-21 Eylül 2014) dizi yayınları biraz azalarak %58.4 olmuştur. Bu dizi yayınlarının önemli bir çoğunluğu –tahmin edilebileceği gibi– tekrar yayınlarıdır. TRT 1'in bazı günler aynı diziye üç defa yer

verdiği görülmüştür. Örneğin 10 Eylül 2014 Çarşamba günü, “Zengin Kız Fakir Oğlan” adlı dizi, 16.50-19.00, 19.55-23.00 ve 5.10-5.53 saatleri arasında olmak üzere üç defa TRT 1’in yayın akışında yer bulmuştur.³⁵⁸ En fazla dizi yayınının yapıldığı gün de %74.5 dizi yayını ile 9 Eylül 2014 Salı günü olmuştur. İki haftalık periyotta dizi yayınlarının %50’nin altına indiği gün sayısı ise sadece üçtür ve bu günlerde dizilerden boşalan yeri sinema filmi yayınları doldurmuştur.

Tablo 25: 8-14 Eylül 2014 Tarihlerinde TRT 6/Kurdi’nin Yayınlarının Program Türlerine Göre Dağılımı

Program Türü	Alt Tür	8-14 Eylül 2014 – TRT 6/Kurdi							Ort.
Haber	Bülten	14,2%	14,2%	14,2%	14,2%	14,2%	13,9%	13,9%	14,1%
	Hava ve Yol	1,7%	1,7%	1,7%	1,7%	1,7%	1,7%	1,7%	1,7%
	Yorum Programları	4,2%	0,0%	0,0%	0,0%	5,6%	0,0%	0,0%	1,4%
	Güncel Programlar	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	2,8%	0,0%	0,4%
Spor	Spor Bülteni	3,1%	3,1%	3,1%	3,1%	3,1%	4,9%	4,9%	3,6%
	Spor Haber Programları	5,9%	2,8%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	1,2%
Kültür	Belgesel Programlar	13,4%	18,6%	18,6%	20,7%	15,8%	13,1%	17,6%	16,8%
	Kültür Programları	6,9%	6,9%	6,9%	9,0%	9,0%	8,3%	6,3%	7,6%
Eğitim	Çocuk Programları	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	2,1%	2,1%	0,6%
Bilgilendiren/Eğlendiren	Kuşak Programlar	4,2%	10,4%	8,3%	8,7%	4,2%	0,0%	0,0%	5,1%
Gerçek İnsan	Gerçek Hayat Hikayeleri	0,0%	0,0%	2,8%	0,0%	0,0%	0,0%	2,1%	0,7%
Drama	Diziler	30,6%	26,4%	18,1%	18,1%	22,2%	26,4%	26,4%	24,0%
	Çizgi Filmler	4,2%	4,9%	4,9%	4,9%	4,9%	2,4%	2,4%	4,1%
	Sinema Filmleri	0,0%	0,0%	6,3%	6,9%	0,0%	0,0%	0,0%	1,9%
	Müzik	11,5%	10,8%	14,9%	12,5%	13,5%	16,0%	22,6%	14,5%
Eğlence	Blok Eğlence Programları	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	5,6%	0,0%	0,0%	0,8%
	Talk-Show	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	8,3%	0,0%	1,2%
	Program Tanımları	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%

Tablo 26: 15-21 Eylül 2014 Tarihlerinde TRT 6/Kurdi’nin Yayınlarının Program Türlerine Göre Dağılımı

Program Türü	Alt Tür	15-21 Eylül 2014 – TRT 6/Kurdi							Ort.
Haber	Bülten	14,2%	14,2%	14,6%	14,2%	14,2%	13,9%	13,9%	14,2%
	Hava ve Yol	1,7%	1,7%	1,8%	1,7%	1,7%	1,7%	1,7%	1,7%
	Yorum Programları	4,2%	0,0%	0,0%	0,0%	5,6%	0,0%	0,0%	1,4%
	Güncel Programlar	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	2,8%	0,0%	0,4%

³⁵⁸ TRT, TRT 1 Yayın Akışı, 10 Eylül 2014, <http://www.trt.net.tr/televizyon/akis.aspx?kanal=trt-1&gun=2> (8 Eylül 2014)

Spor	Spor Bülteni	3,1%	3,1%	3,2%	3,1%	3,1%	3,5%	4,9%	3,4%
	Spor Haber Programları	7,3%	2,8%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	1,4%
Kültür	Belgesel Programlar	10,6%	20,7%	17,0%	21,4%	13,2%	13,8%	17,6%	16,3%
	Kültür Programları	11,8%	9,7%	10,0%	9,0%	12,4%	11,1%	6,3%	10,0%
Eğitim	Çocuk Programları	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	2,1%	2,1%	0,6%
Bilgilendiren/ Eğlendiren	Kuşak Programlar	4,2%	10,4%	4,3%	4,2%	4,2%	0,0%	0,0%	3,9%
Gerçek İnsan	Gerçek Hayat Hikayeleri	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	4,2%	0,6%
Drama	Diziler	27,1%	22,9%	23,9%	22,9%	22,9%	27,1%	27,8%	25,0%
	Çizgi Filmler	4,9%	4,9%	5,0%	4,9%	4,9%	2,4%	2,4%	4,2%
	Sinema Filmleri	0,0%	0,0%	7,1%	7,6%	0,0%	0,0%	0,0%	2,1%
	Müzik	10,8%	9,4%	12,9%	10,8%	12,2%	13,2%	19,1%	12,6%
Eğlence	Blok Eğlence Programları	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	5,6%	0,0%	0,0%	0,8%
	Talk-Show	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	8,3%	0,0%	1,2%
	Program Tanıtımları	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%

TRT'nin Kürtçe yayın yapan aile kanalı olan TRT Kurdi'de de en çok tercih edilen içerik türü diziler olmuştur. Ancak bu tür yayınların oranı TRT 1'in iki katından daha azdır. TRT Kurdi, ikinci hafta %25 oranında dizi yayını yaparken kültür türüne giren programların oranı ise %26.3'ü bulmaktadır. TRT Kurdi'nin en fazla dizi yayınladığı gün bile (%30.6) TRT 1'in en az dizi yayınladığı günden (%41.9) %10 oranında daha azdır. Tablo 25 ve 26'ya bakarak, TRT 6'nın yayınlarının tür dağılımlarının daha derli toplu olduğu söylenebilir.

Tablo 27: 8-14 Eylül 2014 Tarihlerinde TRT HD'nin Yayınlarının Program Türlerine Göre Dağılımı

Program Türü	Alt Tür	8-14 Eylül 2014 – TRT HD							Ort.
Spor	Spor Karşılaşmaları Yayınları	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	14,9%	15,3%	16,3%	6,6%
	Spor Haber Programları	12,5%	0,0%	2,1%	0,0%	1,0%	0,7%	2,1%	2,6%
	Spor Belgeselleri	13,9%	7,3%	20,1%	6,9%	5,6%	21,9%	7,3%	11,9%
Kültür	Belgesel Programlar	26,7%	57,6%	37,2%	58,0%	42,0%	17,4%	21,2%	37,2%
	Sanat Programları	3,1%	0,0%	1,4%	1,0%	3,5%	1,0%	2,4%	1,8%
	Kültür Programları	26,3%	21,4%	25,6%	21,0%	17,6%	10,6%	22,1%	20,6%
Eğitim	Bilgi-Beceri Programları	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	6,9%	1,0%
	Sağlık Programları	5,2%	5,2%	5,2%	5,2%	8,0%	2,4%	2,8%	4,9%

Bilgilendiren/ Eğlendiren	Yaşam Tarzı ve Eğilimleri	7,6%	5,2%	5,6%	7,6%	2,1%	7,3%	11,1%	6,6%
	Yarı Belgesel Yapımlar	4,5%	3,1%	2,8%	0,0%	4,2%	3,1%	0,0%	2,5%
Gerçek İnsan	Gerçek Hayat Hikayeleri	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	6,6%	0,9%
Drama	Sinema Filmleri	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	19,1%	0,0%	2,7%
	Müzik	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
	Program Tanıtımları	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%
	Diğer	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	1,0%	1,0%	1,0%	0,4%

Tablo 28: 15-21 Eylül 2014 Tarihlerinde TRT HD'nin Yayınlarının Program Türlerine Göre Dağılımı

Program Türü	Alt Tür	15-21 Eylül 2014 – TRT HD							Ort.
Spor	Spor Karşılaşmaları Yayınları	2,1%	6,6%	4,2%	4,5%	14,9%	15,6%	16,7%	9,2%
	Spor Haber Programları	12,5%	0,0%	2,1%	2,1%	8,7%	1,0%	2,1%	4,1%
	Spor Belgeselleri	10,4%	3,5%	19,8%	9,7%	8,3%	20,1%	5,6%	11,1%
Kültür	Belgesel Programlar	32,6%	51,4%	33,7%	40,3%	20,1%	17,4%	22,6%	31,2%
	Sanat Programları	2,1%	0,0%	2,4%	0,0%	3,5%	1,0%	2,4%	1,6%
	Kültür Programları	24,5%	16,5%	24,2%	19,0%	16,2%	10,3%	20,3%	18,7%
Eğitim	Bilgi-Beceri Programları	0,0%	0,0%	0,0%	6,6%	0,0%	0,0%	6,9%	1,9%
	Sağlık Programları	5,2%	5,2%	5,2%	2,8%	8,0%	2,4%	0,0%	4,1%
Bilgilendiren/ Eğlendiren	Yaşam Tarzı ve Eğilimleri	5,6%	5,2%	5,6%	9,0%	2,1%	9,4%	12,8%	7,1%
	Yarı Belgesel Yapımlar	4,9%	3,1%	2,8%	0,0%	4,2%	1,4%	2,8%	2,7%
Gerçek İnsan	Gerçek Hayat Hikayeleri	0,0%	3,1%	0,0%	0,0%	12,8%	0,0%	6,6%	3,2%
Drama	Sinema Filmleri	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	20,1%	0,0%	2,9%
	Müzik	0,0%	5,2%	0,0%	5,9%	0,0%	0,0%	0,0%	1,6%
	Program Tanıtımları	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%	0,1%
	Diğer	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	1,0%	1,0%	1,0%	0,4%

TRT'nin yüksek çözünürlüklü televizyon kanalı olan TRT HD'de ağırlıklı olarak kültür yayınları yapılmaktadır. Bu noktada kültür programları ile ilgili bir açıklama yapmak gerekir. Program türlerini belirlerken dikkate aldığımız RTÜK'ün metninde kültür programları, (1) belgesel programlar, (2) bilgi-kültür yarışmaları, (3) sanat programları, (4) sohbet programları ve (5) gösteri sanatları ile ilgili yapımlar

olarak alt türlere ayrılmıştır.³⁵⁹ Özellikle, TRT HD ve TRT Kurdi'nin yayınlarında yer alan ve “kültür programları” olarak sınıflandırılan programlar, belgesel türüne doğrudan dahil edemediğimiz ancak aynı tür içindeki diğer alt türlere de oturtamadığımız programlara karşılık gelmektedir. Örneğin TRT HD’de yayınlanan ve internet sitesinde “Teknoloji dünyasındaki son gelişmelerden haberlerin yer aldığı; hobi, oyun ve beceri bölümleriyle teknoloji meraklılarının ilgisini çeken program”³⁶⁰ cümlesiyle tanımlanan Tekno HD programı bunlardan biridir. TRT HD’de en çok tercih edilen tür ilk hafta %37.2 ve ikinci hafta da %31.2 ile belgesel programlar olmuştur. TRT HD’de özellikle Cumartesi günleri spor yayınları artmaktadır. İlk hafta spor türündeki toplam yayın yaklaşık %38’e ulaşmış, ikinci hafta da %37’ye yaklaşmıştır. Bu oranlarda hafta sonları yayınlanan canlı futbol müsabakalarının –ve gece yayınlanan tekrarlarının– payı büyüktür.

Tablo 29: 8-14 Eylül 2014 Tarihlerinde TRT Çocuk’un Yayınlarının Program Türlerine Göre Dağılımı

Program Türü	Alt Tür	8-14 Eylül 2014 – TRT Çocuk							Ort.
Haber	Bülten	1,6%	1,6%	1,6%	1,6%	1,6%	1,6%	1,6%	1,6%
Kültür	Bilgi-Kültür Yarışmaları	1,1%	1,1%	1,1%	1,1%	1,1%	0,0%	0,0%	0,8%
Eğitim	Çocuk Programları	1,6%	1,6%	1,6%	1,6%	1,6%	1,6%	1,6%	1,6%
Drama	Çizgi Filmler	83,8%	83,8%	83,8%	83,8%	83,8%	81,7%	81,7%	83,2%
	Müzik	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Eğlence	Dramatik Öğeler İçeren Eğlence	6,4%	6,4%	6,4%	6,4%	6,4%	6,4%	6,4%	6,4%
	Yarışmalar	4,3%	4,3%	4,3%	4,3%	4,3%	7,5%	7,5%	5,2%
	Program Tanıtımları	0,6%	0,6%	0,6%	0,6%	0,6%	0,6%	0,6%	0,6%
	Diğer	0,5%	0,5%	0,5%	0,5%	0,5%	0,5%	0,5%	0,5%

Tablo 30: 15-21 Eylül 2014 Tarihlerinde TRT Çocuk’un Yayınlarının Program Türlerine Göre Dağılımı

Program Türü	Alt Tür	15-21 Eylül 2014 – TRT Çocuk							Ort.
Haber	Bülten	1,6%	1,6%	1,6%	1,6%	1,6%	1,6%	1,6%	1,6%
Kültür	Bilgi-Kültür Yarışmaları	1,1%	1,1%	1,1%	1,1%	1,1%	0,0%	0,0%	0,8%
Eğitim	Çocuk Programları	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Drama	Çizgi Filmler	88,6%	88,6%	88,6%	88,6%	88,6%	85,4%	85,4%	87,7%
	Müzik	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	1,1%	1,1%	0,3%

³⁵⁹ RTÜK, *Yayınlarda Program Türleri Kod, Tanım ve Sınıflandırmaları*, s. 12

³⁶⁰ TRT, Tekno HD, (tarih yok), <http://www.trt.net.tr/televizyon/detay.aspx?pid=30412> (17 Nisan 2015)

Eğlence	Dramatik Öğeler İçeren Eğlence	3,2%	3,2%	3,2%	3,2%	3,2%	3,8%	3,8%	3,4%
	Yarışmalar	4,3%	4,3%	4,3%	4,3%	4,3%	7,0%	7,0%	5,1%
	Program Tanıtımları	0,6%	0,6%	0,6%	0,6%	0,6%	0,6%	0,6%	0,6%
	Diğer	0,5%	0,5%	0,5%	0,5%	0,5%	0,5%	0,5%	0,5%

Her ne kadar tematik bir kanal olan TRT Çocuk'un yayınlarının program türlerine göre dağılımını incelemek faydalı bir çaba gibi görünmese de, Türkiye'de en çok izlenen çocuk kanalının hangi türe ağırlık verdiğini tespit etmek önemlidir. Günde yaklaşık 16 saat yayın yapan TRT Çocuk kanalında en çok tercih edilen tür oldukça yüksek bir oranla çizgi filmlerdir. Çizgi film yayınlarının oranı iki haftalık süreçte %81'in altına inmemiştir. TRT Çocuk'un program dağılımı tablolarını hazırlamadan önceki düşüncemiz çizgi filmlerle birlikte çocuklara yönelik eğitim programlarının da yayın akışlarında hatırı sayılır bir yer bulacağına yöneliktir. Ancak Tablo 29 ve 30'dan da anlaşıldığı gibi, bu türe neredeyse hiç yer verilmemiştir.

Çalışmada incelenen özel televizyonlara geçmeden önce, yukarıdaki tablolar ışığında TRT'nin televizyon yayınları üzerinde bir ön değerlendirme yapmak gerekiyor. Tablolar incelendiğinde ilk göze çarpan nokta TRT 1'in dizi yayınlarına verdiği ağırlıktır. Bu çalışmada ve kamu yayıncılığı üzerine yıllardır yazılan tüm çalışmalarda tekrarlandığı gibi kamu yayıncılarının görevi toplumu oluşturan ve tüm bireyleri, grupları, azınlıkları vb. hiçbir ayırım gözetmeden bilgilendirmek/haber vermek, eğitmek ve eğlendirmektir. Bu görevlerin yazılış sırasının anlamlı olduğu tekrar hatırlatıldığında, TRT'nin kamu yayıncılığı ile ilgili aksayan noktalarından biri ortaya çıkmaktadır: Eğlenceye ağırlık vermek.

RTÜK'ün 2012 yılında yaptığı *Televizyon İzleme Eğilimleri Araştırması*'na göre ülkedeki izleyicilerin %86.3'ünün beklentisi televizyon kanallarının yerli dizi yayınlaması yönündedir. Yine aynı çalışmaya göre izleyicilerin %76.7'si yerli dizi izlediğini belirtmiştir.³⁶¹ Her ne kadar bu çalışma, izleyicilerin neden yerli dizileri bu kadar çok talep ettiğine cevap vermese de, televizyonların neden yayın akışlarını dizi ile doldurduğunu açıklamaktadır. Ticari televizyonların finansal kaygıları, dizi türüne

³⁶¹ RTÜK, *Televizyon İzleme Eğilimleri Araştırması* - 2012, Mart 2013, <http://www.rtuk.org.tr/Icerik/DownloadReport/13> (17 Nisan 2015) s. 117, 122

verilen ağırlığı açıklamaktadır, ancak ticari kaygıları olmayan kamu yayıncısı TRT söz konusu olduğunda, %70'leri bulan dizi yayınlarını anlamlandırmak kolay değildir. Kamuya ait olan televizyonun kamunun istekleri doğrultusunda yayın yaptığı düşüncesi, TRT'nin dizi yayınlarını savunmak için öne sürülebilir. Fakat, bu düşüncede unutulmuş şey kamu yayıncısının görevleridir. Televizyon dizilerinin izleyicilere, en gözde tabirle, gündelik yaşamın sıkıntılarında kaçma imkanı sunduğunu, boş zamanlarını keyifli bir şekilde değerlendirmelerini sağladığını ve onları eğlendirdiğini varsayarsak; ağırlıklı olarak dizi yayınlamanın kamu yayıncısının “öncelikli” görevi olmadığı anlaşılacaktır. Kamu yayıncısının önceliği, izleyicileri bilgilendirmek/haber vermek ve eğitmek olmalıdır. TRT'nin televizyon yayıncılığı –çalışmada program türü dağılımlarına göre incelenmesine gerek duyulmayan– diğer tematik kanalları ile bir bütün olarak düşünülecek olursa TRT'nin kamu yayıncılığının öncelikli görevlerini de yerine getirdiği yönünde bir savunma geliştirilebilir. Bu durumda hatırlatılması gereken şey TRT'nin drama türü için yaptığı harcamaların boyutudur.

Sayıştay'ın 2013 yılı Denetim Raporu'na göre TRT, 2013 yılında kurum dışına yaptırılan programlar için 316,9 milyon TL harcamış ve bu harcamanın 181,4 milyonunu drama türündeki programlar oluşturmuştur. Aynı yıl kurum dışına yaptırılan eğitim ve kültür programlarının giderleri ise drama masraflarından neredeyse dört kat daha az (46,6 milyon TL) olmuştur. Başka bir ifadeyle TRT, kurum dışına yaptırdığı programlar için harcadığı paranın %50'den fazlasını drama için harcamıştır.³⁶² TRT'yi tüm kanalları ile bir bütün olarak düşünerek kamu yayıncılığının ilkelerine uygun bir televizyon yayıncılığını yaptığı savunusunun gözden kaçırdığı nokta TRT'nin yaptığı harcamalarda önceliği drama türüne veriyor oluşudur.

Yayın akışının yarısından fazlasını drama türü ile dolduran TRT 1 –ve aşağıda incelenen özel televizyonlar– dikkate alındığında Martin Esslin'in drama türü ile ilgili yazdıklarına değinmemiz gerekiyor: Esslin, Televizyon Çağı adlı çalışmasında, 1979 yılında ABD'deki erkek televizyon izleyicilerinin haftada 21 saat, kadınların da 25 saat televizyon izlediklerini; bu sürelerin erkeklerde 12 saati, kadınlarda ise 16 saatini drama

---

³⁶² Sayıştay, Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu (TRT) 2013 Yılı Denetim Raporu, 2013, <http://www.sayistay.gov.tr/rapor/kit/2013/3-TRT%202013.pdf> (20 Nisan 2015) s. 32

türünde programlar izleyerek geçirdiğini ve bunun yetişkin bir Amerikan izleyicinin haftada ortalama 5-6 tam tiyatro oyunu izlemesi anlamına geldiğini söylüyordu:

“Bundan bir asır önce yaşayan en sıkı tiyatro severler bile haftada bir defadan fazla oyun seyredemezdi ve Batı dünyasını çok küçük bir bölümü yerleşik tiyatrolara sahip şehirlerde otururdu. Çoğu insanlar gezici tiyatroların ara sıra geldiği bölgelerde oturur ve hayatlarında bir oyun bile zor görürdü. Bugün ise ortalama bir Amerikalı, geçen asrın en ateşli tiyatro hayranlarının aylar boyunca gördüğü oyunu bir haftada seyrediyor.”³⁶³

Raymond Williams’ın –yukarıda değinilen çalışmasında– yaptığı Tip A ve Tip B sınıflandırması TRT 1’in kamu yayıncılığı hakkında dikkate değer bir göstere sunacaktır. Williams’ın ortaya koyduğu bu sınıflandırmayı bu çalışmadaki türlere uyarlandığında, Tip A; haber, kültür, eğitim, müzik ve bilgilendiren/eğlendiren program türlerinden; Tip B ise drama ve eğlence türlerinden oluşmuştur. Yukarıdaki tablolarda verilen rakamlar bu sınıflandırmaya göre hesaplandığında TRT 1’in Tip A kategorisindeki yayınları %17,9’da kalırken, Tip B kategorisindeki yayınları %77,2’dir. Bu rakamlar ışığında TRT 1’in kamu yayıncılığı yaptığını savunmak güçleşmektedir. Karşılaştırma yapabilmek için şimdi Kanal D ve Star TV’nin tablolarını da incelememiz gerekmektedir.

Tablo 31: 8-14 Eylül 2014 Tarihlerinde Kanal D’nin Yayınlarının Program Türlerine Göre Dağılımı

Program Türü	Alt Tür	8-14 Eylül 2014 – Kanal D							Ort.
Haber	Bülten	17,7%	17,7%	17,7%	17,7%	17,7%	4,2%	4,2%	13,8%
Bilgilendiren/ Eğlendiren	Yaşam Tarzı ve Eğilimler..	8,3%	8,3%	8,3%	8,3%	8,3%	0,0%	0,0%	6,0%
Gerçek İnsan	Reality Show	8,3%	8,3%	8,3%	8,3%	8,3%	0,0%	0,0%	6,0%
Drama	Diziler	37,8%	36,8%	43,4%	47,2%	39,9%	36,5%	53,1%	42,1%
	Çizgi Filmler	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	2,1%	0,3%
	Sinema Filmleri	20,8%	14,6%	15,3%	11,5%	18,8%	28,1%	21,9%	18,7%
	Müzik	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Eğlence	Magazin Programları	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	12,5%	0,0%	1,8%
	Dramatik Ögeler İçeren Eğlence	6,9%	6,9%	6,9%	6,9%	6,9%	6,3%	6,3%	6,7%
	Yarışmalar	0,0%	7,3%	0,0%	0,0%	0,0%	12,5%	12,5%	4,6%

³⁶³ Martin Esslin, **Televizyon Çağı**, Üçüncü Basım, İstanbul: Pınar Yayınları, 2001, s. 17-18

Tablo 32: 15-21 Eylül 2014 Tarihlerinde Kanal D'nin Yayınlarının Program Türlerine Göre Dağılımı

Program Türü	Alt Tür	15-21 Eylül 2014 – Kanal D							Ort.
Haber	Bülten	17,7%	17,7%	17,7%	17,7%	17,7%	4,2%	4,2%	13,8%
Bilgilendiren/ Eğlendiren	Yaşam Tarzı ve Eğilimler..	8,3%	8,3%	8,3%	8,3%	8,3%	0,0%	0,0%	6,0%
Gerçek İnsan	Reality Show	8,3%	8,3%	8,3%	8,3%	8,3%	0,0%	0,0%	6,0%
Drama	Diziler	36,5%	29,2%	36,5%	33,3%	36,5%	32,3%	58,3%	37,5%
	Çizgi Filmler	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	5,2%	0,0%	0,7%
	Sinema Filmleri	14,6%	14,6%	14,6%	12,5%	14,6%	28,1%	18,8%	16,8%
	Müzik	0,0%	0,0%	0,0%	5,2%	0,0%	0,0%	0,0%	0,7%
Eğlence	Magazin Programları	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	11,5%	0,0%	1,6%
	Dramatik Öğeler İçeren Eğlence	6,9%	6,9%	6,9%	6,9%	6,9%	6,3%	6,3%	6,7%
	Yarışmalar	7,6%	14,9%	7,6%	7,6%	7,6%	12,5%	12,5%	10,1%

Kanal D'nin ağırlık verdiği içerik türü de diziler olmuştur. İlk haftadaki yayınların %42.1'i, ikinci hafta da %37.5'i dizilerden oluşmuştur. İkinci sırada ise, yine drama türü içerisinde değerlendirilen, sinema filmleri vardır. Kanal D ilk hafta %18.7 ve ikinci hafta %16.8 oranında film yayınlamıştır. Eğlence türü ise ilk hafta %13.1, ikinci hafta %18.4 oranına sahiptir. Eğlence türünde ilk hafta en çok tercih edilen alt tür dramatik öğeler içeren eğlence programları olurken ikinci hafta (hafta içi her gün yayınlanmaya başlayan Çarkıfelek adlı program ile) yarışma programları %10.1'lik bir orana ulaşmıştır. İlk hafta hiç müzik yayını yapmayan Kanal D, ikinci hafta sadece bir gün müzik yayını yapmış ve bunun haftalık ortalamadaki değeri de %1'in altında kalmıştır. Kanal D'nin yayınları genel olarak değerlendirilecek olursa, sadece drama türüne ağırlık vermektense drama ile birlikte dramatik eğlence ve yarışma türlerine de önem verdiği söylenebilir.

Tablo 33: 8-14 Eylül 2014 Tarihlerinde Star TV'nin Yayınlarının Program Türlerine Göre Dağılımı

Program Türü	Alt Tür	8-14 Eylül 2014 – Star TV							Ort.
Haber	Bülten	3,1%	3,1%	3,1%	3,1%	3,1%	3,1%	3,1%	3,1%
Spor	Spor Karşılaşmaları Yayınları	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Eğitim	Bilgi-Beceri Programları	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	4,2%	0,0%	0,6%
Bilgilendiren/ Eğlendiren	Kuşak Programlar	15,3%	14,6%	13,2%	14,6%	12,5%	0,0%	4,2%	10,6%
Drama	Diziler	56,6%	50,3%	67,0%	56,9%	64,2%	75,7%	87,5%	65,5%

	Sinema Filmleri	9,0%	9,4%	0,0%	8,7%	0,0%	8,3%	0,0%	5,1%
	Müzik	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	3,5%	0,0%	0,5%
Eğlence	Magazin Programları	4,2%	4,2%	4,2%	4,2%	4,2%	0,0%	0,0%	3,0%
	Blok Eğlence Programları	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	5,2%	5,2%	1,5%
	Yarışmalar	11,8%	18,4%	12,5%	12,5%	16,0%	0,0%	0,0%	10,2%

Tablo 34: 15-21 Eylül 2014 Tarihlerinde Star TV'nin Yayınlarının Program Türlerine Göre Dağılımı

Program Türü	Alt Tür	15-21 Eylül 2014 – Star TV							Ort.
Haber	Bülten	3,1%	3,1%	3,1%	3,1%	3,1%	3,1%	3,1%	3,1%
Spor	Spor Karşılaşmaları Yayınları	0,0%	8,3%	0,0%	8,3%	0,0%	0,0%	0,0%	2,4%
Eğitim	Bilgi-Beceri Programları	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	4,2%	0,0%	0,6%
Bilgilendiren/Eğlendiren	Kuşak Programlar	10,4%	13,9%	16,7%	18,1%	12,5%	0,0%	6,3%	11,1%
Drama	Diziler	71,9%	58,7%	64,2%	54,5%	64,2%	75,7%	83,7%	67,6%
	Sinema Filmleri	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	6,9%	1,0%
	Müzik	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	3,5%	0,0%	0,5%
Eğlence	Magazin Programları	4,2%	4,2%	4,2%	4,2%	4,2%	0,0%	0,0%	3,0%
	Blok Eğlence Programları	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	5,2%	0,0%	0,7%
	Yarışmalar	10,4%	11,8%	11,8%	11,8%	16,0%	8,3%	0,0%	10,0%

2011 yılında Doğuş Yayın Grubu tarafından, Doğan Yayın Grubu'ndan satın alınan Star TV'de diziler oldukça yüksek bir yüzde ile yayınlarda yer bulmuştur. İlk hafta %65.5 olan dizi yayınları ikinci hafta %67.6 oranına yükselmiştir. Daha çarpıcı olan nokta ise, hafta sonu dizi yayınlarının %75'in üzerine çıkmasıdır. Cumartesi günleri dizi yayınları %75'i geçerken Pazar günleri ise %83'ün üzerinde olmuştur. Star TV'deki haber bülteni yayınları da –diğer kanallara göre– oldukça azdır. Hafta içi sabah ve öğlen kuşağında haber bülteni yayınlamayan Star TV'de sadece akşam kuşağında 45 dakikalık bir haber bülteni yayınlanmaktadır. Dizilerden sonra en çok yayınlanan tür eğlence programlarıdır. Star TV'de hafta içi her gün en az bir yarışma programı yayınlanmaktadır. Bilgilendiren/eğlendiren programlar kategorisi altındaki kuşak programlar da %10'un üzerinde bir orana sahiptir. Bu kategoriye giren program “Melek” adlı kadın programıdır ve bu türün oranları, programın gece tekrarlarının süresine göre değişkenlik göstermektedir.

Tablo 35: 8-21 Eylül 2014 Tarihlerinde Kanalların Yayınlarının Tip A-B Ayrımına Göre Oranları

	Tip A	Tip B
Kanal D	20,2%	73,9%
Star TV	15,1%	83,7%
TRT 1	17,9%	77,2%

Daha kapsamlı bir karşılaştırmaya geçmeden önce ele alınan iki özel televizyon kanalı ile TRT 1'in yayınlarını, Williams'ın Tip A-B ayrımına göre karşılaştırmak faydalı olacaktır. Tablo 35'te görüldüğü gibi –Williams tarafından kamu yayıncılığı ile ilişkilendirilen– Tip A içeriklerine en çok yer veren kanal TRT 1 değil, Kanal D olmuştur. Sadece bu rakamlardan yola çıkarak bir özel televizyonun TRT 1'e göre daha doğru bir şekilde kamu yayıncılığı yaptığını söylemek safdillik olacaktır. Yine de bu rakamlardan önemli çıkarımlar yapılabilir. Öncelikle bu ayrımına göre bakıldığında TRT 1'in özel televizyonlarla benzer bir anlayışla yayıncılık yaptığı söylenebilir. Bunun sebebi, TRT 1'in diğer televizyonlarla rekabet etme çabasıdır. Bu çaba, özel televizyonların ilk yıllarından bu yana TRT'nin yetkili isimleri tarafından yapılan açıklamalardan anlaşılabilirdiği gibi TRT 1'in özel televizyonlarda yayınlanan bazı popüler içerikleri kendi ekranlarına taşımasından da anlaşılabilir. TRT'nin bu tavrının yakın dönemdeki örneği, özel bir televizyon kanalında yayınlanan ve oldukça fazla izlenen “Muhteşem Yüzyıl” isimli, Kanuni Sultan Süleyman dönemini konu alan diziden hareketle, ekranlarına Osmanlı dönemini konu alan bir dizi getirme çabasına girmesidir. Bu çaba, ilk bölümü 12 Mart 2012 tarihinde yayınlanan “Bir Zamanlar Osmanlı: Kıyam” adlı dizi ile sonuçlanmıştır.³⁶⁴ Dizinin TRT'de yayınlanmaya başlama gerekçesi gibi yayından kaldırılma sebebi de yine kamu yayıncılığı ile çelişen bir durumdur. Dizi, aynı yılın Aralık ayında büyük bütçe ve düşük reyting gerekçesi ile yayından kaldırılmıştı.³⁶⁵ Yüksek bütçesinden yakınılan bir dizinin en başından yayınlanması nasıl yanlışsa, reytingleri düşük diye yayından kaldırmak da bir o kadar yanlıştır. Yukarıda TRT'nin 2013 yılında drama yapımlarına harcadığı paradan bahsedilmişti. 2012 yılında kurum dışına yaptırılan programlar kalemine harcanan miktarın ne kadarının dramalara harcandığı ilgili Sayıştay raporunda belirtilmese de

³⁶⁴ Gazeteciler.com, Bir Zamanlar Osmanlı Nihayet Ekranda, 9 Mart 2012, <http://www.gazeteciler.com/gundem/bir-zamanlar-osmanli-nihayet-ekranda-48845h.html> (22 Nisan 2015)

³⁶⁵ Hürriyet, ‘Bir Zamanlar Osmanlı’ Yayından Kaldırıldı, 12 Aralık 2012, <http://www.hurriyet.com.tr/magazin/televizyon/22130732.asp> (22 Nisan 2015)

300,2 milyon TL'nin büyük bir kısmının dramalara harcandığını tahmin etmek zor değildir.³⁶⁶

Tablo 36: 8-21 Eylül 2014 Tarihlerinde Kanalların Yayınlarının Program Türlerine Göre Dağılımı

Program Türü	Alt Tür	Kanal D	Star TV	TRT 1
Haber	Bülten	13,8%	3,1%	9,4%
	Hava ve Yol			0,7%
	Yorum Programları			0,7%
Spor	Spor Bülteni			0,6%
	Spor Karşılaşmaları Yayınları		1,2%	1,2%
	Spor Haber Programları			1,8%
Kültür	Belgesel Programlar			0,8%
	Kültür - diğer			0,3%
Eğitim	Bilgi-Beceri Programları		0,6%	0,1%
Bilgilendiren/ Eğlendiren	Kuşak Programlar		10,9%	5,4%
	Yaşam Tarzı ve Eğilimler...	6,0%		
Gerçek İnsan	Reality Show	6,0%		
	Gerçek hayat hikayeleri			0,8%
Drama	Diziler	39,8%	66,5%	60,2%
	Çizgi Filmler	0,5%		
	Sinema Filmleri	17,8%	3,0%	9,7%
	Müzik	0,4%	0,5%	0,4%
Eğlence	Magazin Programları	1,7%	3,0%	1,9%
	Blok Eğlence Programları		1,1%	
	Dramatik Öğeler İçeren Eğlence	6,7%		
	Yarışmalar	7,3%	10,1%	5,4%
	Program Tanıtımları			0,1%
	Diğer			0,4%

Yukarıdaki tabloda program dağılımları gösterilen üç televizyon kanalının da öncelikli içeriği dizilerdir. En çok dizi yayınlayan kanal olan Star TV'yi, %60.2 oranıyla TRT 1 takip etmektedir. Kanal D'nin drama türünde yaptığı tüm yayınların toplamı TRT 1'in dizi yayınlarından azdır. Star TV, diğer iki kanala göre daha az

³⁶⁶ Sayıştay, Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu (TRT) 2012 Yılı Denetim Raporu, 2012, <http://www.sayistay.gov.tr/rapor/kit/2012/02TRT.pdf> (20 Nisan 2015) s. 42

sinema filmi yayınlamaktadır. Kanal D ve Star TV eğlence türüne TRT 1'e göre daha fazla ağırlık vermiştir. TRT 1'in %1.9 oranında magazin programı yayınladığı tabloda görülmektedir. TRT 1'de yayınlanan ve magazin programı kategorisine dahil ettiğimiz programın adı "1'de Bugün"dür. Bu programda, TRT 1'de yayınlanan dizilerin setlerine gidilerek dizi oyuncularını ile yapılan özel röportajlara ve görüntülere yer verilmektedir. Yakın dönemde oluşan bu tuhaf formata dizi magazin adı verilebilir. 15'er dakikalık bölümler halinde, bir çeşit dolgu malzemesi olarak kullanılan bu program TRT 1 için çarpıcı olarak niteleyebileceğimiz bir sonuç çıkarmaktadır: TRT'de yayınlanan ve eğlence türüne dahil edilen magazin programları bile bir bakıma diziler ile ilişkilidir.

Tablodan, Kanal D ve Star TV'nin hiç spor bülteni, hava ve yol durumu yayınlamadığı sonucu çıkarılabilir. Ancak bu sonuç yanıltıcı da olabilir. Çünkü bu durumun, kanalların hava durumu ve spor bültenlerini yayın akışlarına ayrı birer program olarak yazmamalarından kaynaklanması muhtemeldir. Bunun dışında Kanal D'de herhangi bir spor yayını olmazken Star TV'de ikinci hafta yayınlanan iki futbol maçı %1.2'lik bir oran oluşturmuştur. Üç kanalda da eğitim ve kültür yayınları %1'in altındadır. Yukarıdaki verilere bakarak TRT 1'in kamu yayıncısı bir kurumun kanalı olduğunu savunmak oldukça güçtür.

Kamu yayıncılığı açısından sorun olarak nitelendirebilecek mesele TRT'nin yüksek bütçeli yerli dizileri yayınlamasından öte, bu içerik türüne öncelik vermesindedir. Kamu yayıncılığı açısından TRT'den beklenen bu değildir. Yukarıda izleyicilerin yerli dizilere büyük bir talebi olduğunu ortaya çıkaran araştırmadan bahsedilmişti. Yine aynı araştırmada izleyicilere, yerli dizi izlemek için hangi kanalı tercih ettikleri yönünde bir soru da yöneltilmiştir. Buna göre izleyicilerin %30.4'ü ATV, %25.7'si Kanal D ve %13.2'si de Star TV'yi dizi izlemek için tercih ederken TRT 1 bu sıralamada 4 özel televizyon kanalının ardından %6.4 tercih oranı ile yer almaktadır.³⁶⁷ İzleyicilerin dizi izlemek için öncelikli tercihi TRT 1 değildir. İzleyicilerin yalnızca bir televizyon kanalı izleyebilecek olsalar hangi kanalı tercih edecekleri sorusuna %17.2 oranı ile "TRT Kanalları" (%17.1 oranında ise Kanal D) cevabını vermiş olmaları³⁶⁸ da

³⁶⁷ RTÜK, Televizyon İzleme Eğilimleri Araştırması - 2012, Mart 2013, (17 Nisan 2015) s. 94

³⁶⁸ RTÜK, Televizyon İzleme Eğilimleri Araştırması - 2012, Mart 2013, (17 Nisan 2015) s. 83

dikkate alınması gereken bir sonuçtur. Ancak, bu sonuçta da gözden kaçırılmaması gereken iki durum vardır. Bunlardan ilki, *yalnızca bir televizyon kanalı* sorusuna “TRT Kanalları” olarak cevap verilmesi ya da bu soruda öyle bir seçeneğin yer almasıdır. Bu soru, TRT 1 olarak cevaplınsaydı –ya da seçeneklerinde TRT Kanalları yerine TRT 1 olsaydı– çalışmamız için daha anlamlı bir sonuç ortaya koyacaktı. Kaldı ki, ikinci sırada tercih edilen Kanal D ile TRT Kanalları arasında %0.1’lik bir fark olduğu da gözden kaçırılmaması gereken bir noktadır. İkinci durum ise, çalışmaya katılanların bu kanalları neden tercih ettiklerine yönelik cevaplarıdır. TRT Kanalları’nın tercih edilmesinin ilk beş nedeni sırasıyla ‘bütün programlarını beğeniyorum’ (%47), ‘kaliteli ve seviyeli yayıncılık’ (%13), ‘haberlerini seviyorum’ (%9.3), ‘tarafsız yayıncılık’ (%8.6) ve ‘dizileri beğeniyorum’dur (%3.6). Kanal D’yi tercih edenler ise %43.9 oranında dizilerini beğendiklerini ve %29.4 oranında da tüm programlarını beğendiklerini belirtmişlerdir.³⁶⁹ Her ne kadar TRT, tek bir kanal tercih edilmesi gerektiğinde seçilen kanal olsa da, bu tercihte TRT’nin dizilerinin etkisi oldukça kısıtlıdır. Başka bir şekilde ifade edilecek olursa, TRT’nin dizi yayıncılığına ağırlık vermesi ne kamu yayıncılığının öncelikli görevleri açısından doğrudur, ne de izleyicinin TRT’yi izlemek için böyle bir beklentisi vardır.

Özel televizyon kanalları ve TRT 1’in yayınları arasındaki benzerliği vurgulamak için karşılaştırmamızı kanalların prime time’da yaptıkları yayınlara taşımak gerekiyor. Bilindiği gibi prime time, televizyonun en çok izlendiği 20.00-23.00 saatleri karşılık gelmektedir. RTÜK’ün araştırmasından çıkan sonuca göre ise Türkiye’de televizyon en çok 21.00-0.00 ve 18.00-21.00 saatleri arasında izlenmektedir.³⁷⁰ Bu sebeple aşağıdaki tablolarda, standart prime time tanımının dışına çıkılarak kanalların 18.00-0.00 arasındaki 6 saatlik yayınlarındaki program dağılımları karşılaştırılmıştır.

Tablo 37: 8-21 Eylül 2014 Tarihlerinde Kanalların 18.00-0.00 Saatleri Arasındaki Yayınlarının Program Türlerine Göre Dağılımı

	TRT 1		Kanal D		Star TV	
	1. hafta	2. hafta	1. hafta	2. hafta	1. hafta	2. hafta
Haber	13,9%	13,9%	16,7%	16,7%	12,5%	12,5%
Spor	8,7%	12,9%	0,0%	0,0%	0,0%	9,5%
Kültür	0,0%	2,4%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%

³⁶⁹ RTÜK, Televizyon İzleme Eğilimleri Araştırması - 2012, Mart 2013, (17 Nisan 2015) s. 90

³⁷⁰ RTÜK, Televizyon İzleme Eğilimleri Araştırması - 2012, Mart 2013, (17 Nisan 2015) s.

Dizi	53,0%	65,9%	57,5%	57,1%	76,8%	74,4%
Sinema	24,4%	2,6%	17,3%	7,7%	7,7%	0,0%
Eğlence	0,0%	2,4%	8,5%	18,5%	3,0%	3,6%

Tablo 37, tahmin edileceği gibi, daha önceki tablolardan farklı bir sonuç ortaya koymamıştır. Ancak, televizyonun en çok izlendiği saatlerde kanalların hangi içerik türüne ağırlık verdiğini görmek açısından önemlidir. Diziler, yine en çok tercih edilen program türüdür. Star TV, prime time yayınlarının %75'inden fazlasını dizilere ayırmaktadır. Star TV'yi bu konuda takip eden kanal ise TRT 1'dir. İki haftanın ortalaması alındığında TRT 1'in prime time yayınlarının %59'dan fazlasını diziler oluşturmaktadır. Kanal D'de ise bu oran %57 civarındadır. Prime time, kanalların kültür yayınlarına hiç vakit ayırmadıkları bir saat aralığı olmuştur. Buradaki tek istisna TRT 1'in 21 Eylül 2014 tarihinde saat 18.00'da bir belgesel yayınlamış olmasıdır. Bu program, tablodaki tek kültür yayını yüzdesini oluşturmuştur.

Finansmanını reklam ve sponsorluk gelirlerinden sağlayan ticari televizyon kanallarının izleyicinin en fazla televizyon izlediği saatlerde, en fazla tercih edilen içerik türüne yönelik yayın yapması anlaşılabilir bir sonuçtur. Çünkü amaç, daha fazla izleyiciye ulaşarak reklam gelirlerini arttırmaktır. Bu amaç kamu yayıncılığı ilkeleri ile çelişen bir durum olmasına rağmen TRT 1, özel televizyonlardan geri kalmayacak şekilde, en fazla televizyon izlenen saatleri en fazla tercih edilen program türü olan dizilerle doldurmaktadır. Bu durum, TRT 1'in özel televizyonlarla bir rekabet içinde olduğunun en somut kanıtıdır. TRT 1'in prime time yayınları, reklam pastasındaki payını arttırmaya yöneliktir. Bu yayınlar, TRT 1'in izleyiciye ulaşma çabası olarak da değerlendirilebilir. Ancak, TRT 1'in izleyiciye ulaşma yöntemi kamu yayıncılığı için uygun bir yol değildir.

Kamu yayıncılığını bir kenara bırakıp TRT'nin kendisini tam anlamıyla ile finanse edebilmesi için, dizi yayınları ile sağladığı reklam gelirlerine ihtiyacı olduğunu iddia edilerek TRT 1'in yayınları savunulabilir. Burada da hatırlatılması gereken şey, TRT'nin reklam gelirlerinin toplam gelirlerine oranıdır. TRT'nin 2013 yılındaki ilan/reklam gelirleri, tüm gelirlerinin %6'sını oluşturmaktadır.³⁷¹ Aynı yılın Sayıştay

³⁷¹ TRT, **TRT Faaliyet Raporu 2013**, s. 224

raporunda, kurumun elde ettiği gelirlerin %92'sinin yayın faaliyetlerinden elde edilen gelirlerden ziyade kamusal katkı paylarından oluştuğu belirtilmiştir.³⁷² Daha açık ifade edecek olursak, yayın faaliyetlerinden elde edilen gelir %8'dir. TRT, 2013 yılında, kurum dışına yaptırdığı programlar için harcadığı kaynakların %50'den fazlasını drama türü için harcamıştır. Aynı yıl TRT 1'de yayınlanan toplam reklam süresi yaklaşık olarak 791 saattir (2.847.243 saniye).³⁷³ Bu süre, ortalama olarak, 2013 yılında TRT 1'in günlük yayınlarının yaklaşık %9'unun reklamlardan oluştuğunu göstermektedir. Varmak istenilen nokta şudur: TRT, kurum dışına sipariş edilen yerli dizileri ağırlıklı olarak TRT 1 üzerinden yayınlamaktadır ve bu kanalın günlük yayınlarının %9'unu reklamlar oluşturmaktadır. Buna karşılık TRT 1'in reklam yayınlayarak elde ettiği gelir toplam gelirlerin sadece %6'sıdır ve bu orana TRT'nin diğer kanallarından elde ettiği reklam gelirleri de dahildir. Kısacası, TRT'nin yerli dizi yayınlarını TRT'nin gelirlerine yaptığı katkıyı ön plana çıkararak savunmak mümkün değildir.

Özel televizyonların birer birer açıldığı 1990'lı yılların ilk yarısından sonra TRT bir varlık problemi içerisine girmiş, izleyicisini ve reklam gelirlerini özel televizyonlara kaptırmıştır. Bu krizden çıkış yöntemi ise özel televizyonların yayıncılık anlayışını taklit etmek olmuştur. Yukarıda 2013 yılındaki durum değerlendirilse de drama türüne verilen önem daha eskilere dayanmaktadır. Örneğin 1998 yılında kurum dışına ısmarlanan televizyon programları için harcanan giderler 299,7 bin lira iken, 1999'da drama programlarına ağırlık verilmesi nedeniyle 863,8 bin lira olmuştur. Bu rakamın yüzde 89,7'si (775 bin lira) drama programlarına aittir.³⁷⁴ Çelenk'in ifadesiyle 90'lı yılların TRT'si *izlerkitesinin öğretmeni, danışmanı, hikaye anlatıcısı ve boş zaman etkinlikleri organizatörü, sineması, tiyatrosu ve 'Cumartesi'den Cumartesiye', 'Bir Başka Gece' gibi eğlence programlarıyla aile gazinesuydu.*³⁷⁵ TRT, bu özelliklerini 2000'li yıllara girmeden kaybetmeye başlamıştı.

³⁷² Sayıştay, Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu (TRT) 2013 Yılı Denetim Raporu, 2013, <http://www.sayistay.gov.tr/rapor/kit/2013/3-TRT%202013.pdf> (20 Nisan 2015) s. 146

³⁷³ TRT, **TRT Faaliyet Raporu 2013**, s. 171

³⁷⁴ **Zaman**, TRT'de Değişim Pahalya Patladı, 11 Şubat 2001, <http://arsiv.zaman.com.tr//2001/02/11/haberler/haberlerdevam.htm> (10 Şubat 2015)

³⁷⁵ Çelenk, s. 148

2014 yılında (8-21 Eylül 2014 tarihleri arasında) TRT 1, Kanal D ve Star TV için yapılan prime time yayınlarının program türlerine göre dağılımları karşılaştırmasını daha önceki tarihler için de yapmak, özellikle TRT 1'in rekabete verdiği tepkiyi tanımlamak ve TRT 1'in yayınlarındaki değişimi tespit etmek açısından önemlidir. Bu amaçla, üç kanalın 8-21 Eylül 1997, 6-19 Eylül 2004 ve 9-22 Eylül 2013 tarihlerinde, 18.00-0.00 saatleri arasındaki yayınlarının içerik türlerine göre dağılımları incelenmiştir. Bu incelemede kullanılan veriler ise Cumhuriyet Gazetesi'nin ilgili tarihlerdeki televizyon sayfalarında yayınlanan yayın akışlarından temin edilmiştir.

Tablo 38: 9-15 Eylül 2013 Tarihlerinde TRT 1'in 18.00-0.00 Saatleri Arasındaki Yayınlarının Program Türlerine Göre Dağılımı

Program Türü	9-15 Eylül 2013 – TRT 1							Ort.
Haber	13,9%	13,9%	13,9%	22,2%	13,9%	13,9%	13,9%	15,1%
Spor	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	16,7%	41,7%	8,3%
Kültür	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Dizi	51,4%	51,4%	51,4%	51,4%	69,4%	0,0%	16,7%	41,7%
Sinema	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	69,4%	27,8%	13,9%
Bilgilendiren/eğlendiren	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Eğlence	34,7%	34,7%	34,7%	26,4%	16,7%	0,0%	0,0%	21,0%

Kaynak: Cumhuriyet, 9-15 Eylül 2013, s. 16, 18

Tablo 39: 16-22 Eylül 2013 Tarihlerinde TRT 1'in 18.00-0.00 Saatleri Arasındaki Yayınlarının Program Türlerine Göre Dağılımı

Program Türü	16-22 Eylül 2013 – TRT 1							Ort.
Haber	13,9%	12,5%	13,9%	22,2%	13,9%	13,9%	13,9%	14,9%
Spor	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	16,7%	38,9%	7,9%
Kültür	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Dizi	51,4%	51,4%	51,4%	51,4%	51,4%	0,0%	0,0%	36,7%
Sinema	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	69,4%	30,6%	14,3%
Bilgilendiren/eğlendiren	0,0%	18,1%	0,0%	8,3%	0,0%	0,0%	16,7%	6,2%
Eğlence	34,7%	18,1%	34,7%	18,1%	34,7%	0,0%	0,0%	20,0%

Kaynak: Cumhuriyet, 16-22 Eylül 2013, s. 16, 18

Tablo 38 ve 39 incelendiğinde, TRT 1'in hafta içi %50'nin üzerinde dizi yayınladığı görülmektedir. Cumartesi ve Pazar günleri ise diziler yerini filmlere ve spor programlarına bırakmıştır. Özellikle hafta içi %34'leri bulan eğlence türü, biri ana haber bülteninden önce yayınlanan "Aileler Yarışıyor" ve "Tam Zamanı" adlı iki yarışma programından oluşmaktadır.³⁷⁶

³⁷⁶ Cumhuriyet, 16 Eylül 2013, s. 16

Tablo 40: 9-15 Eylül 2013 Tarihlerinde Kanal D'nin 18.00-0.00 Saatleri Arasındaki Yayınlarının Program Türlerine Göre Dağılımı

Program Türü	9-15 Eylül 2013 – Kanal D							Ort.
Haber	13,9%	13,9%	13,9%	13,9%	13,9%	16,7%	16,7%	14,7%
Spor	2,8%	2,8%	2,8%	2,8%	2,8%	0,0%	0,0%	2,0%
Kültür	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Dizi	29,2%	70,8%	70,8%	83,3%	83,3%	70,8%	16,7%	60,7%
Sinema	0,0%	0,0%	12,5%	0,0%	0,0%	0,0%	12,5%	3,6%
Bilgilendiren/eğlendiren	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Eğlence	54,2%	12,5%	0,0%	0,0%	0,0%	12,5%	54,2%	19,0%

Kaynak: Cumhuriyet, 9-15 Eylül 2013, s. 16, 18

Tablo 41: 16-22 Eylül 2013 Tarihlerinde Kanal D'nin 18.00-0.00 Saatleri Arasındaki Yayınlarının Program Türlerine Göre Dağılımı

Program Türü	16-22 Eylül 2013 – Kanal D							Ort.
Haber	13,9%	13,9%	16,7%	13,9%	16,7%	13,9%	16,7%	15,1%
Spor	2,8%	2,8%	0,0%	2,8%	0,0%	2,8%	0,0%	1,6%
Kültür	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Dizi	29,2%	70,8%	83,3%	83,3%	80,6%	70,8%	83,3%	71,6%
Sinema	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Bilgilendiren/eğlendiren	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Eğlence	54,2%	12,5%	0,0%	0,0%	2,8%	12,5%	0,0%	11,7%

Kaynak: Cumhuriyet, 16-22 Eylül 2013, s. 16, 18

Kanal D'nin ilk hafta 2, ikinci hafta ise 3 gün %83'ün üzerinde dizi yayınladığı görülmektedir. Dikkat çeken diğer bir nokta ise Kanal D'nin bu periyotta incelenen saatlerde sadece 2 gün sinema filmi yayınlamış olması ve spor programlarının oranının da %2'nin altında kalmasıdır. Eğlence türünün %54'leri bulunduğu günlerde “Ben Bilmem Eşim Bilir” adlı yarışma programı yayınlanmaktadır.

Tablo 42: 9-15 Eylül 2013 Tarihlerinde Star TV'nin 18.00-0.00 Saatleri Arasındaki Yayınlarının Program Türlerine Göre Dağılımı

Program Türü	9-15 Eylül 2013 – Star TV							Ort.
Haber	16,7%	16,7%	16,7%	16,7%	16,7%	16,7%	16,7%	16,7%
Spor	0,0%	66,7%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	9,5%
Kültür	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Dizi	55,6%	16,7%	16,7%	45,8%	83,3%	16,7%	25,0%	37,1%
Sinema	11,1%	0,0%	66,7%	37,5%	0,0%	0,0%	0,0%	16,5%
Bilgilendiren/eğlendiren	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Eğlence	16,7%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	66,7%	58,3%	20,2%

Kaynak: Cumhuriyet, 9-15 Eylül 2013, s. 16, 18

Tablo 43: 16-22 Eylül 2013 Tarihlerinde Star TV'nin 18.00-0.00 Saatleri Arasındaki Yayınlarının Program Türlerine Göre Dağılımı

Program Türü	16-22 Eylül 2013 – Star TV							Ort.
Haber	13,9%	13,9%	13,9%	13,9%	13,9%	13,9%	13,9%	13,9%
Spor	0,0%	34,7%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	5,0%
Kültür	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Dizi	8,3%	40,3%	75,0%	75,0%	75,0%	8,3%	16,7%	42,7%

Sinema	8,3%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	1,2%
Bilgilendiren/eğlendiren	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Eğlence	69,4%	11,1%	11,1%	11,1%	11,1%	77,8%	69,4%	37,3%

Kaynak: Cumhuriyet, 16-22 Eylül 2013, s. 16, 18

Tablo 42 ve 43 incelendiğinde Star TV'nin, dizi yayınlamadığı bir gün olmadığı görülmektedir. İlk hafta Cuma günü %83'ün üzerinde dizi yayını yapılmışken en düşük dizi yayını ise ikinci hafta Pazartesi günü %8.3 ile gerçekleştirmiştir. Dizilerden sonra en çok tercih edilen tür ise eğlence programlarıdır. Star TV'nin bazı günlerde %60'ın üzerinde yarışma programı yayınladığı görülmüştür.

Tablo 44: 9-22 Eylül 2014 Tarihlerinde Kanalların 18.00-0.00 Saatleri Arasındaki Yayınlarının Program Türlerine Göre Dağılımı

	TRT 1		Kanal D		Star TV	
	1. hafta	2. hafta	1. hafta	2. hafta	1. hafta	2. hafta
Haber	15,1%	14,9%	14,7%	15,1%	16,7%	13,9%
Spor	8,3%	7,9%	2,0%	1,6%	9,5%	5,0%
Kültür	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Dizi	41,7%	36,7%	60,7%	71,6%	37,1%	42,7%
Sinema	13,9%	14,3%	3,6%	0,0%	16,5%	1,2%
Bilgilendiren/eğlendiren	0,0%	6,2%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Eğlence	21,0%	20,0%	19,0%	11,7%	20,2%	37,3%

TRT 1 ve Star TV'nin haber, spor ve dizi yayınlarının birbirlerine yakın olduğu görülmektedir. Buna karşılık Kanal D, her iki haftada da diğer kanallara oranla %20 daha fazla dizi yayınlamıştır. TRT 1'in Kanal D'ye oranla eğlence türüne daha fazla ağırlık verdiği de yine Tablo 44'te karşımıza çıkan bir sonuçtur. Üç kanalın da incelenen saat aralığında kültür yayını yapmadığı da gözlemlenmiştir.

Tablo 45: 6-12 Eylül 2004 Tarihlerinde TRT 1'in 18.00-0.00 Saatleri Arasındaki Yayınlarının Program Türlerine Göre Dağılımı

Program Türü	6-12 Eylül 2004 – TRT 1								Ort.
	15,3%	15,3%	15,3%	15,3%	4,2%	15,3%	13,7%		
Haber	15,3%	15,3%	15,3%	15,3%	4,2%	15,3%	13,7%	13,7%	
Spor	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	11,1%	43,1%	41,7%	13,7%	
Kültür	5,6%	5,6%	8,3%	11,1%	12,5%	0,0%	0,0%	6,2%	
Dizi	25,0%	25,0%	25,0%	30,6%	25,0%	8,3%	18,1%	22,4%	
Eğitim	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	
Çizgi Film	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	
Sinema	36,1%	37,5%	33,3%	43,1%	13,9%	0,0%	25,0%	27,0%	
Program Tanıtımları	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	
Dini	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	27,8%	0,0%	4,0%	
Diğer	0,0%	0,0%	4,2%	0,0%	0,0%	4,2%	0,0%	1,2%	
Eğlence	18,1%	0,0%	13,9%	0,0%	22,2%	12,5%	0,0%	9,5%	
Müzik	0,0%	16,7%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	2,4%	

Kaynak: Cumhuriyet, 6-12 Eylül 2004, s. 16

Tablo 46: 13-19 Eylül 2004 Tarihlerinde TRT 1'in 18.00-0.00 Saatleri Arasındaki Yayınlarının Program Türlerine Göre Dağılımı

Program Türü	13-19 Eylül 2004 – TRT 1							Ort.
Haber	12,5%	12,5%	12,5%	12,5%	31,9%	5,6%	9,7%	13,9%
Spor	12,5%	0,0%	0,0%	0,0%	5,6%	37,5%	48,6%	14,9%
Kültür	0,0%	0,0%	19,4%	0,0%	11,1%	0,0%	0,0%	4,4%
Dizi	5,6%	36,1%	27,8%	52,8%	11,1%	45,8%	38,9%	31,2%
Eğitim	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	5,6%	0,0%	0,0%	0,8%
Çizgi Film	0,0%	0,0%	0,0%	5,6%	0,0%	0,0%	0,0%	0,8%
Sinema	37,5%	40,3%	0,0%	8,3%	0,0%	8,3%	0,0%	13,5%
Program Tanıtımları	16,7%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	2,4%
Dini	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Diğer	4,2%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	2,8%	2,8%	1,4%
Eğlence	11,1%	11,1%	40,3%	0,0%	34,7%	0,0%	0,0%	13,9%
Müzik	0,0%	0,0%	0,0%	20,8%	0,0%	0,0%	0,0%	3,0%

Kaynak: Cumhuriyet, 13-19 Eylül 2004, s. 16

Çalışmanın gerçekleştirildiği yıldan on yıl öncesine, 2004 yılına bakıldığında TRT 1'in prime time'da daha dengeli bir dağılım gerçekleştirdiği görülmektedir. TRT 1'de ilk hafta en çok yayınlanan içerik sinema filmleri iken ikinci hafta %31.2 ile dizilerdir. Kültür yayınlarının oranı ilk hafta %6.2, ikinci hafta %4.4'tür. İlk hafta, Miraç Kandili için yayınlanan program ile dini yayın oranı %4 olmuştur. Ancak TRT 1'in ilgili tarih ve saatlerde başka dini programı yoktur.

Tablo 47: 6-12 Eylül 2004 Tarihlerinde Kanal D'nin 18.00-0.00 Saatleri Arasındaki Yayınlarının Program Türlerine Göre Dağılımı

Program Türü	6-12 Eylül 2004 – Kanal D							Ort.
Haber	13,9%	13,9%	16,7%	19,4%	16,7%	16,7%	16,7%	16,3%
Spor	2,8%	2,8%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	2,8%	1,2%
Kültür	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Dizi	25,0%	83,3%	47,2%	80,6%	80,6%	80,6%	80,6%	68,3%
Sinema	58,3%	0,0%	36,1%	0,0%	0,0%	2,8%	0,0%	13,9%
Eğlence	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	2,8%	0,0%	0,0%	0,4%

Kaynak: Cumhuriyet, 6-12 Eylül 2004, s. 16

Tablo 48: 13-19 Eylül 2004 Tarihlerinde Kanal D'nin 18.00-0.00 Saatleri Arasındaki Yayınlarının Program Türlerine Göre Dağılımı

Program Türü	13-19 Eylül 2004 – Kanal D							Ort.
Haber	13,9%	13,9%	16,7%	16,7%	16,7%	16,7%	16,7%	15,9%
Spor	2,8%	2,8%	0,0%	33,3%	0,0%	0,0%	2,8%	6,0%
Kültür	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Dizi	83,3%	83,3%	83,3%	50,0%	80,6%	80,6%	80,6%	77,4%
Sinema	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	2,8%	0,0%	0,4%
Eğlence	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	2,8%	0,0%	0,0%	0,4%

Kaynak: Cumhuriyet, 13-19 Eylül 2004, s. 16

Kanal D, 14 günün 7'sinde 18.00-0.00 saatleri arasında sadece haber, spor bülteni ve dizi yayınlamıştır ve 11'inde %80'in üzerinde dizi yayınlanmıştır. İlk hafta %68.3 olan dizi yayınları, ikinci hafta %77.4'e kadar yükselmiştir. İlk hafta %13'ün üstünde olan sinema filmi yayınları ikinci hafta %1'in de altında kalırken eğlence türü de her iki haftada da %1'in altında yer bulabilmiştir. Kanal D'nin her iki haftada da kültür türüne dahil edilebilecek bir yayın yapmamıştır.

Tablo 49: 6-12 Eylül 2004 Tarihlerinde Star TV'nin 18.00-0.00 Saatleri Arasındaki Yayınlarının Program Türlerine Göre Dağılımı

Program Türü	6-12 Eylül 2004 – Star TV								Ort.
Haber	13,9%	33,3%	13,9%	22,2%	13,9%	13,9%	13,9%	13,9%	17,9%
Spor	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	16,7%	2,4%
Kültür	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Dizi	27,8%	50,0%	50,0%	22,2%	41,7%	52,8%	52,8%	52,8%	42,5%
Sinema	58,3%	16,7%	36,1%	55,6%	16,7%	33,3%	0,0%	0,0%	31,0%
Program Tanıtımları	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Dini	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Diğer	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Eğlence	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	27,8%	0,0%	16,7%	0,0%	6,3%

Kaynak: Cumhuriyet, 6-12 Eylül 2004, s. 16

Tablo 50: 13-19 Eylül 2004 Tarihlerinde Star TV'nin 18.00-0.00 Saatleri Arasındaki Yayınlarının Program Türlerine Göre Dağılımı

Program Türü	13-19 Eylül 2004 – Star TV								Ort.
Haber	13,9%	19,4%	13,9%	22,2%	13,9%	13,9%	13,9%	13,9%	15,9%
Spor	0,0%	36,1%	41,7%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	16,7%	13,5%
Kültür	8,3%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	1,2%
Dizi	0,0%	27,8%	27,8%	0,0%	47,2%	44,4%	69,4%	69,4%	31,0%
Sinema	77,8%	16,7%	16,7%	50,0%	16,7%	41,7%	0,0%	0,0%	31,3%
Program Tanıtımları	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Dini	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Diğer	0,0%	0,0%	0,0%	27,8%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	4,0%
Eğlence	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	22,2%	0,0%	0,0%	0,0%	3,2%

Kaynak: Cumhuriyet, 13-19 Eylül 2004, s. 16

Star TV'de, ikinci hafta en çok yayınlanan içerik türü filmler ve diziler iken ilk hafta diziler yaklaşık olarak %10 oranında daha fazla tercih edilmiştir. İlk hafta kültür türüne hiç yer verilmezken ikinci hafta %1,2 oranında kültür yayını yapılmıştır. Spor yayınları ilk hafta %2.4 iken ikinci hafta yapılan canlı maç yayınlarıyla %13.5'e yükselmiştir. Haber türündeki dalgalanmaların sebebi ise ana haber bültenlerine ek olarak bazı günler yayınlanan haber programlarıdır. Bunlardan biri "Deşifre" adlı tartışma programıdır.

Tablo 51: 6-19 Eylül 2004 Tarihlerinde Kanalların 18.00-0.00 Saatleri Arasındaki Yayınlarının Program Türlerine Göre Dağılımı

	TRT 1		Kanal D		Star TV	
	1. hafta	2. hafta	1. hafta	2. hafta	1. hafta	2. hafta
Haber	13,7%	13,9%	16,3%	15,9%	17,9%	15,9%
Spor	13,7%	14,9%	1,2%	6,0%	2,4%	13,5%
Kültür	6,2%	4,4%	0,0%	0,0%	0,0%	1,2%
Dizi	22,4%	31,2%	68,3%	77,4%	42,5%	31,0%
Eğitim	0,0%	0,8%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Çizgi Film	0,0%	0,8%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Sinema	27,0%	13,5%	13,9%	0,4%	31,0%	31,3%
Program Tanıtımları	0,0%	2,4%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Dini	4,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Diğer	1,2%	1,4%	0,0%	0,0%	0,0%	4,0%
Eğlence	9,5%	13,9%	0,4%	0,4%	6,3%	3,2%
Müzik	2,4%	3,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%

Üç kanalın 2004 yılındaki -yukarıda belirtilen tarihlerde ve saat aralığında- toplu olarak bakıldığında, dizi türünü en fazla tercih eden kanalın Kanal D olduğu görülmektedir. Eğitim ve çizgi film yayınlarına (%0.8) sadece TRT 1 yer vermiştir. Kültür yayınları TRT 1’de ilk hafta %6.2, ikinci hafta %4.4 iken Kanal D hiç kültür yayını yapmamış, Star TV de sadece ikinci hafta %1.2 oranında kültür yayını yapmıştır. TRT 1’de diğer türüne dahil edilen yayınlar Sayısal Loto, Şans Topu, On Numara gibi şans oyunlarının çekilişlerinin yapıldığı yayınlardır. Diziye ağırlık veren Kanal D’de sinemaya ilk hafta %13.9, ikinci hafta da %0.4 oranında yer verilmiştir. TRT 1’de ise ilk hafta film yayınlarına %27 oranında yer verilirken ikinci hafta bu oran %13,5 olmuştur. Star TV ise her iki hafta da birbirine yakın oranda sinema yayını yapmıştır. Kanallar arasında sadece TRT 1 akışında müzik yayınlarına yer vermiştir.

Tablo 52: 8-14 Eylül 1997 Tarihlerinde TRT 1’in 18.00-0.00 Saatleri Arasındaki Yayınlarının Program Türlerine Göre Dağılımı

Program Türü	8-14 Eylül 1997 – TRT 1								Ort.
	1	2	3	4	5	6	7	8	
Haber	20,8%	20,8%	30,6%	51,4%	20,8%	12,5%	18,1%	25,0%	
Spor	13,9%	4,2%	4,2%	4,2%	4,2%	4,2%	38,9%	10,5%	
Kültür	15,3%	16,7%	9,7%	0,0%	9,7%	9,7%	0,0%	8,7%	
Dizi	16,7%	31,9%	30,6%	13,9%	15,3%	16,7%	27,8%	21,8%	
Eğitim	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	
Çizgi Film	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	
Sinema	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	34,7%	0,0%	0,0%	5,0%	
Program Tanıtımları	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	
Dini	0,0%	0,0%	0,0%	11,1%	0,0%	0,0%	0,0%	1,6%	
Diğer	0,0%	9,7%	0,0%	0,0%	0,0%	23,6%	0,0%	4,8%	
Eğlence	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	15,3%	2,2%	
Müzik	33,3%	16,7%	25,0%	19,4%	15,3%	33,3%	0,0%	20,4%	

Kaynak: Cumhuriyet, 8-14 Eylül 1997, s. 12, 14

Tablo 53: 15-21 Eylül 1997 Tarihlerinde TRT 1'in 18.00-0.00 Saatleri Arasındaki Yayınlarının Program Türlerine Göre Dağılımı

Program Türü	15-21 Eylül 1997 – TRT 1							Ort.
Haber	20,8%	20,8%	20,8%	40,3%	38,9%	15,3%	15,3%	24,6%
Spor	4,2%	4,2%	4,2%	9,7%	4,2%	4,2%	27,8%	8,3%
Kültür	11,1%	22,2%	11,1%	13,9%	26,4%	37,5%	0,0%	17,5%
Dizi	13,9%	30,6%	27,8%	25,0%	30,6%	0,0%	15,3%	20,4%
Eğitim	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Çizgi Film	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Sinema	29,2%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	4,2%
Program Tanıtımları	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Dini	0,0%	0,0%	0,0%	11,1%	0,0%	0,0%	0,0%	1,6%
Diğer	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	2,8%	0,0%	0,4%
Eğlence	0,0%	0,0%	15,3%	0,0%	0,0%	15,3%	15,3%	6,5%
Müzik	20,8%	22,2%	20,8%	0,0%	0,0%	25,0%	0,0%	12,7%

Kaynak: Cumhuriyet, 15-21 Eylül 1997, s. 14

1997 yılında haber türü TRT 1'in en çok tercih ettiği türdür. Prime time'da ilk hafta %25, ikinci hafta da %24.6 oranında haber yayını yapan TRT 1'de ikinci en çok tercih edilen içerik türü diziler olmuştur. İncelenen daha sonraki tarihlerden farklı olarak TRT 1'in müzik ve kültür türündeki yayınlara da ağırlık verdiği görülmektedir. İlk hafta %20'yi aşan müzik yayını ve %8.7 kültür yayını (ikinci hafta ise %17.5) bunun göstergesidir. Hiçbir içerik türüne %40'tan fazla yer verilmediği de görülmektedir.

Tablo 54: 8-14 Eylül 1997 Tarihlerinde Kanal D'nin 18.00-0.00 Saatleri Arasındaki Yayınlarının Program Türlerine Göre Dağılımı

Program Türü	8-14 Eylül 1997 – Kanal D							Ort.
Haber	13,1%	16,7%	16,7%	16,7%	16,7%	16,7%	11,1%	15,4%
Spor	2,8%	2,8%	2,8%	2,8%	2,8%	2,8%	5,6%	3,2%
Kültür	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	16,7%	2,4%
Dizi	0,0%	22,2%	0,0%	0,0%	0,0%	37,5%	16,7%	10,9%
Eğitim	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Çizgi Film	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Sinema	45,8%	41,7%	44,4%	47,2%	50,0%	43,1%	41,7%	44,8%
Program Tanıtımları	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	8,3%	1,2%
Diğer	0,8%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,1%
Eğlence	37,5%	16,7%	36,1%	33,3%	30,6%	0,0%	0,0%	22,0%

Kaynak: Cumhuriyet, 8-14 Eylül 1997, s. 12, 14

Tablo 55: 15-21 Eylül 1997 Tarihlerinde Kanal D'nin 18.00-0.00 Saatleri Arasındaki Yayınlarının Program Türlerine Göre Dağılımı

Program Türü	15-21 Eylül 1997 – Kanal D							Ort.
Haber	26,9%	25,8%	17,5%	18,1%	18,1%	16,7%	13,9%	19,6%
Spor	1,4%	3,3%	3,3%	2,8%	2,8%	2,8%	2,8%	2,7%
Kültür	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Dizi	0,0%	16,7%	0,0%	0,0%	0,0%	16,7%	52,8%	12,3%
Eğitim	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Çizgi Film	16,7%	16,7%	16,7%	5,6%	5,6%	0,0%	0,0%	8,7%
Sinema	34,7%	37,5%	29,2%	29,2%	33,3%	55,6%	30,6%	35,7%

Program Tanıtımları	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Diğer	0,8%	0,0%	0,0%	1,4%	0,0%	0,0%	0,0%	0,3%
Eğlence	19,4%	0,0%	33,3%	43,1%	40,3%	8,3%	0,0%	20,6%

Kaynak: Cumhuriyet, 15-21 Eylül 1997, s. 14

Sinema filmleri ve eğlence türündeki programlar, Kanal D'nin 1997 yılında prime time'daki yayınlarının %50'den fazlasını oluşturmaktadır. Buna karşılık dizi yayınları ise ilk hafta %10.9, ikinci hafta ise %12.3'tür. İlk hafta Pazar günü yeni yayın döneminin tanıtımına ilişkin bir program yayınlanan Kanal D'de ikinci hafta, hafta içi her gün ana haber bülteni öncesi çizgi film yayınlamaya başlamıştır. Haber türü de en çok tercih edilen üçüncü tür olmuştur.

Tablo 56: 8-14 Eylül 1997 Tarihlerinde Star TV'nin 18.00-0.00 Saatleri Arasındaki Yayınlarının Program Türlerine Göre Dağılımı

Program Türü	8-14 Eylül 1997 – Star TV								Ort.
Haber	19,4%	13,9%	13,9%	19,4%	19,4%	22,2%	22,2%	18,7%	
Spor	19,4%	2,8%	2,8%	2,8%	2,8%	2,8%	2,8%	5,2%	
Kültür	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	
Dizi	25,0%	25,0%	26,4%	12,5%	12,5%	16,7%	16,7%	19,2%	
Eğitim	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	
Çizgi Film	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	
Sinema	36,1%	30,6%	40,3%	48,6%	48,6%	41,7%	58,3%	43,5%	
Eğlence	0,0%	27,8%	16,7%	16,7%	16,7%	16,7%	0,0%	13,5%	

Kaynak: Cumhuriyet, 8-14 Eylül 1997, s. 12, 14

Tablo 57: 15-21 Eylül 1997 Tarihlerinde Star TV'nin 18.00-0.00 Saatleri Arasındaki Yayınlarının Program Türlerine Göre Dağılımı

Program Türü	15-21 Eylül 1997 – Star TV								Ort.
Haber	22,2%	13,9%	0,0%	22,2%	36,1%	13,9%	22,2%	18,7%	
Spor	27,8%	2,8%	75,0%	2,8%	2,8%	2,8%	2,8%	16,7%	
Kültür	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	
Dizi	16,7%	25,0%	11,1%	40,3%	12,5%	19,4%	16,7%	20,2%	
Eğitim	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	
Çizgi Film	0,0%	0,0%	13,9%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	2,0%	
Sinema	33,3%	58,3%	0,0%	18,1%	48,6%	63,9%	58,3%	40,1%	
Eğlence	0,0%	0,0%	0,0%	16,7%	0,0%	0,0%	0,0%	2,4%	

Kaynak: Cumhuriyet, 15-21 Eylül 1997, s. 14

1997 yılında Star TV'nin öncelikli içerik tercihi %43.5 ve %40.1 ile sinema filmleri olmuştur. Diziler ise ikinci sıradadır. 14 günlük periyotta hiçbir gün %41'in üzerinde dizi yayını yapılmamıştır. Hiç kültür ve eğitim yayını yapılmayan Star TV'de sadece 1 gün çizgi film yayını yapılmış; eğlence türünde ise ilk hafta %13.5, ikinci hafta da %2.4 oranında yayın yapılmıştır.

Tablo 58: 8-21 Eylül 1997 Tarihlerinde Kanalların 18.00-0.00 Saatleri Arasındaki Yayınlarının Program Türlerine Göre Dağılımı

	TRT 1		Kanal D		Star TV	
	1. hafta	2. hafta	1. hafta	2. hafta	1. hafta	2. hafta
Haber	25,0%	24,6%	15,4%	19,6%	18,7%	18,7%
Spor	10,5%	8,3%	3,2%	2,7%	5,2%	16,7%
Kültür	8,7%	17,5%	2,4%	0,0%	0,0%	0,0%
Dizi	21,8%	20,4%	10,9%	12,3%	19,2%	20,2%
Eğitim	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Çizgi Film	0,0%	0,0%	0,0%	8,7%	0,0%	2,0%
Sinema	5,0%	4,2%	44,8%	35,7%	43,5%	40,1%
Program Tanıtımları	0,0%	0,0%	1,2%	0,0%	0,0%	0,0%
Dini	1,6%	1,6%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Diğer	4,8%	0,4%	0,1%	0,3%	0,0%	0,0%
Eğlence	2,2%	6,5%	22,0%	20,6%	13,5%	2,4%
Müzik	20,4%	12,7%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%

1997 yılında incelenen 14 günün 6 saatlik periyotlarında en çok haber programı yayınlayan kanal TRT 1 olmuştur. Star TV ve Kanal D ise birbirine yakın oranlarda haber yayını yapmıştır. TRT 1 yine diğer kanallardan farklı olarak, müzik ve kültür programlarına da yer vermiştir. Diziler en çok tercih eden kanal da TRT 1 olmuştur. İncelenen iki özel televizyon ise dizi yerine %40'ların üzerinde sinema filmi yayınları gerçekleştirmiştir. Eğlence türüne en çok ağırlık veren kanal da Kanal D olmuştur.

TRT 1'in yayınlarında yıllara göre yaşanan değişimi incelemeye önce, tezin amacına doğrudan katkısı olmasa da, özel televizyonlardaki değişime de bakmak faydalı olabilir. Aşağıdaki Tablo 59 ve 60, Kanal D ve Star TV'nin 1997, 2004, 2013, 2014 yıllarında incelenen günlerdeki 6 saatlik yayınlarının program türlerine göre dağılımını göstermektedir.

Tablo 59: Yıllara Göre Kanal D'nin 18.00-0.00 Saatleri Arasındaki Yayınlarının Program Türlerine Göre Dağılımı

	Kanal D			
	1997	2004	2013	2014
Haber	17,5%	16,1%	14,9%	16,7%
Spor	3,0%	3,6%	1,8%	0,0%
Kültür	1,2%	0,0%	0,0%	0,0%
Dizi	11,6%	72,8%	66,2%	57,3%
Çizgi Film	4,4%	0,0%	0,0%	0,0%
Sinema	40,3%	7,1%	1,8%	12,5%
Program Tanıtımları	0,6%	0,0%	0,0%	0,0%
Diğer	0,2%	0,0%	0,0%	0,0%
Eğlence	21,3%	0,4%	15,4%	13,5%

Yıllara göre incelendiğinde, Kanal D'nin haber yayınlarının süresinde çok büyük bir değişiklik olmadığı %14.9 ile %17.5 arasında hareket ettiği görülmektedir. 1997 yılı hariç her yılda öncelikli tercih diziler olmuştur. En çok dizi yayınlanan yıl ise Türkiye'de en çok televizyon izlenen 6 saatin %72.8'inin dizi olduğu yıl olan 2004'tür. 2004'teki yoğun dizi yayını nedeni ile diğer yıllara oranla yok denecek kadar azalan eğlence türü de %21.3 ile %13.5 arasında değişmektedir. Kültür ve çizgi film yayınlarının sadece 1997 yılında yapıldığı da gözlemlenmiştir.

Tablo 60: Yıllara Göre Star TV'nin 18.00-0.00 Saatleri Arasındaki Yayınlarının Program Türlerine Göre Dağılımı

	Star TV			
	1997	2004	2013	2014
Haber	18,7%	16,9%	15,3%	12,5%
Spor	10,9%	7,9%	7,2%	4,8%
Kültür	0,0%	0,6%	0,0%	0,0%
Dizi	19,7%	36,7%	39,9%	75,6%
Çizgi Film	1,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Sinema	41,8%	31,2%	8,8%	3,9%
Program Tanıtımları	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Diğer	0,0%	2,0%	0,0%	0,0%
Eğlence	7,9%	4,8%	28,8%	3,3%

Star TV'de, haber ve sinema türünde yıllara göre bir düşüş varken dizi türünde ise önemli bir artış vardır. 1997 yılında %19.7 olan dizi yayınları, 2014'te %75'in üzerine çıkmıştır. Eğlence türü 2004 yılı hariç %10'un altındadır. 2004 yılında ise %28.8 oranında eğlence türünden yayın yapılmıştır.

Tablo 61: Yıllara Göre TRT 1'in 18.00-0.00 Saatleri Arasındaki Yayınlarının Program Türlerine Göre Dağılımı

	TRT 1			
	1997	2004	2013	2014
Haber	24,8%	13,8%	15,0%	13,9%
Spor	9,4%	14,3%	8,1%	10,8%
Kültür	13,1%	5,3%	0,0%	1,2%
Dizi	21,1%	26,8%	39,2%	59,4%
Eğitim	0,0%	0,4%	0,0%	0,0%
Çizgi Film	0,0%	0,4%	0,0%	0,0%
Sinema	4,6%	20,2%	14,1%	13,5%
Program Tanıtımları	0,0%	1,2%	0,0%	0,0%
Bilgilendiren/eğlendiren	0,0%	0,0%	3,1%	0,0%
Dini	1,6%	2,0%	0,0%	0,0%
Diğer	2,6%	1,3%	0,0%	0,0%
Eğlence	4,4%	11,7%	20,5%	1,2%
Müzik	16,6%	2,7%	0,0%	0,0%

1997 yılında incelenen tarihlerde saat 18.00 ile 0.00 arasında TRT 1'in en çok yayınladığı içerik türleri sırası ile haberler, diziler, müzik ve kültür programlarıyken 2014 yılına gelindiğinde bu listede başı çeken %59.4 oranı ile diziler olmuştur. Haber türü ise 2004 yılından itibaren %13-15 arasında değişiklik gösteren bir tablo oluşturmuştur. Dikkat edilmesi gereken noktalar ise, 1997 yılında %16.6 olan müzik yayınlarına 2013 ve 2014 yıllarında neredeyse hiç yer verilmemesidir.

Tablo 61'i değerlendirirken TRT'nin, özellikle 2008 yılından sonra yayın hayatına başlayan tematik kanallarını da hesaba katmak gerekmektedir. 1997 yılında TRT 1, izleyicilerin en fazla televizyon izlediği saatlerde³⁷⁷ %24.8 oranında haber, %16.6 oranında müzik ve %13.1 oranında da kültür programı yayınlamıştır. O yıl TRT, TRT 1'in yanı sıra bilgi ve kültür kanalı diyebileceğimiz TRT 2 ve müzik yayınlarına yer verdiği TRT 4 kanallarından yayın yapmaktaydı ve 2004 yılı için de durum aynıydı. Bilindiği gibi 2009 yılında TRT Müzik ve TRT Belgesel kanalları yayına başlamıştı. TRT 1, 1997 ve 2004 yıllarında müzik ve kültür türüne yer verirken açılan tematik kanallar ile birlikte bu türlerden tamamen vazgeçmiş ve dizi yayınlarına ağırlık vermeye başlamıştır. 2013 yılında %39.2 oranında dizi ve %20.5 oranında eğlence türünden program yayınlayan TRT 1, 2014 yılında ise 18.00-0.00 saatleri arasındaki yayınlarının neredeyse %60'ını dizilere ayırmıştır. Yukarıda Tablo 36'da sunulduğu gibi TRT 1'in tüm gün yayınlarında da sonuç benzerdir. TRT 1'in yayınlarının %60.2'si dizilerden oluşmaktadır. Bu oranlar ışığında TRT 1 için tematik bir kanal demek mümkün hale gelmektedir: TRT 1, TRT'nin "dizi" kanalıdır. %9.7 oranındaki sinema filmleri yayınlarını da diziler ile birlikte drama türünün çatısı altında değerlendirirsek TRT 1'e "TRT Drama" nitelendirmesini de yapabiliriz. Burada tekrar hatırlamamız gereken ise izleyicilerin %86.3'ünün televizyonlardan dizi yayınlanması yönündeki beklentisidir. Bu beklenti TRT 1'in %60'ın üzerindeki dizi yayınlarını açıklamak için kullanılacak tek argümandır. Kamuya "kamunun istediği" yayını yapmak kamu yayıncısının görevi olarak değerlendirilebilir, fakat bu değerlendirme izleyicinin yerli dizi izleme yönündeki taleplerinin özel televizyonlar tarafından karşılanamadığı zaman anlamlıdır. Başka bir ifade ile TRT 1, zaten onlarca yapımın üretildiği ve yayımlandığı bir yayıncılık

---

³⁷⁷ RTÜK'ün 2012 yılında yapmış olduğu araştırmadan çıkan sonuca göre yapılan bu değerlendirme, 1997 yılı için doğruluk taşıyor olabilir. Ancak "prime time" genel olarak izleyicilerin en fazla televizyon izlediği saatler olarak kabul gördüğü için bu değerlendirmenin arkasında durulabilir.

ortamında, kamunun kaynaklarını kullanarak dizi ağırlıklı bir yayıncılık yapmaktadır. Kendilerini reklam gelirleri ile finanse eden ve TRT 1 gibi doğrudan kamu kaynaklarını kullanmayan özel televizyonların izleyicilerin diziye yönelik taleplerini karşıladığı söylemek zor değildir. Bu iddia, Star TV'nin %66.5, Kanal D'nin de %39.8 oranında dizi yayınladığını saptamanın da ötesinde; reklam gelirlerini arttırmak için maksimum izleyici sayısına ulaşmaya çalışan ve bu amaç için de izleyicinin en fazla talep ettiği içeriğe yönelen onlarca ulusal kanalı hesaba katarak da savunulabilir. Kısacası TRT 1'in dizi ağırlıklı yayıncılığı, "kamunun talebini karşılama" düşüncesi ile aklanamaz.

İzlenme oranlarının kamu yayıncıları için bağlayıcılığı, özel televizyonlar kadar elzem olmasa da yapılan yayınların izleyiciye ulaşması önemlidir. Bu noktada, incelediğimiz 8-21 Eylül 2014 tarihinde TRT 1'in dizileri sadece bir kere en çok izlenen ilk on program arasına girebilmiştir.³⁷⁸ Bu sonuçlar, izleyicilerin yerli dizi izleme ihtiyaçlarını TRT 1'den karşılamadığını göstermektedir. Yukarıda sıkça anılan RTÜK'ün 2012 yılındaki araştırması da bu sonucu destekler niteliktedir.

4.3. TRT Televizyonlarının Kamu Yayıncılığı Açısından Değerlendirilmesi

Sonuç bölümüne geçmeden önce TRT'nin tüm televizyon yayınları hakkında genel bir değerlendirme yapılması, hem çalışmanın hem de bu bölümün başlığını anlamlı kılmak için gereklidir. 2015 yılı itibari ile TRT, 13 televizyon kanalı ile yayın yapmaktadır. İbrahim Şahin döneminde 15 olan televizyon kanalı sayısındaki azalmanın sebebi ise, bir süredir sembolik bir şekilde günde 1 saat yayın yapan TRT GAP'ın artık yayın yapmaması ve TRT Anadolu kanalının tamamen TRT Diyanet kanalına dönüşmesidir. Bu 13 kanaldan 7'si tematik olarak nitelendirilecek kanallardır: TRT Haber, TRT Spor, TRT Çocuk, TRT Okul, TRT Belgesel, TRT Müzik, TRT Diyanet. Bu 13 kanala ek olarak TRT, Şubat ayında Ultra HD olarak nitelendirilen ve güncel yüksek çözünürlüklü yayıncılığın bir sonraki adımı olan 4K çözünürlüklü televizyon

---

³⁷⁸ Reytingler.biz, TRT 1, (tarih yok) http://www.reytingler.biz/TRT_1/reytingler/ (13 Mayıs 2015)

yayınlarına, test yayınları yapan TRT 4K adlı kanal ile başlamıştır.³⁷⁹ Ağırlıklı olarak kültür-belgesel yayınlarının sürdürüldüğü TRT HD'de olduğu gibi TRT, yayıncılık sektöründeki teknik gelişmelerde, ülke içinde öncülük rolünü üstlenmekte ve gerekli yatırımları yapmaktadır.

TRT'nin yayın yapmayı sürdürdüğü kanallar ile ilgili bazı bilgileri verdikten sonra, kamu yayıncılığı ilkeleri çerçevesinde TRT'nin televizyon yayıncılığını değerlendirebiliriz. Kamu yayıncısının görevlerinden ilki, toplumu bilgilendirmek/egitmektir. TRT bu görevini, ağırlıklı olarak TRT Okul kanalı ile yerine getirmeye çalışmaktadır.³⁸⁰ Kültür türünden yayınlara bolca yer verilen TRT HD, TRT Kurdi ve TRT Belgesel de yine kamu yayıncılığının "bilgilendirme" görevi ile örtüşen yayınlar yapmaktadır. Kamuyu "haberdar etmek" görevi de TRT Haber kanalı başta olmak üzere TRT Spor, TRT Türk, TRT 1, TRT Kurdi kanalları üzerinden sağlanmaktadır. Kamu yayıncılığının bir diğer görevi olan "eğlendirme" ise TRT Müzik'in önderliğinde karşılanmaktadır. TRT 1'in yayınlarının program türüne göre dağılımında eğlence türüne çok ağırlık verilmiyor olsa da yapılan dizi yayınlarının, izleyiciye keyifli vakit geçirme ve eğlendirme niyeti ile yapıldığı söylenebilir. Varılmak istenen nokta şudur: TRT, tematik kanalları ile çoğulculuğu yakalayabilmekte, toplumu eğitime ve haber verme görevlerini yerine getirebilmektedir. Kamu yayıncılığının birincil görevlerini TRT 1 dışındaki kanalları ile gerçekleştirebilen TRT'nin TRT 1'de sürdürdüğü yayıncılık anlayışı kamu yayıncılığı ile örtüşmemektedir.

TRT 1, diğer TRT kanallarından farklı olarak, özel televizyonlarla rekabet etmesi gerektiği düşüncesi ile yayın yapan kamuya ait bir özel televizyon gibidir. İçerik türleri üzerinden yaptığımız karşılaştırmalar da bunu desteklemektedir. "Eğlendirmek de kamu yayıncılığının bir görevidir" iddiası ile TRT 1'in yayınlarını savunabilmenin önündeki en büyük engel ise bu tür bir yayıncılığı sürdürmek için harcanan kamu kaynaklarıdır. 2013 yılı Sayıştay raporuna göre TRT'nin kurum dışına yaptırdığı

---

³⁷⁹ Milliyet, TRT, 4K Yayına Geçti!, 25 Şubat 2015, <http://www.milliyet.com.tr/trt-4k-yayina-gecti--teknoloji-2019115/> (19 Mayıs 2015)

³⁸⁰ Dikkat edileceği gibi TRT'nin tematik kanallarının yayınlarının program türlerine göre dağılımlarının analizine bu çalışmada yer verilmemiştir. Bunun nedenlerinden biri tematik kanalların kendi temasına uygun içeriklere ağırlık verdiğine yönelik öngörüdür. İkinci ise, çalışmada ulaşılmak istenen sonuca bu analizlerin doğrudan bir katkısının olmayacağı düşüncesidir.

programlara harcadığı paranın %50'den fazlası drama türü için harcanmıştır. Programların kurum içerisinde üretilmeyip, önceliğin kurum dışından alınan içeriklere veriliyor oluşu da başka bir sorunlu durumdur. İncelenen tarihlerde TRT 1'in yayınlarının %60'ından fazlasını dizi yayınları oluştururken diğer türler arasında %10'un üzerine çıkabilen tek içerik türü haberler olmuştur. Buna rağmen TRT, 2013 yılı için hazırladığı faaliyet raporunda TRT 1'in bütün izleyici gruplarının istekleri doğrultusunda ve geniş bir program yelpazesinde kaliteli, beğeni düzeyi yüksek programlarla seyirci ile buluşmayı amaçladığını ve kamu yayıncılığı esaslarını da göz önünde bulundurarak yayınlar yaptığını belirtmiştir.³⁸¹ Yine aynı raporda TRT 1'in o yılki yayınlarının %39.4'ünün drama türüne ait olduğu da kamuoyu ile paylaşılmıştır. 2013 yılı için yaptığımız araştırma sadece 6 saatlik yayınları kapsasa da, çıkan sonuç, TRT'nin bu raporu ile örtüşmektedir. 2013 yılında incelediğimiz tarihlerde TRT 1'in 18.00-0.00 saatleri arasındaki yayınlarının %39.2'si dizilerdir. Ağırlıklı olarak dizi yayını yapılan bir kanalın “geniş bir program yelpazesinden” yayın yaptığını iddia etmek kolay değildir.

TRT 1'in kendisini özel televizyonlar karşısında nasıl bir konumda gördüğünü anlamlandırmak için 2013 yılı Faaliyet Raporu'ndaki şu satırları aktarmamız gerekiyor: *2013 yılında reyting savaşında bir kamu yayıncısı televizyon kanalının ulaşabileceği önemli bir izlenirlik oranına ulaşmış, kanal sıralamalarında daha üst sıralara çıkmıştır. 2012 yılı ile karşılaştırdığında tüm kişilerde %82, AB grubunda %40 izlenme oranını artırmıştır.*³⁸² Yukarıda, TRT'nin TRT 1 kanalı üzerinden özel televizyonlar ile rekabet etme çabası içerisinde olduğunu okuyucuya göstermeye yönelik bazı somut göstergeler üzerinde durulmuştur. Faaliyet raporunda yer alan bu satırlar ise somut göstergelerin de ötesinde bir itiraftır. TRT, açıkça TRT 1 kanalını bir çeşit rekabet kanalı olarak görmekte ve içeriklerini, yayın akışlarını buna göre şekillendirmektedir.

TRT'nin radyo televizyon yayıncılığındaki tekeli, önce fiilen sonra da yasal olarak kaybetmesi, onu özel televizyonlarla rekabete zorlandığı bir yayıncılık ortamında bırakmıştır. TRT'nin bu rekabete tepkisi ise –defalarca tekrarladığımız gibi– kamu yayıncılığı ilkelerinden feragat etmek olmuştur. TRT'nin, karma yayıncılık düzeninde

³⁸¹ TRT, **TRT Faaliyet Raporu 2013**, s. 26

³⁸² TRT, **TRT Faaliyet Raporu 2013**, s. 26

böyle bir konuma gelmesinde kamuoyunun da etkisi vardır. Çelenk'in aktardığı gibi, özel televizyonların yayın yapmaya ve izleyiciye TRT'ye kıyasla çok daha farklı içerikler sunmaya başladığı 1990'lı yılların başında TRT, kamuoyu tarafından eleştirilmekteydi. Bu eleştirilerin, TRT'nin yayıncılığındaki dönüşümü etkilediği söylenebilir.

Kamu yayıncısının, ticari yayıncılarla rekabet içerisinde olması, rekabete verdiği tepkiye göre olumlu veya olumsuz bir durum olabilir. Jeanneney, rekabetin kamu yayıncıları için nasıl tetikleyici bir güç olabileceğini şöyle açıklamıştır:

“Devlet televizyonu, ancak rekabet içindeyken –yani belirliliklerinin rahatlığından koparılmış, uyarılmış, acele etmeye zorlanırken– farklı yayın kategorilerinde arzın tümünü yukarıya doğru ‘çekmenin’ kendi görevi olduğu inancıyla farklı bir şeyler önererek mücadele ediyorsa bir varlık nedenine sahip demektir.”³⁸³

Jeanneney'in kamu yayıncısı için biçtiği varlık nedeninden, rekabetin kamu yayıncıları için itici bir güç olabileceği, kamu yayıncısını farklı bir şeyler önermeye itebileceği anlaşılmaktadır. Jeanneney'in düşüncelerinden hareketle TRT'yi değerlendirecek olursak, TRT'nin –özellikle TRT 1'in– özel televizyonlar ile rekabetinin bir teslimiyet olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü TRT, 1990'lı yılların başından itibaren içerisinde kaldığı rekabet ortamında “farklı” bir yol aramaktansa, özel televizyonların yöntemleri ile yayıncılık yapmayı tercih etmiştir. Fakat o yıllar için TRT'nin bu yaklaşımını gözü kapalı eleştirmek de doğru değildir. Çünkü, o dönemde TRT'nin reklam gelirlerine olan bağımlılığı oldukça büyüktür. TRT'nin 1990 yılı gelirlerinin %73'ünün reklam gelirlerinden oluştuğu hatırlatılacak olursa bu bağımlılığın boyutu anlaşılabilir. Bir kamu yayıncısının reklam gelirlerine bu denli bağımlı oluşu, TRT'nin kamu yayıncılığı ilkelerinden feragat ederek özel televizyonlara yakın bir yayıncılık yapmasından daha sorunlu bir durumdur. Kısacası, 1990'lı yılların sonunda ve 2000'li yılların başında TRT'nin özel televizyonları “taklit” ederek, kamu yayıncılığının çizgisinden çıkan bir yayıncılık yapması bir tür hayatta kalma mücadelesi olarak değerlendirilebilir. Ancak, 2008 yılından itibaren TRT'nin yayıncılık faaliyetleri

---

³⁸³ Jeanneney, s. 285-286

dışındaki gelirleri oldukça artmıştır. Başka bir şekilde ifade etmek gerekirse, kamu yayıncılığı için daha tutarlı bir finansman şekline kavuşmuştur.

2013 yılı itibari ile TRT'nin gelirlerinin %92'si yayın faaliyetleri ile doğrudan ilgili olmayan kaynaklardan (elektrik faturalarından alınan pay ve bandrol ücretleri) sağlanmaktadır. Başka bir deyişle TRT, finansal bağlamda rekabetçi yayıncılık piyasasının dışarısında bir konumdadır. Ticari televizyonlar gibi, yayıncılık faaliyetlerini sürdürebilmek için reklam gelirlerine ihtiyacı yoktur. Buna rağmen TRT 1, halen 1990'lı yılların sonunda kendini finanse edebilmek için girdiği "özel televizyonların yolundan" çıkamamıştır. TRT 1, artık ihtiyaç duymadığı halde, reyting savaşında kendisine bir yer biçmekte, izleyicilerin en fazla tercih ettiği içeriklerle yayın akışlarını doldurmaktadır. Oysa, Jeanneney'in de söylediği gibi, farkı yayın kategorilerinden arzın tümünü yukarıya doğru çekmeyi kendine görev edinerek farklı şeyler önermek TRT'nin ve onun ilk kanalı olan TRT 1'in görevi olmalıdır.

İzleyicilerin %85'ten fazlasının televizyonlardan yerli dizi yayınlamalarını istediğinden bahsedilmişti. Buna ek olarak aynı çalışmada izleyicilerin ne kadarının dizi izlediği de tespit edilmeye çalışılmıştır. Yıllara göre bu oranlar şöyledir: 2006'da %56.8, 2009'da %57.1 ve 2012'de %76.7.³⁸⁴ Görüldüğü gibi dizi izleyenlerin oranında süreklilik gösteren bir artış vardır. İzleyicilerin, televizyon kanallarının yerli dizi yayınlaması yönündeki beklentisi, haliyle dizi izleyen izleyicilerin oranını da arttırmaktadır. Burada söz konusu olan kısır bir döngüdür. Özel televizyon kanalları daha fazla izleyiciye ulaşarak daha fazla reklam geliri elde etmek için, izleyicilerin beklentilerini mümkün olduğunca karşılamaya çalışmaktadır. İzleyiciler yerli dizi yayınlanmasını talep ettikleri için, özel televizyonlar da yayın akışlarını dizilerle doldurmakta (çalışmada incelediğimiz Star TV'de olduğu gibi) ve bu da dizi izleyen izleyici sayısını arttırmaktadır. Bu arz-talep döngüsünü kırarak farklı bir şeyler yayınlamak özel televizyonlar için risklidir. Çünkü, böyle bir hareket izleyici sayılarında önemli düşüslere ve buna bağlı olarak reklam gelirlerinde ciddi azalmalara neden olabilir. Söz konusu olan, kamu yayıncısı olduğunda ise durum daha farklıdır ve risk boyutu özel televizyonlara göre yok denecek kadar azdır. Bu sebeple, daha fazla

³⁸⁴ RTÜK, Televizyon İzleme Eğilimleri Araştırması - 2012, Mart 2013, <http://www.rtuk.org.tr/Icerik/DownloadReport/13> (17 Nisan 2015) s. 118

dizi talep edilmesini ve izlenmesini tetikleyen bu kısır döngüyü kırabilecek tek yayıncı TRT, ve onun birinci kanalı TRT 1'dir.

TRT 1 ile ilgili son olarak değinilmesi gereken konu spor, özellikle futbol programlarına verilen önemdir. Pazar akşamları futbol programı yayınlama geleneği Şenol Demiröz döneminde başlamıştı. Günümüzde de bu gelenek, aynı program ile sürdürülmektedir. "Stadyum" adlı programın güncel sunucusu Ersin Düzen ve programdaki yorumcular da Hakan Ünsal, Oğuz Çetin, Kaya Çilingiroğlu ve Mustafa Çulcu'dur.³⁸⁵ Bu program TRT 1'de haftada iki gün (Cumartesi ve Pazar) TRT Spor'da ise haftada üç gün (Cumartesi, Pazar ve Pazartesi) yayınlanmaktadır ve programda Spor Toto Süper Lig maçlarının geniş özetlerine yer verilmektedir. TRT, bu maç özetlerini yayınlayabilmek için 2010 yılında gerçekleştirilen ihalede 40 milyon 210 bin doları gözden çıkarmıştır. B Paketi olarak adlandırılan 15'er dakikalık geniş ve kısa maç özetlerini kapsayan bu paket ile TRT, beş yıl boyunca her maçın bitişinden 45 dakika sonra özet görüntüleri yayınlama hakkının tek sahibi olmuştur.³⁸⁶ Maç özetlerinin izleyici çekeceği ve yayımlandığı kanalın reklam gelirini arttıracığı öngörülebilir bir sonuçtur. Buradan hareketle, bu yayın haklarının bir yayıncı tarafından satın alınması ihtimalinin oldukça yüksek olduğu söylenebilir. Yayın haklarının bir özel televizyon kanalı yerine TRT tarafından kamu kaynakları kullanılarak alınması eleştirilebilir. Bu eleştiri, TRT bu ihalede teklif vermemiş olsa bile, bu hakların özel bir televizyon yayıncısı tarafından alınacağı öngörüsüne dayanmaktadır. Ancak bu yayın haklarının alınması, TRT'nin kamuya hizmeti olarak da değerlendirilebilir. Televizyondaki özet yayınlarında pek olası görünmese de, 2012 yılında maçların radyodan naklen yayını için Türkiye Futbol Federasyonu'nun açtığı ihaleden, bu yayın haklarına talip hiçbir yayıncı çıkmamış ve birkaç hafta boyunca maçların radyodan yayını yapılamamıştır. Daha önceki yıllarda bu işin "masrafını" NTV Radyo ile ortak olarak karşılayan TRT, 2012 yılında, zarar ettikleri gerekçesi ile radyo yayınlarını almak istemeyen NTV de olmayınca, teklif vermemiştir. 2,5 milyon dolarlık ücreti fazla bulan ve radyoların

---

³⁸⁵ NTV Spor, Süper Lig İçin 321 Milyon Dolar, 15 Ocak 2010, <http://www.trt.net.tr/televizyon/detay.aspx?pid=23573> (22 Mayıs 2015)

³⁸⁶ TRT, Stadyum, (tarih yok) <http://www.ntv.com.tr/arsiv/id/25044109/> (22 Mayıs 2015)

reklam pastasının sınırlı olduğunu vurgulayan TRT³⁸⁷ daha sonra o yıl için radyodan naklen maç yayınları yapma hakkına sahip oldu. Özel yayıncıların kârlı bulmadıkları için yapmak istemedikleri radyodan maç yayınlarının TRT tarafından gerçekleştirilmiş olması, kamu yayıncılığı için olumlu bir durumdur. Yukarıda değinilen özet yayınlarında da olduğu gibi, TRT'nin bu ihalelere girmesi ve futbol maçlarının radyodan naklen yayın hakkı ve/veya maçların geniş özetlerinin yayın haklarını alması kamu yayıncılığının görevleri arasında değerlendirilebilir. Burada üzerinde durulması gereken sorun, ihalelerde ödenen ücret değil, futbol programlarında yorumculuk yapan isimlere ödenen paralardır.

TRT, yayınladığı futbol programlarında pek çok eski futbolcuya yorumcu olarak şans vermiştir ve TRT'nin bu yorumculara ödediği ücretler hem kamuoyunun gündemine, hem de muhalefet milletvekilleri tarafından soru önergesine dönüştürülerek Meclis gündemine taşınmıştır. Yakın dönemde akılda kalan tartışmalardan biri, eski futbolcu Hakan Şükür'ün, Stadyum programında yaptığı yorumculuk için aldığı maaştır. Milletvekili olarak seçilmesinden sonra dahi yorumculuğa devam eden Hakan Şükür'e 2008-2012 yılları arasında, program başına haftalık 14 bin TL ödendiği Meclis'te Bülent Arınç tarafından açıklanmıştı.³⁸⁸ TRT'nin kamu kaynaklarını kullanarak popüler isimlere bu denli para ödemiş/ödüyor oluşu kamu yayıncılığı için kabul edilebilir bir harcama değildir. Maçların özetlerini yayınlama hakkını satın almak futbolsever izleyicilere yönelik bir kamu hizmeti olarak değerlendirilebilir. Ancak, popüleritesinden ötürü programlarında yorumculuk yapan isimlere yüksek maaşlar ödemek, kamu hizmeti olarak nitelendirilemez. Buradaki amaç, özel televizyonlardan bekleyeceğimiz şekilde izleyici sayısını arttırarak reklam gelirlerini yükseltmektir. TRT'nin artık buna ihtiyacı olmadığını tekrar vurgulamamız gerekmektedir.

TRT'nin eski futbolculara ödediği yüksek ücretlere 2014 yılından verilebilecek bir örnek de, TRT Spor'da yayınlanan "Futbol Arenası" adlı programda yorumculuk yapan Sergen Yalçın'ın aylık 200 bin TL kazandığına yönelik iddialardır. Bu iddialar,

---

³⁸⁷ Sefer Yüksel, Radyoda Maç Keyfi 2.5 Milyon Dolara Sıkıştı!, 25 Ağustos 2012, <http://www.milliyet.com.tr/radyoda-mac-keyfi-2-5-milyon-dolara-sikisti-ekonomi/ekonomidetay/25.08.2012/1586170/default.htm> (22 Mayıs 2015)

³⁸⁸ Hürriyet, Arınç: Hakan Şükür'e Haftada 14 Bin TL Ödeme Yapıldı, 3 Nisan 2013, <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/22953215.asp> (22 Mayıs 2015)

ilgili programın yapımcı şirketi tarafından yalanlansa da, eski futbolcunun aldığı ücret açıklanmamıştır.³⁸⁹ Program, bir dış yapım olduğu için kişilere ödenen ücretlerden çok bu programın TRT'ye olan toplam maliyeti, kamu için daha bağlayıcıdır, ancak bu konuda bir açıklama yapılmamıştır. Aynı programda eski hakem Erman Toroğlu da yorumculuk yapmaktaydı. Erman Toroğlu'nun ve programın sunucusu olan Göktuğ Sevinçli'nin TRT ile ilişkisi 7 Şubat 2015 tarihinde kesildi. Gerekçe ise aynı saatte yayınlanan futbol programlarında yüksek maliyetli yorumcularla ayrı ayrı program yapılmasına TRT yönetiminin sıcak bakmaması olarak açıklanmıştı.³⁹⁰ Spekülatif ve argo yorumları nedeniyle eleştirilen Erman Toroğlu'na TRT televizyonlarında bir şans verilmesi bile başlı başına bir sorun olarak nitelendirilecekken, TRT'nin reyting uğruna bu tür isimleri istihdam etmesi kamu yayıncılığı ile çelişmektedir.

Toparlayacak olursak, TRT futbol maçlarının özetlerini yayınlamak için zaten önemli miktarda kamu kaynağını harcamıştır ve bu harcamasını kamu hizmeti olarak değerlendirmek mümkündür. Yapılan bu harcama, TRT'ye izleyici kazandıran bir yatırımdır. TRT'nin şahısların popülaritesinden yararlanarak daha fazla izleyici toplamaya çalışması, kamu yayıncılığı için kabul edilebilir bir davranış değildir.

---

³⁸⁹ Medyatava, Seren Yalçın'ın 'Dudak Uçuklatan Maaşı'na Yapım Şirketinden Açıklama!, 16 Eylül 2014, http://www.medyatava.com/haber/sergen-yalcin-dudak-ucuklatan-maasina-yapim-sirketinden-aciklama_113028 (22 Mayıs 2015)

³⁹⁰ Gazete Vatan, Erman Toroğlu kovuldu! TRT'den şok karar, 30 Ocak 2015, <http://www.gazetevatan.com/erman-toroglu-kovuldu-trt-den-sok-karar-722665-medya/> (22 Mayıs 2015)

5. SONUÇ

En basit hali ile bilgilendirmek, eğitmek ve eğlendirmek amacı ile yayın yapmaya karşılık gelen kamu yayıncılığının temelleri BBC'nin ilk Genel Müdürü Sir John Reih tarafından atılmıştır. Kamu yayıncılığı, genellikle bir kamu kuruluşu olarak örgütlenmiş yayın kurumunun, toplumdaki herkesin eşit bir biçimde erişebildiği yayınlarında haber verme, eğitme ve eğlendirme işlevlerine göre dengeli program türü dağılımı sunması ve politik konularda tarafsızlığı ve dengeliliği gözetmesi olarak tanımlanmaktadır. Bu yayıncılık politikası 1980'lere kadar Avrupa'da pek çok ülke tarafından tercih edilen tek politika olmuştur. Bu politikanın Avrupa'da hakim olmasına zemin oluşturan teknolojik ve ekonomik nedenlere ek olarak politik nedenler de vardır. Frekansların sınırlılığı ve bu sebeple kamuya ait olması gerektiği düşüncesinin yanı sıra *medyanın gücünün fark edilmiş olması* da yerleşik siyasal sistemleri kamu yayıncılığına yöneltmiştir. Ancak, medya teknolojilerindeki her bir gelişme, yayıncılığı daha da ticari bir konuma getirmiş ve neo-liberal politikaların da etkisi ile yayıncılık giderek pazarın isteklerine göre şekillenmeye başlamıştır. Erol Mutlu'nun deyimi ile *zaman hep kamunun (maddi ve zihni yapısının) altını oyacak şekilde ilerlemiştir*.

Avrupa'da kamu yayıncıları 1980'li yıllardan itibaren açılan ticari televizyon kanalları ile ülkelerindeki tekel pozisyonlarını kaybetmişler ve takip eden dönemde kamu yayıncılarının varlık nedenleri, gereklilikleri sorgulanır hale gelmiştir. Kamu yayıncımız olan TRT'nin yayıncılık tekeli ise 1990'lı yılların başında birer birer yayın yapmaya başlayan özel televizyon kanalları ile fiilen, 1994 yılındaki kanun değişikliği ile de yasal olarak ortadan kalkmıştır. Bu tarihten itibaren TRT, kaybettiği reklam gelirlerinden dolayı finansal bir bunalıma girmiş ve bu bunalım onu özel televizyonlar ile rekabet edebilmek için onların izlediği yoldan gitmeye zorlamıştır.

Bir kamu yayıncısı olarak TRT'nin, 1990 yılındaki tüm gelirlerinin %50'sinden fazlasının reklam gelirlerinden oluşması, kamu yayıncılığı modeline uygun olmayan bir finansman şekliydi ve bu durum, TRT'yi özel televizyonların ilk yıllarından itibaren, kendi çizgisinden çıkmaya zorlamıştı. O dönemde, TRT'nin kendini finanse edebilmesi için reklam gelirlerine ihtiyacı vardı. Özel televizyonlar "farklı" programları ve yayıncılık anlayışları ile izleyicilerin ilgisini çekmişti ve TRT'ye izleyici kaybettirmişti.

İzleyici kaybı, aynı zamanda reklam gelirlerinde de azalma demektir. Reklam pastasındaki payı giderek azalan TRT, çözümünü özel televizyonların yaptıklarını yapmakta bulmuştu. Bu davranışın ilk örneklerine, ticari televizyonların ilk yıllarında dahi rastlanıyordu. Yayınlanan programlara ek olarak TRT, tüm gün yayın yapan özel televizyonlar karşısında kanallarının yayın sürelerini arttırma gereksinimi duymuştu.

Mutlu, özel televizyonculuğun, TRT ne yapmışsa ya da ne yapıyorsa onun tam tersini yapmak ve söylemek şeklinde geliştiğini söylemişti. TRT'nin yapmadıklarını yaparak izleyicilerin dikkatini çeken özel televizyonlar karşısında mali sorunlar yaşayan TRT, çareyi özel televizyonların yaptıklarını yapmakta bulmuştu. 1972 yılında TRT televizyonda ilk kez reklam yayını yapmıştı, ancak 1990'lı yılların sonlarına kadar izleyiciler "tüketici" ya da "müşteri" konumunda olmamış, *reklamı yapılan ürün aracılığıyla yayın faaliyetlerinin bedelini ödeyen tüketiciler olarak düşünülmemişti*.³⁹¹ Finansal problemler TRT'yi değişime yöneltmişti. 1999 yılında başlayan değişim çalışmaları, yayın üretimini bir ticari faaliyet gibi düşünerek gerçekleştirilmişti ve "Yeniden Yapılanma Projesi" kapsamında, reyting hedeflerinin koyulmuş olması, bu değişimin yönünün kamu yayıncılığı ilkeleri ile ilişkili olmaktan çok uzak olduğunu gösteriyordu.

TRT'nin izleyici ve reklam geliri kayıplarına karşı geliştirdiği çözümü, kamu yayıncılığına uygun olmayan finansman yapısı dikkate alınarak savunulabilir. Günümüzde TRT'nin gelirlerinin %92'sinin yayın faaliyetlerinden bağımsız olarak kamudan sağlandığı bilinmektedir. Buna rağmen TRT, özellikle de -yıllar önce dönemin Genel Müdür Yardımcısı Yücel Yener tarafından "rekabet kanalı" diye nitelendirilen- TRT 1'de, 1990'lı yıllarda "hayatta kalmak" için tercih ettiği yöntemi ve yayıncılık anlayışını daha da keskinleştirerek devam ettirmektedir. Yapılan yasal müdahalelerle, 2009 yılından itibaren kurumun yayın dışı faaliyetlerinden elde ettiği gelir oldukça artmış olmasına rağmen TRT, yeni tematik televizyon kanalları açmanın ötesine geçecek bir değişim gerçekleştirememiş, TRT 1'in yayınları her geçen yıl biraz daha özel televizyonlara benzemiştir.

---

³⁹¹ Çelenk, s. 192

Çalışmada, TRT'nin seçilen bazı televizyon kanallarının ve iki özel televizyon kanalının iki haftalık yayın akışları incelenmiş ve bu akışlardan kanalların hangi program türlerine ne kadar vakit ayırdıkları tespit edilmiştir. TRT 1'in, önceki yıllara oranla özel televizyonlara daha yakın bir yayıncılık yaptığı iddiasını desteklemek için TRT 1, Kanal D ve Star TV'nin, 2014 yılındaki iki haftalık ana inceleme periyoduna ek olarak, 2013, 2004 ve 1997 yıllarında belirlenen iki haftalık dönemlerde 18.00-0.00 saatleri arasındaki yayınlarında hangi program türlerine ağırlık verdikleri incelenmiş ve yıllara göre karşılaştırılmıştır. Bu çalışmadan sonra TRT 1'in, günlük yayınlarının %50'den fazlasını diziler ile doldurduğunu söyleyebiliriz. İzleyicilerin televizyonlarda en fazla görmek istedikleri program türü olan dizilere bu kadar ağırlık veriliyor oluşu, Esslin'in karma yayıncılık sistemlerinde kamu yayıncılığını bekleyen en büyük tehlikenin, ticari yayıncılarla rekabet içerisine girilerek beyan edilmiş “kamu yararına hizmet etme amacının” görmezden gelinmesi ve kitlelerin iştahının tatminine yönelmesi düşüncesini akla getirmektedir.³⁹² İzleyicilerin yerli dizilere yönelik “iştahının” TRT 1 tarafından, en az özel televizyonlar kadar önemsendiği ve yayın akışını dizilerle doldurduğu görülmektedir. Oysa Fransız medya tarihçisi Jean-Noel Jeanneney'in önerdiği gibi kamu yayıncısının görevi öncelikle, özel sektördeki yayın yapamayacaklarını, kar amacının kuşkusuz olanak tanımayacağı şeyleri yapmak ve "farkı" izletmek olmalıdır, bu iştahı tatmin etmek değil.

TRT'nin kamu yayıncılığının görevlerinden olan çoksesliliği TRT Kurdi ve TRT El Arabia ile bir ölçüde yakaladığını; TRT Okul, TRT Belgesel ve TRT HD gibi kanalları ile eğitici görevini yerine getirdiğini söyleyebiliriz. Hatta, TRT 1'i görmezden gelerek, TRT'nin tüm televizyon kanallarının kamu yayıncılığı politikasının çerçevesi içerisinde bir yeri olduğu da iddia edilebilir. Ancak, TRT'nin en geniş teknik altyapıya sahip birinci kanalı TRT 1'i bir kenarda tutup TRT'nin televizyon yayınlarını değerlendirmek doğru değildir. Çalışmada yapılan analizlerde, TRT 1'in kamu yayıncılığına uygun olmayan bir şekilde, özel televizyonların yayıncılık anlayışlarına benzer bir şekilde yayın yaptığı görülmüştür. TRT 1'in bu yayınlarının masrafı göz önünde bulundurulduğunda, bu kanal için TRT'nin televizyon yayınlarındaki “kangrenli kolu” benzetmesi yapılabilir. Bu kolun kesilmesi, kurumun "eğlendirme" görevini

---

³⁹² Esslin, **Televizyon Çağı**, s. 117

yerine getirememesine neden olması bir kenara bırakılırsa büyük bir finansal rahatlama sağlayacaktır. Çünkü 2013 yılında kurum dışarısına sipariş edilen programlar için harcanan paranın %50'den fazlası drama türü için harcanmıştır. TRT 1'in bu yayıncılık anlayışından muhtemel beklentisi ise reklam gelirleridir. Ancak TRT'nin tüm televizyon kanallarının reklam gelirleri, TRT'nin gelirlerinin %10'undan bile azdır.

Neil Postman, *Televizyon Öldüren Eğlence* adlı yapıtında, televizyonun eğlendirici olmasından öte, eğlenmeyi, her türlü deneyimlerimizin temsilinin doğal çerçevesi haline getirdiğini söylemiş ve şöyle devam etmiştir: "*Televizyon aygıtımız bizi dünyayla hep yakın ilişkide tutar, ama bunu bize gülümseyen çehremizin hiç değişmediği bir yüzle yaptırır. Sorun, televizyonun bize eğlendirici temalar sunması değil, bütün temaların eğlence olarak sunulmasıdır.*"³⁹³ Postman, bu değerlendirmeyi yaparken yayıncılığın başlangıcından itibaren ticari bir pratik olarak görüldüğü Amerika Birleşik Devletleri'ndeki televizyon yayınlarının durumuna vurgu yapmaktaydı. Yakın zamanlarda daha sık gördüğümüz "infotainment" türünden yayınlar, Postman'ın bu iddiasını desteklemektedir. Dizi yayınlarını da izleyicilerin boş zamanlarını keyifli geçirmelerini sağlayan ve eğlendiren içerikler olarak kabul edersek TRT 1'in bir eğlence kanalı olduğu söylenebilir. Her gün en az 3 farklı dizinin yayınlandığı TRT 1, kamu yayıncılığının bilgilendirme, eğitme ve haber verme görevlerini dikkate almamış ve bu yükümlülüklerini tamamen TRT'nin tematik kanallarına devretmiştir.

Toparlayıcı bir ifade ile, TRT'nin TRT 1 dışındaki kanalları ile kamu yayıncılığına uygun bir şekilde; çoğulculuğu ve yayınlarına evrensel erişimi sağlayarak, izleyiciyi bilgilendiren ve eğiten yayınlar yapmaktadır. Tabii bu ifade, tematik kanalların, ilgili oldukları tema ile ilgili yayınlar yaptığı ön kabulü ve incelediğimiz kanalların program türleri dağılımına dayanarak söylenmektedir. Tematik kanalların yayınları üzerinde yapılacak bir içerik analizi çalışması, bu iddiamızı destekleyici sonuçlara ulaştırabileceği gibi, program türleri incelemesinde kamu yayıncılığına uygun görünen yayın akışlarının yanıltıcı olabileceğini de gösterebilir. TRT 1'e dönecek olursak, yayın akışının %60'ını dizilere ayıran bir kanalın kamu yayıncısı olduğunu,

---

³⁹³ Neil Postman, **Televizyon Öldüren Eğlence**, 4. Basım, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2012, s.

kamu yayıncılığı yapan bir kanalın televizyonu olduğuna inanmak oldukça zordur. TRT 1'in dizilere verdiği ağırlık her geçen yıl artmış ve günümüzdeki halini almıştır.

1990'lı yılların başında reklam gelirlerine bağımlı bir şekilde "geçinen" TRT, özel televizyonların yayıncılık piyasasına girmesi ile zarar etmeye başlamış ve bu durum kurumu, bu kanallarla rekabete yönlendirmişti. Günümüzde TRT'nin gelirlerinin sadece %9'luk kısmı reklamlara dayanmaktadır. Bu oran, TRT'yi rekabetin dışarısında tutabilecek kadar küçük olmasına rağmen TRT 1, halen özel televizyonlarla rekabet çabası içerisinde, onlarda benzer içerik türlerinde yayınlar yapmayı sürdürmektedir..

İzleyicilerin %80'inden fazlasının televizyonlardan dizi yayınlamasını beklemesi ve televizyonda dizi izleyen kişilerin sayısının her geçen yıl artması arasındaki döngü ancak bir kamu yayıncısı tarafından kırılabilir. TRT 1, öncelikli olarak yayınladığı dizilerin gece tekrarlarının yerine, alternatif içerikler üretmeli ve yayınlamalı; hafta içi ve hafta sonu en az birer gün prime time'da, kültür yayınlarına yer vermelidir. TRT 1 için kurum içinde özgün kültür programlarının üretilebileceği gibi, TRT Belgesel'in yayınladığı belgesellerden bazıları da yine TRT 1 ekranlarına taşınabilir. Böylece TRT 1, hem drama türü için harcanan paradan tasarruf etmiş olacak, hem de kamu yayıncılığının ilkelerine daha uygun bir yayıncılığa yaklaşmış olacaktır.

2013 yılı sonunda TRT'nin personel sayısı 7158'dir. Bu personelin %58'i "genel idari hizmetler program haber" ve %13'ü de "teknik hizmetler program haber" hizmet sınıflarına dahildir.³⁹⁴ Başka bir ifadeyle TRT'nin personelinin %50'den fazlası program üretmesi beklenebilecek kişilerden oluşmaktadır. Kurum dışına sipariş edilen ve satın alınan programları azaltmak için bu personelin teşvik edilmesi gereklidir. Bu noktada, kurum içi rekabeti arttırmaya yönelik değişiklikler yapılabilir. TRT, bu potansiyelini kullanarak hem kaliteli programlar üretebilecek, hem de kamu kaynaklarının daha verimli kullanmış olacaktır.

Graham Murdock, *Television and Citizenship: In defence of Public Broadcasting* adlı çalışmasında, tam ve efektif bir vatandaşlık için, insanları çevrelerindeki değişimlerin hayatlarını etkilediğini anlayabilmelerini sağlayan çeşitli

---

³⁹⁴ TRT, **TRT Faaliyet Raporu 2013**, s. 238

bilgi, anlayış ve izahatlara erişimin gerekliliğini vurgular. Bu erişim olmadan insanlar, etkili katılımcılığın dışında kalacaklarını ve gelişmelerin öznesi değil nesnesi (kurbanı) olacaklarını, haklarını savunamayacaklarını belirttikten sonra televizyonun önemi üzerinde durur: Tam bu noktada kültürel merkeziliği sayesinde televizyon, vatandaşlık için gerekli kaynakların korunması ve geliştirilmesindeki sıkıntılar hususunda önemli bir yere sahiptir.³⁹⁵ Grummel de Murdock'tan alıntılıdığı bölümün ardından kamu yayıncılığının özündeki eğitsel karakter ve öğrenim süreçlerinin, olgun bir demokratik toplum için hayati öneme sahip bilgi birikiminin ve katılımcı vatandaşlığın geliştirilmesinde önemli bir rolü olduğunu söyler.³⁹⁶ Bu düşünceye dayanarak, kamu yayıncısı olan TRT'nin, toplumun eğlence ihtiyacını karşılama rolünü özel televizyonlara bırakıp demokratik toplumun inşasında kritik bir katkı yapmak için eğitici yönlerini ön plana çıkarması, yatırımlarını ve programlarını bu amaç doğrultusunda şekillendirmesi gerekmektedir.

“Kamu hizmeti yayıncılığında beklenen işlevin gerçekleşmesi için olmazsa olmaz tek koşul özerkliliktir. Özerklik, idari ve mali olarak ikiye ayrılrsa da birbirini tamamlayan iki önemli unsurdur. Biri olmadan diğerinin geçerliliği yoktur. Özerklik olmadan Kamu hizmeti yayıncılığında da bahsedilemez. Özerklik, kamu yayın kurumuna devletin ve hükümetin müdahale etmesini önleyerek, kurumun ürettiği hizmette kamu yararını ön plana çıkarır. (...) Özerklik, sadece kurumu dış etkilere karşı koruyan bir zırh değildir. Özerklik iç dinamiklerin de kurumda etkili olmasıdır. Yani çalışanların yönetime katılması söz ve karar aşamalarında yer almasıdır. Kamu hizmeti yayıncılığında haber ve yayında editoryal bağımsızlık ancak özerklikle sağlanabilir.”³⁹⁷

Kamu Yayıncılığı ve TRT Komisyonu Raporu'nda özerkliğin önemi yukarıdaki satırlarla ifade edilmiştir. Ancak ülkedeki siyasal kültür buna engel teşkil etmektedir.³⁹⁸ TRT'nin gelirlerinin önemli bir kısmını oluşturan elektrik faturalarından alınan TRT payının oranının “Bakanlar Kurulu Kararnamesi” ile belirlenebiliyor oluşu da TRT'nin finansal özerkliği için büyük bir tehdittir. Anayasa'nın, kamu yayıncılığı yapan TRT'nin

³⁹⁵ Graham Murdock, “Television and Citizenship”, Alan Tomlinson (Ed.), **Consumption, identity, and Style** içinde (54-69), Londra: Routledge ve Taylor & Francis e-Library, 2005, s. 55

³⁹⁶ Grummel, **European Journal of Communication**, s. 282

³⁹⁷ Bianet, Kamu Yayıncılığı ve TRT Komisyonu Raporu, 24 Şubat 2003, <http://www.bianet.org/bianet/medya/16830-kamu-yayinciligi-ve-trt-komisyonu-raporu> (2 Mart 2015)

³⁹⁸ Ayçin Özkan, TRT'nin Özerkliği ve Rolü, 18 Eylül 2004, <http://bianet.org/bianet/medya/43272-trtnin-ozerkligi-ve-rolu> (2 Mart 2015)

yayınlarına doğrudan ya da dolaylı her türlü müdahaleyi yasaklamış olmasına rağmen hükümetin kurumun gelirleri ve buna bağlı olarak harcamalarını belirleme konusunda yetkilendirilmiş olması TRT'nin özerkliğinin önündeki engellerden biridir.³⁹⁹

TRT'yi devlet televizyonu olmaktan kurtarıp kamunun televizyonu haline getirmek için, Anayasa'da tanımlanan özerkliğin TRT'ye, hem idari hem de mali boyutta tanınması gerekmektedir. Özerklik, TRT'nin idari yapısında yapılacak değişikliklerle desteklenmelidir. Örneğin 1964 yılındaki TRT'nin örgütlenme yapısında olduğu gibi yönetim kurulunun yetkileri ve üye sayısı arttırılmalı ve Genel Müdür, yönetim kurulunun altında bir derecede yer almalıdır. Yine BBC'de olduğu gibi, Genel Müdür'ün seçiminin yönetim kurulu tarafından gerçekleştirilmesi de özerklik ve tarafsızlığı destekleyici bir düzenleme olacaktır. Son olarak, yönetim kurulunun atanmasında Bakanlar Kurulu'nun yanı sıra Meclis'te oluşturulacak komisyonların yetkilendirilmesi de toplumdaki her bir kesimi temsil edebilecek kişilerin TRT Yönetim Kurulu'nda yer almasını sağlayacağı söylenebilir.

---

³⁹⁹ Zeki Hafizoğulları, “Kamu Yayıncılığı ve TRT Kurumu”, **Ankara Barosu Dergisi**, 2003, Sayı: 4, s. 33

KAYNAKÇA

Kitaplar

- Akarcalı, Sezer. **Türkiye’de Kamusal Radyodan Özel Radyo ve Televizyona Geçiş Süreci**, Ankara: Punto Matbaacılık, 1997.
- Aziz, Aysel. **Elektronik Yayıncılıkta Temel Bilgiler**, Ankara: Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, 1996.
- Aziz, Aysel. **Türkiye’de Televizyon Yayıncılığının 30 Yılı**, 1. Basım, Ankara: TRT Yayınları, 1999.
- Barbier, Frederic ve Catherine Bertho Lavenir. **Diderot’dan İnternete Medya Tarihi**, 1. Basım, İstanbul: Okuyanlar Yayınları, 2001 (çev: Kerem Eksen).
- Bourdieu, Pierre. **Televizyon Üzerine**. 1. Basım, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1997 (çev: Turhan Ilgaz).
- Cankaya, Özden. **Bir Kitle İletişim Kurumunun Tarihi: TRT 1927-2000**, 1. Basım, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2003.
- Cem, İsmail. **TRT’de 500 Gün**. 1. Basım, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2010.
- Çaplı, Bülent. “TRT ve Kamu Hizmeti Yayıncılığı”, **Türkiye’de Gazetecilik**, L. Doğan Tılıç (drl.), Ankara: ÇGD Yayınları, ss. 292-313
- Çaplı, Bülent. **Fili Hayal Etmek**, 1. Basım, Ankara: İmge Kitabevi, 2008.
- Çaplı, Bülent. **Televizyon ve Siyasal Sistem**. 2. Basım, Ankara: İmge Kitabevi, 2001.
- Çelenk, Sevilay. **Televizyon Temsil Kültür**. 1. Basım, Ankara: Ütopya Yayınevi, 2005.
- Erdoğan, İrfan; Korkmaz Alemdar. **Öteki Kuram**, Ankara: Erk, 2002.
- Esslin, Martin. **Televizyon Çağı**, Üçüncü Basım, İstanbul: Pınar Yayınları, 2001.
- Jeanneney, Jean-Noel. **Başlangıcından Günümüze Medya Tarihi**. 2. Basım, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2006 (çev: Esra Atuk).
- Keane, John. **Medya ve Demokrasi**, 4. Basım, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2010 (çev: Haluk Şahin)
- Kejanlıoğlu, Beybin. “Medya Çalışmalarında Kamusal Alan Kavramı”, Meral Özbek (Ed), **Kamusal Alan** içinde, İstanbul: Hil Yayınları, 2004, ss. 689-713

- Kejanlıoğlu, Beybin. **Türkiye’de Medyanın Dönüşümü**, 1. Basım, Ankara: İmge Kitabevi, 2004
- Kocabaşoğlu, Uygur. **Şirket Telsizinden Devlet Radyosuna**, 1. Basım, İstanbul: İletişim Yayınları, 2010
- McKinsey&Company, **Public Service Broadcasters Around the World: A McKinsey Report for the BBC**, Londra, 1999.
- Mendel, Toby. **Public Service Broadcasting: A Comparative Legal Survey**, Fransa, Paris: UNESCO, 2011.
- Murdock, Graham. “Television and Citizenship”, Alan Tomlinson (Ed.), **Consumption, identity, and Style** içinde, Londra: Routledge ve Taylor & Francis e-Library, 2005, ss. 54-69.
- Mutlu, Erol. "Ne Olacak Bu Kamu Yayıncılarının Hali?", **Medya Politikaları**. D. Beybin Kejanlıoğlu, Sevilay Çelenk, Gülseren Adaklı (drl.), Ankara: İmge Kitabevi, 2001, ss.23-78.
- Mutlu, Erol. **İletişim Sözlüğü**. 4. Basım, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 2004.
- Mutlu, Erol. **Televizyon ve Toplum**, 1. Basım, Ankara: TRT Yayınları, 1999.
- Özdek, Refik. **Hedef TRT**, Ankara: Ekonomik ve Sosyal Yayınlar, 1977.
- Papathanassopoulos, Stylianos. “Financing Public Service Broadcasters in the New Era”, **Media Between Culture and Commerce**, Els de Bens ve Cees J. Hamelink (drl.), İngiltere: Intellect Books, 2007, ss. 151-165
- Peacock, Alan. **Public Service Broadcasting without the BBC?**, Londra: The Institute of Economic Affairs, 2004.
- Pekman, Cem. **Televizyonda Özelleşme**, 1. Basım, İstanbul: Beta Yayınları, 1997.
- Postman, Neil. **Televizyon Öldüren Eğlence**, 4. Basım, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2012.
- RTÜK, **Yayınlarda Program Türleri Kod, Tanım ve Sınıflandırmaları**, Ankara: Başbakanlık Basımevi, 2003.
- Serim, Ömer. **Türk Televizyon Tarihi 1952-2006**, İstanbul: Epsilon Yayıncılık, 2007.
- Tokgöz, Oya. **Türkiye ve Ortadoğu Ülkelerinde Radyo-Televizyon Sistemleri**, Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1972.
- TRT. **1989 Genel Yayın Planı**, Ankara: TRT Basılı Yayınlar Müdürlüğü Yayınları, 1989.

- TRT. **Genel Yayın Planı 2003**, Ankara: TRT Yayınları, 2003.
- TRT. **Genel Yayın Planı 2005**, Ankara: TRT Yayınları, 2005.
- TRT. **TRT 2008 Faaliyet Raporu**, Ankara: TRT Yayınları, 2009
- TRT. **TRT 2009 Faaliyet Raporu**, Ankara: TRT Yayınları, 2010.
- TRT. **TRT 2010 Faaliyet Raporu**, Ankara: TRT Yayınları, 2011.
- TRT. **TRT 2011 Faaliyet Raporu**, Ankara: TRT Yayınları, 2012
- TRT. **TRT Faaliyet Raporu 2012**, Ankara: TRT Yayınları, 2013
- TRT. **TRT Faaliyet Raporu 2013**, Ankara: TRT Yayınları, 2014
- Yazıcı, Ali Nihat. **Kamu Yayın Kurumları ve Yeniden Yapılanma**, 1. Basım,
Ankara: TRT Yayınları, 1999.
- Yengin, Hülya. **Ekranın Büyüsü**. 1. Basım, İstanbul: Der Yayınları, 1994.
- Yıldırım, Ali ve Hasan Şimşek, **Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri**, 7.
Basım, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2008.

Sürekli Yayınlar

- Akgüner, Tayfun. "Kamu Hizmeti Yayıncılığı". **İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Hakemli Dergisi**. Sayı.7, 1998, ss.285-296
- Aziz, Aysel. "Nasıl Bir Televizyon Düzeni", **Cumhuriyet**, 23 Ocak 1991.
- Berg, Christian Edelvold ve Anker Brink Lund, "Financing Public Service Broadcasting: A Comparative Perspective", **Journal of Media Business Studies**, Cilt 9.2012, No 1, ss. 7-21
- Cumhuriyet**, "Demiröz Sessiz Sedasız Gitti", 2 Ağustos 2005.
- Cumhuriyet**, "Kürtçe TV Resmen Yayında", 2 Ocak 2009.
- Cumhuriyet**, "Yanlış Yönetim TRT'yi Batırdı", 5 Nisan 2005.
- Cumhuriyet**, "Boşnakça Yayına Tepki", 8 Haziran 2004.
- Cumhuriyet**, "Odasını Topladı", 16 Eylül 2014.
- Cumhuriyet**, "TRT, Yeniden Yapılanıyor", 27 Ocak 2000.
- Cumhuriyet**, "TRT'de Göka Dönemi", 23 Ekim 2014.
- Cumhuriyet**, "TRT'de Şahin İşbaşı Yaptı", 24 Kasım 2007.
- Cumhuriyet**, "Yücel Yener TRT Genel Müdürü", 10 Ağustos 2001.
- Cumhuriyet**, 6-19 Eylül 2004.
- Cumhuriyet**, 8-21 Eylül 1997.
- Cumhuriyet**, 9-22 Eylül 2013.
- Donders, Karin; Carolina Pauwels ve Jan Loisen, "Introduction: All or Nothing? From Public Service Broadcasting to Public Service Media, to Public Service 'Anything'?", **International Journal of Media and Cultural Politics**, Cilt 8, Sayı 1, 2012, ss. 3-12
- Grummel, Bernie. "The Educational Character of Public Service Broadcasting", **European Journal of Communication**, Cilt: 24, Sayı: 3, 2009, ss. 267-285.
- Hafizoğulları, Zeki. "Kamu Yayıncılığı ve TRT Kurumu", **Ankara Barosu Dergisi**, 2003, Sayı: 4, ss. 13-38
- Kozok, Fırat. "Medya Patronu Diyanet", **Cumhuriyet**, 14 Aralık 2012.
- Kozok, Fırat. "TRT Kaynıyor", **Cumhuriyet**, 26 Kasım 2007.

- Larsen, Hakon. "Public Service Broadcasting as an Object for Cultural Policy in Norway and Sweden", **Nordicom Review**, Sayı: 32, No: 2, 2011, ss. 35-47
- Milliyet**, "TRT Siyasetten Uzak Tutulmalı", 6 Ocak 1991.
- Milliyet**, "AB, Bu Numarayı Yutmaz", 9 Haziran 2004.
- Milliyet**, "Demiröz TRT Koltuğuna Oturdu", 13 Ocak 2004.
- Milliyet**, "Yener TRT'den İstifa Etti", 24 Mart 2003.
- Önal, Günseli. "TRT'nin Reklam Geliri Hızla Eriyor", **Cumhuriyet**, 1 Mart 1992.
- Sayın, Ayşe. "TRT Rekabete Hazırlanıyor", **Cumhuriyet**, 1 Kasım 1992.
- Sekhar, Pulgurtta Chandra. "Public Service Broadcasting and Social Accountability", **Global Media Journal – Indian Edition**, Haziran 2011, ss. 1-10
- Semova, Dimitrina Jivkova. "Financing Public Media in Spain: New Strategies", **International Journal on Media Management**, Cilt 12, Sayı 3, 2010, s. 141-157
- Tanrısever, Bahar. "Değişimin Karşılığını Aldık", **Cumhuriyet**, 27 Mart 2001.
- Yüzgüller, Serap. "Logoyu Nasıl Buldunuz?", **Milliyet**, 21 Ocak 2001

Diğer Yayınlar

- 11.11. 1983 tarihli 2954 sayılı Türkiye Radyo Televizyon Kanunu'nun Yürürlükten Kaldırılmış Hükümleri (tarih yok),
<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/5.5.2954.pdf> (25 Şubat 2015)
- 11.11.1983 tarihli 2954 sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu,
<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2954.pdf> (25 Şubat 2015)
- 29.2.1972 tarihli 1568 sayılı Kanun,
http://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/kanunlar_kararlar/kanuntbmmc055/kanuntbmmc055/kanuntbmmc05501568.pdf (11 Ekim 2014)
- 6.7.1999 tarihli 4397 sayılı Kanun,
<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4397.pdf> (29 Aralık 2014)
- ARD, About Us, (tarih yok),
http://www.ard.de/download/564240/ARD_Brochure_2011_English.pdf (14 Temmuz 2014)
- BBC, Anniversaries, (tarih yok),
http://www.bbc.co.uk/historyofthebbc/great_moments/index.shtml (28 Kasım 2013)
- BBC, January Anniversaries, (tarih yok),
http://www.bbc.co.uk/historyofthebbc/great_moments/archive/january.shtml (28 Kasım 2013)
- BBC, John Reith - 1. Beginnings, (tarih yok),
http://www.bbc.co.uk/historyofthebbc/resources/in-depth/reith_1.shtml (12 Mayıs 2013)
- BBC, The BBC Story 1920s, (tarih yok),
<http://www.bbc.co.uk/historyofthebbc/resources/factsheets/1920s.pdf> (28 Kasım 2013)
- BBC, The BBC Story 1930s, (tarih yok),
<http://www.bbc.co.uk/historyofthebbc/resources/factsheets/1930s.pdf> (28 Kasım 2013)
- BBC, The BBC Story 1980s, (tarih yok),
<http://www.bbc.co.uk/historyofthebbc/resources/factsheets/1980s.pdf> (28 Kasım 2013)
- Bianet, Kamu Yayıncılığı ve TRT Komisyonu Raporu, 24 Şubat 2003,
<http://www.bianet.org/bianet/medya/16830-kamu-yayinciligi-ve-trt-komisyonu-raporu> (2 Mart 2015)

- Cankaya, Özden. TRT’de Neler Oluyor? Ne Olmalı?, 8 Nisan 2008,
<http://bianet.org/bianet/ifade-ozgurlugu/106180-trtde-neler-oluyor-ne-olmalı>
(25 Şubat 2015)
- Çakır, Bawer "TRT Şeş Kamu Yayıncılığı ve Toplumsal Barış Açısından Gerekli", 5 Ocak 2009, <http://bianet.org/bianet/ifade-ozgurlugu/111759-trt-ses-kamu-yayinciligi-ve-toplumsal-baris-acisindan-gerekli> (2 Mart 2015)
- DR, DR in brief, (tarih yok),
http://www.dr.dk/Om_DR/About+DR/articles/2013/09/20093640.htm (10 Temmuz 2014)
- EBU, ESCORT 2007, 2007, <https://tech.ebu.ch/docs/tech/tech3322.pdf> (11 Mart 2015)
- EU Monitoring and Advocacy Program, **Television across Europe: Regulation, Policy and Independence volume 1**, 2005,
http://www.opensocietyfoundations.org/sites/default/files/volone_20051011_0.pdf (18 Şubat 2015)
- EU Monitoring and Advocacy Program, **Television across Europe: Regulation, Policy and Independence volume 3**, 2005,
http://www.opensocietyfoundations.org/sites/default/files/volthree_20051011_0.pdf (18 Şubat 2015)
- Eyüboğlu, Ali. TRT Son 10 Yılda Kime Ne Yaptırdı? (22 Mayıs 2012),
<http://cadde.milliyet.com.tr/2014/11/06/YazarDetay/1543260/trt-son-10-yilda-kimi-ne-yaptirdi-> (20 Aralık 2014)
- Gazete Vatan, Erman Toroğlu kovuldu! TRT'den şok karar, 30 Ocak 2015,
<http://www.gazetevatan.com/erman-toroglu-kovuldu-trt-den-sok-karar-722665-medya/> (22 Mayıs 2015)
- Gazeteciler.com, Bir Zamanlar Osmanlı Nihayet Ekranda, 9 Mart 2012,
<http://www.gazeteciler.com/gundem/bir-zamanlar-osmanli-nihayet-ekranda-48845h.html> (22 Nisan 2015)
- Hürriyet, ‘Bir Zamanlar Osmanlı’ Yayından Kaldırıldı, 12 Aralık 2012,
<http://www.hurriyet.com.tr/magazin/televizyon/22130732.asp> (22 Nisan 2015)
- Hürriyet, Arınç: Hakan Şükür’e Haftada 14 Bin TL Ödeme Yapıldı, 3 Nisan 2013,
<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/22953215.asp> (22 Mayıs 2015)
- Hürriyet, Elektrikte TRT payı düşürüldü, 23 Şubat 2003,
<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=129679> (19 Şubat 2015)
- Hürriyet, TRT Şeş’in adı TRT Kurdi oldu, 11 Ocak 2015,
<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/27940340.asp> (18 Mart 2015)

- Katurman, Evin. TRT Şeş, TRT'nin Dönüşümünün Başlangıcı Olmalı, 17 Ocak 2009, <http://bianet.org/biamag/medya/111980-trt-ses-trtnin-donusumunun-baslangici-olmalı> (25 Şubat 2015)
- Kejanlıoğlu, Beybin. Baykal'ın TRT Şeş Yorumu Eşliğinde Kamu Yayıncılığı Üzerine Düşünmek, 31 Ocak 2009, <http://bianet.org/biamag/medya/112259-baykalin-trt-ses-yorumu-esliginde-kamu-yayinciligi-uzerine-dusunmek> (25 Şubat 2015)
- Medyatava, Sergen Yalçın'ın 'Dudak Uçuklatan Maaşı'na Yapım Şirketinden Açıklama!, 16 Eylül 2014, http://www.medyatava.com/haber/sergen-yalcin-dudak-ucuklatan-maasina-yapim-sirketinden-aciklama_113028 (22 Mayıs 2015)
- Milliyet, TRT, 4K Yayına Geçti!, 25 Şubat 2015, <http://www.milliyet.com.tr/trt-4k-yayina-gecti--teknoloji-2019115/> (19 Mayıs 2015)
- NRK, 7 Nisan 2014, http://www.nrk.no/about/nrk_s-channels-1.3607220 (1 Temmuz 2014)
- NTV Spor, Süper Lig İçin 321 Milyon Dolar, 15 Ocak 2010, <http://www.trt.net.tr/televizyon/detay.aspx?pid=23573> (22 Mayıs 2015)
- Özkan, Ayçin. TRT'nin Özerkliği ve Rolü, 18 Eylül 2004, <http://bianet.org/bianet/medya/43272-trtnin-ozerkligi-ve-rolu> (2 Mart 2015)
- Reytingler.biz, TRT 1, (tarih yok) http://www.reytingler.biz/TRT_1/reytingler/ (13 Mayıs 2015)
- RTÜK, Televizyon İzleme Eğilimleri Araştırması - 2012, Mart 2013, <http://www.rtuk.org.tr/Icerik/DownloadReport/13> (17 Nisan 2015)
- RTVE, (tarih yok), <http://en.wikipedia.org/wiki/RTVE> (10 Temmuz 2014)
- Sandık, Ufuk “Uçak alan da banyoda keyif yapan da TRT’ye pay verecek”, *Sabah*, 23 Ekim 2009, http://www.sabah.com.tr/ekonomi/2009/10/23/ucak_alan_da_banyoda_keyif_yapan_da_trtye_pay_verecek (27 Şubat 2015)
- Sayıştay, Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu (TRT) 2012 Yılı Denetim Raporu, 2012, <http://www.sayistay.gov.tr/rapor/kit/2012/02TRT.pdf> (20 Nisan 2015) s. 42
- Sayıştay, Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu (TRT) 2013 Yılı Denetim Raporu, 2013, <http://www.sayistay.gov.tr/rapor/kit/2013/3-TRT%202013.pdf> (20 Nisan 2015)
- SBS, Our Story, (tarih yok), <http://www.sbs.com.au/aboutus/our-story/> (9 Temmuz 2014)
- SVT, (22 Ekim 2012), <http://www.svt.se/aboutsvt/the-swedish-public-service-broadcaster> (1 Temmuz 2014)

- TBMM, 11 Kasım 2004, <http://www2.tbmm.gov.tr/d22/7/7-3958c.pdf> (18 Şubat 2015)
- TBMM, Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunu ile Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 11 Haziran 2008, <http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5767.html> (25 Şubat 2015)
- TRT, Kilometre Taşları, 2009, (tarih yok)
<http://www.trt.net.tr/Kurumsal/s.aspx?yil=2009> (27 Şubat 2015)
- TRT, Kilometre Taşları, 2010, (tarih yok)
<http://www.trt.net.tr/Kurumsal/s.aspx?yil=2010> (27 Şubat 2015)
- TRT, Kurumsal Yapı, (tarih yok) <http://www.trt.net.tr/kurumsal/KurumsalYapi.aspx> (23 Mayıs 2015)
- TRT, Stadyum, (tarih yok) <http://www.trt.net.tr/televizyon/detay.aspx?pid=23573> (22 Mayıs 2015)
- TRT, Tekno HD, (tarih yok), <http://www.trt.net.tr/televizyon/detay.aspx?pid=30412> (17 Nisan 2015)
- TRT, TRT 1 Yayın Akışı, 10 Eylül 2014,
<http://www.trt.net.tr/televizyon/akis.aspx?kanal=trt-1&gun=2> (8 Eylül 2014)
- Uğur, Fatih. TRT'nin Başı Dönüyor, 24 Ekim 2005,
http://www.aksiyon.com.tr/dosyalar/trtnin-basi-donuyor_513304 (18 Şubat 2015)
- UR, (tarih yok), <http://www.ur.se/Webbar/Om-UR/About-UR> (1 Temmuz 2014)
- Yüksel, Sefer. Radyoda Maç Keyfi 2.5 Milyon Dolara Sıkıştı!, 25 Ağustos 2012,
<http://www.milliyet.com.tr/radyoda-mac-keyfi-2-5-milyon-dolara-sikisti-/ekonomi/ekonomidetay/25.08.2012/1586170/default.htm> (22 Mayıs 2015)
- Zaman, TRT'de Değişim Pahalıya Patladı, 11 Şubat 2001,
<http://arsiv.zaman.com.tr//2001/02/11/haberler/haberlerdevam.htm> (10 Şubat 2015)